

W. Edwards

8354

my name

1545

22550

SORARRAIN-70

ATN
3328

H-21789/R-34947

ATN
3328

ÆLIAN-

TONII NEBRISSEN-

SIS RERVM A FERNANDO ET

Elisabe Hispaniarū felicissimis Regibus gesta

rū Decades due, Necnō belli Nauuicis

libri duo, nūc secūdo editi, et exa

tiore vigilātia ad prototy

pi fidē recogniti, et

emendati.

Comisario

Prolo A

an

B. ca

Ares de

7. 15. 1550

Imperiali cum Priuilegio.

ANNO. 1550.

Conquista de Lora por los Reyes ca-
tholicos - fol. 133: c. 7.

Siculo de los Reyes Catholicos - fol. 99. y 100.
Lucio Maximo Siculo; lib. 20: fol. 152:
p. 2. y fol. 179. pag. 1: Tuzita. quarta
part. de los Anales de Aragon: lib. 20:
c. 99: fol. 317. col. 1: Cap. 68. fol. 337. c.
2.

PHILIPPO

AUGUSTO HISPANIA

RVM PRINCIPI CAROLICAESARIS
Quinti filio Xanthus Nebriffensis. S.

LITTE SI CATHOLICO-
rum Regum Historiam à patre meo
conscriptam, multorum etiam es-
flagitationibus reluctatus, hactenus
typis excudere distuleram, tamen
cum nullum commodius tempus,
nullaq; felicior occasio ad id exe-
quendum se offerre posset, quam

quod te Principe, tuis auspicijs, tuoq; nomine in lucem ederetur, non
amplius cunctandum existimavi, quin quod alijs optatissimum et pa-
trati meo maxime honorificum videbatur, tuo nomini sacratum
emittere. Neq; vero Celsitudini tuae magis consentaneum quic-
quam esse duxerim, quam si librum hunc, quo Proavorum tuorum mos
numera velut in sacrario reposita continetur, tuendum fovendum
q; suscipias, certe Proavis ipsis tuis nihil gratius, quam si idem
tunc et suolvas, et legas. Etenim si Reges ipsos et Princi-
pes dum à negotiorum tumultu vacare datur, interim philosophos
phari non dedecet, imo haec etiam res eorum dignitate maxime com-
mendat, perfecto parte illa, quae in gestis fortium virorum narra-
dis versatur, quam historiam dicimus, Principum eruditioni utilis

liorē, & reliquæ philosophiæ antepōndā esse, pleriq; sapiētes censuerunt. Quis enim dubitat ad res optimas exequendas, vehementius exemplis, quā rationibus animū excitari?

Quod si virorum illustrium res fortiter gestæ legentem vel incendunt, vel cōfirmant, quanto Celsitudinis tuæ animus ad ea legenda, quæ maiore est tui cunctā vniversi orbis Christiani admiratione fecerunt, alacrior est futurus? Nullū tibi melius, nullum efficacius exemplar ob oculos proponi, nullum vehementius clāssicam canere poterit ad animum excitandum, quam rerum à Proanis tuis gestarum vel lectio, vel recordatio. Fecerunt illi quidē, ut posteris suis regnorū hæreditatē cū multarum vrbiū, & prouinciarū (quas ab hostiū tyrānide vindicarūt) accessione propagarent, ut pacatā rē publicā optimis & institutis & legibus ornata relinquerēt, illud tanem Celsitudini tuæ & felicius & gloriosius existis mandum est, si cum regnorum successione, virtutem quoq; quæ hæc omnia effecerūt, quasi hereditario iure possidam, retineas. Quorū si vitam & acta consideres, amplioren tibi ad imitandū virtutū congeriē, quā ad imperandū regnorū ditionem relictam inuenies. In quo enim Regum sic passim videri viguisse admirabimur, in negotiorū difficultate cōstātia in rerū angustia magnanimitatē, in necessitate consiliū, in dubijs prudentiam, in aduersis fortitudinē, in prosperis modestiā, in prelijs industriam, in victoria clementiam, in pace equitatem, in omnibus deniq; inuictū animū? Adde etiam illud, quo ceteris omnibus præstiterunt, quod eximiam fortitudinem cum egregia pietate copularunt. Nulla enim vnquam bella susceperunt, in quibus non magis reipublicæ vtilitati,

atq; Christianæ religionis, cuius amantissimi obseruatissimiq;
fuerunt, decori, quam suis priuatis commodis consuluisse vi
si sunt. Et ego quidem hæc breuiter non perstringisse, in tā
torum Regum commendatione non potui, vt animo meo mo
rem gererem, cū diutius in eorum laudibus immorari inuen
dius foret. Tantorum igitur Principum res gestas, Pater
meus ipsius Fernandi iussu & autoritate dum literis manda
re vellet, perpetuā seriem à principio regni ad exitum vsq;
vitæ contexere, per temporis breuitatem nō potuit. Extre
mo enim serè tempore Ferdinandi Regis, quo bellum Naua
riense coeptum est, historiā scribere aggressus, quæ deinceps
gesta sunt, continuo ductu absoluit, reliqua autem dum à prin
cipio repetere, & cum his coniungere festinaret, morte præ
uentus imperfecta & aliquot locis interrupta reliquit.

Quæ ego non aliunde supplere, aut refarcire ausus sum, sed
eo modo, quo ab eo scripta inueni, edenda curauī. Accipe igi
tur Princeps Auguste tuorum Proauorū historiā, & offe
rentis animam in primis intueri, quorum enim gesta non si
ne suauitate maxima ab omnibus audiuntur, hæc patris mei
scriptis contenta, dum tui nominis autoritate præmuniuntur,
& audius multo legentur, & cum honore maximo, quem à
te maioribus tuis deferri par est, exhibunt in lucem. Vale.

Ex officina nostra literaria apud inchtam Granatam.

Anno Millesimo Quingētesimo Quadragesimo Quinto,
Calendis Decembris.

AD PHILIPPVM HI

spaniarum Principem carmen.

Philippe, non vno quidem, sed omnibus
Per digne regnis, qui fit, vt
Obluione limida Hispanorum honos
Impune carpatur latens?
Et nocte longa huc vsq; pressus, lumine
Caruerit? an quod defuit
Nostris sua olim laus, vel ampli nominis
Celebritas? an quod mari,
Terraq; non res gesserint perennibus
Chartis reponendas? nihil
Tale obstat, vt ne addamur astris & polo.
Nam siue laude virium,
Seu Marte prospero vetusta secula
Certent, feremus portinus
Primas, nec vlla gloriæ amplitudine
Cedemus externis locis.
Sed quando scriptorum elegantium manu,
Vatumq; caruimus sonis,
Taciturnitas nostris meritis diu obstitit:
Idem superba Romuli
Factura proli ni, quod egisset, modo
Chartæ fideles proderent.

ÆLIAN

TONI NEBRISSEN

SIS EX GRAMMATICO BT RHE

tore Historiographi Regij ad Clariss. Hispania

rum atq; vtriusq; Siciliae insularūq; mas

ris nostri moderatorē Ferdnādū

diuinatio in scribenda his

storia incipitur.

NON possum non magnifacere tuam de me iudiciū clarissime Princeps, qd' ex tāta doctissimorū virorū copia, qui per omne ditionis tue imperiū diffusi sunt, me potissimū delegeris, cui immortalia tua gesta latino sermone describenda mandares. Vercor tamē, ne hoc tuo delectu habendo tale aliquā tibi cui nerit: quale Alexandro Macedonum Regi, Illi namque, vt scis, post superatā omnem Asiam & Aegyptum magni cognomen adeptus edicto publice vetuit, ne quisquam ex coloribus imaginem suam pingret, nisi Apelles. Nemo ex typis æream duceret, nisi Lysippus. Nemo in anulorum vsus gemmis insculperet, nisi Pyrgoteles: cum essent illi tres quisq; in sua arte eminentissimus: Hoc nimirū famigeratus ille vir faciebat sapientissime, ne quisquā opifex artis imperitia quicquā ex vera facie deprauaret. Qd' si fuisset Alexander tā sceleris in nominā

DIVINATIO

dis autoribus, qui literis mandarent res ab eo gestas, & victorias, quibus totum prope orbem terrarum illustravit: quam fuit in deligendis artificibus, qui lineamenta & corporis ductus effingerent, nihil profecto in tanto Principe desideraretur, quod ad summam hominis conditionem pertineret. Sed quam ita sit, ut nihil unquam natura omni ex parte absoluerit (tanquam ceteris non sit habitura, si vni cuncta concesserit) ille, cui neque ingenium, neque doctrina, sed neque rerum usus defuit in cunctis artibus, quae sunt homine libero dignae, vna tantum in re legitur fuisse deceptus. Extanta namque poetarum, historicorum, oratorumque copia, quibus tunc abundabat Graecia, vnum Chacrilum, delegit, qui res a se gestas carmine describeret, cum esset omnium sui temporis poeta ineptissimus, inuitans etiam illum proposita laboris mercede pro singulis versibus aureo Philippo magni ponderis moneta, quam pater Philippus percussisset. Haec sunt a me clarissime Rexta multis repetita, non quo velim me Apelli comparare ad depingendum fortunae tuae successus incredibiles, non Lysippo ad experimendas ingenij tui dotes innumeras, non Pyrgoteli ad scalpendas figendasque posteritatis memoriae animi tui virtutes. Non commemoro nunc illas, quae sub fortunae dominio positae sunt, potentia, victoria, felicitas, in quibus nemo te fuit superior. Non illas, quae sunt hominis propriae, quae homo est, temperantia, fortitudo, mansuetudo, liberalitas, comitas, in quibus etiam privatos excellis, sed illas, quae sunt Regum propriae, magnificentia, magnitudo animi, clementia, iustitia, severitas, gravitas, incunctos mortales beneficentia, rerum omnium sub fortuna positarum contemptus.

DIVINATIO.

Quod vero Celsitudo tua me præ cæteris delegerit, cuius honoris tantam rerum molem imponeres, non deerunt, qui existiment, te non minori fuisse in errore, quam fuerit Alexander, cum nemo sit, qui non iudicet me multo esse Chæriloinferiorem, quippe qui fuerit posteritatis iudicio pœta non contemnendus. Sed Alexandrum in tanta doctissimo virorum multitudine, qui tempestate illa floruerunt, non delegisse optimum, quis non possit iure reprehenderet?

Tu vero Princeps inuictissime, quos habebas Onesicristos? quos Callisthenes? quos Clitarchos? quos Aristobulos? quos Ptolemæos? quos alios complures viros eruditissimos iueneris tui Comites, ut in deligendo historiographo nõ facile esset ista deliberatio? Sed quod apud nos huiusmodi viri nõ facile reperiuntur, in Italiã puto eundẽ fuit, ut Angelus Politianus, ut Picus Mirãdula, ut Hermolaus Barbarus, aut ex his, qui supersunt, ut Antonius Flaminus, ut Aldus Romanus inde adisceretur. Nõ tamẽ opinor satis tuto peregrinis hoibus historiæ fides cõrederetur, Italis maximẽ nullius rei magis (quã gloriæ) auaris. Inuidet nobis laudẽ, indignantur, quod illis imperitemus: cõturrarũt inter se oēs odisse peregrinos, nosq; Barbaros, opicosq; vocãtes infami appellatiõe fœdãt. Quodq; M. Cato ad filiũ de Græcis scribẽs. possum? Et nos de Italis dicere, quã docũq; gẽs ista nobis literas dabit, oĩa corrumpet. An qui latinæ linguæ alterũ lumẽ Quintilianum, qui Siliũ Italicũ, quos Hispanos fuisse cõstat, qui alios cõplures, nõ veriti legem Fanniã de plagiaris extorqueret conãtur, purẽ ac syncerẽ Hispanarũ rerũ historiã pro

DIVINATIO

Sequentur? Quid? quæ res nostræ non minus ignotæ sunt illis, quàm nobis Italicæ, atq; (ut est in adagio illo vulgari) Multo callidior est insipiens domi suæ, quàm sapiens alienæ. Sed esto æquo illis ac nobis res Hispaniæ sint notæ, utri magis ex animo res ipsas scribēt, illi, qui simulatæ cuiusdā libertatis amore Regiū nomē odere, regiūq; imperia detrectāt, an uos, qui sine Regibus degere nescimus, qui religiose Reges salutare consueuimus, de quorum salute nō minus quàm de nostra solliciti sumus, quos non minori obseruantia colim⁹, quàm ducē suū apiculæ? Et quoniā, ut inquit poeta, vitis nemo sine nascitur, optimusq; ille est, qui minimis vrgetur, vter vitā mītiore in partē nominabit, qui diligit, an qui negligit? Pater qui strabonē filiū amat, pectus vocat varum cum, qui sit vātia, siue cōpernis. Apelles ille, nūquā satis in arte pingendi laudatus, cū Antigoni Regis imaginē pingeret, qui altero lumine orbatus erat, catagraphā, id est, obliquā fecit, ut quod corpori deerat, picturæ potius deesse videretur, tātumq; ab honestiori parte ostendit, cum posset totā ostendere. Erit itaq; historia tanquā pictura, pulchra extollit, turpia, si tolerabilia sunt, dissimulabit: si latere non possunt, mītori vocabulo nominabit, fallatq; poti⁹ vitū specie virtutis & umbra, quam is, qui sit fortis, à timido vocetur audax, ab audaci timidus. At qui dicet quispiā primæ historie viri⁹ est, ut veraueret. Sit ita sanè, sed si paululū est à veritate declinādū, quia non est cuiusq; mediū assequi, tutius atq; magis ingenuū in favorabiliore partē declinare. Quādo igitur ab Italia his rationibus excludimur, forsitan ex Pannonia aut ex Ger

DIVINATIO.

mania, aut ex Gallia suppetias implorabim⁹? Quid? si apud nationes illas non minus literatorū hominū penuria est, quā in Hispania? Quid igitur in tātarerum difficultate faciendū fuit? Nimirū, ut si optimi nō possunt, clīgatur tolerabiles, aut minus mali. Hæc forsā causa te Princeps sapientissime in mediocri literaturæ hominem impegit. Qui si non sumus ex prima classe, possumus tamē in secūda cōscribi, & si nō possumus magnitudinē rerū gestarū stylo exæquare, at certe conabimur, ut imbecillitatē nostrā atq; ingenij parvitatē studio ac diligentia cōpēsemus. Et si latinas literas in Latio nō didicimus, nec in Sarmatia quidē, sed in Bætica, quæ, ut inquit Strabo, prima omnium Hispanorū se in Romanos ritus & linguā trāssormavit. Et si Romanū sermonē Romæ non didicimus, nec Libyæi quidē, sed Bononiæ, vrbescilicet omnium bonarū artium altricæ. Neq; adeo si musarū fonte aborem⁹, ut nō simus corruales Columellæ, Canio, Sisilio, Helnæ, duobus Senecis, vnicq; Lucano, alijsq; pœtis Cordubensibus, quamvis scribat Cicero pingue quiddā illos & peregrinū sonare. Quid? quod his in rebus, quas scripturi sumus, aut ipsi interfuimus, cum gererentur, aut ab ijs, qui interfuerunt accepimus: & quasi diuinatorem fore, ut aliquādo hanc operam nauaturus essem, ita omnia inquirēbam, omnia explorābam, omnia notābam. Vale Princeps clementissime, quo sospite nunquam res Hispana detrimentum patietur. Ex municipio Complutensi ad idus Aprilis. Anno salutis Christianæ. M. D. I X.

ÆLIAN
TONII NEBRISSEN

SIS EX GRAMMATICO ET RHE

tore historiographi Regij ad beneuolum candidi

dumq; lectorem, vt Ferdinandi & Elisæ

bes Principum auspicijs præclaras

re res gestas legat ex

hortatio.

VLLVM FVIT TEM

pus candidæ lector, in quo res Hispani

æ ab idoneis scriptoribus magis il

lustrari cuperent, quæ illud, in quo

nostræ respu. Ferdinando & Elisæ

be Principibus administrata est.

Nunquã enim ad ætatem nostram

Hispania finitimis, nunquam longinquis nationibus arma

circuitulit, quin potius ediuerso semper exterarum gentiũ

præda fuit. Atq; vt à cataclysmo illo ingenti exordiamur,

in quo totus orbis terrarum aquis obrutus est, ac præter illas

oculo animas, quas literæ sacræ cõmemorant, omne mortale

genus intercidit. Iubal siue Tubal, nam de nomine inter au

tores non satis constat, primus in Hispaniam venit missus à

AD LECTOREM.

Noa, quem Berosus Chaldaeus Ianum patrē interpretatur, sub quo diluuius illa fuit memorabilis. Is Iubal regnare orsus est in Hispania anno post diluuiū circiter centesimo quinquagesimo, ante salutem vero Christianam supra bis millesimo centesimo septuagesimo, regnavitque annos centum quinquaginta quattuor, cuius anno centesimo sextodecimo ipse Noa venit in Hispaniam, ubi duas vrbes condidit Nöclam & Nöegam, priorem in Galicia, qua ex nomine nurus suae Iapeti uxoris cognominavit, alteram in Asturibus dictam ex nomine alterius suae nurus Chami uxoris. Iubali successit Iberus, ex cuius nomine dicta putatur Iberia, atque Iberus annis. Cui rursus Iubalda, à quo mons Iubeda cognominatus, qui postea dictus est Aucensis supra Burgos. xxx. milliapassuum, in quo sedem regni sui fixisse, auctor est Berosus. Atque ita deinceps ex eadem familia Reges alij successerunt, de quibus alibi differemus, & quo ordine apud Celtiberos rerum potiti sunt. Curetes praeterca Iouis educatores Gargoro Duce ex Creta in Iberiam venire, qui Tartesio saltu occupato. iij. millibus passuum à Calpe Tartesi, quae postea cognominata est Carteia, regnauerunt, unde totam prouinciam moderati sunt. Eo in saltu bellum contra gigantes per ea tempora gestum est: quod, quemadmodum poëtae dicunt, postea in Thessalia fuit finitum. Gargoro deinde successit Abydus ex filia nepos, atque deinceps alij Reges ex eadem familia, donec ad Arganthonium ventum est, quem regnasse annos. lxxx. vixisse autem. cl. auctores sunt.

EXORTATIO.

Anacreon, Herodotus, Strabo, & ex Latinis Cicero, Valerius, Plinius, aliq; complures. Ante excidium Troiæ annos prope. C C. quo tempore Israeliticum populum iudicabat Debora cum Baracho, qui fuit ante salutem Christianam annus millesimus circiter quadringentesimus, Dionysius, qui & Liber pater est cognominatus, cum exercitu in Hispaniam venit, non tam dominationis cupiditate, quàm ut præm gloriam reportaret ei, quam ex superata India retulerat. Itaque victor nullum aliud sui adventus apud nos vestigium reliquit, quàm quod in Bætica inter æstuaria Batis fluminis Nebrissam patriam meam condidit, quodque ex Lysia itineris sui comite ac socio Lysitaniam appellavit, atque (ut in alijs multis) ypsilon verso in. u. vocalem postea cognominata est Lusitania. Eodem præterea tempore Zacynthy, & ipsi quosque Herculis Comites ex Zacyntho maris Ionij insula non procul à Cephalaria, quam superioribus annis exercitus noster expugnavit, Hispaniam petiere, qui Sagunto vrbe condita, Dianæ, quam ex patria secum aduxerant, templum insignè construxerunt. Cuius religione inductus Hannibal, cum oppidum expugnaretur, iussit parci & templo & ijs, qui se in templum receperant, auctor est Plinius: qui etiam addit, adhuc suo tempore durasse trabes ex iunipero, quibus templi contignatio erat contexta. Post Liberum patrem annos prope centum sub tempus Gedeonis iudicis Israel Hercules, quicumque

AD LECTOREM.

tandem ille fuerit, Hispaniam illustravit, qui superato Gerione victor in patriam redijt, Ceretanis via suae comitibus relictis, qui Pyrenaei montis radices incoluesunt. Nam quod de Pyrene nymphea ab Hercule compressa Silius Italicus prodit, tanquam fabulam Plinius excludit. Illa vero, quae de Caco siue Caio monte, & de Hispano, Libertia Pyrraque dicuntur, à nugiendo quodam fabulatore conficta sunt. Troia euersa ex Graecorum reliquis complures eodem quoque tempore in Hispaniam nauigarunt, atque in primis Diomedes Tydei Aetolorum Regis filius, qui post excidium Troiae cum comperisset Aegialam uxorem à Cilleboro Steneli filio adulteratam, praepudore in Italiam migravit, conditaque in Appulia vrbe Argirippa, atque inde in Hispaniam prouectus Tyden in Gallicia urbem ex nomine Tydei patris sui dictam fundauit, populosque inter Minium & Lethen fluuios rexii, quos nomine corrupto pro Graijs, hoc est, Grecis. u. littera interiecta Grauios dixerunt. Sub idem quoque tempus Teucer Telamonis filius, atque Aiace frater, quos pater ad bellum Troianum miserat ea lege, ut alter sine altero non rediret, mortuo Aiace cum a patre in patriam non reciperetur, in Cyprum nauigauit, ubi Salamine vrbe condita in Hispaniam prouectus, Carthaginem nouam, quae & Spartaria cognominata est, à fundamentis excitauit, quam postea Hasdrubal Carthaginensium Dux restituit. Teuceri

EXORTATIO.

etiam Comites Hellen & Amphilochns in Galliciam inde profecti duo condiderunt oppida ex suis nominibus appellata. Vlysses præterea in decennali illo suo errore Hispaniæ exteriores lustravit oras, ubi Olysiptonem urbem ex suo nomine cognominatam fundavit, atque ibi Mineræ, quam peculiariter colebat, templum erexit. Auctor est Asclepiades Myrleanus, qui in Turdetania provincia Baticæ literarum ludi magister fuit.

Is monumenta quedam de Vlyssis errore in templo illo se vidisse commemorat, parvas suspensas & apulstra, rostraque navalia. Per idem tempus, quemadmodum scribit Silius Italicus, Astur armiger Memnonis, quem Titonus ex Auriga genuit, in Hispaniam quoque navibus est appulsus, ubi Asturicæ urbi à se conditæ, atque Asturibus nomen ex suo nomine communicavit. In eadem quoque Hispaniam Iberes Asiæ populos Albanis Colchisque finitimos venisse, auctor est. M. Varo.

Sunt tamen, qui dicant nostros in Asiaticam Iberiam penetrasse, quod est consentaneum ei, quod in parte superiori de Ibero Rege scripsimus, ut in dubio relinquatur, utri populi alteris nomen indiderint. Ex Asia quoque in Hispaniam navigavere Phœnices octingentis annis ante Christianam salutem, quo tempore maris imperio potius sunt. Causa vero huc navigandi fuit mercium permutandarum ratio (auri maxime & argenti & eris) que ex incendio Pyrenæi montis fluxisse, auctor est

Diodorus

AD LECTOREM.

Diodorus Siculus. Cōdiderunt etiam in eanavigatione urbes quā plurimas: in insulis Hispaniæ adiacētibus utraq; Baleares, hoc est maiorē minorēq;, utraq; Pitiusam, id est, Ebusum & Ophiusā: & in oceano exteriori Gades Herulis cognominatas. In continenti quoq; in nostri maris ora Mellariā, Malacā, Hexos, Abderā. Ex Phocidæ inter Atticā & Beticā regione penetraverunt in Hispaniam Greci, urbēq; in collimitio Beticæ & Tarraconensis provincie fundaverunt Castulonem ex nomine Castaly fontis in monte Parnasso, à quo musæ Castalides cognominate sunt. Ex eadem vrbe Hānibal vxorem duxit Himilcē, ex qua natus est illi Aspar in obsidione Sagunti. Massilienses etiā à Phocensibus oriūdi Emporias Indigetorum urbē, & à qua nō longē Rhodij Rhodē, cōdiderunt. Lacædemonij quoq; Laconimergos & Laconiū in Beticā & alterum Laconiū in Lusitania posuere. Venere præterea varijs tēporib; Persæ, Massagetes, Sarmatæ, Celta, qui per omnē Hispaniam oppida cōplura excitarunt. Annos circiter tercentos ante Christianam salutem Gaditani cum terra mariq; florent, atq; illorum potentia inuidiosa foret, à finitimis bello lacessitisuppeticas à Chertaginesibus petierunt, qui nō modo consanguineis supplicibus opitulati sunt, sed & Hispanis bellum intulere. Quo deinceps cum validiori exercitu Bercam deinde Hamilcarem Duces suos miserunt. Hic per annos nouem magnis rebus gestis in insidias ab hostibus illectus occiditur. In huius locum Hasdrubal gener est substitutus, qui & ipse octo annis omnem Hispaniam vsq;

EXHORTATIO.

ad Iberū amōē Carthaginensiu dicioni subegit, & factus cū Romanis renouauit, ut Iberus finis esset virisq; imperij, Saguntinis, qui in parte Carthaginensiu erāt exceptis, ppter ea quod eo tēpore in societate Romanorū fuerāt recepti. Sed et Hasdrubal à seruo, qui ut mortē domini vlcisceretur, occisus est. In eius locū Hānibal Hamilcaris filius Imperator ab exercitu salutatus succedit, qui Sagūto expugnata, quod reliquū fuerat Romanorū suo Imperio adiecit. Circā ipsa belli Punici secūdi initia. Cn. & P. Scipiones in Hispaniā cū exercitu à Romanis nisi primo aduētū magnā prouinciae partē in studia partesq; Romanorū flexere. Sed illis occisis cū omnia essēt incerta, nemoq; inueniretur, qui succedere illis vellet. P. Scipio. P. Scipionis nuper occisi filius, q postea Africanus est cognominatus, Imperiū sibi depoposcit, atq; in Hispaniā profectus exclusis Carthaginē sibus uniuersam populo Romano restituit. Atq; ita sub Romanorū dīatione fuit ad Gothorū, Vādalorū, Alanorūq; tēpora annos propemodū sexcentos. Hos Roderico vltimo Gothorū Rege fugarūt, atq; Hispaniarū possessiōe spoliata uere Paeni Mauriq; qui totā ferē aut magna ex parte per annos circiter septingētos quinquaginta tenuere, quoad nostra etate ductu atq; auspicijs optimorū Principū Ferdinandi & Elisabes pulsī sunt, atq; Hispania tota sibi ipsi restituta est. Quod uero Plato in eo dialogo, qui Timaeus inscribitur, atque iterū in volumine, quod de bello Atlantico scribit, Atlantes ex Erythra insula Hispaniae adiacēti per Gallia Italiāq; cum magno exercitu omnia populātes unūq;

EXCVSATORIA.

siſſe Athenas, atq; tandē ab Athenienſibus ſuſos deletōſq; to-
tū hoc cōmentitiū videri poteſt, quāquā Plato, nō vt fabu-
lā, ſed quaſi verā hīſtoriā ſe narrare teſtetur. Nū neq; quaſi
ſit Erythra in ſula Cradibus cōtigua ego video, neq; alios
Atlantes noui, niſi qui ſunt in Aphrica cōtīnēci. Niſi forte,
quod refert Plinius, in totum abſtulit terras mare, quod
nunc Atlanticum dicitur. Illud præterea quod in hīſtoria,
quā vocāt generalē, vulgo legitur, veniſſe in Hiſpaniā ne-
ſcio quos Almonides: nemo arbitrōr dicet mihi, qui ſint illi,
aut quid egerint, aut quo poſtea conſeſſerint. Quin potius
auſim affir mare, nunquā fuiſſe tale genus hominū. ſed totū
fuiſſe conſectum ab aliquo fabularū cōcinnatore. Niſi forte
quiſquā vellit dicere ſumptum eſſe illud ex Ouidio, qui in
quinto decimo tranſmutationum volumine ſcribit Alcīdam
Alcmonidē ex Grecia in Italiam pen. traſſe, ibique Crotonem
vrbe cōdidit, licet neq; hīſtorico atq; poēte, vnde cūq;
accepta materia ſum opus contexere. Nam quod Diodo-
rus Siculus ſcribit accolas Sicoris fluminis Hiſpani, qui
agrū llerdenſem rigat, veniſſe in Sicilia, atq; e ſuo flumine
Sicaniæ nomen illi indidiſſe, cui Seruius quoq; grāmaticus
aſſipulatur: quid ſi magis credi oporteat Solino & Mar-
tiano, quā Sicano Rege ante belli Troiani tēpora conſi-
tūti, vt regnaret, dictā fuiſſe putāt? Sed eſto, Hiſpani Si-
coris accolæ venerint in Sicilia, hæc erit rara avis in ter-
ris, niſi quoq; ſimilium a cigno, quē admodū ab hinc annos ante
tos aut nō multo amplius Tarraconēſes ad Imperium acci-
ſerunt, & ab hinc dno. de ſeptuaginta Alphoſus corū dicitur.

EXHORTATIO.

Rex fortunatissimus huius nostri Ferdinandi Regis patris
 Neapolitanorum, atque Appulorum regno potitus est. Sed
 unde obsecro tanta ignavia nostrorum animos occupavit, ut
 per tot annorum volumina non modo non lacefferint bello
 exteras nationes, sed neque se ipsos ab hostium incursum tutati
 sint? Quo minus ignoscendum nobis est, quod non arma, non
 equi, non comeatus, non reliqua belli instrumenta, non denique
 animus ad propulsandas atque etiam ad inferendas iniurias
 deest. Quid quod ea est regionis natura, ut ab omni late-
 re munita sit hinc mari nostro, illinc Atlantico atque Britanico,
 atque ubi continenti adnectitur arduis praeruptisque montibus
 inaccessibilis. Hispania, inquit Florus, nunquam animus
 fuit adversum Romanos uniuersae consurgere, nunquam infer-
 re vires suas libuit, neque libertatem suam tueri publice, alio-
 qui ita undique mari Pyrenaeoque vallata est, ut ingenio situs
 nec addiri quidem potuerit. Sed antea a Romanis obessa est
 quam se ipsa cognosceret. Et sola omnium provinciarum vires
 suas, posteaquam victa est, intellexit. Haec Florus. Unde igitur
 tam graui torpere passa est sua regna veterno? An quia
 gentes extremae aut soli malignitate, aut finium angustia labo-
 rantes cum novas sibi quaererent sedes, audita caeli clemens-
 tia atque terrae fertilitate eò se contulerunt, cum è diuerso indis-
 genae omnium rerum copia affluentes nullam haberent causam,
 quae illos cogeret patriam deserere? An quia caeterae natio-
 nes quantumuis liberae Ducibus suis in bello haud grauate
 obtemperant, facillimeque sub disciplina militari continentur?
 Ex quo fit, ut milites neque tam crebros comeatus petant, neque

AD LECTOREM.

sint aut emensores, aut stationū suarum desertores.. At Hispa-
panis ea est animi pernicacia, vt neq; cupiditate alijs impes-
ritandi, neq; communis libertatis defendēda causa, neq; ui-
te dulcedine persuasi alteri, quā Regi suo, parere velint.
Quare euocati non facile cōueniunt, coactiq; diu perstare ne-
queunt. An quia cæli vertigine impulsiq; syderum ab Or-
tu ad occasum lege quadam fatali regna transmūtātur, idq;
experimento haud dubio videmus, quod cū ex paradiso vo-
luptatis, qui ad Orientem Solem à Deo plantatus est, primū
parentes egressi genus hominum propagassent, prima mo-
narchia in Assirios, & ab Assirijs in Medos, & à Medis
in Persas, & à Persis in Macedones, & à Macedomb⁹ in
Romanos et à Romanis in Gallos Germanosq; cū cæli cō-
uersione trāsata est. Nunc vero quis est, qui nō intelligat,
quāquā titul⁹ ipery sit in Germania, p̄tē tamē ipsa esse penes
Hispanos principes, quā Italiae magne partis atq; maris no-
stri insularū domini iam moliūtur bella in Africam trans-
mittere, atq; missis classibus cæli motum secuti iam pertinē-
gunt insulas Indorum populis adiacentes. Neq; eo contenti al-
terius orbis magna parte explorata parum abest, vt Hispa-
nie atq; Africæ finis occiduis cum orbis terrarum fronte
Orientali adiungatur. Sed vt ad nostri sermonis exordium
redeamus, vides amice Lector, quantæ se nobis res descri-
bendæ offerant, non modo bella, quæ fuerunt necessaria ad
stabilienda Regnorum fundamenta cum Lusitanis, vt His-
paniæ daretur vnū caput: cum pœnis et Gallis ad consuet-
dos resarciendosq; sinus, qui fuerant auulsi: cum Italis ad

EXCVSATORIA.

augēdas Imperij vires, eū Indorū insularis, ad propagandā
Christiani nominis religionē. Quid illa domestica & repur-
gasse religionē, vindicasse reip. vectigalia, hoc est, regale
patrimonium. ius suū cuiq; reddidisse. Vides inquā quā lōge
lateq; pateat rerū scribēdarū cāpus, ut quāquā natura nes-
get, ipsa tamē materiae amplitudo, indulgētissimiq; Princi-
pis nostri fauor ingenij vires p quā exiguas excitare possit.

AELII. Antonij Nebriss. historiographi excusato-
ria praefatio, in qua enuocat difficultates, quae scri-
ptorem rerū gestarū tā Hispanarū quā Hispaniensis
sum ex locorū personarūq; & aliarū rerū tēporis
nostri nominibus consequuntur.

Scripturo mihi res Hispanas atq; Hispanienses, q̄ Ferdi-
nādi atq; Elisabes Principū auspicijs gestae sunt, ingēs
quā dā sylvae occurrat, immēsūmq; aperitur opus, & quod
ab vnius hominis integra aetate perfici nō possit, nedū ab
homine praecipitium senio cōfecto. Et quāquā sunt multa,
quae mētis meae acie perstringūt, nihil tamen est, quod me
magis a scribēdo deterreat, quā locorū atq; hominū ppria
nomina, quae maiori ex parte vsq; adeo sunt aspera & dur-
ra, ut nullo cultu moliri, nulla diligētia possint māscuere.
Accessit altera nō minor difficultas in nominādis latine pub-
licis Magistratibus, cum in plerisq; alia sit nostro tēpore
forma recipi, quam ea quae

¶ Hoc in loco in Nebrissensis autographis desideratur fo-
lium, quod ab improbo aliquo sufficitū nō dubitatur.

P R A E F A T I O.

clarissima omnium foeminarum atque proinde omni immortalitate dignissima huius nominis tertia Hispaniarum Regina. Franciscus Noianus in Sicilia Cephaleditanus Episcopus & Antonius Geraldinus Apostolica sedis logotheta viri pandendis carminibus omniumque, qui apud nos peregrinati sunt (Petrum martyrem meum semper excipio) eruditissimi, atque ingenio propemodum singulari, in epigrammatis ad eandem Regina scriptis Elisabetam vocabant, quam appellationem ipsa non dissimulater auersebatur. Baptista Mantuanus ad huc licetius alludens ad nomen Didus Elisam dixit adiecto Belle cognomine. Alii ex Euangelio cognominem Zachariae uxori Elisabet vocabant. Quid si nos non Elisabet, non forma declinabili extensione unius syllabae Elisabetam, non Elisam Bellam, non corrupto nomine Isabelam, sed Elisaben cum doctissimorum virorum usu ex declinatione graeca arxerimus. Nam cum sit haec vox origine Hebraica, eius literatura ex Hebraeo fonte petenda est. Duas omnino huius nominis foeminas in sacra scriptura legimus, alteram in veteri testamento filiam Aminadab atque Aaron sacerdotis uxorem, alteram ex qua, ut Euangelista scribit, Zacharias Ioannem Baptistam genuit, quae prioris illius Elisabets quasi gentilis nomen referebat, cum praesertim fuerit ex eadem familia. Uxor inquit Zachariae fuit de filiabus Aaron, & nomen eius Elisabe. Sic enim debere scribi, & non per. t. exile, ut graeci, vel per. th. aspiratum in fine, ut Latini scribunt, ex Hebraica literatura manifestum est. Interpretaturque Dei mei iuramentum siue Dei mei septima,

PRAEFATIO.

siue Dei mei saturitas. Sabe namque per. sin. scriptū, iura-
mentū siue septē significat, per same vero abundantia ex
Hicronymo, Remigio, Samuele Talmudista, omnibusq;
Hebraeis. Vnde tamen siue. t. exile, siue. th. aspiratum in
hoc nomine irrepserit, aliubi disputauim⁹. Nos uero interim
cum plerisq; uiris doctissimis Elisabe accentu in penultima
accuto eademq; breui ex graecorū regula proferemus, que
etiam si sit breuis, ex graecorum regula vltima existente lon-
ga, non patitur accentū in tertiā a fine syllabā transferri.

TERTIA DIFFICULTAS a magistratibus.

TERTIA difficultas accessit à nominib⁹ Prin-
cipū Magistratuūq; et officiorū, ex eo quod
apud antiquiores alie fuerunt rerū amp. formæ
quam sint nostro seculo, atq; proinde alij Mas-
gistratus, cum præsertim ex aristocratia Romanorū latine
appellationes in regiam gubernationem sint transferendæ.
Sed sunt quedam nomina latina, que ex æquo Hispanis res-
pondent, vt Regi, Rei: Duci, Duque: Comiti, Conde.
Quedam, cum sint multa, atq; proinde videantur esse di-
uersa, in idem tamen recidunt, vt qui Regum temporibus
fuit Tribunus eclerum, sub Consulibus fuit Magister equis-
tium, sub Imperioribus Præfectus prætorio, is magistratus
à nostris dicitur Capitan dela guarda, cum alioqui Præ-
fectus prætorio sit prouocationum iudex. E diuerso idem

EXCVSATORIA.

Nomen aliquando varijs accommodatur officijs, ut Praeses
 ei qui praesidio tenet arcem, Alcaide vero Punico vocabulo
 Hispani vocant. Et ei, qui Urbem siue Castellum, siue
 Montium iuga, vel fauces, siue locum alium armis tuetur,
 Capitan de guarnicion vulgo dicitur. Qui praeterea His-
 pane dicitur Corregidor, urbem siue municipium praesi-
 dio tenet, praeses est, si rem fisci agit Procurator, si tantum
 iurisdictione praestit, praetor, si vice regis fungitur, proconsul.
 Sunt etiam vocabula, quibus nihil in altera gubernatione
 respondet, ut ei, quod est Dictator siue Censor apud Ro-
 manos, nihil respondet apud nos. et ei, quod est apud nos
 Marques aut Almirante, nihil respondet apud Romanos.
 Quare in huiusmodi rebus nomina fingenda sunt, ut illum
 appellemur Marchionem quasi à Marchia, hunc classis prae-
 fectum, aut si te magis Graeca delectant, Nauarchium si-
 ue Architalassum dicere licebit. Nam Archimarinus,
 quo aliqui vtuntur, neq; graece neq; latine diceretur, cum
 nullum sit nomen, quod ex duobus peregrinis componatur.
 Atq; idè de alijs rebus est faciendum, quae non constant na-
 tura, sed hominum arbitrio cotidie immutantur: Ex hoc
 genere sunt vestes, arma, naues, vasa, instrumenta, mas-
 chine. Tercentum aut non multo plures anni sunt, ex quo
 inuentum est hoc tormenti genus, quam vocant bombardam,
 et in eo genere multae diuersitates. Sed cum res nuper
 inuentas non possis latine dicere, fingenda sunt nomina,
 ut quod vir quidam doctus nimis audacter de ostia Tibe-
 rina dixit. Tunsia iacet bombis ardentibus ostia. &c.

DESCRIPTION.

Alij sulphurarias aut nitrarias machinas, aut aliqui d' tale fingere ausi sunt. Nam si lo petra, quod à sono dicatur, hoc est, ab spiritu illo sonoro, qui ex buccarū perflatarum cōpressu erūpit, haud dubiū est. Cum sit igitur à nobis omniū, quæ scriptari sumus. red dēda ratio, illarū maxime, quæ possunt lectorum vel auditorum aures offendere, visum est, antea quam rem ipsam aggrediamur, causas attingere, cur in eiusmodi nominibus præter aliorum communē vsum tanta licentia vsi simus. ne sit nobis necesse, in medio operis cur su in hæc, tametsi non penitus aliena, diuertere. Atque imprimis de ijs, quæ ad locorum rationem, hoc est, ad cosmographiam pertinent.

DESCRIPTION

totius Hispaniæ.

HISPANIA ab omnibus lateribus pelago abluitur, nisi quatenus ab Oriente, qua est angustior, aquarū diuortijs Pyrenæi montis à Gallia distinguitur. Is à Veneris templo, quod est Promontorium prope Illiberros, initium capit: inde in ipsam Hispaniam, hoc est, in Caurum ventum incumbens porrigitur, desinit in ora Septentrionalis Oceani ad Ocaso nem. Unde ipsius Hispaniæ Septentrionale incipit latus, tenditque in Zephyrum, id est, Occasion æquinoctialem per Vasconum, Cantabrorum, Asturum, Callaicorumque littora, terminaturque in Nerio Artabrorum Promontorio. Ab eo latus Occidentale inchoatur, relique in An-

HISPANIAE.

strum per Callaicam, Lusitanamque oram ad sacrum Promontorium tenditur, deinde per Beticæ littora hyemalem ortum versus ad fretum Herculeum contrahitur. Inter Calpen Hispanicæ & Abilam Africæ Promontoria Oceanus ab occasu influit terras, quæ ante Herculeum, quemadmodum est in fabulis, fuerant continentes. Atque ita novo Nostri maris nomine Hispaniam à læua, à dextra Mauritaniam Tingitanam relinquens, ortum æquinoctialem, & quo ulterius procedit, magisque Europam undis obruens, dum se per Beticæ atque Tarraconensis provinciæ oram Meridionalem explicat, Hispaniam contrahit ad Promontorium siue templum Veneris, unde paulo ante illam fecimus exordium capere. Atque in hunc modum longior quam fuerit eius latitudo, & iuxta Pyrenæum non modo confini Gallia, sed angustior se ipsa, quemadmodum inquit Strabo, exhibet nobis imaginem pellis vaccinæ in solo explicatæ. Interiora Hispaniæ in tres partes diuiduntur, in Beticam, Lusitaniam, Tarraconensemque. Hæc citior, illæ ambæ vno nomine Hispania vltior vocitantur. Beticæ à Septentrione terminatur Ana fluuius. Ab occasu, Atlantico Oceano, qui interiacet Anæ ostium fretumque Herculeum. A Meridie mari Nostro, quod est inter fretum & Charidæmi Promontorium. Ab oriente vero terminatur linea, quæ protenditur à Promontorio eodè per Castulonensemque vestigia hodie monstratur, quindecim millibus passuum Occidentè æquinoctialem versus à Biatis, deinde recta ad fluuium Anam: ubi est oppidum, quod Oretania vetus cognominatur. Lusitania

DESCRIP TIO

à Septentrione terminatur anne Duria, ab ipsius ostio, qua erumpit in Oceanum Atlanticum flumine aduerso, ad pontem, quia est è regione ad Septimanicas. Ab occasu terminatur pelago Atlantico, quod est inter Durie atq; Ane fluium. A Meridie habet latus, quod diximus à Septentrione Beticam habere. Ab Oriente terminatur linea recta, que ducitur ab Oretanica veteri ad pontem Durij, qui nunc est contra Septimanicas. Quod reliquam est Hispanie complectitur prouincia Tarraconensis, que habet terminos à Septentrione Oceanum Britannicum, ab Oeasone ad Nerium siue Artabrorum promontorium. Ab Occasu littus, quod est inter idem promontorium & Durie ostuan in Atlantico Oceano, & latera orientalia, que diximus Beticam & Lusitaniam habere. A Meridie terminatur latere, quod à Septentrione dedimus Lusitaniae, & nostri maris ora, que est inter Cheridemi promontorium & Venustem pliam. Ab oriente habet Pyreneos montes, quibus diximus Hispaniam à Gallia disternari. Exijs, que dicta sunt, conuincitur error illorum, qui eam, que nostro seculo Portugallia dicitur, Lusitaniam appellant: cum Lusitania latius pateat, quippe que complectatur Cauciam, Castra cecilia, Castra iulia, Placentiam, Abilam, Salmaticam & eam, que nunc Ciuitas Roderici nuncupatur. Atq; è diuerso pars illa Tarraconensis prouincie, que inter iacet Duriam & Limian, qui alio nomine Lethes quoq; vocatur, Portugallensium Regi contributa est, quem tamen in historia Lusitanorum Regē nominauimus, ita ut

DE MONTIBVS HISPANIAE

men ut per totum eius potissimam partem intelligamus. Eadem prætere ratione, qui nomine corrupto nuncupatione Aragoniæ Rex, Tarraconensem Regem semper in historia diximus: cum alioqui Tarraconensis prouincia præter Beticam & Lusitaniã, omne quod reliquum est, Hispaniã contineat: apud antiquissimos tamen Romanos Tarraconensis tantum vocabatur portio illa breuis, quæ citra Iberiũ annem erat, dicta à Tarracone eiusdem regionis vrbe nobilissima. Neq; sunt audiendi, qui furore quodam Bellonæ perciti diuinant, aut illa quæ somniant, dicunt se pro cõperto habere, quod Aragonia dicta sit ab Arago nescio quo flumine appellato sic ex eo, quod Hercules, quo tempore in Hispaniam venit, ad ripas eius amnis aras erexit, ad quas egit pecudes sacrificatorias: itaq; dictus Arago ab ara & agendo, vnde sit postea ductum Aragoniæ nomẽ. Hæc speciosa dictu sunt, si autore aliquo vel mediocri defendi possent. Quæ vulgo nunc Andalexia, Gothorum temporibus à Vandalis habitatoribus Vandalia nuncupata ea putatur esse, quæ fuerit apud Græcos & Romanos Batica, & nos totam Beticam Vandalia contineri dicimus, sed non idcirco tota Batica est Vandalia. Nam Morgi, Mentisa, Vbeta, Biatica Tarraconensi prouinciæ cedunt, quæ tamen sub Vandalia comprehenduntur. Portio illa quoq; Beticæ, quæ protenditur inter Anam finium montesq; Marianos, quæ Magistratibus diui Iacobi & Traiano ponti contributa est, a nemine in Vandalia commemoratur. Quare & nos non omnia dabimus

DE MONTIBVS.

antiquitati, sed neq; semper incertū vulgus sequemur: sus
 gi mustū, quoad fieri poterit, barbaras appellatiōes, seque
 nnaq; voces sermoni latino vsitatas, etiā si tantū de nō va
 leant. Itaq; Portugallensiu Regē, Lusitanorū poti⁹ appella
 bimus: & Aragonensiu Regē, potius Tarraconensiu: &
 Nauariorū, potius Vasconū: & Castellatorū potius Hispano
 norū, non ignorātes Lusitaniā & Tarraconēsem & Vasco
 niā latius patere. Apud antiquissimos sub Hispaniā nomi
 ne cōtinebatur Narbonensis prouincia Neumasium vsq; &
 Auenionē, deinde sub Romanis principibus contracti sunt
 fines ad Pyrenaeum. Atq; iterum Gotbi Reges ad terminos
 illam priscos extenderūt. Vnde & in concilijs, quae sub Go
 thorū principibus in Hispania sunt habita, Narbonēses &
 Beseſes et Carcaſeſes et Carpētorāſeſes et Helenēses &
 Beterrēses Episcopi nomina sua in decretis sub scripserūt.

De montibus Hispaniæ.

TER Hispaniæ montes Pyrenæi altitus
 dine ceteros excedunt, cognominati, ut Silius
 Italicus in primo Punicorum volumine scribit,
 à Pyrene nympha Bœbrycis Indigenæ princis
 pis filia, quam Hercules illac trayciens violato iure hospis
 cij vitiauit. Aut si quis non admittit poëtarum fabulas, quæ
 admodum Plinius, qui tertio libro naturalis historiæ scri
 bit totum illud de Pyrene fabulosum esse, credat Diodoro
 Siculo: qui libro bibliothecæ prodit, dictos Pyrenæos
 esse à pyr vocabulo græco, quod latine vertitur ignis, quo
 montes illi diu conflagrarunt. Hi, sicut in superioribus dis

HISPANIAE.

Etiam est, postea quam à templo Veneris ad Oeasonē dister-
 minarūt Galūas ab Hispania per Cantabros & Anstures
 maritimos porrecti occidentē æquinoctiale versus, in Gals-
 licia tandē euascent. Idē præterea mōtes ab ortu solis in
 occasum porrigūt brachiū per mediā Hispanie longitudis-
 nē paribus intervalis ad eos, quos diximus pertēdi per orā
 maritimā ab Oeasone in Galliciā. Hoc Pyrenæi brachium
 distinguit Hispanos, ut hi vocentur Citramōtani, illi vero
 Ultramōtani: terminaturq; ad in ora Lusitania occidē-
 tali. Est & Iubeda mōs, quē Saltū aycensem hodie vocant,
 ab Auca vrbe antiquissima vnde incipit, cuius vestigia
 cū nomine adhuc visuntur iuxta Villam francā oppidū su-
 pra Burgos circiter viginti passuū millia. Dicitur est autem
 hic mōs Iubeda à Iubalda Iberi Regis filio, qui à Beroso
 Chaldaeo ibidē regnasse traditur. Hic mōs ab Auca proten-
 ditur meridiē versus, æque distāter Pyrenæis mōtibus, ar-
 cēs Iberū omnē ne fluat in occasum, quo cætera Hispanie
 flumina maiora influāt in mare occidentali. Mōs quoq; Oros-
 sbeda inittū capit nō lōge à noua Carthagine, tēditq; in oca-
 -ocasum p nostri maris orā maritimā tāgēs Illiberos, Ma-
 lacā, Arūdā. deficitq; tādē in Atlēnici maris ora cōtra Her-
 culis Gades. Mariāni mōtes incipiūt à Tygēsi saltu, porrito-
 gūturq; occasum versus p mediā Baticā, euascentq; in ma-
 ri Atlētico, Hos Ptolemæus corrupto nomine Temerianos
 vocat pro Mariānis. Sunt & alij cōpluces Hispanie mon-
 tes, sed ut brachia siue articuli superiorū quatuor sunt, aut
 per se colles potius dicendi, quam montes.

DE MAXIMIS FLUMINIBUS Hispaniæ.

FLUMINA, quemadmodum & montes crebro memorantur in historijs, propterea quod sunt à natura posita quasi fines regionum æterni, per quos in cognitionem multarum rerum peruenimus. Quare visum est de annibus Hispaniæ, qui maxime principes sunt, aliquid delibare, & imprimis de quo Lucanus. Qui ferit hesperiam post omnia flumina Bætis. Hic ortus in Saltu Tygeni non longe a Castaone fluit in oceanum, atq; ab Andugero Beticam mediam secat, & provinciæ nomē imponens, eius vrbes nobilissimas Cordubam, Italicam, Romuleaq; quondam Hispalim vocitatas preterlabitur. Hæc à pœnis deinde Ispilia, & à barbaris postea in uersis literas prioribus, & p. in. b. mutata Sibilia dicta, nunc Seuilla nominatur. Tandemq; per vnam ostiū exit in mare iuxta municipiū qd' Luciferi tēplū ab antiquis dicebatur. Olim hic fluuius duo habuit ostia, quorum alterum, quod erat meridionalius, obliuiscitum est cum aluco eodem pertendente a Nebriſsa per Astam coloniam ad Turrim Capionis. Ex quibus facile soluitur illa dubitatio, quæ solet harum rerum curiosos mouere, & me ipsum plerumq; ambiguan reddidit cū Strabone, Ptolemæo, Mella, Plinio omnibusq; cosmographis autorib⁹ Nebriſsa & Asta colonia inter æstuaria Bætis posite sint, qui potuit fieri, ut hodie nō paucioribus quam octonis passuum milibus a flumine distet

Nimirum

quandam qui viz

HISPANIAE.

Nimirū, quia ut statim dixi, alue⁹ ille, qui Nebrisa et Astā
 praeterfluebat, oblitatus est, sic tamen, ut illius vestigia
 hodie visantur cum aestuarijs atq; dlorogitibus manufactis, ut
 inquit Strabo, ad exportandas scaphis & linteribus fruges
 ex agris in vicinas vrbes. Sed quemadmodum a Beti flui-
 uio Batiana nomen accepit, ita ab Ibero anme vniversa Ibe-
 ria cognominata est, qui vnus ex omnibus Hispaniae flumis
 nibus in Austros defluit, cum reliqui omnes ab ortu in Occas-
 sum delabantur. Cuius rei causa altius mihi nunc repetenda
 est. Per medium totius orbis cogniti ab ortu Solis ad occas-
 sum porriguntur excelsi montes, quasi dorsum quoddam ter-
 rae, ex quo omnia prope flumina oriuntur partim ad Septen-
 trionem, partim ad Meridicm. Hi montes, dum per Indias
 tendunt, appellantur Caucasus: cum per syrias, Taurus, cum
 per Ciliciam, Amanus. Tum duo porrigit brachia, alterum
 Isthmon interiacentem suum Arabicum atq; mare Nostrū
 deinde p mediā Aphricā procurrrens vsq; ad maris
 Atlantici Promontoriū. Alterian praeterca brachium por-
 rigit per montes incognitos, qui iunguntur montibus, qui
 diuidunt Thraciam a Macedonia, qui deinceps respondent
 alpiibus Italiae, a quibus per omnem longitudinem surgunt
 in Apenninum. Tum per Cemenos montes medias Gallias
 pertendens applicatur Pyrenaeo: a quo, quemadmodum pau-
 lo ante diximus, porriguntur mōtes, qui Hispaniā diuidūt per
 mediā lōgitudinē, desinūtq; in ora maris Atlantici iuxta

Lusitaniae oppidiū. Cū itq; omnes fluij capitales ex
 causa superius tradita partim in Septentrionem, partim in

Ibero

DE FLUMINIBVS.

Meridiem delcitantur, sola Hispanie flumina fluunt ab ortu Solis ad Occasum, euntq; recta in Atlanticam pelagus, præter Iberum anhem, qui, vt diximus, a Septentrione labitur in austrum, à Iubeda monte prohibitus ire Occasum versus. Anas igitur in agro Laminitano prouinciæ Tarraconensis ortus nunc se in terra cuuiculos mergens, nunc in stagna refundens, quemadmodum paulo superius dictum est, ab Oretania veteri secundo flumine Beticam a Lusitania determinat, præterlabiturq; Ceciliam Gemellinam, Emeritam, Pacemq; Augustam Lusitaniæ vrbes præclaras, factoque flexu anteaquam in Atlanticum pelagus exeat, per duo ostia nõ pcul a effunditur. Tagus in Celtiberia Tarraconensis regione ortus Carpetaniam secat, deinde Talasbricam præterfluit, & à ponte, quem nunc Archiepiscopi vocant, Lusitaniam diuidit mediam, atq; non longe ab Olyssipone in Atlanticum crumpit Occantum. Hic à Poëtis aureas arenas in mare traditur voluere, quod non omnino fabulosum est, cum cernamus nunc in co bra:æcolas aureas per medias arenas interluere. Darius annis oriatur in Pelendos nibus prouinciæ Tarraconensis, fluitq; in Meridiem quoad perueniat Numantian urbem Celtiberorum clarissimam, deinde flectitur Occasum versus, præterfluitq; Cluuiensis conuentus oppidanobilissima à ponte, qui situs est regione ad Septimincas, Lusitaniam a Tarraconensi determinat per Turrem sellarion, Taurion et Ocelum, tandem exit in Occantum Atlanticum iuxta urbem, quam uocant portum Callaitcorum. In Lusitania flumen est Miorda in eadem ortu, exuq;

Guardiana

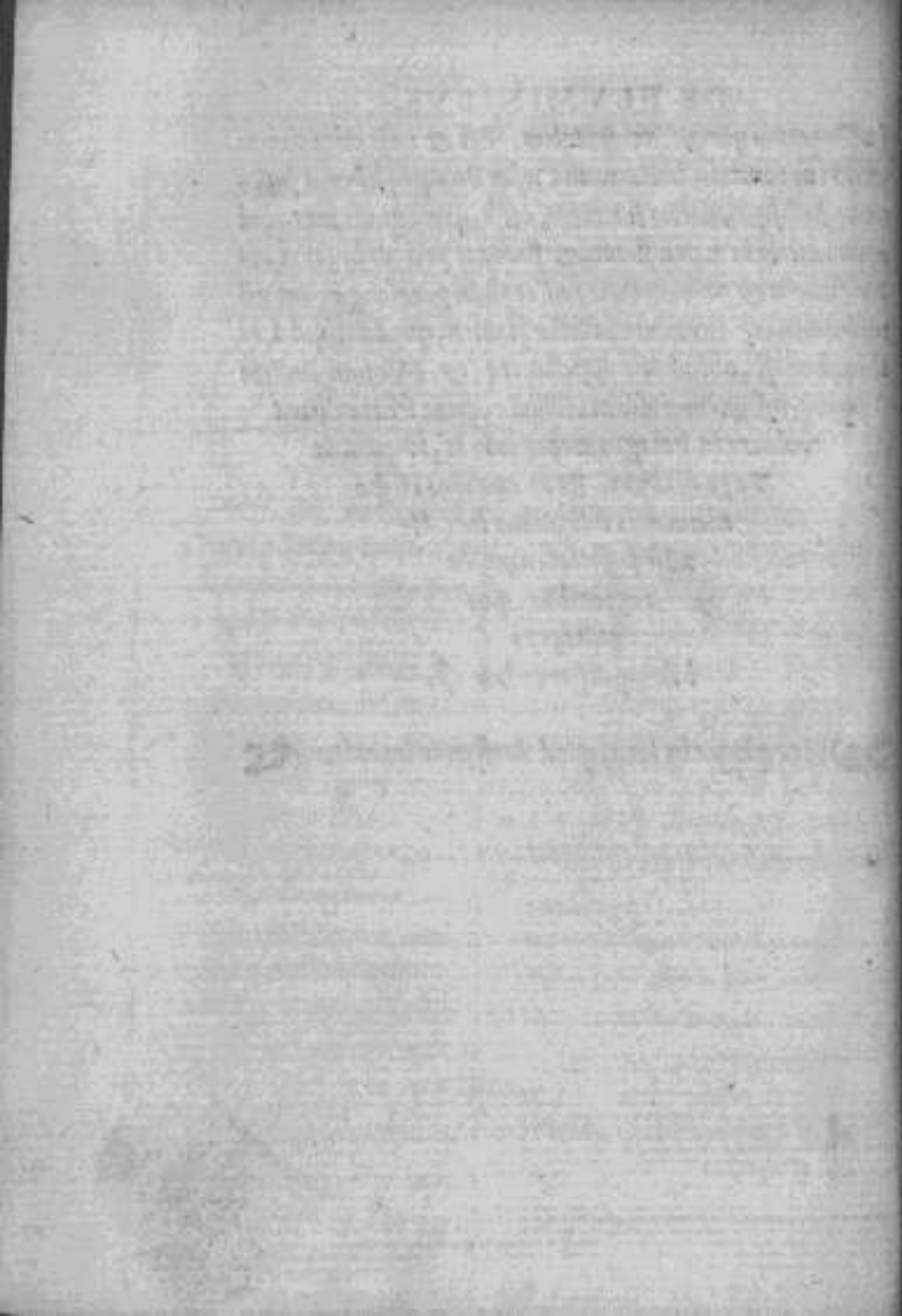
Tago

Dus 20

DE FLUMINIBVS.

in Oceanum quoque Occidentalem. Est & in Bætica ciuitas eiusdem nominis, iuxtaquam Caesar Pompeij liberos superauit, bellisque ciuilibus finem imposuit, quamquam sunt, qui accipiant urbem pro flouio, & fluium pro urbe, cum intersummen flumen & urbem intersint centum parasangæ, aut non multominus. Liniam Gallitiæ flumen, quod antiqui Lesthen, hoc est, oblivionis appellauerunt, & Minium amnem quoque insignem eiusdem Gallitiæ, quem Pœtæ dicunt voluere in Pelagus arenas aurcas, id quod de Tago diximus. Et de omnibus Hispaniæ magis insignibus hæc dixisse sufficiat, nunc de regionibus, populis, urbibusque differendum est.

☞ Hoc quoque in loco, quod deest, non inuenitur. ☞

I.
ÆLII AN-
TONII NEBRISSENSIS HI-

spaniarum rerum Ferdinando Rege & Elisabe Re-
gina gestarum Prime Decadis Liber Primus.

Præmittit quædam necessaria ad sequen-
tis historie declarationem.

¶ CAP. primum.

NRICVS HVIVS NO-
minis tertius Hispaniarum Rex,
qui ex longa valetudine valetudi-
narius est cognominatus, cum obi-
ret diem suum, Ioannem bimulum
ferè puerum: quem ex Catharina
filia ducis Ioannis ab Alencastro
Britanni suscepit, sub tutela eius-
dem Catharine vxoris ac Ferdinãdi iunioris natu fratris
heredem regniq; successorem ex testamento reliquit. Qui
cum ad pubertatis annos peruenisset: vxorem duxit Mariam
patruo atq; tutore suo Ferdinando genitam; ex qua Ewriquũ
primogenitum procreauit. Hæc postea quã vita functa est:
alteram superinduxit Elisabem Ioanne Ioannis Lusitanorũ
regis filio natam; ex qua duos suscepit liberos, Elisabem ma-
tri cognominem, quæ postea hispaniarum auspiciatissima Res

DECADIS PRIMAE.

gina fuit, & Alphonsiam, quia inter ipsa statim regni exordia morte immatura interceptus est. Cum vero institutum nobis sit Ferdinandi atque Elisabes uxoris historiam Latino sermone prosequi, pauca de Enrique & Alfonso fratribus repetenda sunt: ut ostendamus quo iure, vel quo potius numine ad Hispaniae reipublice moderationem peruenit: & quauia Ferdinandum provinciae Tarraconensis, atque insularum nostri maris Regem designatum coniugio sortita est. Enriqus ab Enrique illo primo huius nominis quartus Hispanorum Rex: Ioanne patre defuncto regni administrationem iniit: qui sub ipsa regnandi initia optimam principem gessit. Nam & aliquot expeditiones in Mauros Beticæ inquilinos fecit, & regni populos ciuitatesq; in summa tranquillitate continuit. Is cum adhuc Princeps esset, sic enim vocant Hispani filium regis primogenitum, qui omnium procerum & ciuitatum populorumque iurcurando futurus Rex designatur, Blaccham Ioannis Nauariæ atque deinceps Tarraconensium Regis filiam duxit uxorem: sed ab illius nuptijs se continuit, siue impotentia sua conscius, siue ex alia quadam ratione incognita: unde ingentes sequite sunt querelæ atque dissensiones, altero in alterum sterilitatis causam reyciente, donec controuersia ad summum Pontificem deuoluta est. quia facta partium disquisitione, illos ad certum tempus lege coniugali soluit. Facto itaque diuortio Enriqus alteram superinduxit Ioannam Eduardi Regis Lusitanorum filiam, ex qua nihilo magis quam ex priore liberos genuit. Cūque apud omnes Hispanos atque exteras

quoq; nationes constaret Regis infœcunditas, idq; multis ex
 perimentis virginum corruptione, natu erã dicitur, atq; mu-
 lierũ etiã uulgo prostituta, rã omnibus testatum esset, quinto
 anno postea quã conuenerant, Regina præter omnium spẽ
 deprehensa est concepiisse: neq; fuit qui dubitaret illam a quo-
 dam ex Regis amicis adulteratam: cuius nomen honoris cau-
 sa etiã nunc tacendũ esse decreuit. Sunt qui opinentur Regẽ
 ipsum ex caecozelia per manus, uti aiunt, in manus amico-
 porum dã tradidisse. Queres cum nõ solũ apud regni pri-
 mores, sed etiã apud infimæ conditionis homines certo cer-
 tior esset, indignitate rei omnes permoti Regẽ aduersari, de-
 testariq; Reginã vero nõ dissimulauerit: quod virũ
 tam insigni macula dedecorauerit. Ipsum vero tanti sceles-
 ris autorẽ violatæ fidei publicæ atq; proditiõnis insimulare.
 Non defuerunt interea præsules & religiosi, atq; ordinis
 equestris boni viri, qui tam sermone præsentibus, tum per li-
 teras absentes Regẽ hortarẽtur: suaderentq; foetũ illum ma-
 le ominatum turpiq; ex adulterio conceptũ ablegaret aliquod:
 ubi lateret æternum, atq; eadẽ via & regi ipsius ignomi-
 nia dilueretur: & regni perniciofa illa fax increderet. At
 Rex secũ reputans Reginæ conceptam nõ posse celari: atq;
 proinde si partus cuiuscumq; alterius nomine exponeretur:
 magnũ dedecus inde subeundũ: nullum exhortatiõibus, moni-
 tisq; amicorum eliquit locum: quin potius quicquid Regina
 peperisset: decreuit tollere: atq; pro suo educare. Peperit
 itaq; filiam, cui inditum est nomen Ioannc: que multorum
 postea malorum causa fuit.

DE CADIS PRIMÆ.

IOANNA Enriqua designatur princeps: eaq;
abstrata Alphonsus substituitur: salutatoq; Rex,
ex partiu diſſidio pugnato, vinciturq; Alphoſus.

Caput. II.

EX cum putaret se turpitudini suæ quasi ves
um quoddam posse pretendere: si puellam pro
fiteretur ex se genitam: simul etiam ut suæ vir
tilitatis argumentum aliquod relinqueret, ex
primoribus regni alios pollicitatiõibus, quosdam etiam præ
missis, nonnullos quoq; precibus, complures et miris: cum quibus etiam et civitatum municipiorumq; procuratores indu
cens, eo rem deduxit, ut suppositiciam illam recens natam
pro vera filia iurjurando principem, regniq; heredem ex
Hispanorum consuetudine designarent: id quod est Madriti
gestum. Quæ res cum publice transigeretur, à plerisq; ta
men secreto reclamatum est dicentibus se iusto terrore com
pulsos peierasse: propterea quod Regis potentia esset illis
tunc formidolosa. Qui non multum post tempus conscientia
tanti facinoris adacti, remq; ipsam professi palam a Rege di
sciuerrunt missis oratoribus: qui dicerent illi, se nolle stare ius
riurando, quod esset ab illis extortum, aut minis aut illicitis
pactionibus, quin potius illum per superiores, perq; maiorum
suorum manus et per ipsius regni maiestatem obtestabatur,
puellam vel ipso teste atq; iudice ex fædo concubitu genitã
abdicaret: ablegaretq; aliquò, unde nec nomen ad Hispanos
vnuquam redire posset. Petiere insuper ut Hispana reipu
blica prospiceret: ne quid detrimenti pateretur, quod fieri

LIBER PRIMVS.

non posset facile, nisi Alphonsum fratrem natu minorem de-
 clararet principē heredem, regniq; successorē. At Rex
 permotus siue conscientia, quæ valet pro mille testibus, siue
 qd̄ uerebatur, ne peeres atq; populi, nisi id faceret, se ab im-
 perio subducerent, siue quod intelligebat vno omnium con-
 sensu fratrem expeti, qui sibi succederet, oratoribus respō-
 det, quauis quidem iusta & honesta petebant, se illorum
 precibus velle acquiescere, id quod est ab eo factum cues-
 stigio. Nam & Alphonsum fratrem principem sibi succes-
 sorem, regniq; heredem declarauit. Quæ res omnibus om-
 nium ordinum viris, qui modo erant pacis & quietis ama-
 tores, iucundissima fuit. Nam ex ea principis, heredisq;
 nuncupatione pax Hispaniæ reipublicæ haud dubie promit-
 tebatur. Cum deinde Rex cœpisset omnia ex arbitrio paus-
 corum agere, quippe qui erant illi voluptatum administri,
 idq; regni primores ægreferrēt, cum uellent alioqui rerum
 nouitatem experiri, publicæ utilitate neglecta, & quisq; sua
 commoda secutus dissidium fecere. Nam & altera pars
 Alphonsum principem designatum salutauit Regem, dicens
 non esse parendum homini tan molli & effœminato, tanq;
 rerum gerendarum negligenti & securo, & qui neq; pro-
 prio decori pareret, neq; publicæ tranquillitati prospiceret.

Quare Apium exemplum eum, qui sit deterior ex duobus
 Regibus, neci dedendum, ignuumq; fucos pecus a præsepis-
 bus arcendum. Altera uero pars Enriquam secuta excusat
 re, quod esset Rex, & ab illo quidem vnctus in Regem cus-
 ius manu cor regis est, & per quem Reges regnāt. Quodq;

DECADIS PRIMAE.

Si ex ea causa Rex esset abdicandus, quod malè rem gereret,
 non esset tolerabilior illa gubernatio, in qua puer undecim
 annorū, cuius etatis tunc erat Alphonsus, regnatio us erat.
 Attestante scriptura sacra. Væ terræ illi, cuius Rex est
 puer. His se utraq; pars rationibus tuebatur apud multitu-
 dinem: re autem vera secreto sua quisq; commoda sequeba-
 tur. Nec tamen erat animus utriusq; bello decernendi: quam-
 tumvis do utriusq; regis potentiam infirmandi: quo facilius
 possent, deinde pro sua libidine regnare inter se partiri: id
 quod postea experimento compertum est. Sed cum utraq;
 pars exercitus cogeret: atq; oportunā castris sedem explo-
 raret: Vlnetum simul contenderunt: siue quod locus ille ta-
 li situ est, ut qui eo potiretur, meliorem esset belli condicio-
 nem habiturus: siue quod fatalis ille campus moliebatur tra-
 dere victoriam Regi: qui potiorē videbatur causam ha-
 buisse: exemplo illius pugnae: quae eodem in loco Ioanni Re-
 gi de Ferdinandi liberis victoriam dederat. Congregatis
 igitur utrinq; copijs: cum de condicionibus pacis non posset
 convenire: neq; fieri, quin signis collatis demicaretur: victo-
 ria penes Enriquum mansit. Quod vero ea pugna citra
 voluntatem primorum fuerit, ex eo facile coniectare licet,
 quod victores in persequendis belli reliquijs non perseve-
 rant. bellum namq; non tam finire quam protrahere vole-
 bant. Cum essent in procinctu acies, diceretq; quispiam nul-
 la ne ratio inueniri potest, qua praelium hoc possit dirimi?
 Optimè, facetus quidam homo respondit, Qua nam? inquit
 ille. At hic rursus: si alter exercitus aufugerit.

ALPHONSVS obijt, illiusq; partes hortatur
 Elisaben sorore, vt Regni sceptrum arripiat:
 quod illa recusat. CAP. III.

ALPHONSVS acie superatus sub tutoribus il
 lis, qui sibi in bello fuerant adiutores, vixit an
 nos tres: obijtq; diem suū Cardinose agri Abi
 lensis ex igno pago in pestilentia illa infami, que
 per id tempus grassabatur. Erant autem ea tempestate cum
 illo: qui suarum partium studia fouebant Alphonsus Chas
 rillus Archiepiscopus Toletanus, Ioannes Patiegius, qui ex
 Marchione Villenati Magister militie diui Iacobi s patris
 feri fuit. Aluarus à Stunica Comes Placētinus: qui deinceps
 fuit Areuacorū dux, Alphonsus Pimētellus Comes Beneuen
 tatus, atq; alij cōplures omnium ordinū viri Principes: qui ex
 morte sui ducis animo consternati formidātes Enriqui Re
 gis auctā ex victoria potēciam: quē probris & maledictis
 per litteras, perq; acclamationes sepe lacefferant: nullū aliud
 sibi praesidiū ab irato Rege inueniebāt, quā se inde mortui
 fratris locū Elisaben sororem, que eodē tēpore, atque in ea
 dē urbe, substituerent. Regināq; salutarēt. Sic enim pos
 se & factionē suā confirmare, & cōmissorū impunitatē as
 sequi: cū esset praesertim Regis filia: atq; soror vnica: ad quā
 non minus hereditariū regni ius, quā ad Alphōsum fratrem
 germanū pertinebat. Adeunt itaq; illā, & dicta, acceptaq;
 salute, Alphonsus antistes Toletanus, cui reliqui omnes pris
 mas orandi partes dederant, huiusmodi ser e sermonē has

DECADIS PRIMAE

bunt. Si apud Deum immortalem vota nostra valuissent
 optima Princeps, & tu iucundissimo fratre tuo nunc si uere
 ris, & nos haberemus regem, quem sequeremur, obseruare
 musque. Sed quando superis ita uisum est, ut ille raperetur
 ne malicia forte mutaret mentem, aut quia placita Deo ani
 ma illius, tu solanūc restas altera spes, atque unica lex, quæ
 possit Hispanæ reipublicæ tenebras illustrare. Quanta rei
 publicæ labe ab Enriquo fratre orta est, ex eo tēpore quo
 suppositiciam illam, & quam simulabat esse filiam hæredē,
 Reginamque futuram, etiam iur eiurando procerum interpo
 sito designauit, optime nosti. Sed fuit tempus illud primū
 tolerabile. Postea uero cum neglecta regni administratio
 ne, omni voluptatum genere affluens per quosdam impu
 ratos contubernales uniuersa negotia exqueretur, iurisq;
 & iniurie nullum tam esset discrimen, coacti sumus quasi in
 de mortui Regis locam, Regem alterum nobis sufficere, qui
 illius negligentia rem perditam instauraret. At nunc illo a
 cerba nec indigna minus morte perempto, quid reliquū est,
 nisi quod bonum, scilicet, faustumque sit, ut regni gubernacu
 la suscipias: fessisque rebus atq; luxatis operam tuam, open
 g; accommodes. Neque est, quod oblatam à nobis condici
 onem recuses, nisi manus te ipsam, tuosq; ciues ire perditum.
 Nam si tu, ad quam regni successio ex iure manu confertum
 perinet, non arripis occasionem, uide ne frater auctus hac
 quoq; parte, quam nos tibi tradimus, totam regni molem in
 subditiā illam tui amulam transeat. Hæc Toletanus præs
 sul, sui reliqui primores sunt assensi. At illa ex recenti fra

tris obitu in maxore, ac luctu degēs, paululum lacrymis, et cogitatione morata pauci tandem respondit. Ego venerā de Praesul, vosque principes mihi charissimi, uoluntate istā, quam geritis erga me admodum laudo, atque proinde magnificacio, & si quando mihi dabitur facultas, gratiam vobis comulatissime refferam. Sed qualis ante hac mihi a sinibus fuerit, quemque in praesentiarum habeam, quia, ut intelligo, vobis perspectum non est, breui ostendam. Quo tempore frater meus, idemque germanus mihi dulcissimus vobis adiutoribus rerum potiebatur, quia discorditer cum Enriquo fratre communi vivebat, nullo modo poterat natā placere status ille reipublicae. Nam quis sane minus probaret fraternas acies, alternaq; bella p̄fari decetare odijs? quis fas & nefas misceri, legisq; & iura violari? Quae omnia ex bicipiti gubernatione illa sequebantur. Sed quos niam sic fata voluerunt, ut ex duobus alter alteri cesserit, non censeo amplius repugnandum esse diuinae uoluntati, quae bis iam manifestissimis argumentis declarauit, quid nos sequi debeamus, semel cum uictoriam, atque iterum cum fratri uitam abstulit. Quod si vos o amici Hispanae reipublicae cura tangit, illud potius curate, ut res ad illius imperium deferatur, cui Deus ipse deferendum esse indicauit. Sed quia non modo omnium ordinum consensu, sed etiam ipso, qui ab aliquibus dicebatur esse pater, iudice, abdicata est illa, quam dicitis mei amulam, si me Ioannis Regis filiam, si dignam tanto nomine putatis, efficit per ipsum Regem, perque reliquos Hispaniae proceres, ut res Hispana in alienam fami

DECADIS PRIMAE.

liam illegitime non transferatur, sed post fratris obitum ad
illam deuoletur, cuius potior videbitur esse causa.

MAGITVR de concilianda Elisabe Regi fratri: &
Archiepiscopus Hispalen negotium suscepit.

CAP. IIII.

IS rationibus comoti proceres abierunt adda
bitantes, quã potissimum viã insisterent, quos
incipiti consilio distractos Ioannes Patricus
Magister equestris ordinis sub diuo Iacobo
merentis in hunc modum allocutus est. Quæ sit magnanis
mæ huius puellæ mens sapientissimi viri, quod consilium vi
detis, quam non libido regnandi, non odia in partis aduersæ
studiosos flexerunt, eã nos miramur oratione in sententiã no
strã non potuisse impelli? Credite mihi ò proceres, magnũ
quidem hæc indoles promittit. Non est puellæ huius inge
niũ vulgare. Nam quis illius rationes, quibus nunc usa est,
confutare, aut refellere potuit? Quis enim non videt repu
blicæ, atq; etiã nobis ipsis magis conducere pacem, ad quam
nos illaboratur, quam bellũ, quod utrisq; perniciosum est?
Nam timor ille noster à Rege, quẽ offendimus, facile sedari
potest, uel per ipsam regni participem factam sororem.
Cuius ea est prudentia, ut uel uno verbo nos possit facere
illi beniuolos. Quid, quod ego pulcherrime noui Regis
ipsius ingeniũ in mediã iracundia, etiam minima excusatio
ne placabilis est. Quare sententiam meã ego breui vobis
ostendã. Sororẽ censeo fratri conciliandã ea cõdicione, vò

Ille solus imperio potestatur, illa vero si fuerit superstes, in regni administrationem succedat, idque ex gentis nostræ consuetudine, procerum, procuratorūq; totius Hispaniæ iure iurando sancitur. In Magistri sententiā omnes pedibus manibusq; tunc ierunt, quod videbatur æquabilior, & cuius nemo posset obsistere, tametsi non erat illis ignotum ipsum iam pridem cogitasse de re diti in gratiā cum Rege, quippe qui cotidie apud omnes testaretur, prædicaretq; illum vnicum benefactorē suū, seque omnium fortunarū suarū illius esse debitorem. Ex quo factum est, ut omnes factionis illius socij, atque ille imprimis cœpissent agere de concordia inter fratrem & sororē. Is namq; autor fuit, ut Alphonsus Fonseca Archiepiscopus Hispalensis vir bonus, atq; dicēdū imperitus, & qui vtriusq; partis esset amicus, Regem adiret, atq; imprimis ab illo venia pctita, de pacis condicionibus ageret. Qui, ut erat homo ad res agendas natus, non grauate negotium suscipiens regē adit, apud quē huiusmodi sermone vsus est. Cū in constituendo Rege clarissime Princeps omnia virtutū genera sint necessaria, & que possint illum, & bonū virū facere, & sapientem, due tamē iure vidētur primas sibi vindicare sedes, clemētia, & iustitia, que solæ possunt efficere mortales proxime ad Deū accedere, qui & ipse clemētissimus, iustissimūq; est. His duabus ita moderatur orbē, ut in suis operibus nunquā altera sine altera res periciatur. Pars illa optime Rex, que fratrem tuū sequebatur, forte sibi persuaserat se à tua Celsitudine diu insula tractari, quod videbat te propēiori quodā modo amicis, quos tuis

DECADIS PRIMAE.

bi priuatim delegeras, indulgere: quodq; beneficia, q̄ consueuerunt à regali beneficentia proficisci, non peruenirent ad illos pro dignitate. Sed esto, partim inuidia, partim indignatio illos à te alienauerit. iam pudet eos, pigetq; facti, iam fatētur se & tuo Marte & diuina sententia victos. Erit igitur clementiæ tuæ, & illos facere tibi obsequentes amicos, & rata illis condonando: et iusticiæ, si regni tui vires sparsas recollegeris, cōposuerisq; rerum statum præsentem, & de inde futura tranquillitati prospexeris. Quod vtrumq; motu tuo singulari beneficio in remp. efficies, si sororem iam prope vno omnium consensu principem non modo expectatam, sed animo quoq; designatam tuti illam successuram, regniq; legitimam hæredem declaraueris, atq; eadem via te ab omni molestia liberabis, omnesq; primores obnoxios tibi facies, & rebus Hispanis quietem, pacemq; in longum relinques, efficiesq;, vt misericordia & veritas obtinent simul, & iustitia, & pax os cadentur se. At Rex tametsi erat illis non dissimulante iratus, à quibus hæc petebantur, benigne tamen patienterq; Archiepiscopum audiuit, respondetq; se die postero illi responsa daturum, atque ita illum in hæc verba dimisit. Erant familiares, atque amici Regis scēti in factiones duas, altera quæ studebat Regis sorori, altera quæ partes suppositiciæ illius filix sustinebat. Qui audita legatione, cū intelligerent Regis ingenium flexibile, atque paruo momento posse huc uel illuc impelli, regem aggrediuntur, tentantque rationibus ad rem accommodatis, quæque pars in sententiam suam pellicere. Qui adulterinæ Regis filix

partes

partes tuebantur, dicebant venisse tempus in quo Deustras
 deret hostes in manus suas, quando spoliari duce, atque consti-
 lij inopes, nesciebant, quo se conferrent, nisi ad eum, quē re,
 & verbis laeserant. Reuocaretq; in memoriam, quo pacto
 ab imperio suo desciscerant, atq; contra diuina, & humana iu-
 ra creato sibi Rege armati, etiam in acie contra suam verū
 Regem decertauerint. Meminisset, quæ probra & males-
 dicta in vulgus sparserint, atq; etiam ad Principes exterarū
 gentium scripserint ea, quæ de maiestate regia confinxerūt,
 prædicaueruntq; quibus etiam scorta, & prostibulæ meres-
 trices abstinerent. Quare huiusmodi hominum generi, nō
 modo veniam non esse dandam, aut in gratiam recipiendos,
 verum etiam bello persequendos, exagitādosq; ad extremas
 mundi oras, quo ad lucrent commissa, dignasq; pro suis scele-
 ribus poenas reportarent. Exaggerabant præterea homi-
 num superbiam, vel impudēciā potius, qui cum debuissent
 petere veniam supplices, postularent suo arbitrio designas-
 ri debere Principem, regniq; heredem, imponentes legē,
 quam victores victis imponere consueuerunt. At pars alio-
 tera, siue quod diffidebat Regis ingenio, quod erat magis
 promptam ad ocium atq; socordiam, quam ad decertandum uin-
 dicandumq; bello iniurias, siue quod intelligebant regni hæ-
 reditatem ad sororem pertinere, siue quod videbant mala
 impēdentia nullum esse habitura finem, nisi frater, & soror
 redirent in gratiam, obtestabantur Regem, vt ex hostibus
 faceret amicos illos, qui ante hac sibi obstiterant, simul etiā
 sororem sibi beniuolam faceret, declararetq; illā Principē,

DECADIS PRIMAE.

regnorumq; futuram heredem, si foret sibi aliquando sus-
perstes. Erant, qui suaderent illi omnia superiora per simu-
lationem esse facienda, quo ad soror in potestatem suam re-
digeretur: posse enim tunc illam alicui externarum gentium
Principi matrimonio locare, atq; eadem via tradere filie,
sive putative, siue ex se genitæ regnum, quod à maioribus
suis receperat.

REGEVI dubium in Elisabe partes Andres
as Caprarius proniorem facit. Statuans
turq; pacis condiciones.

CAP. V.

X tam varijs sententijs Regem ancipitem, du-
binmq; quid faceret Andreas Caprarius, quæ
Magistro domus præfecerat, & cui ex omni-
bus amicis magis fidebat, quam nulli alteri,
hunc in modum est allocutus. Et si intelligo clarissime Rex
me apud Celsitudinem tuam non habere tantum auctoritatis,
ut audeam te aliqua de re admonere, est tamen fidei meæ,
& obsequij, quod tibi debeo, testatum apud te relinquere,
quid ego sentiam de hoc negotio, quo te implicatum esse vis
deo, Adiuu nuper ex quodam viro doctissimo, qui se philo-
sophum profitebatur, scriptum esse apud Platonem, tantum
quemque in sua rep. debere contendere, quantum ciuibus
suis persuadere posset. Nam quemadmodum patri, sic etiã
patrie non esse vim inferendam. Omnibus regni primos
ribus simul & vulgo, atq; omnium ordinum viris persua-

Jam est, hanc quam Regina vxor tua peperit, non esse ex te
 genitam, idq; factum est illis probabile argueratis, quæ
 nos amici tui, qui sepe cum populo disceptamus, nullaratio
 ne possumus dissoluere. Si tibi animus est, quam cupis credi
 di tuam esse filiam, Regni hæredem relinquere, tota erras
 via. Nam est nemo, qui non indignetur parere illi, ad
 quem regni successio iure non pertinet. Quod si uiderint
 te arces munitionesque & Castella præsidio firmare, atq;
 amicis tuis credere, ut post obitum tuum filie tradant,
 hoc est patriæ vim afferre, hoc est, contendere plus, quam
 effici possit, hoc est, Gigantum more contra superos pug
 gnare, voluntatique Diuine obsistere. Neque imperio
 tuo subditi magis id patientur, quam si uelis illos in mas
 nus infidelium tradere. Si respublica Hispana loqui pos
 set, non aliud opinor diceret, quàm quod ego nunc sentio, esse
 uidelicet ignoscendum illis, qui pro fratre tuo contra te ar
 ma sumpsunt, qui forte non tam offendendi tui causa, quàm
 utilitati publicæ prospiciendi id fecerunt. Deinde sororẽ
 tibi conciliandam, tractandamq; proinde ac si esset filia ex
 te genita, quandoquidem ita Deus uoluit, ut tu sine prole
 decessurus esses, illiq; regni successionem uolens nolensq;
 decernas. Hac enim uia omnes tibi fatebuntur esse des
 bitores, tibiq; libentissime obtemperabunt, tu summo ocio
 & tranquillitate fruoris, res Hispanæ in dies magis ma
 gisq; efflorescent. Pro quibus in rempublicam meritis
 illud præmium tibi dabitur, quod omnibus, qui commissum
 sibi imperiũ cõseruauerint, adiuuerint, auerint, adco

DECADIS PRIMAE.

propositum est. In hanc sententiam, quæ ex altera parte timorem intentabat, ex altera ocium pollicebatur, Rex facillime acquieuit, iubetq; vocari Archiepiscopum, cui respondet velle se reipublice, & cõmunis utilitatis causa condonare illorum errata, qui ab imperio suo desciverint. Velle præterea sororem sibi conciliare, atq; in Principem regniq; sue cesticem cooptare, modo illa in sua verba persancte iuret suo iniussu nuptum ire mortaliu nemini. Suscipit Archiepiscopus se & illorũ, quibus est concessa venia, & sororis designandæ Principis & Hispanæ totius reip. nomine immortales gratias agere pro tam mansueto benignoq; ingenio. Tum agi coeptum de condicionibus pacis, ictuq; scædus est in hæc pacta conuenta. Imprimis, ut soror princeps designanda, & Ioãnes Patiequus Spatharius Magister, & ex reliquis, qui in eadem causa fuerunt, qui vellent, regalem curiam frequentarent, quo per omnem Hispaniam reditus in gratiam, atq; concordiam illustrior esset, quodq; Rex intra quadrimestre tempus Reginã, & ex fortuito illo concubitu filiam dimitteret in Lusitaniam, curaretq; per Pontificem cum illa diuortium facere, quandoquidem cum scædus conjugale cum illa inierat, ad præfinitum tempus fuere legibus soluti, experiri di tantum gratia in vitro esset gignendi defectus, cum alioqui permanendum illi esset cum priori vxore. Tum demum, ut in alimenta sumptusq; nouæ Principis decerneret stipendia oppida cum iurisdictione, ex vrbibus Abilam, Optum, Molinam, Vbetam, ex municipijs Methynniam campestrem, Vlnctum, Ascalonem.

Ipsa vero Princeps iuravit stantibus his condicionibus, nisi per Regem fratrem liceret, se nemini mortaliū nupturam. Constitutum est præterea ad præfinitum diem, ut Rex et soror conuenirent ad eam ac cenobio diui Hieronymi, quod est ad locum, quod vulgus Giusandi tauras appellat

HENRIQVVS & Elisabethæ soror conueniunt, rursus designatur Princeps, & Iouana Regina fugit.

CAP. VI.

MRAT ea tempestate Rex in oppido, quod ipse plurimum frequentabat, antiqui Carpetaniæ Matuam vocabant, nostræ ætas Madritum nominat. Soror vero Abile morabatur. Quæ accepto Regis responso conuocatis primoribus, cum primū pctuit, venit Zebreros comitatu virorum Principum frequenti, inter quos erant ex ordine Ecclesiastico Toletanus & Hispalensis Archiepiscopi, & Enicus Manriquis præsul Cairiensis. Ex ordine vero militari Magister diui Iacobi: & Placentinus, Benauentanusq;, & Osorninus Comites, aliq; complures vtriusq; ordinis Principes viri. Rex vero ex Madrito profectus, venit ad Cadabalsum, qui in agro Ascalonitano pergrandis est vicus. Locus, ut quem constitution est se conuenturos, distabat vtrinq; interuallo pari. Quo posteaquam conuenerunt, seque inuicem salutauerunt, Rex benigne, ac comiter sororem longo post tempore visant, breuiter allocutus est, nam cætera dixit, se in

DECADIS PRIMAE.

aliud tempus referuare. Tunc accedens diuini Iacobi Magister genua Regis amplexus pauca pro se, atq; pro ceteris, qui in eadē causa fuerūt, est locutus: partim excusans, partim confitens suam, atque aliorum errorem, pollicens suos, atque sociorū nomine cōpensaturos se obsequiorū et ebriitate prius stinas offensiones, si quid fuisse, in quo laeserint Regiā maiestatem. Erat in ea conuentus celebritate ad hoc ipsum inuitatus Antonius Venerius Apostolicæ sedis legatus, idēq; Legionēsis Episcopus, & qui deinceps fuit Conchenfis præsul, atq; S. R. E. Cardinalis. Is petente ipso Rege absoluit, atq; relaxauit à priori iurciurando illos omnes, qui iam pridem Madriti iurauerant principem, & regniq; heredem futurā illam, que falso dicebatur filia Regis. Atqui Rex ipse declarauit extemplo imperij successione, hereditatēque, ac regni dominium ad sororem pertinere, quemadmodū & antea Alphonsum fratrem futurum Regem designauerat. Quo intercepto in superstitem unicam sororem hereditarium ius esset deuolutum. Nam que sua dicebatur esse filia, illam abiurabat, abdicabatque perinde atque alienam. Iurauitque cuestigio in apostolici legati uerba, se hanc unicā sororem regni heredem agnoscere, & præter eam neminē, atque hanc heredis institutionem, declarationemque sub eodem iurciurando affirmari, se nūquam per se, aut per aliū quempiam interpellatum. Idemque coëgit omnes omnium ordinum viros summates & infimates, qui aderant, iures iurando sancire. Per edicta quoque præcepit, ut omnes ciues, oppidani, municipes, & populi suo imperio subacti idē

Jecum iurarent, atq; si contingeret, ipsum e' vltia prior em
 excedere, haberent illam certam, legitimam, & indubitam
 Reginam. Edixit præterea, vt omnes ciuitates, oppida,
 municipia mitterent procuratores suos Ocianiam, vbi futus
 rus erat conuentus procerum in quo de statu reipublicæ des
 cerneretur. Per idem ferè tempus Ioanna Regis vxor,
 que mittenda fuerat in Lusitaniam, ex certis quibusdam cau
 sis posita est sequestro in potestate Archiepiscopi Hispalen
 sis, qui tradidit illam adseruandam Petro à Castella ex soros
 re nepoti suo in arce, quam ipse edificauerat minutissimam
 Alahégijs. Egregia interea coniux, quo mariti dedecus ma
 giste statum esset cunctis, oculos in adolescentem coniecit, &
 non multos post dies comperta est ex eo prægnans, neq; eo
 contenta, ausa quoq; est ingens facinus. Agit cum adolescē
 te, vt illam per muros noctu deducat. Compositare cum fe
 fellisset custodes primam, deinde circitores & vigiles lapsa
 per fures, atq; crepens tandem veredo imposita duce adul
 tero postridie Butracum uenit, quo in loco erat Ioanna filia,
 quam ex fortiuo concubitu genuerat, abseruabaturq; publice
 ab Enrique Mendoza Tendillano Comite, Exactis diebus
 paucis, Rex cum sorore Principe, ceteroq; procerum comis
 tatu venerunt Ocianiam, procuratores quoq; ciuitatum &
 municipiorum eodem conuenerunt, quemadmodum per Re
 gis a dicta illis fuerat imperatum, qui & ipsi procuratoris
 nomine iurauerunt se habituros illius sororem loco Princi
 pis, heredisque: & post eiusdem obitum pro vera, certâ,
 legitimâque Regina.

DECADIS PRIMÆ.

AGITVR de coniugio Elisabes Principis eū
Alphonso Lusitanorum Rege, & cum
Ferdinando Siciliæ.

CAP. VII.

LTERA vero pars, que Vinctano prelio En-
riquem Regem secuta fuerat, indignabatur, quā
non fuisset habita ipsorū ratio in illa Regis Prin-
cipisq; concordia, Nihilominus tamen partim
illuc accessere, partim misere prociatores suos, qui vtriq;
illud idem iureiurando sanxerunt. Hi fuerunt Marchio san-
ctæ Iulianæ. Comes Pharius, Episcopus Secontinus, aliq;
complots eiusdem factionis. At Rex siue Magistri Spa-
tharij suasu, siue quod ipse per se natura erat varius, & mu-
tabilis, nihil eorum exequebatur, de quibus cum sorore trans-
actum erat, quin ediuerso per literas egit, vt Alphōsus Rex
Lusitanorum, qui tunc orbatu erat vxore, peteret coniu-
gio sororem Principem designatam, eoq; venit Archiepisc-
opus Olyssiponensis cum literis, & mandatis, & prociato-
rio ipsius Regis nomine. Archiepiscopus Toletanus econs-
trario laborabat illam iungere Ferdinando Regi Siciliæ, ac
Principi heredi Ioannis Tarraconensis Regis. Qui, vt
posset commodius atq; citra vllam suspensionem peragere
negocium, concessit Hyppepo- licionis suæ municipium,
cepitque exequi rem per Gutierrezum Cardenium ipsius
Principis structorem, vt spretis Lusitanorum Regis
condicionibus, acquiesceret potius Regi Siciliæ.

Rationes autem, quae possent illam in Sicilia Regem pellere, atque à diverso Lusitanorum Principe detertere, cōplures fuisse, sed illa imprimis quod Enriqui fratris consilia cōcedere videbantur, ut sororem extra regni limites ablegaret, nulla dignitatis habita ratione, dum modo efficeret, quod cupiebat, id est, quo posset commodius subditivam filiam in regni successionem substituere. Ex quo illud efficiebatur, ut quoniam Lusitanorum Rex haberet ex priori cōsuegna filium heredem, si susceperet ex ea liberos, relinqueret eos exheredes, sin minus suscepisset, ipsa nihilominus maneret indotata. At rex Siciliae, idemq; Tarraconensium Princeps designatus, qui necdum uxorem duxerat, neque liberos procrearat, non modo posset habere filium, qui succederet in gubernationem, sed etiam posse fieri, ut autum regnum cum regno dotali coniungeretur. Accedebat etatis aequalitas, quae ad animos conciliandos valet plurimum, cū alioqui Lusitanus esset natu grandior. Eo quoq; accedebat, quod si res in discrimen esset ventura, ut inter duos principes armis decerneretur de regni possessione, quod Rex Siciliae idemq; Tarraconensium Princeps habebat in Hispania ex primoribus complures sanguinis propinquitate coniūctos, qui cuperent ipsum potius, quam alienum regnare, & qui si vires suas cū ipsius principis viribus cōiunxissent, facile posset submouere, atque semel ex Hispania amulā illam, atque in ipsius regni perniciem genitam eradicare. His suasionibus apud Elisabeth Principem Gutterrius utebatur. Quas illa secum reputans, simul etiam quod videbatur.

DECADIS PRIMÆ.

bat fratrem Regem nolle stare pactis conuentis, neque tradere illi vrbes, & municipia, quemadmodum inter eos conuenerat, sed illud imprimis, quod frater nihil aliud moliebatur quam ipsam ex Hispania pellere, atque perinde regni successione spoliare, facile assentiebatur structoris admonitionibus: sed pudebat illam publice fratris voluntati obistere: qui per se, atque per amicos instabat, ut in hoc sibi obsequeretur: promittens (ut aiunt) maria, & auri montes. Quare utriusque partis rationibus obtusa, & dubia quid potissimum sequeretur: tandem respondit se huius deliberationis curam omnem ad Hispaniæ proceres uelle deferre: preccata Deum imprimis, ut quod reipublicæ foret utile, sibi que honestum, id illis auimam induceret. Sed cum utraq; pars instantius urgeret, atque intelligeret plerumque omnes ex proceribus, atque infimæ mediocrisque conditionis hominibus in Siciliæ Regem propensiores Olyssiponensi Archiepiscopo respondit, uelle se hanc rem tam grandem, & que non tam sua, quam omnium communis esset, cum Hispaniæ primoribus commentari: atque ita demum re cum omnibus communicata, se per oratores summam totius negocij missuram Lusitanorum Regi. In hæc uerba Archiepiscopus est dimissus. At illa secreto per structorem Tolitano præfule respondet: si per primores proceresque regni sibi liceret: se facturam, quod ille tam instanter efflagitabat.

ENRIQVVS à pactis cõuentis discedit: atq;
 in Bat. cum profecturus Comiti Placentino
 Arcuacum cum Ducis titulo dono dat.

CAP. VIII.

CAETERVM Rex cū videret omnes
 conatus cogitationesq; suas in cassum recidisse,
 veritus ne se inuito soror nubret: cui minime
 ipse vellet: cepit agere cum amicis, quo pacto
 illam posset in vincula conijcere, idq; fecisset: nisi timeret,
 ne proceres ab eo deciserent: illamq; bello vindicaret. At
 Toletano presuli factus est infestior: tanquam auctori concis-
 liatoriq; matrimony sororis cum Rege Siciliae. Succensebat
 praeterea illi, quod ad pristina sua errata hinc nunc cumulus
 accessisset maximus, in re praesertim quae sua omnia inter-
 tu bar et consilia. Itaq; cum pararet cohortes, quae illum cõ-
 prehenderent, suspicio fuit Magistrum Spatharium fecisse
 Praesidem omni de re certiorē: monuisseq; , vt caueret sibi.
 Idq; faciebat non tam quod Archiepiscopus erat sibi aut ami-
 cus, aut sanguine propinquus: quam quod secreto fouebat
 alterius partis primores: vt ex illa cunctatione discordiae
 in dies crescerent: vnde sibi putabat magnas fieri posse
 fortunae accessiones. Quare cum ad conflictum erat ves-
 niendum: nunquam sinebat alteram partem euadere su-
 periorem: sed subleuabat semper partem: quae esset abie-
 ctior. His artibus et alterutra pars et illius ope indigebat.

DECADIS PRIMAE.

Et ipsius potentia cotidie augebatur. Rex cum neque blā
 dicys, neque precibus, sed neque minis posset sororem in sen-
 tentiam suam attrahere, neq; auderet illam in vincula cons-
 uicere: statuit ad tempus dissimulare, atque in Baticam pro-
 ficisci: ut conciliaret sibi vrbes, & municipia, atq; illius pro-
 uincia primores: qui Alphonsi fratris factionem aduersam
 secuti fuerant. Et quod id facilius assequeretur: extorsit à
 sorore literas: quibus significaretur cum illo redditis in gra-
 tiam: neque alia ex causa ipsum illuc proficisci, nisi ut res
 vtrique communes agerentur. Profectusque est cum illo
 Magister Spatharius aliq; complures ex primoribus. Prin-
 ceps vero, ut daret inferias, iustaq; persolueret Alphonso
 fratri defuncto: profecta est Aeuacum municipium illud or-
 natissimum, quod decretum erat in sumptus Elisabes Regi-
 nae ipsius principis & Alphonsi Regis matri. Tenebatur
 autem praesidio à Placentino comite: qui veritus ne prin-
 ceps illum excluderet: atq; municipium sibi praesidio muni-
 ret, egit per Spatharium Magistrū, ut Rex donaret ipsum
 & municipio & Aeuacorum ducis cognomine. Magis-
 ter vero reputans, si remperageret eadem via & Res-
 gis potentiam debilitari, simul etiam & Comitem Placenti-
 num, qui eotempore inter Hispaniae proceres entinebat,
 apprehensa municipij possessione in ea tantum re implicitiū
 fore, egit cum Rege, ut donaret illum & municipio, &
 municipij titulo sub Ducis nomine. Quod rex fecit non
 grauate, siue ut sorori negocium faceretur, siue quod erat
 ingenio facilis ad evertendum regale patrimonium. Hanc

largitionem tam profusam omnes omnium ordinum viri
 egre ferebant, partim inuidia, quod videbant comitè Pla-
 centinum in dies fieri potentiorē, partim quod regie vi-
 res huiusmodi largitionibus minuebantur, partim etiam,
 quod Regine vidue miserabantur calamitatem, cum illud
 vnicum sue viduitatis subsidium eripiebatur. Princeps
 itaque ab Aneuaco pulsa, contulit se Abilam, vt defuncto
 fratri parentaret. Ludouicus interea Gallorum Rex fas-
 ctus certior regnorum Hispanie successionem ad Elisaben
 Ioannis Regis filiam esse deuolutam, simul etiam peti con-
 iugio à duobus Principibus sibi ex factione publica infens-
 sis, quod illorum erat vterq; confederatus Britannorum
 Regi, veritus ne ab altero illorum duceretur vxor, atque
 proinde partis aduersæ vires auerentur, & sue decre-
 rent, statuit mittere legatos, qui peterent illam coniugio Ca-
 roli fratris sui Aquitanie ducis. Erat autem legationis eius
 princeps. S. R. E. Cardinalis. Cum interim prin-
 cept obtunderetur cotidie rationibus, vt in alterutrum ex
 duobus competitoribus flecteretur, ecce legatio à Gallos
 rum Rege aduentabat. Erat illa tempestate Elisabe prin-
 cept in municipio Matricali: quod, quemadmodum de Aneu-
 naco diximus, erat decretum Elisabe Regine matri, quo
 postea quam oratores accessere, dataq; est illis copia
 principis abeundi, cum assisterent aliquot ex
 optimatibus, qui illam affectabantur,
 Cardinalis hanc orati-
 onem habuit.

DECADIS PRIMAE
CARDINALIS Oratio, in qua Elisabetha Caro-
lo Gallorum Regis fratri conjugem petit,
cui excusans se, illa respondet

Caput. IX.

NISI Galliae regnum atq; principium Hispaniae vetus amicitia & foedus aeternum apud omnes nationes existatum esset, atq; iam inde à multis illustribus officijs confirmata societas, poteram ego clarissima Princeps multa nunc commemorare, quae ad eam rem pertinerent. Sed in hac causa de qua oratores aduenimus, nolo, prosit nobis fuisse Gallos Hispanis semper amicos, atque socios, idemque semper de re communi sensisse. Non nobis prosit Celsitudinis tuae competitorum semper fuisse aduersae factionis, semperque Britannorum Regi confederatos. Nolo commemorare nunc inmortales inimicitias & incurabile odium inter utrosq; populos confirmatum multis stragibus hincinde acceptis. Illa tantum prosequor, quae sunt propria huius causae, ut competitorum meritis detur tantum victoria. Petit consubiatus Lusitanorum Rex, petit Rex Siciliae, petit Aquitaniae Dux. Consultatio tibi est, quis ex tribus sit deligendus. Lusitanorum Rex omnino excluditur, & quod est natu grandior, & quod habet filium heredem, unde quot tuae dignitati sequantur incommoda, facile est videre. Querele propter aetatem disparilitatem, quod filij à patre

futuri essent exhaeredes, quod inter Lusitanos, & Hispanos semper est simultas, atque vtriusque partis alterius contemptio. Atqui Sicilia Rex tametsi etate florescit, non ster tamen illi non credit & corporis elegantia, & ingenij acrimonia, & animi sapientia, Sed neque est illi potentia inferior. Neque enim Aquitania aut soli benignitate, aut fortunis, aut tractu caeli, prouinciae Tarraconensi cedit. Esto tamen sint vtrique omnia paria, non valcbunt in electione hinc amicitia, illinc inimitia paterna & auis ta: non summus consensus maiorum huius cum Ioanne patre tuo, cum quo illius pater ingentes egit inimicias? Quod si apud eos, qui vita excesserunt, aliquis est rerum nostrarum sensus, nihil magis oblectauit vtriusque Regis defuncti manes: quare quemadmodum in vita se ipsi dilexerunt, ita & posteris sui in eadem maneant charitate. Quid est quod hac via & frater iratus tibi reconciliabitur: idque Rex Ludouicus curabit atque conficiet. Aut si tibi pro regni possessione fuerit cum amula diceptandum, vnde tibi certius, vnde firmitus subsidium putas venturum à Lusitanorum Tarraconensium ve principibus: an à Galliarum Rege potentissimo? Quare, vt vno verbo legationis huius mandati colligam, Rex Gallorum offert tui praestantiae coniugio bellissimū fratrem viribus ingenioq; praestantem: patrimonio amplissimo praeditum, cuius maiores res cū maioribus tuis vixerūt in summa cōcordia. Quo pignore & antiqua fœdera renouabūtur: & vtriusq; regni vires cotidie magis magisque inualescēt. Adq; vt facias,

DECADIS PRIMAE.

non solum te uehementer rogat, tibi que, oblitus se regem, supplicat: atq; eo nomine omnia, quae possidet, non modo uicenda, sed etiam abutenda permittit. Ad hanc Cardinallis orationem illa respondet: recordationem autē amicitiae atq; societatis antiquae fuisse multo inuicidissimā: & si quā do rerum Hispaniarum potiretur: se curatorem, ut idem sacerdos uinculis firmiter sanciretur. Simul etiam dicebat se agere Ludouico Regi gratias immortales pro eo animo, quem erga se, resq; suas ostendebat: quoq; dignam existimaret, cui fratrem matrimonio coniungi peteret: sed se ea de re omnem curam in regni proceres optimatesq; reieciisse: quādoquidem sibi non esset pater, qui patrimonium fundaret: neq; frater, qui utriusque parentis curam sustineret. Rogabat praeterea Cardinalem, ut se apud Regem excusaret, quod non fuerit in potestate sua, ut illius uoluntati obsequeretur: quoniam haec deliberatio iam non ex sua, sed ex optimatum consultatione pendeat. In haec uerba oratores dimissi re infecta domum redierunt.

ELISABEN quid faceret dubiam structoris impellit oratio, ut Ferdinando Siciliae Regi nuptiae celebranturq; nuptiae.

Caput. X.

Princeps non tam à competitoribus iam efflagitabatur, quam ab ecclesiarum praesulibus, religiosis, optimatibus ciuitatum, regni primoribus, domesticis ac familiaribus: ut ex tam longa deliberatione

deliberatione tandem decerneret, cui potissimum vellet nu-
 bere: quamquam plerisque omnibus videretur Sicilia Re-
 gem esse cæteris præferendum. Id etiam, vt faceret, Enri-
 qui fratris amici, ac familiares clam admonebant. Adiu-
 bant etiam, obtestabanturq; illam, vt prospiceret rebus His-
 panis: que proculdubio tendebant in interitum, nisi daret
 operam, quemadmodum ex se prolem relinqueret. Sed im-
 primis structor ille suus, qui hæc de re sæpius cum illa fami-
 liariter loquebatur, cogitans secum hunc esse virginum mo-
 rem, vt præ pudore nolint facile connubio præbere assens-
 sum, his illam verbis adortus est. Scio ego clarissima Prin-
 ceptis, cum de maritandis virginibus agitur, non ad ipsas,
 sed ad parentes, ad propinquos, ad tutores, atq; ad ipsos in-
 quorum potestatem sunt adiri solere. Tue vero Celsitudi-
 ni omnia hæc propinquitatis vincula fors ademit. Pater,
 qui hæc de re imprimis consultare debuit, obijt diem suum.
 Mater, que secūdas post illum debuit obtinere partes, vni-
 tantum viduitatis sue dolori indulgens in luctu ac merore
 degit. Frater, qui debuit utriusque succedere, te indotatam
 regno spoliare nititur. Familiares, & amici restant soli,
 qui non sine lachrymis tibi supplicant, ne stabiliendi regni,
 quod tue posteritati relinquis, tantam occasionem oblatam
 amittas. Hoc te Prælati omnes ecclesiastici obsecrant, hoc
 primores populi, hoc regni proceres, hoc civitatum optima-
 tes, hoc omnes omnium ordinum Hispani conscientiam tuam
 testantur, ne fraudes illos legitimis successoribus, ne sinas
 regnum Hispaniæ in alienam transire dominationem, ne

DECADIS PRIMAE.

des locum, ut frater à te vera indubitataque herede, in subditiciam atque ex turpi concubitu genitam transferat imperium. Videte à tribus potentissimis principibus peti, decerne quis illorum tibi magis animo se deat. Quod si te pudor impedit, quo minus edas nomen, dicam ego, quod sentio, ex illis omnibus magis tibi conducere Siciliae Regem, eundemque Tarracensem principem, est tibi cõxius, est robore, atque animi virtute prestans, habet regnum tuo confine, habet in Hispania tua propinquos, ac viribus & diuitijs prepollentes, proh Deus immortalis, quid dubitas vno verbo tot bona, tot commoditates, non modo tibi ipsi, sed tuis omnibus atque vniuersae Hispaniae reipublice prestare? His verbis Princeps iam victa, quando, inquit, omnibus ita visum est, me debere assentiri coniugio, non credo id sine quodam numine, atque diuina providentia euenisse. Quare vos o amici efficite, quod videbitur è re publica debere fieri, neque amplius hac de re sententiam meam expectetis. Quicquid enim de me statueritis, id ratum, firmum, gratumque habebò. Sed huius meae voluntatis facite imprimis certiores Archiepiscopum Toletanum, qui huius mei sensus semper mihi fuit autor. Quem ego certo scio, cum acceperit huic nuncium peculiari quodam gaudio gauisurum. Archiepiscopus certior factus his de rebus, venit Fontiueros Abilensis agri vicum per grandem, quo se iam Princeps è Matricali oppido profecta receperat, atque inde profecti sunt Valladolum, vbi tunc erat Archithas bassus Fredericus Regis Siciliae maternus avus, alijque com

plures ex regni primoribus, qui cō conuenerant ad sponsas
 liorum pacta conuentis, nuptiarumq; leticiam celebrandam:
 Rex ipse Siciliae, idemq; Tarraconensium princeps venit
 tandem comitatus Petro Manriquo comite à Triuinio, qui
 deinceps fuit Dux Naiarensis, atq; ex prouincia Tarracos
 nensi alijs quamplurimis proceribus, optimatibusq;. Lon
 gū esset enuenerare, qui cōplexus, & quāta gaudia vtriusq;
 partis fuisse. Nihil illustrius illo die Hispania vidit, in quo
 nuptiae tantorum principum celebratae sunt. Nemo enim
 ferē fuit, qui non leticia gestiret, non exultaret, non Deo
 gratias ageret: non municipium, non ciuitas, quae non sup
 plicationes, ludosq; publicas decerneret.

DECADIS PRIMAE

LIBER SECVNDVS, DE EPIS

tolis Ferdinandi & Elisabes principum
 ad Enriquū Regē missis.

Caput. Primum.

VPTIIS foeliciter peractis, instaurato
 tisq; repotus, visum est Principibus facere
 omni de re certiore[m] Enriquū Regem,
 atque per literas excusare, quod illius in
 iussu nupsit soror. Missae itaque per ho
 nestos viros literae cum mandatis in haec verba. Enriquo
 Hispaniarum Regi, Fratrig; piētissimo. Elisabe Princeps
 eadēq; soror bene agere. Non sum ignarata mihi succēscere,

E 4

plures ex regni primoribus, qui cō conuenerant ad sponsas
 liorum pacta conuentis, nuptiarumq; leticiam celebrandam:
 Rex ipse Siciliae, idemq; Tarraconensium princeps venit
 tandem comitatus Petro Manriquo comite à Triuinio, qui
 deinceps fuit Dux Naiarensis, atq; ex prouincia Tarracos
 nensi alijs quamplurimis proceribus, optimatibusq;. Lon
 gū esset enuancrare, qui cōplexus, & quāta gaudia vtriusq;
 partis fuisse. Nihil illustrius illo die Hispania vidit, in quo
 nuptiae tantorum principum celebratae sunt. Nemo enim
 ferē fuit, qui non leticia gestiret, non exultaret, non Deo
 gratias ageret: non municipium, non ciuitas, quae non sup
 plicationes, ludosq; publicas decerneret.

DECADIS PRIMAE

LIBER SECVNDVS, DE EPIS

tolis Ferdinandi & Elisabes principum
 ad Enriquū Regē missis.

Caput. Primum.

VPTIIS foeliciter peractis, instaurato
 tisq; repotus, visum est Principibus facere
 omni de re certiore[m] Enriquū Regem,
 atque per literas excusare, quod illius in
 iussu nupsit soror. Missae itaque per ho
 nestos viros literae cum mandatis in haec verba. Enriquo
 Hispaniarum Regi, Fratrig; piētissimo. Elisabe Princeps
 eadēq; soror bene agere. Non sum ignarata mihi succēscere,

DECADIS PRIMAE.

quod iniussu tuo Regi Siciliae nupserim. Sed cum audieris
 causas rationesque, quae me id facere cōegerunt, facile opi-
 nor placaberis. Nam si aliqua in re culpa est, illam non
 mihi, sed tibi ipsi imputabis. Scis humanissime Rex, neque
 enim te latere potuit, quali animo fuerim erga te, cum Ale-
 phonsus frater regium sibi nomen assumpsit, & quam mihi
 dissidium illud displicebat, quamque detestarer inter duos
 fratres decertari de regno, quod alter possidebat, alter si fo-
 ret superstes, possessurus erat. Scis praeterea post illius obi-
 tum, quam sine cunctatione vllare regnum, quod mihi ab ad-
 uersariis tuis offerrebat, abdicauerim, dicens te superstitute,
 non licere regnare. Adhuc nihil est in meis operibus, quod
 tibi displicere possit. Iussisti me venire, quo tu volebas,
 declarasti me Hispaniae principem, fecisti, quod iure debui-
 sti facere, & tamen ob id factum magnas tibi habeo gratias.
 Pollicitus es, te intra quatuor menses repudiatum uxorem,
 si uxor appellanda est, quam neque per iura diuina,
 neque humana tibi habere licebat: missurumque in Lusitaniam
 cum filia tali matre digna. Pollicitus quoque es te
 mihi traditurum in sumptus oppida quaedam vectigalia.
 Aetate transacta omnia, iurauerantibus his conditionibus,
 te invito me nuptiarum nemini. Posses tu me eo nomine per-
 iurij accusare, si fecisses illa, quae te facturum mihi promis-
 isti. Nunquid repudiasti uxorem? nunquid ablegasti illam
 cum filia? nunquid tradidisti municipia & vrbes, unde
 hoc inane principatus sustinerem? Omitto caetera, quae sunt
 omnibus nota, quo me nitentibus obtrudere, alteramque quasi

inde mortui locum substituere? Quando igitur tu mihi nō
 prospexisti, prospexi egomet mihi. Conscienciam tuā res
 cole, comperies me fecisse nihil, cuius pudeat, pigeat ve.
 Sed omnia hæc omissa faciamus. Mihi nunc idem est anis
 mus, qui fuit semper, te diligere vt fratre, te colere vt pa
 trem, te obseruare vt Regem, precariq; Deum immortas
 lem, vt quam diuissime viuas. Quod si tu aliud cogitas,
 aut me cupis regni hereditate mihi per leges debita stolas
 re, iniurius es in me, conquerar apud regni proceres, &
 apud optimates ciuitatum, contestabor vicinos reges, dese
 ram querelam meam deniq; ad Deum immortalem. Hæc
 sunt, quæ putavi ex cordis mei penetralibus deprocre, vt
 animi mei sensum tibi declararem. Quæ sequuntur meo,
 atq; dulcissimi cōiugis mei nomine rogo, vt quæ gesta sunt,
 boni consulas, prebesq; nosq; ambos in filiorum numerum
 adoptes, viteq; necisque ius penes te sit, perinde ac si ex te
 essemus procreati. Vale. At Siciliæ Rex in hunc modū.
 Et si decretum mihi fuerat non dare literas ad illustrissimā
 Dignationem tuam, quod mihi foret compertum, quali ani
 mo esses in me, coniugemq; meam, eandēq; secretum tuam
 non potui tamen non obsequi voluntati illius, cui nihil dene
 gare possum, quæ me admonuit, ut aliquid omnino ad te scri
 berem. Sed impræsentiarum quid aliud debeam scribere
 non occurrit, nisi vt petam ab humanitate tua, obtesterq; vt
 quæ facta sunt te absente, æquiori animo seras: quoniā Deo
 imprimis auspice, & cunctorum deinde summam in insis
 matumq; consensu facta sunt. Neq; te iniquorum concilia

DECADIS PRIMAE.

transuersion agant, qui sua cōmoda, non tua, & que recipi
 blice sunt, requirunt. Scis, opinor, optime Rex, quos signi-
 ficem. Quod si tibi animo est alienos tueri, non idcirco tuos
 ab alienare debes, & si nobis volueris esse pater indulgēs,
 & nos erimus tibi filij obsequentes, & si fueris nobis Rex
 mittissimus, & nos erimus tibi clientes obseruātissimi. Cæ-
 tera per amicū ac familiarem meum Petroni Vaccan, qui
 istuc cum his literis, ac mandatis proficiscitur, cōmodius lo-
 quemur. Cui, vt Dignatio tua fidē habeat, vehemēter oro.
 Vale. At Rex, vt erat natura incertus animi, siue Magi-
 stri illius Spatharij suasu, cuius arbitrio agebat omnia, non
 literis, non mandatis, non viris, qui ad eum fuerunt missi,
 respondit aliud quicquam, nisi velle se ad eam rem consuls
 tandem conuocare regni proceres, vt ex illorum consilio da-
 ret responsum, quid facturus esset.

MAGISTER Sancti Iacobi agit per literas
 cum Rege Gallorum, vt Carolus frater
 Ioannam Enriqui filiam
 ducat vxorem.

CAP. II.

AT Spatharius Magister, qui egerrime tulerat
 matrimoniū illud, dies noctesq; nihil aliud molie-
 batur, quā quē admodū impediret Labefactaretq;
 successionem illam principum, qui iam omnium or-
 dinum consensu fuerant adiurati. Angebat callidissimi hos

minis spiritū, qđ ex illarū nuptiarū foedere, dissoluēbatur
 patrimonij sui fundamentum, quod ad illum deuenerat ex
 iactura infantum, sic enim appellāt Hispani filios Regum
 post primogenitum, qui postea quam adiuuatus est successor,
 atq; regni haeres, dicitur Princeps. Eily namq; Ferdinandi
 illius, qui Ioannis Regis fuerat tutor, atq; ex tutela fuit ad
 scitus ad Tarracensem, ac Siculorum, Insularumq; nostri
 moris imperium, infantes sunt cognominati, vnde & Gēti
 licij agri, qui hodie à Mendocinis possidētur, infantatus ap-
 pellātur. Igitur cum Enriqus Princeps adhuc ab Ioanne
 Rege patre suo disideret, hic Ioānes Patiequus autor fuit,
 vt pater cum filio rediret in gratiam, vt ex ea concordia
 vtriusq; copijs viribusq; coniunctis Ioannes Nauariorum
 Rex, idēq; pater Ferdinandi huius Siciliae Regis, & Tar-
 raconensiu principis cum Enriquo fratre, qui & ipse fuit
 vnus ex infantibus, re gno pellerentur, spoliarenturq; Gens
 tilicij hereditatibus, quae illis ex testamento Ferdinandi pa-
 tris obtigerant. His regno pulsus, fugatisq; bello, bona pu-
 blicata sunt, ex qua honorū publicatione Marchionatus Vil-
 lenensis Ioanni Patiequo cessit, quē deinde transtulit in fis-
 lium primogenitum heredem. Magistratus quoq; ordinis
 Cisterciensis à Calatrava cognominatus, quo fuerat multa-
 tus. Alphonfus Ferdinandi Regis Tarraconensium filius,
 eodē iure, siue iniuria ad Petrū Geryonū eiusdē Ioannis Pa-
 tiequi fratrem deuoluitur erat. Qui cū uideret hispaniae regnū
 per illas nuptias ad Regē Siciliae peruēturū, verit̄ ne post
 lūminū iure Marchionatus, & fratris Magistratus ab illo

DECADIS PRIMAE.

repererentur, nihil omittebat, nihil intentatum relinquebat, quo minus omnia interturbaret, & cœliamq; ac terrâ misceret. Itaque secreto mittit literas ad Ludouicum Galliciarum Regem hortans illum, vt mitteret petitionem conubio Ioannæ, quæ dicebatur Enriquæ Regis filia fratri suo Carolo Aquitanie Duci, qui iam pridem fuerat repudiatus ab Elisabe Principe, quemadmodû in libro superiori diximus. Per idem tempus Enriquus Rexerat in oppido, quod vocant Methynian ad campum Emporium illustre Hispanorum. At qui Rex Galliarû, qui ex petitione illa passus fuerat repulsam, iratus Elisabe principi, & quod sibi, atq; fratri suo cõducere videbantur huiusmodi nuptias cum Ioanna principe altera designata, atq; iterû si opus esset designanda, mittit oratores, quorum princeps fuit idem Cardinalis S. R. E. quem superius dictû est venisse ex simili causa petendum Elisaben principi. Erant cum Enriquæ Rege Methyniæ cõplures ex regni primoribus, sed imprimis Magister Spatharius, Archiepiscopus Hispanensis, Episcopi Secontinus & Burgensis, Rodericus Pimētellus Comes Benesuetanus. Quo cû venisset Cardinalis, honorificeq; esset exceptus, vsus est eadē prope oratione, qua in petenda Elisabe principe antea fuerat vsus, commemorans Gallorum, atq; Hispanorum Regum antiquam amicitiam, sociosque Penates, quod fœdus dicebat nunc ætiori vinculo posse connecti, si Regis filia traderetur coniux duci Aquitanie.

Ostentabat præterea Gallorum Regis potentiam, si inter duos principes de regni possessione decernendam foret.

At Rex Enriqus, & quod sorori erat insensus, & à Magistro Spathario pulcherrime subornatus, non habita iuris iurandiratione, quo illam Principem declarauerat, non curans, quod ex tam turpi facinore multa sequerentur mala, Respondet se libentissime velle facere, quod petebatur, sequatur operam, vt quamprimum fieri posset, filia Princeps, regniq; hæres, à cunctis iuraretur. Et ne res aliqua ex causa interPELLARI posset, dixit se statim velle exequi, quod spondebat. Itaque comitatus, quibus dictum est proceribus, & Gallis oratoribus, cœpit tendere iter Butracum, ubi erat Ioanna iunior cum Ioanna matre. Quæ aduentate Rege profecta est in occasum, cum filia virgine iam nubili ad quatuor millia passuum stipata ex primoribus Marchione sanctæ Iulianæ, & Comitibus Cluniensi, & Tēdillano, alijsq; compluribus ex eadem familia viris nobilissimis. Atq; ita in medio agro vtriq; consistentes, proh pudor Hispani sanguinis, illi ydem, qui ad Tauros Gaisandi, atq; iterum ad Ocaniam Elisabeth iurauerant Principem, nunc eandem abiurarunt, atq; in eius locum Ioannam antea abiuratã, regnorum Hispaniæ Principem, hæredemque iurciurando rursus sanxerunt, perinde ac si, vt clavis clauo sic iuramentum periuorio refrigeretur.

RESPONSALIA Caroli cum Ioanna celebrantur: & Enriqus literis Ferdinandi & Elisabeth Principum incusatur.

CAP. III.

DECADIS PRIMAE.

Tempora, ò mores, strenui milites illi, & daces, qui sub priscis regibus fuere, cum pro religione, atq; pro republica multum sanguinem fudissent, equum, & arma mererant, qui regni fines propagabant: pauca agri iugera, quasi magnum virtutis sue praemium assequebantur, sic Hispania respublica in dies crescebat. At nostri proceres pro iniuriarum à di contempta religione praemia petunt. Alius perfidiae suae praecium urbem paciscitur, alius municipium, alius arcis praesidium, unde iniquam possit exercere dominationem, agrosque populatur: alius terciae decimarum ad comitatus limitaneorum decretas, alius ex decimis regalibus decies centum millia dā pondium annua: alius vicies: alius tricies: alius Episcopatum: alius Magistratum, & quisque pro sui sceleris magnitudine debitam mercedem. Quod nisi ciuitates, & populi sibi ipsis consulissent, seque integros ventris principibus reseruassent, aelum erat de pulcherrima Hispanorum respublica: nullam certe hodie haberemus. His transactis Cardinalis procuratorio nomine Ducis Aquitaniae & noua Princeps se inuicem cōmentes, ille promissis aris, haec spe regni dotalis ex more antiquo, & Romanae ecclesiae consuetudine, sponsalia contraxerunt: signatae tabulae, dictum faeliciter, ingens coena sedet, nihil aliud defuit, nisi ut iaceret gremio noua nupta mariti. Inde Segouiae regiam urbem profecti, unde Cardinalis cum ceteris oratoribus Collegis dimissus est, Et populi, ciuitatesque, & optimates, immo vero optimus quisque audita

sponsaliorum celebritate, quasi iam Galli transcenderent Pyrenæum, & ex altera parte cogerentur exercitus ad decertandum armis ciuilibus, ita miserabantur fortunam Hispaniæ, ita fiebant omnes casus impendentes, & quæcūq; solent in bellis intestinis accidere. Erant tamen plerique omnes in Ferdinandum & Elisabethæ animo propensiores, oderantq; in dies & regem, & Magistrum tanquam omnium impendentium malorum autores, concinnatoresq;. Sed Magistrum imprimis, qui nouam Aquitanorum ducis sponsam curauit, ut in potestatem suam redigeretur, quo pignore uti, atq; abuti posset regia potestate pro arbitrio suo.

Quo nuncio ad Ferdinandum Elisabethæque Principes delato, cū intelligerent omnia iam ad arma spectare, constituerunt anteaquam aliud quicquam molirentur, obtestationibus ipsum regem ab incepto deterrere. Qui si nolet absterere, illum diris imprecationibus execrari, tanquam artificem & fontem malorum, quæ inde prouentura forent.

Literæ autem in hunc fere sensum scriptæ. Superiori anno misimus ad Celsitudinem tuam literas cum mandatis, in quibus continebatur excusatio, quod te inconsulto inimus fœdera coniugalia, quodque id non est à nobis peractum eo animo, ut regiam Dignationem tuam laederemus, quin potius, ut liberius illi obsequeremur, inseruiremus, quæ non tanquam alieni, sed ut filij obnoxij, atque obarati, cuius auctori nostri certâ quedam pignora nos daturos esse pollicebamur. Responsum est, ceteri nihil potuisse nobis rescribi, nisi re communicata prius eam

DECADIS PRIMAE.

quibusdam ex regni primoribus, quos Celsitudo tua erat ad hoc ipsum convocaturus. Quod responsionem expectantes nihil interim omisimus eorum, quae probos atque obtemperantes filios facere decuit, tum honorifice de humanitate tua, et loquentes, et sentientes, tum etiam alios ad illud idem faciendum exhortantes. Testes sunt complures civitates, et municipia, quibus suavisimus, ut tibi, tuisque iussis obsequeretur, atque imprimis ornatissimum hoc oppidum Valladolum, quod a Celsitudine regia plane desciverat. Quod si aliud officium nostrum desideratur, parati sumus illud crebritate obsequiorum resarcire. Erit itaque tuum iubere, nostrum vero iussis obtemperare. Cum vero supplicationis nostrae oraculum expectarimus, non modo nihil responsum, sed etiam facti sumus certiores te animo in nos hostili excitare exteris nationes genti nostrae inuisas in perniciem eversionemque rei publicae Hispanae, quodque a grius ferimus, iam non tam arbitrio tuo, quam suavis quorundam hominum, qui neque tuum obsequium, neque publicam utilitatem, sed propria commoda sequuntur. Nam quae alia potuit esse causa tanta novitatis post iratam a te imprimis, deinde a cunctis summatis, et infimatis regni successionem nobis per iura divina et humana debitam, cum praesertim nihil omisimus eorum, quae filios erga parentes facere oportuerit.

Quod si nos cum eo simus animo, non impetramus tanquam a patre, at licet nobis obtinere tanquam a bono viro, iustoque iudice, ut ius nostrum non amittamus. Id autem quo patre libere possit fieri, nos hanc rationem excogitavimus, ut

*si alia potius tue videbitur providentiae. Constituantur nu-
 nicipium natura, atq; munitum, idq; teneatur praesidio qua-
 tuor ex regni primoribus ex utraque parte duobus, qui sub
 fide publica praesentent securitatem de suo iure discrepantibus,
 atq; etiam ipsis iudicibus de causa decernentibus. Eo conue-
 niant omnes omnium civitatum Hispaniae procuratores &
 viri religiosi probatae fidei, iidemq; doctissimi quotquot in
 regno parari possint, qui per sancte imprimis iurati se des-
 cretuos, quod ex iure decernendum esse censuerint. Aus-
 diant rationes, quas utraq; pars pro suo iure tuendo attule-
 rit. Quorum sententiae ex hoc tempore nos statutos paritu-
 rosq; neq; unquam provocatuos pollicemur, cui discrimini
 causam nostram subycimus, ne civilibus, atq; peregrinis ar-
 mis divini cultus observatio intermittatur, & regni tranquil-
 litas perturbetur. Atq; ut ad breviorum numerum iudices
 redigantur, simul etiam, ut suspecti rejiciantur, liceat utriq;
 parti quinquagenos, aut centenos, aut quotquot visum fuerit
 ex omni numero reprobare. Quod si, ut plerumq; fit, ins-
 ter ipsos iudices non convenerit, est Petrus Verascus Co-
 mes Pharius vir bonus, idemq; sapiens, vel utriusq; par-
 tis, vel potius omnium consensu huiusmodi iudicatus. Is
 cum quatuor viris religiosis, quatuor ordinum praelatis bea-
 torum Francisci, Dominici, Hieronymi, Cartuccensis, qui
 & ipsi iurandi addicti pro arbitrio suo atq; conscientia
 decernant, atq; componant inter partes, quid sequi, aut
 quid fugere debeant. Quando igitur non sine ulla doli su-
 spicione submittimus causam nostram iudicio talium virorum,*

DECADIS PRIMAE.

petitus, obtestamurque per ipsum, qui est iudex viuorum
 & mortuorum scrutans corda & renes Deus, ne deneges
 nobis id, quod nec infimo cuiquam ex tuis subditis denegare
 potes. Quod si neq; hoc quidem impetramus, ipsam
 cæli pietatem, que talia curat, imploramus, que distribuit
 cuique pro meritis, his præmia, illi spœnam. Nos plane om-
 nne scelere immunes crimus, tibi omnia reipublicæ, atq; di-
 uini cultus detrimenta imputabuntur. Vale Ad hæc om-
 nia Rex nihil respondit aliud, quam ipsam potius soros-
 rem fuisse autorem omnium malorum, que ex illo conus-
 bio prouentura erant, quando se inuito (immo etiam prohi-
 bente) ausa esset matrem sibi querere. Mala igitur omnia
 que ominabatur in se ipsam, atq; in eos, quibus talia place-
 bant, potius esse retorquenda.

SEPVLVEDA, Arunda, Agreda, Tordesel
 Le municipia Ferdinando & Elisabe Prin-
 cipibus se dedunt.

CAP. IIII.

AT Principes habito Regis responso, quo tutio-
 re in loco essent, ex Domnis contulerunt se Me-
 thymnam ad flumen Stecum, quod municipiũ e-
 rat Hispaniarum Archithalysi, ibiq; aliquot di-
 es manserunt expectantes quid Rex interim moliretur. Ma-
 gister vero ille Spatharius, cui nihil vnquam satis fuit, pes-
 tit à Rege artis sue stipendium Sepuluedam municipium

ornatissimam, quod sibi, atq; posteris suis hereditario cedere
 ret iure. Quod Rex non grauate, quemadmodum & alia
 huiusmodi multa cōcessit, paratus etiam donare quicquid per
 improbitatem ille ausus esset petere. Id fuit initium, ut vr
 bes, oppida, municipia, castella, & arces non habita vlla Re
 gistratione desisterent, quando videbant patrimonium rega
 le tam facili ex causa dissipari, Sepuluedani itaq; facti cer
 tiores de municipij sui alienatione mure oppidum vallo
 & fossa: reficere muros & pinas: disponere placos & p
 pugnacula: intendere tormenta & machinas, parati vitam
 pro libertate pacisci. Macli virtute, quos non validissimus
 hostis, non iniqua Regis iussa, & interminationes flectere
 potuerūt. Sed quia de erat illis tā preclari facinoris autor,
 adscinerūt sibi principes, ad quos videbāt ei⁹ oppidi, quē ad
 modū aliarum omnium rerum, possessionem ex iure peruen
 turam. Qui nuncio accepto, ne amitterent occasionem, accur
 rerunt. Itaq; in hunc modum oppido sunt potiti, atq; ex eise
 dem oppidanis disposito presidio profecti sunt Complus
 tum, vbi erat Archiepiscopus Toletanus, ibiq; per aliquot
 dies morati sunt. Per idem vero tempus Arundan ad
 Durium municipium pulcherrimum, quod erat decretum
 Ioanne Regina sumptibus, pulsus, qui eiusdem Regis
 ne nomine res administrabant, sequoque Principibus de
 diderunt. In eorundem quoque potestatem venit As
 greda municipium item celebre, qua Rex donauerat
 Ludouicum Cincinnatum Comitem Methynnæ Celi.
 At oppidani quanquā ex hoste detrimenta multa pertulerūt

DECADIS PRIMAE.

populatis agris & parte oppidi ambusta, nihilominus tamen se in libertatem vendicauerunt. Per idem quoq; tempus castrum Inui praeses, qui longe lateq; per vias publicas, perq; agros, vicosq; grassabatur, presidio occupauerat oppidum Turdessellas ad Durium flumen. Id hac ratione venit in Principum potestatem. Erat Alphonsus Quintanilla vnus ex familiaribus Elisabethae Principis, vir ingeniosus & prudens, & cuius opera posteaquam Principes rerum potiti sunt, fuit in rebus singularis. Is egit cum quibusdam oppidanis, vt deceptis vigilibus, & circuitoribus ostenderent aditus, per quos Principum milites auxiliares in munitiones penetrarent. Re composita Princeps ipse cum Duce Albanorum intempesta nocte bipartito agmine oppidum adorti sunt, alteri à Durij fluminis parte secreto scaphis, cymbisq; inuecti alteri à parte fluminis aduersa, tandemq; admissi oppido sunt potiti. Praeses vero per tenebras fugiens in castrum Inui se recepit. Haec quatuor municipia venerunt in dicionem Principum, anno à natali Christiano Millesimo Quadringentesimo, septuagesimo secundo.

DE MORTE Caroli Aquitaniae Ducis
 Laborat quoque Enriqus, vt det filiae sponsum Alphonsum Lusitanorum Regem, & deinde Enriqum Enriqui filium.

CAP. V.

ANNO

ANNO in sequenti Carolus Aquitaniæ Dux, cui arabus sinistris Ioannã filia putatiuã, immo nec putatiuã quidẽ, Emriqu⁹ Rex despõderat, ueneno extinctus est, cũ esset Ocasone Vangionũ

Aquitaniæ municipio nobili, Fuerunt, qui opinarẽtur à Ludouico fratre Gallorũ Rege perpetratum id facinus, propterea sentiebat cum Ducibus Britannorum, Burgundiorumque accerrimis hostibus Regis, aliisque quamplurimis, qui in illius perniciem coniuerauerant. Qui nuncius cum ad Emriquum Regem peruenisset, doluit plus quam pro materia, cum præsertim hominis ingenium esset, ut ille doles ret nihil, quod soleat homini dolorem incutere. Itaque exclusus illa spe aliam viam aggressus est. Agit per nuntios cum Alphonso Lusitanorum Rege, ut conueniãt ad pacem Augustam, que ciuitas est in collimitio vtriusque regni commentatori, scilicet, de rebus ad vtriusque regis vtilitatem spectantibus. Igitur constituto loco, et tempore conueniunt ad præscriptum. Qui collocuti inter se quãdã communia: paucaque ad rem pertinentia, cetera que ad sponsalia conducebant, egerunt per amicos, et familiares. Petebat Lusitanorum Rex araboni, siue pignori earum rerum, que spondebantur, certas quasdam vrbes, et municipia, et Castella, arcesque in linitibus vtriusque regni: id quod Emriqui nullo pacto præstare poterat, propterea quod illius vires, et potentia erat iam per exigua, atque multo minor autoritas in alienandis maximè rebus, que ad regale patrimonium pertinerẽt. Quare nihil est esse

DECADIS PRIMAE.

tum *is* de rebus, propter quas eo conuenerant. Fuit su-
 spicio Lusitanorum Regem declinasse coniugium illud pro-
 positis conditionibus, quas intelligebat ad impleri non posse,
 re autem vera alias fuisse causas, siue quod diffidebat iuri-
 neptis ex sorore, eo quod iam erat diuulgatum Reginae so-
 roris adulterium, neque poterat salua conscientia huiusmodi
 uxorem ducere, cuius dos iniuria foret repetenda. Siue
 quod intelligebat dari sibi acerrimum competitorum Siciliae
 Regem, qui praeter suas vires, quae erant alioqui satis val-
 lida, haberet in regno, de quo certandum erat, complures ex
 primoribus sanguine, & affinitate propinquos, atque alios com-
 plures amicos adhuc ipsius Regis Siciliae propria. Quid
 quod iam praerudicata, atque adiurata erat regni successio
 Elisabe Principi ab optimo quoque viro, atque urbium, popu-
 lorumque procuratoribus. Itaque ex superioribus causis col-
 ligebat, non tam dari sibi eo nomine uxorem regno dota-
 tam, quam bellum, quod in perniciem suam, suorumque com-
 plures Annos videbatur duraturum, atque infecto ne-
 gotio digressi sunt. Exclusus ea quoque spe Enriquis
 Rex, iniecit animum aliud. Erat Enriquis Ioannis Tara-
 raconensium Regis ex Enriquo fratre nepos, quem postea
 quam ex vulnere, quod Ulmetano praelio acceperat, diem
 suam obiit, perinde atque filium ex se genitum educarat. Huic
 Enriquis Rex destinat despondere, quam volebat nuptia
 ri filiam, ut inter patruales de regno dotali disceptaretur, a-
 gitque per Rodericium Pimentellum Bencuentanum Comitē,
 qui erat Enriquo propinquus arctissimo sanguinis vinculo,

ut ascisceret illum ex Tarracconensi prouincia, exposita
causata inde venturus esset. Factus igitur à Comite cer-
tior omnibus de rebus, non accepto, neque petito à patre
Rege commatu, properat ad regni spem, tametsi sciebat,
cum patrie sibi fore decertandum, cuius aduentus Enri-
quo Regi fuit incundissimus.

MAGISTER sancti Iacobi disturbat Io. me
sponsalia cum Enriquo Enriqui filio.

Obtinet Madriti arcem, Petit
que Segouiensem.

CAP. VI.

INTER Spatharium Magistrum, & Cos-
mitem Beneuentanum illius generum erat nõ
obscura similtas ex eo, quod cum esset Comes
in ipso articulo magistratũ illum assequendi, so-
cer quibusdam cauillis anteuertit negotium, ac veluti ex ge-
neri manibus extorsit dignitatem, que post regiam in Hi-
spaña habetur omnium prima. Videns itaque Magister
Comitem fuisse autorem euocandi Enriquam aliqui pro-
pinquum suum, veritus ne si ad Regni fastigium aliquãz
do peruenisset, inde sibi labe aliqua suboriretur, contulit
se ad artes consuetas, cœpitque disturbare nuptias, cum præ-
sertim sponsa foret in potestate sua. Cumq; Rex instaret
perducere rem ad id, quod iam diu concupierat, Magister
causabatur inimicitias cum genero, atq; proinde cum Prin-
cipe futuro, petebatque à Rege arcem Madriti, quo posset

DECADIS PRIMÆ.

tuto in curia permanere, quandoquidem Rex municipium illud frequentare consueverat. Arx illa tenebatur præsidio ab Andrea Caprario, quem Rex præfecerat domui sue villicum, & cui ex amicis fidebat plurimum. Is semper fuerat autor reconciliandi Magistrum Regi iam inde ab eo tempore, quo disciuerat, sequebaturq; partes Alphonsi fratris, & Magister ipse fatebatur se eo nomine multum Villico debere, sed in hac re, quæ sibi esset tam conducibilis & opportuna, non debere illum dicebat, sibi obistere, cum præsertim alijs in rebus, quæ ad illius utilitatem, honoremq; pertinerent, posset illi gratificari. Quod si animus erat, qualem se esse profitebatur, ex lege quæ de amicitia est à Philosophis constituta, negocium erat dimittendum. Ea est, quod amicus debeat reddere amico, si ex ipsius paruo detrimento sequantur amico grandia commoda: & quæ potest esse maiora, quàm sua capitis securitas: quæ proculdubio sponderi videbatur arce illa occupata militisque sui præsidio munita. Sed nihil villici preces, nihil officiorum commemoratio, nihil querelæ, atque parum grati animi incusationes valuerunt, quin Magister ex præcepto Regis arce potiretur. Qui factus voti compos nihilominus nuptias interurbabat causatus iterum pericula, quæ sibi inde tam à genere, quàm à futuro Principe impendebant, neque satis illi esse ad sui capitis incolumitatem tutandam Madriti arcem, nisi etiam Segouiensis adiungeretur, propterea quod illud quoque oppidum, & maiori quidem anni parte Rex frequentaret, se autem non posse consistere, nisi ubi Rex senatusq; re

gius & gloria esset. Quod si impetraret, se daturum opes
nam pollicebatur, quemadmodum ex regis voto omnia cons-
ficerentur. Ceterum Rex intelligens se delusum Magistrè
dolis, & quod post traditam illi arcè Madriti, petebat rursus
Segouiensem, quam si traderet, suspicabatur pari ratio-
ne aliud quicquam petiturum, coepit subindignari Magistro,
neque enim id palàm facere audebat, veritus ne si benefi-
cium beneficio non cumularet, omni sua spe fraudaretur, et
amicum qualitercumq; fidum perderet, maximè cum in illius
potestate filia esset, quam cupiebat Enrico infanti quamprimum
collocare. In ea igitur perplexitate positus, dubiusq;
quid faceret, sequutus est tàdem alcatorum perditum illud cõ-
siliium. Sic ne perdidit, non cessat perdere lusor. Impe-
rat præsidè, vt tradat Magistro arcem. Is erat idem An-
dreas Caprarius, qui coepit illudere Regis iussa, dicens nis-
hilomagis magistrum effecturum, que pollicetur arce obten-
ta eo argumento, quod qui vna iure fidem fefellerit, credis-
bile esset, & in altera simili paria facturum. Inde Magis-
triciam Regis villico inimiciæ confirmatæ, neque id iam
occultis odijs, sed palàm, donec ventum est ad arma, Magi-
stro nitente oppugnare arcem, præside non modo propugna-
re, sed ipsum oppugnatorem vrbe, atque suburbio pellere:
id quod factum est, nec difficulter quidem. Nam & portæ
urbis, & templa, cæteraq; munita loca tenebantur à præsi-
de, in quem oppidani erant propensiores, vt in bonum ci-
uem, potior emq; causam defendentem. Magister vrbe pul-
sus, se Madritum contulit. Per idem tempus Petrus Meno

DECADIS PRIMAE.

doza Episcopus Secontinus à Xysto Pontifici huius nominis quarto creatus est. S. R. E. Cardinalis sub titulo sancte crucis, vocatusq; est deinceps Cardinalis Hispanus. Iisdem præterea diebus Michaeliscognomento Lucas, quæ Rex Comestabilem creauerat, per tumultum à Mentefana plebe armis obrutus est, in cuius locum sufficitur Petrus Vascus Comes Pharius, idemque Regis cubicularius maximus.

DE aduentu Vicecancellarij Cardinalis in Hispaniam, & quod Enriquus redit in gratiã cum sorore Principe, & dein de frustratur.

CAP. VII.

ANNO insequenti, qui fuit quartus & septuagesimus supra Milesimum Quadringentesimũ Rodericus. S. R. E. Cardinalis Vicecancellarius cum potestate legati de latere venit in Hispaniam.

Qui primo suo aduentu cœpit agere de concordia inter Enriquum Regem, & sororem, coniugemq; illius Principes designatos, quibus imprimis curauit Magistrum reconciliandum, quod intelligebat illam esse inimicitiarum caput, atque interpellatorem pacis. Caterum Rex cum videret ex ea cū Magistro reconciliatione consilia sua impediri, & ipse per amicos egit, quemadmodum Principes in gratiam secum redirent, qui cum eius accitu venissent Segoniam, eos benigne excepit, atq; verbo, & opere illos honorifice tractauit.

At Principes ediuerso se postac Regi obsecuturos, neq;
 ab illius voluntate deinceps vnquem transuersum declina-
 tuos professi sunt, simul etiam se illi ostensuros dicebant,
 quibus præstigijs à quibusdam hominibus eluderetur, qui nõ
 ipsius Regis decus, non reipub. vtilitatem sed sua propria
 commoda sequerentur. Hic reditus in gratiam Magistro
 permolestus fuit, cœpitq; & ipse nouas aliunde amicitias
 querere. Venit itaque Collarim, quod municipium erat
 Ducis Alburquerqueri. Is erat, qui putabatur à cunctis sub-
 ditiue Principis alterius pater. Agitq; cum illo de molis-
 endis rebus nouis contra factionis aduersæ partes, sed im-
 primis contra Regis villicum, qui conatus suos in obtinens
 da Segoriensi arce impedierit. Interim homo callidus, &
 qui nihil vnquam intentatum, nihil in ausum relinqueret, se-
 creto Regem sollicitat, si vellet omnia ex voto sibi succes-
 dere, filiamque sine controversia cui distinat, matrimonio
 tradere, atque proinde dum viueret nullo interpellante res
 gno potiri, atque post obitum certam regni heredem filia
 relinquere, vno facto hæc omnia facillime posse confici, si
 Principes simul & Archiepiscopus Toletanus cum An-
 drea Caprario in vincula conicerentur. Ex altera quoque
 parte Comes Beneuentanus, qui summo pere cupiebat pro-
 pinqui sui cum subditiua Principe nuptias quamprimum
 confici, Regem ad properandum facinus extimulabat. Cæ-
 terum Rex homo natus a quoquo versus impelli leuissimus,
 simul etiam maturandi filie matrimonij cupidus, neque mi-
 nus Toletani præsulis puniendi auidus, nõ veritus fidei, atq;

DECADIS PRIMAE.

violatæ amicitie iura solvere, non abnuuit scelus oblatum. At quod peragendum constitutum est, ut milites clam intra urbem certis in locis disponerentur, qui signo dato erumperent ex composito, remque conficerent. Non defuerunt, qui Regi dicerent tam pessimi exempli facinus non attentandum. Possesse enim fieri, ut ciuitates, & populi indignitate rei permoti iudices, assertoresq; accurrerent, ipsiusq; regis capite lueretur, quicquid consiliarij pessimi delirarent. Cerritiores facti Principes omnium, quæ aduersum se gererentur, Ferdinandus in castellum munitissimum Tirococanum se recepit. Elisabe vero vxor, tametsi admonebatur à cunctis, ut & ipsa quoque ad tempus secederet, voluit potius fortunam suam, atq; amicorum fidem experiri, magnoque animo, magnaque sui fiducia perstat in vrbe, curatque per Regis Villicum, ceterosque amicos fidos portas, & templa, & urbis loca munitissima presidio firmari, ne quid detrimenti ab aduersarijs capere posset. Rex cum videret se frustratum sua spe, cessit urbem sorori, seque Madritum contulit, quem cuestigio secutus est Magister, ut odij stimulos acriores admoueret in sororem, coniungemque ipsius: atque imprimis in Villicum Segouiensis arcis presidem, tanquam in præcipuum excludendi ab vrbe Regis autorem.

DE castri Iuliensis arce Magistro sancti Iacobi tradita, deq; illius obitu & cōcertationibus inter competitores Magistratus.

INTER vrbes & municipia, quibus Rex
 Magistrum donauerat, fuerant castra Iulia,
 quod oppidum vulgo dicunt Trogilium, &
 ingenio situs, & ciuium opulentia in Lusitas
 nia nobilissimum. Eius arcem sub fide publica tenebat prae-
 sidio Gracianus quidam cognomine Sessius, qui nolbat Ma-
 gistro possessionem cedere, quamquam esset id sibi à Rege
 crebro imperatum: causatus nescio quos sumptus, quos in
 munitiones, & milites praesidiarios distribuisset. Qua de
 causa Rex eò profectus non potuit alia conditione Gratia-
 num arcis praesidio extrudere, quam si hereditario iure cõ-
 cederetur illi castellum sancti Faelicis Callaicorum cognos-
 mento. Quo die tradita est arx, cui Magister suo nomine
 tradi voluit, ipse ex abcessu quodam pernicioso in altera ma-
 xilla oborto diem suum obiit in vico sanctae Crucis, qui di-
 stat à castris Iulij, austrum versus, duodecim millibus pas-
 suum. Cum animam singultaret moriens, querebat identis-
 dem abstantibus, an Iuliensis arx Praesidi suo iam esset
 tradita. Pulchra in morte cogitatio, atq; vite exactae si-
 millima. Sed pro Deo immortalis quam dissimilis hic
 Epaminunda illius Thebani, qui cum apud Mantinea quo
 praelio Lacedaemonios superauit pro patria pugnavit vul-
 nus illud laetale accepisset, noluit ferrum ex vulnere trahere,
 quo ad audiuit victoriam penes Thebanos esse, querens
 quo in statu res Thebanas foret. Hic vero querit moriens,
 an arx iniuria, & contrarium sibi donata praesidi suo per-

DE CADIS PRIMAE

manus, uti aiunt, tradita sit. Sed neque qui precio arcem
 prodidit, superuixit diu. Si quidem a sancti Faelicis sui in-
 quilinis lapidibus per tumultum obrutus, pœnas sue prodit-
 tionis debitas exoluit. Ex obitu Magistri aliquot seculis sunt
 similitudines, atq; Spatiferorū ordinis dissidiū inter duos acce-
 rimos Magistratus competitores Rodericū Mauriquū Pa-
 rietinum Comitem eiusdem militie commendatarium à Ses-
 cura, & Alphonsum Cardeniensem prouinciæ Legionensis
 commendatarium maximū. Cumq; illius ordinis due sint
 prouinciæ, Legionis altera, cuius conuentus est sub primore
 diui Marci, altera Castellæ, cuius cōuentui præsidet Primor
 Vclensis, uterq; ex competitoribus curauit ab altero Pri-
 moribus fieri conuocationē tredecim commendatariorū, ad
 quos Magistri electionē ex ipsius ordinis cōsuetudine atq;
 decreto pertinebat. Parietinus namq; Comes conuocationē
 illā dicebat fieri debere ex antiquo ritu, à Primore Vclēsi.
 Cōmendatarius maximus ediuerso, à Primore sancti Mar-
 ci, cum præsertim in ipsius ordinis cōstitutionibus esset difi-
 nitionem comitia debere fieri in illius prouinciæ conuentu, in
 qua Magister diem suum obiret: obijisse autē decessorem in
 agro Castroiuliensi, qui proculdubio ad legionis prouinciā
 pertinebat. In hac controuersia suffragatoribus ab utroq;
 primore conuocatis, uterq; ex competitoribus eligitur, sas-
 lutatque Magister Comes parietinus Castellæ prouinciæ
 cōmendatarius maximus Legionensis. At parte ex
 alia Iacobus Patiequus Ioannis Patiequi decessoris Magi-
 stri filius, idemque Marchio Villenatum dicebat patrem esse

ad huc viueret, abdicasse Magistratum in manus summi Pontificis, spectaretque in dies Apostolice sedis confirmationem, habereque sui studiosos, fautoresque non nullos ex tresdecim viris, atque imprimis Osornini Comitum Castellane prouincie commendatarij maximi suffragationem non contemendam.

DE INSTITVTIONE

primi ordinis militiae Sancti

Jacobi, et quomodo

deinde propaga-

tus est.

CAP. IX.

ED quando in Spathiferorum ordinis, ipsiusque Magistratus, que dignitas post regiam apud Hispanos habetur prima, mentionem incidimus, neque satis constat inter auctores quo tempore, aut quibus initijs, et per quos fuerit tam insignis militia constituta, visum est hoc in loco, quid hac de re pro comperto habeamus, exponere. Sicut qui dicat hunc ordinem cepisse sub Alphonso, cui foret cognomen casto, Christiana salutis Anno circiter Vigesimo supra Octingentesimum. Sed neque prodit, quis fuerit ordinis instituti autor, aut quis illi tanta vectigalia donauerit, unde tam numerosus exercitus ali possit, aut quid tam longo temporis spacio per-

DECADIS PRIMAE.

ensiferos equites sit gestum, cum nulla ipsorum in historiis
 rum libris, quos ego legerim, mentio sit habita. Quantum
 vero ex privilegijs huic ordini cōcessis colligere possumus,
 hæc militia videtur initium habuisse sub Alphonso Hispano
 rum Rege huius nominis nono. Extat in monumentis Ales
 xandri tertij Pontificis maximi, anno Pontificatus sui septi
 mo decimo, salutis vero Christiane sexto & septuagesimo
 supra Millesimum Centesimum in favore ordinis prius
 legum concessum. In quo refertur fuisse in Hispania tem
 poribus illis, viros quosdam nobiles ordinis equestris, qui
 se ipsos, omniaq; bona sua Christi militiæ deuouerunt, pro
 fessi quoad uiuerent, se gesturos bellū contra nominis Chri
 stiani hostes Sarracenos, qui totā prope Baticam magnāq;
 Tarraconensis prouinciæ partem occupauerant, tenuerātq;
 per annos circiter quadringentos. Fuerunt autem ea tem
 pestate equitum illorum facultates per quam tenues, quippe
 qui nōn multo plura quam viginti Castella, & ea quidem
 munitissima possiderent, quæ sub obscuris nominibus in ipso
 privilegio numerantur. Per idem tempus Magister ipse,
 cui Petro Ferdinandi nomen erat, cum plerisq; sui ordinis
 equitibus Romanos profectus, suo atq; suorum omnium fra
 trum nomine, rem omnem cum personis Apostolicæ sedis
 subiecit, supplicauitq;, ut ab eadem in proprios, ac peculias
 res filios admitterentur, traderetq; illis uiuendi normam,
 id quod est à Pontifice factum. Nam & illos in filiorum
 suscepit locum, et bona omnia sub Apostolicæ sedis patrimo
 nio reposuit, normamq; uiuendi tradidit, quam deinceps in

ordinem cum monitorio poenali Magister Albertus. S.
 R. E. Cardinalis vir plane optimus, atq; eiusdem mili-
 tiae admodum studiosus, qua nostra quoq; aetate recensuit,
 confirmavitq; Iulius secundus Pontifex Max. Anno Chris-
 tianae salutis septimo supra Millesimum Quingentesimū.
 Ex paruo itaq; illo principio per quosdam incrementi gra-
 dus eo potentiae haec equestris ordo peruenit, ut nostro sae-
 culo mille cataphractos equites bello armare possit: quas
 copias beneficio principū acquisiuit, ob insignes res gestas
 in bello, quod sine intermissione cōtra mauros Baticae iniu-
 stos possessores ad haec tēpora gessimus. Nā et pugna illa
 memorabili, qua Miranamolīnū superauim⁹ sub Petro As-
 rio eiusdē ordinis Magistro singularē operā nauauit, quae
 victoria parta est Anno salutis duodecimo supra Millesimū
 Ducētesimū Hispanorū Rege Alphōso nono. Atq; deinceps
 Ferdinādo Rege in oppugnatione Vbetae, et Cordubae
 per quam strenue hic ordo militauit, sed praecipue in obsie-
 dione Hispalensi, ubi Pelagius Corrigia cognomento, ensis-
 ferorum equitum Magister firmissimum tenuit praesidiū.
 Fuere deinde huius ordinis Magistri viri splendidissimi,
 quorum insigni opera in bellis Reges vsi sunt, quae cōtra
 nominis Christiani hostes Mahumetis cultores sunt gesta:
 vnde militia haec diuī Iacobi nomine instituta ex praedabō-
 stium, Regumq; beneficia, et Pontificum benignitate opus
 lentam, ex crebris victorijs immortalē gloriam consecuta
 est. Sed de ordinis huius origine, atq; regulae primordijs
 fortasse plura hoc in loco, quā oportuerit dicta sunt,

DECADIS PRIMAE.

eum de magnis rebus satius fuerit omnino silere, quam pauca dicere.

DE Marchione Villenate comprehenso, & absoluto. Et de obitu Enriqui Regis, eiusque habitu & moribus.

CAP. X.

SED ut eò, vnde digressi sumus, aliquando reuertamur, dum Iacobus Patiequus Magistratus obtinendi causa suffragatores ambit, simulans innocentie suae fiduciam, sed re vera cupiditate quadam precipiti Osornino Comiti, qui & ipse eò dignitatis aspirabat, se satis inconsiderate credidit, à quo ex insidijs, quas parauerat, comprehensus, & in arcem commendati sibi oppiduli Fontis domine cognominati, per ductus custodie ad seruandum traditur. Cuius rei nuntius cum ad Regem esset delatus, magis quam pro materia, & quam Regem decebat egre tulit. Amabat namq; præ cæteris omnibus amicis Marchionem, atque illa potissimum causa fuit Osornino comiti eum comprehendendi, quod putabat illo pignore se habiturum magis propiciam ipsum Regem ad magistratus consequitionem. Erat autem Rex licet natura & voluntate abstemius, lithanicus tamen & nephriticus & ilcosus, quibus morbis eo tempore vehemens tuis vrgebatur. Qui tamen si à medicis prohiberetur iter

facere, imminens periculum, quod inde sequeretur, nihil tamen segnius iter arripuit. Quem affectati sunt Cardinalis Hispanus, Comestabilis, idemque Cosmes Ppharius, Marchio sanctæ Juliane. Beneuentanus Comes, item Cluniensis, aliique complures ordinis equestris primores. Conuenerunt præterea eodem Archiepiscopus Toletanus, & Episcopus Bургensis. Qui omnes pro parte suæ negotio insistentes, rem sic transegerunt, ut Marchio sub certis conditionibus tandem absolueretur. Coeptum est præterea ibidem agi, de concordia Regis cum principibus, sed dum altera pars Regem placat, exulcerat altera, nihil est confectum. Rex vero, cum in dies morbi conualescerent, nihil iam medicis promittentibus, Madritum rediit, ubi vita defunctus est, quinto decimo posteaquam eo concesserat die, qui fuit tertius ante idus Decembris, Anno à natali Christi Quarto & Septuagesimo supra Millesimum Quadringentesimum. Regnavitque Annos viginti, Menses quatuor, Dies duos & viginti, Vixit Annos quinquaginta. Deposuit corpus in cœnobio diui Hieronymi iuxta Madritum, deinde non multos post dies, translatum est in monasterium Guadalupi, ubi cum moreretur se humandum præceperat. Inferias duxit, curauitque funus, & cum deponeretur cadauer, & cum transferretur Cardinalis Hispanus: qui Mansoleum quoque illi, ut benefactori suo, simulacrumque faciendum locauit. Instituit præterea duorum sacerdotum collegium, qui bis illi cotidie parentarent. Testamentum

DECADIS PRIMAE

quod cum solennitate, quemadmodum dicitur, fecerit, reper-
tum est nullum, nisi quatenus cum moreretur dictavit pauca
voluntatis suae verba, quae notis excepit Ioânes Ouetanus,
cui ex omnibus secretarijs maiorem habebat fidem. In qui-
bus continebatur tantum dare se conficiendi testamenti facul-
tatem, atque voluntatis exequendae Cardinali Hispano &
Marchioni Villenati. De principe vero, quae diceretur
ipsius filia putatiua, fieret, quod ab eisdem testamentarijs &
insuper à Marchione sanctae Iulianae & Arcuatorian Du-
ce & Comite Beneuentano faciendam decerneretur. Fuit
statura aliquanto procerior, corpore bene compacto, facie
latiuscula, nasoque complanato, citra deformitatem tameti.
Delectabatur plurimum in venationibus, propter quas fre-
quenter petebat solitudines, & loca deserta. Insuebat mul-
tiam temporis in musica, tum audiens cantores fidicinesque,
tum ipse per se fidibus accinens, & quidem cum vocis quas-
dam suauitate. Erat mirum in modum aedificandi cupidus,
vnde & arces complures muniuit, aedeq; sacras à fundamē-
tis excitauit, monasteriaq; construxit: locupletauitq; uectiga-
libus & donarijs. Fuit natura clementior, quam regnorū
gubernatores decet: profusior in largitionibus, quam regū
magnificentia postulat, sed praecipue in excipiendis exterā-
rum gentium legationibus. Vtebatur vestibus, neq; ex
preciosa materia, neq; figura exquisitiori, sed qualibus me-
diocri conditionis ciues honeste vti possent. Exercitium per
grandem alebat, tum praetorianarū cohortium, quae semper
exuberarent in armis, tum etiam euocatorum, quibus vtriusq;

summa

Summa fide stipendia, statutis temporibus reddi curabat, & hæc omnia vsq; ad regni sui annum decimum in dies conualluerunt, vnde non subditis modo, verum etiam finitimis Regibus erat verendus, cum subito paulatim omnia deflueret, atq; deinde in præceps ire cœperunt, alteroq; decimo tantarum gloriarum intercidit, vt ne vestigium quidem illius vllum relinqueretur. Nam & amicorum suasu, quæ prima labe mali fuit illi, prætorianas cohortes emisit: quibus exarmatus cum voluptatibus suis indulget, primum ab ijs, quibus fidebat, deinde ab alienioribus contemptui simul & ludibrio haberi cœptus est: atq; cò tandem calamitatis denuit, vt ex publicis vestigialibus nihil aliud reciperet, quam quod per regni primores, gubernatoresq; ciuitatam licebat. Quæ omnia fortissimè patiebatur, non tam ex insensibilitate, cum alioqui natura esset ingeniosissimus, quam ex quadam sibi innata animi æquitate. Iocabaturq; sæpe infortuniam suam, nam fuit & in hoc emuncta naris, ac per quam facetus. Cum aliquando in simularetur quibusdam de rebus, quarum non erat sibi conscius, miror, inquit, cur me non insimulant quoq; quod monetam ferio, quod de falsarijs dici consuevit. Cumque illius iussis non obtemperaret quisspiã, non abibit mihi impune dicebat, nemo enim me vnquam lesit, qui non euestigio debitas mihi pœnas exolverit. Sed de vita & moribus plura, si contigerit nobis aliquando illius historiam latiori stylo profsequi.

PRIMÆ DECADIS

LIBER TERTIVS, ELISABE

cum Ferdinando coniuge Rex & Regina declaran-

tur, & ex primoribus, qui obsequium exhibue-

runt, qui restitire contumaces.

Caput. Primum.

VO tempore Enriqus Rex vita defius
ctus est, Elisabe princeps agebat Segonia.
Quæ cum primū facta est de obitu fratris
certior, inferias illi, iustaq; magnificentissi
me persoluit, seq; Reginam declarari, salu
tariq; ab omnibus curavit. Nam cōiux ea tempestate aberat
ex bello Ruscionensi multis negotijs in Tarraconēsi pro
vincia implicitus. Paucis enim mensibus ante Ioannes pas
ter Perpiniāna obsidione à Gallis oppressus, supplicas à fi
lio implorauerat qui, comparato quam maximo potuit exer
citu ex Hispanis Tarraconensibusq; tum grauis, tum leuis
armaturæ militibus, patrē de faciēda sub iniquis conditioni
bus deditione cogitantē, repentino suo aduentu obsidione li
berauit. Segoniēses ciues editissimo suggesto facto, quo or
mniū ordinū viri cōuenerant, signa vexillaq; regia substi
lerunt, inclamātes identidē Ferdinandū Regem, Regināq;
Elisaben iustos, legitimos, & indubitatos heredes ac domi
nos Hispaniarū naturales. Ipsi deinde Regina in subiectior
nis argumētū ex patria cōsuetudine manus exosculati, sub si

de publica iuravit, se futuros illi, atq; suo cōiugi subditos fideles, obnoxios, atq; iussorū omniū obtemperantes. Comes de inceptis Beneventanus, Marchio sanctæ Iuliane, Dux Albanus, Comestabilis, idemq; Comes Pharius, Beltranus Dux Alburquer querus, Comes Triuinus, Archithalassus quoq; Alphonsus Enriqui ipsius Ferdinādi Regis auūculus, aliq; cōplures regni proceres, optimatesq; ciuitatū. Ac præter ea ex Antistitū numero imprimis Cardinalis Hispanus, idēq; Archiepiscopus Toletanus, aliq; Præsules eodē cōuenerūt, qui Regine fidē quoq; suam iurando simili obstrinxerunt. Quibus aliqua ex causa facultas veniendi nō fuit, misere procuratores, qui suo nomine, idē munus exquerentur. Qui omnes postea eandē fidelitatē se præstaturōs Ferdinando Regi per sanctæ polliciti sunt. Is nāq; accepto nuntio, rerum omniū, quæ gerebantur, ad Reginā vxorē magnis itineribus cōtendit. Atqui alia ex parte Arcuacorū Dux, Villenas Marchio, in cuius potestate adseruabatur Ioāna, quæ falso dictabatur princeps, Magister à Calatrava, Vrenas Comes, Marchionis vterq; patruelis, neq; eodē venerūt, neq; suos miserūt procuratores, qui obsequiū debitū Regibusq; nuper creatis exhiberi solitū, deferrēt. Arcuacorū nāq; Dux petebat Arcuaci titulū, atq; Ioāni filio Magistratū à Traiani pōte cōfirmari. Marchio petebat Marchionatū, quo Ioānes Tarracōnensiu Rex fuerat superiori bello ciuili spoliatus, ne rebaturq; à Rege filio repetēdū. Insup et urbes, municipia, castella, vectigalia, quæ pater suus Ioānes Patiarquus ex patrimonio regali fuerat depeculatus. His adiungebat Magistra

DECADIS PRIMÆ.

tiam diui Iacobi, quo pater fuerat perfunctus, debere sibi reddi, cum reliquis omnibus, quæ sibi hæreditario iure ob-
 uenerant. Neq; tantum ea efflagitabat, quæ ad se pertinere
 diceret, sed quæ ad fratres, ad propinquos, ad cliētes, ad ami-
 cos: quæ omnia, si principes illis indulgissent, magnon rege-
 le patrimonium, atq; proinde respu. Hispania detrimentum
 pateretur. At Principes interim tempori cedere, responsa
 in longam protrahere, dubios præmijs pollicitationibusque
 allieere, amicos honorifice alloquendo, comiterq; tractado
 in fide retinere. In perduelles nihil noui decretum. Creati
 sunt Quæstores maximi Gutterius Cardenius, quem super-
 riori parte diximus fuisse matrimonij conciliandi autorem
 præcipuū. Gondisalius Caconius, & ipse quoq; Regina
 antiquus familiaris. Adiectus & tertius Rodericus Villos,
 qui & ipse Enrique Regi fuerat quæstor quoq; maximus.

LEGATI ad Regem Gallorum mittuntur, qui
 de fœdere confirmâdo, & de Ruscinone cum
 illo agant, interq; Regem & Re-
 ginam disceptatio.

CAP. II.

AT QVIREX & Regina, ut aliquod speci-
 men futuræ gubernationis ostenderent, scire
 iusserunt iustitiæ ministros ingrassatores, las-
 trones, homicidas, depeculatores, reliquosq; id

genus facinorosos homines. Quæres quemadmodum optimum quemq; ad bene de republica sperandum crexit, ita criminosos alienauit, cœgigitq; scelerum suorum impunitatē querentes se perduellibus adiungere. Horum cum esset magna copia, ex qua partes aduersæ videbantur inualescere, tēperari iussum est ab hac iuris animaduersione, data maleficiorum impunitate ab ea die, in qua regni gubernacula iniēerunt. Ex antiqua præterea consuetudine obseruata inter Hispaniorum & Galliarum Reges, ut cum eorum quispiā deſcederet, alter de illius obitu fieret certior, nisi oratores, qui Ludouico Galliarum Regi nuntiarēt Enriquam uisitaſunctum, ſœdusq; & antiquā societate renouarent, simul etiam Regem admouerent, ut si amici, si boni, si iusti principis munere fungi uellet, restitueret Ioanni Terraconensium Regi Comitatum Ruscinonis, quem illi Gothalamico bello sub certis conditionibus oppignerauerat, quibus non obseruatis ad pristinum dominium deberet reuerti. At Gallus accepto nuntio de Enriqui obitu aliquot sua doloris argumenta monstrauit, atq; ediuerso de noua Regis & Regine successione oratoribus est gratulatus, uelleq; se libentissime antiſqua fœdera instaurare, respondit. Quod uero ad Ruscinonis Comitatum attinebat, dixit se nihil ex conditionibus oppignorationis immutasse, quin potius deberi sibi summam illam aureorum stipendij nomine, quod bello Barcinonensi suus exercitus meruerat: uelleque se mittere iurisconsultum, qui suam causam tueretur, doceretque penes se debere pignus retineri, quoad stipendium sibi redderetur. Ves

DECADIS PRIMÆ

nit itaque consultus, cum principes essent Valladoliti, disputataque est causa in senatur regio, cumq; nihil inter partes ea de re conueniret decretum, vt tam ad iuris disquisitionem, quam ad fœdera renouanda mitterentur vtrinque oratores ad vtriusque regni collimitium, qui procuratorio nomine rem omnem transigerent. Per idem vero tempus, cum Rex & Regina Segoule agerent, coeptum est inter virum & uxorem de iure successionis, gubernationisque disceptas, non tam emulationis, dissidijque causa, cum alioqui omnibus in rebus esset inter illos tanta concordia, quanta nunquam inter alios binos coniuges fuerit: sed quod ea iuris disceptatione prospiceretur in futurum, ne regni administratio in alienam familiam transmigraretur, si filia superstite eademque herede succederet ex propinquis, qui esset ex consanguinitate proximus, id quod in Gallia, & usque in nationibus obseruatur. Ex primoribus Hispaniæ, qui erant Regis sanguine propinqui assuebant, quandoquidem Enriquo sine prole decesserat, successionem ad Ioannem Tarraconensem Regem esse deuolutam, quippe qui esset Ferdinandi Tarraconensis Regis filius, atque Ioannis primi Hispanorum Regis nepos. Eodemque iure ad Ferdinandum huius Regiæ coniugem pertinere successionem, relique administrationem non quasi dotalis, sed quasi hæreditarij. Edicto pro parte Regiæ obijcitur ex legibus, atque Hispanorum consuetudine Castellanos præsertim, virili sexu ex stirpe regia deficiente, fœminas esse legitimas heredes, regni que idoneas moderatrices,

afferebanturque exempla iam inde ab infante Pelagio repetita, cuius filia Ormisinda, cum virilis ille sexus liberos non haberet, in Legionensis regni hereditatem successit, nupsitque Alphonso, qui Catholicus est cognominatus. Ormisinda quoque Froila fratre defuncto sine liberis in eodem regno successit, nupsitque Siloni. Eodem præterea iure Xanthia Ferdinandi cognomento Magni vxor ad eiusdem regni successiorem peruenit, Veremundo fratre sine liberis extincto. E regione etiam Castelle afferebantur exempla, quod Eluira ex Vasconum Regina hereditario iure obtinuit Castellæ Comitatum, cuius filius Ferdinandus primus Castellæ Rex fuit. Viraca etiam, quæ Raimundo Tolosatum Comiti primum, & deinde Alphonso Tarracensium Regi nupsit, Castellæ atque Legionensis regni hæres fuit.

Berenguella quoque Enriquo fratre immatura morte Pallantiæ intercepto, regni hereditatem adiit. Catharina præterea Britanni Ducis filia cum Enriquo primi Ioannis filio omnium ordinum consensu adiurata est Hispaniarum Princeps. Iidem e contrario asserunt ex historijs, nusquam exemplum reperiri in Hispania, quod relicta hærede foemina ex laterali serie quisquam in Regni gubernationem adscisceretur, quo iure Ioannes Tarracensium Rex omnino excluderetur. Quod vero ad Regni administrationem atque tenebat, pro parte ipsius Reginae obiectum est ad eandem pertinere, ad quam & Regni dominium pertinebat.

DECADIS PRIMAE.

Quod si quemadmodum legibus definitum est, regnum dotis nomine marito non potest tradi, neque gubernatio quosque. Nam quo iure, qui rei dominus non est, aut regale patrimonium administrare, aut in bene merentes ex regio censu collocare beneficia; aut arcium presidia sub publica fide alicui potest credere? Hæc partium concertatio tandem hunc in modum composita est: Regni hereditatem, successio nemque ad ipsam Reginam pertinere, tametsi feminam, propterea quod esset vnica Ioannis Regis filia superstes à Regibus Castellæ & Legionis recto stemmate descendens: ut que posse ad alium quemquam pertinere hæredem, qui per lineam lateralem ab eisdem Regibus descenderet. Definitum præterea ad eandem pertinere regni administrationem in tribus præsertim illis, que in parte superiori memorata sunt. Hunc itaque in modum rebus compositis, Regina his verbis Regem alloquuta est.

POST disceptationis definitionem
Oratio Regine ad Regem.

C A P. III.

NIL opus fuerat ò iucundissime Coniux altercatione tam longa, vbi tanta est animorū coniunctio. Nam si, quemadmodum audiui ex quodā antiquitatū peritissimo, in spōsalib⁹ hæc fuisse verba spōsæ ad spōsum, ubi tu Cai⁹, ibi ego Caia, hoc est;

vbitu dominus, ibi ego domina, Cur mihi nō liceat inde mu-
 tuari, vbi ego Regina, ibi & tu quoq; Rex? qui cū sis mihi
 Coniux dulcissimus, idemq; dominus, non modo meus, sed
 rerum omnium mearum, quidquid ab his legum consultis de-
 cretum sit, nihilominus tu Hispaniarum Rex es, quam ego
 Regina: mihi que hoc animo sedet, eternūque se debet, me
 atque omnia mea tuo arbitrio administranda permittere, cū
 præsertim futuri sint nobis omnium rerum nostrarum com-
 munes hæredes. Sed quando ita visum est regni primoris
 bus, qui hoc negotium in controuersiam deduxerunt, non ab-
 re fuerit hanc iuris ambiguitatem, que aliquando in dubiū
 venire possit, ex legibus & consuetudine Hispanorum de-
 cidisse. Vides optime Coniux vnicam esse nobis filiam Eli-
 saben, ad quam, nisi quicquam Deus interim prospexerit, re-
 gni successio ex Hispanorum legibus pertinebit. Quod si
 quispiam ex regia stirpe stemmate recto non descendens
 asseret rem Hispanam ad se pertinere, quia vir, non ad cō-
 munem filiam, quia foemina: labefactaret profecto: aut, quā
 Deus auertat, forsitan posteritatis nostræ seriem conuelleret.

Quæres, quam sit indigna, vel miseranda potius, nemo
 est, qui non intelligat, Sed esto, sine vlla controuersia res-
 rum, potius ex nobis genita, nubatque cuiuspiam externo
 Principi, nam minus periculum inde sequetur, si regnorū
 gubernatio in illum transferatur? Fieri namque potest,
 vt illi quisquis est nobis futurus gener, arcium præsidia,
 publicorum vectigalium questuras, dignitates Ecclesiasticas
 atque publicos magistratus ad eos sit delaturus, nō qui

DECADIS PRIMAE.

sunt Hispaniarum indigenae, sed qui exteri ac peregrini.
 Quare illa iuris decisio, quod ad nos attinget, nihil profuerit,
 nihil nocuerit, sed fuerit quasi quoddam pra*i*udicium ad ea,
 quae possunt aliquando contingere. Atqui Rex intelligens,
 quae sunt ab vxore perorata non solum veritati c*o*sentanea,
 sed esse quoque iusta & aequa, imperatum est ab utroque, ut
 hac de re imposterum non disceptaretur. Constitutumque
 inter eos, ut diplomata, & edicta, literaeque publice sub
 vtriusque nomine ederentur, quodque sigilli characteres
 sub Hispani, Tarraconensisque regni insignibus fierent.
 In moneta quoq; percutienda vtriusque imago cum nomini
 bus in typis excuderetur.

VVILLENATIVM Marchio & Archiepiscopus
 Toletanus praetendunt causas à Rege
 & Regine obsequio
 discedendi.

CAP. IIII.

VM hac Segoviae geruntur, Marchio Villes
 natium literas cum mandatis ad Regem Regi
 namq; mittit, quibus postulabat Magistratum
 sancti Iacobi sibi debere decerni, quod dicebat
 patrem suum Iohannem Patiequum adhuc viventem se abdi
 casse, ea conditione, ut sibi traderetur, quodq; subditiua illa
 Princeps, quae suae fidei credita erat, locaretur viro decenti
 pro personarum dignitate constituta dote. Quorum vtrius
 que si denegaretur sibi, se habiturum causam iustissimam,

Ut aliunde sibi rebusque suis prospiceret, quasi vellet intermi-
 nari se facturum disidium cum reliquis primoribus eorundem
 partium studiosis. Ad hanc Marchionis postulationem
 responsum est, tametsi Ioanna, que falso dicebatur esse
 Princeps, non erat ijs natalibus procreata, cum qua ho-
 mines rerum novarum cupidi possent in Hispania disi-
 dium facere, cum satis constaret non esse neque unquam
 fuisse habitam Enriqui Regis filiam, quodque Magis-
 tratus iam esset partim in potestate Comitis Parietini,
 partim Commendatarij maximi Legionensis Prouinciae,
 quorum uterque fuerat de republica Hispana pulcherri-
 me meritus, ut tamen res ad concordiam, Regni que
 tranquillitatem perduceretur, sibi placere Ioannam decen-
 ti marito collocare, libellosque supplices ad Pontificem ma-
 ximum mittere, quibus peterent Magistratum eidem Mar-
 chioni à Sanctitate sua decerni, sed interim Ioannam ses-
 questro deponendam, ne ante, aut post illius nuptias quies-
 quam emergeret, unde Hispana respublica aliquid detri-
 menti pateretur. Ad hæc Marchio respondit, se non tra-
 diturum mulierem fidei sue creditam mortalium cuiquam,
 nisi cui fidem ipse haberet, cumque de sequestro non cons-
 niret, cepit res in disidium tendere. Marchioni acce-
 debant omnes, qui scelerum suorum penas extimescebant,
 qui que eorum rerum novarum studiosi, sed imprimis eiusdem
 Marchionis fratres patruelles, omnesque illorum clientelæ, que
 per Hispanias longe lateque patebant. At Marchio interim
 perfidos inter matios clanculum agebat cum Alphonso

DECADIS PRIMÆ.

Lusitanorum Rege, eodemq; Ioanne aunculo, ut neptem ex sorore uxorem duceret, seq; habere dicebat eiusdem cō filij socios ex primoribus Hispaniæ tantam multitudinē, que sufficeret rem inceptam conficere. Archiepiscopus Tolctanus, qui vsq; ad id temporis fuerat anceps utrasq; partes sequeretur, audita Marchionis rebellionē, cepit prætere causas, quibus honeste posset à Regibus ad perduellium partes desciscere. Poscit ab illis munera, quæ diceret sibi promissa iam inde ab eo tempore, quo fuerant adiurati Principes, & quæ fuerant iam in benemerentes collocata, petit & alia complura, qualia solent ab ijs, qui occasionem querunt ab amicitia discedendi. Atqui Rex memor obsequiorum, atq; hospitalitatis, qua fuerat aliquando vsus apud illum, cepit hominem placare, tum datis presentibus, tum futurorū pollicitationibus, tum honorifice compellando, tum communes mittendo amicos, qui illum in fide retinerent, obtestanturq; ne vellet ab officio desistere. Ipse præterea Rex per se ipsum eadem omnia exequebatur etiam diuersorium ad eundem, quem honorem ad ea tempora alteri presterat nemini. At ille nihilomagus flecti, aut sententia sua pelli potuit, quin immo quo magis rogabatur, eò obstinatius incœptis persistebat. Neque fuit, qui dubitaret, pertinaciæ suæ causam extitisse emulationem, quam non dissimulanter gerebat cum Petro Mendoza. S. R. E. Cardinale Hispano, cui ex oibus Rex & Regina plurimū indulgebāt, cū esset Archiepiscopus alioq; natura factiosus, et qui plurimū delectaretur amorū stripitu, familiæq; nobilissimorū hominū ans,

pliori. Atque ita cum neq; blandicijs, neq; precibus, neq; pollicitationibus Principiam vllum reliquisset locum, frensdens, fremensq;, & minabundus ex curia dicebat: stimulosq; per duellibus, faesq; ad bellum civile concitandum admo-
 uit. Non multos post dies Rex & Regina Segonia profes-
 sti Methymnam Campestrum venire, petieruntq; a Duce
 Albano eiusdem municipij arcem, que ipsius Praesidio tene-
 batur, id quod ille haud grauate fecit: nam continuo arcem
 tradidit, cui Principes tradi iusserunt. Deinde Valladoli-
 tum iter facientes, ab oppidanis magnificentissime excepti
 sunt, vbi per aliquot dies omnigenis ludis, atque celebritas-
 tibus operam dedere. Veniebant praeterea eodem ciuitat-
 tum, populorumq; procuratores, qui antea non venerant,
 obsequium debitum sub fide publica oblaturi, inualescebant
 q; in horas cause iustioris auxilia.

MARCHIO per literas Lusitanorum Res-
 gem ad bellum capeffendum hortatur,
 Regisque ad Marchionem
 resposiam.

CAP. V.

 NTEREA Marchio non cessat sollicitare,
 quos secum ad studia Ioannae Principis tras-
 bat, simulq; mittit ad Lusitanorum Regem li-
 teras cum mandatis in hanc sententiam. Iam
 sibi exploratum esse, quemadmodum ex obitu Enriqui Res

DECADIS PRIMAE.

gis hereditas cum administratione deuoluta erat ad Ioannā filiam, quam omnes primores bis iam iurando declaras acrant Principem, regniq̄ue paterni heredem unicam.

Quodque Rex Siciliae, atque Elisabe coniux, humano, atque diuino iure contempto, rem Hispanam (nihil omnino ad se pertinentem) arripuerint. Ioannam ex sorore sua neptem, paterno, atque auito imperio spoliata, non habere alium quemquam, ad quem confugeret, quam ad ipsum, quippe qui esset sibi uinculus, & quidem potentissimus, & qui posset illam solus ab iniuria vindicare. Obtestaturq̄, ut puellam (omni Præsidio destitutam) aut cum regno dotati uxorem acciperet, aut propinquitatis iure, ut legitimus tutor, non pateretur ab iniustis possessoribus bona illius occupari, idque fore factu facillimum, si comparentur utrarumque partium vires. Habiturum se illum ex primoribus Hispaniæ belli firmissima robora, atque imprimis se, fratresque suos patruales Magistrum à Calatrana, atq; Comitē Vrenatem, nec non sororum suarum maritos, Gauditanum Marchionem, Alphonsum Aquilariū, Comitē Beneuentanum, Archiepiscopum præterea Toletanum, Ducisque Arenaci, atque Alburquerqueri cum suis appendicibus, & clientelis, atque hos omnes hosti ex professo infestissimos. Quatuordecim quoque vrbes, quæ nihil aliud expectant, nisi ducem, quem in bello sequantur. Quod si semel Hispanorum Regis sibi nomen assumpsit, atq; in ipsam regnum potenter penetrauerit, complures alios ex Hispaniæ principibus futuros, qui declarent odia sua in aduerso

Jarios, quæ nunc futura dominationis timore occultant.
 Adiungebat superioribus omnia Hispaniæ oppida in duas
 factiones esse diuisa, quarum altera necesse erat, ut Lus
 sitanorum partes sequerentur. Iam vero quod ad ipsos
 belli gerendi Imperatores attinet, Regis Siciliæ vires
 esse perquam exiguas, quippe qui esset in summa rerum os
 minium egestate, & in maximo aere alieno, & qui non mo
 do non haberet, vnde posset stipendia militibus soluere,
 sed neque ad sumptus cotidianos pecunias, nisi emendica
 tas, aut violenter extortas. Educto Lusitanorum Regē
 habere exercitum robore, ac numero firmissimum. Has
 bere pecuniarum tantam vim, quæ sufficiat ad alendum mi
 lites, quo ad res conficiatur. Habere commeatus, cates
 raque alia belli adiumenta. Cumque semel per Hispas
 norum agros, vel vnā excursionem populabundus feces
 rit, fore ut ciues, oppidani, agricolæ, mercatoresque illum
 sequantur, seque eius arbitrio, ac fidei continuo tradant.
 Adhæc Lusitanus, tametsi animo secum versabat, quantum
 facinus aggrediretur, quamque foret arduum cum possessos
 re in ipsis regni penetralibus decertare, rescribit tamen uel
 le se oblatam belli conditionem accipere, neque tantum ex
 sorore sua nepti regnum asserere, sed & illam cupere matris
 monio sibi complecti. Seque ad breue tempus cum exercis
 tu quàm maximo posset: intraturum per mediam Hispas
 niam, qua sibi via commodior videretur. Hortabatur
 præterea Marchionem ipsum, ut cœptis insisteret, & quod
 maximo animo inchoauerat, multo maiori exequeretur.

DECADIS PRIMÆ.

Simul etiam scribit ad regni primores, ciuitatumque opti-
 mates, tam suarum partium, quam alienarum: ad illos, vt in
 fide retineret: ad hos, vt premijs, pollicitationibusq; ad stu-
 dia sua pelliceret. Stimulabat eius animam repulsa, quam
 fuerat passus ex eo tempore, quo Elisabeth Principem con-
 iugio petierat. Regnādi præterea immoderata cupiditas,
 imperijq; terminos pulchritudo prorogandi. Obuersaba-
 tur illius animo regni (quod appetebat) amplitudo, simul &
 opulencia, tantarumq; gloria rerum. Sed anteaquam rem
 ipsam adoriretur, placuit experiri sui regni proceres, &
 quali animo erga se forent explorare. Consilio itaque ex
 omnium ordinum viris habito, suam illis mentem aperit.
 Qui omnes vno prope consensu pedibus, manibusq; in Re-
 gis sententiam iere, siue quod intelligebant, id sibi animo
 sedere, neq; posse iam à proposito dimoueri, siue quod illo-
 rum quisq; sperabat, aut ex bello prædam ingentem, aut ex
 victoria dignitates amplissimas, aut ex rerum nouitate for-
 tunarum suarum accessiones, quorum omnium esset in Hi-
 spania per magna facultas. Dicebant præterea non esse
 amplius hac de re consultandum, sed cum primum fieri pos-
 set, rem exequendam, antea quam hostium vires magis mi-
 gisque inualescerent.

ALVSITANI Regis per legatos obtestas-
 tio, vt Rex & Regina iuri suo cedant,
 cui respondent.

CAP. VI.

CERTVS

CERTIVS propositi sua Lusitanus, compositis belli gerendi conditionibus cum Marchione Villenate, cum Arceuscorum Duce, cum Archiepiscopo Teletano. cum reliquis omnibus eandem parcum studiosis, mittit ordinis equestris virum quendam nobilem, qui procuratorio nomine despōderet sibi Ioannam ex sorore sua neptem, cuius rei facit per literas certiores ciuitatum optimates, orbisque Hispani proceres, atque primores. Mittit præterea oratorem Rodericum Solum equitem auratum, qui diceret Regi & Reginae, eo ipso tempore Valladolidi commorantibus, iam debere illis esse compertiam Ioannam ex Ioanna sorore sua neptem, fuisse filiam Enriqui Regis legitimam, hisque iuratam Principissem, Regni que heredem, successoricemque bis declaratam, eoque iure post obitum patris Regni gubernationem ad eandem pertinere. Se autem constituisse illam sibi coniugio copulare. Rogareque illos, obtestarique: ut sibi Regni possessione cedant, & ne se iniurio rem ad illos non pertinentem atrectare vellent. Et quamquam suo iure, atque futurae coniugis nomine posset autoritate propria, hereditaria bona inuadere, se tamen velle tantisper à violentia temperare, quoad iure decerneretur, utri debeat Regni possessio cedere. Itaque debere illos quoque interim se Regni administratione abdicare, & veluti sequestro deponendam, donec composita lite, ex iure darentur bonorum possessio, cui dandam esse leges, iuraque decernerint. Quod si nihilominus perstare obstinate vellent,

DECADIS PRIMÆ.

neque ab incepto desistere, se ius suum armis vindicatorum, obtestabaturque Deum immortalem, ut omnia mala in illius caput conuerteret, cuius fuerit culpa perpetrata. Ad hanc Lusitani Principis legationem, Rex & Regina ex consultatione procerum, qui eo tempore in curia manebant, responsum est se mirari, velle sum causam tam iniisquam suscipere, atq; exulcerare vulnus antiquum, & quod iam cicatricem obduxerat, cum presertim sororis adulterion esset illi compertissimum, neptisq; spurcos natales, vel ipsoteste per omne Christiani nominis imperium diuulgatos. Neque tantopere mirarentur, si is qui huiusmodi causam defenderet, esset temerarius quispiam, & nullius consilij particeps. Rogabant etiam obtestabanturque, ne violaret affinitatis, propinquitatisque tot pignora, ac preterea inter Hispanorum Lusitanorumque Regis amicitiam, multis & illustribus officijs confirmatam. Neque ausciltaret hominibus perditis, qui non æquitatis amore, sed propriæ utilitatis cupidine ducti, aut suorum scelerum impietatem querentes, non illi obsequium, sed negotium potius essent exhibituri. Meminisset etiam illos eosdem fuisse, qui per omnes Hispanias, perque exterarum nationes diuulgarent hanc Ioannam, non modo non fuisse, sed neque esse potuisse Regis Enrici filiam: ob eamq; causam decuisse à suo Rege, comparatoque exercitu cõllatis signis contra illum depugnasse. Homines perfidos, qui (quod nunc tuentur) antea impugnant: quod nunc abiurant, antea iuramentis do sanxerunt. Recordaretur quoque illius temporis, quo

Henricus Rex offerbat illi coniugio hanc eandem Ioanis nam cum successione dotali, seque noluisse conditionem accipere, non ob aliam causam, nisi quod de Regni hereditate sibi non satis ex iure constaret. Quae omnia si animo defecato, omnibusque mentis perturbationibus libero perspiceret, non aggrederetur negotium, quod esset cum utriusque populi caedibus tot incommoda illaturum. Quod si persistere vellet, neque ab incepto desistere, id potius iure ageret, quam iniuria, se paratos esse ius suum bonorum, atque proinde sapientissimorum virorum iudicio submittere. Nam quod ille de possessionis cessione dicebat, tatisper dum de iure disceptaretur, neque nostrum, neque honestum petes. Sin vero potius ferro, quam iure velit decernere, se curaturos, ut Regnum quod Dei benignitate possidet: viribus, & armis tueantur, imprimis Deum immortalem obtestantes, ut omnia mala quae inde sequutura sunt, in illum autorem, incertumque retorquat. In hoc responsum Lusitanus orator dimissus est.

REX & Regina Marchionem, atque
 Archiepiscoporum frustra tentant in
 officio retinere, atque utraque
 pars se bello parat.

CAP. VII.

DECADIS PRIMAE.

EX vero & Regina ex postulatione Lusitanis, responsaque illius oratori dato perspicientes omnia iam esse hostilia, & ad arma spectare, ne quid tamen intentatum relinquerent, decreeverunt admonere per duelles, obtestarique, ne vellent mala malis accumulare: atque igni fomitem, oleumque addere camino, non quo timide, aut summissè agerent, sed ut ostenderent cunctis, sibi non placere bella ciuilia, neque suorum ciuium sanguinis effusionem. Mittunt itaque bonos, atque prudentes viros imprimisque ad Marchionem, qui suaderent illi, ut aliquando in sanio rem mentem rediret, rediretque in memoriam fuisse patrem eius, qui fuerit primus auctor deciscendi ab Enriquo Rege ad Alphonsium fratrem.

Vnde quod Hispanie reip. detrimenta sint sequuta, neminem esse, qui ignoraret. Nunc vero filium patris vestigia insistendo, quid aliud esset, quam Patrie equorum familiam ad Hispanorum perniciem Principum lege quadam fatali fuisse ortam. Videret ne maiorum suorum scelera ipse cum posteritate sua lucret. Recordareturque originis familie sue, que pari ex causa Lusitaniam amisit. Quis enim ignoraret Patrie quos fuisse Lusitanorum exules? Quod si res sue in eo statu forent, ut reparari nullo modo possent, neminem mirari, si in occasu proprio decerneret, omnia secum inuoluere. Nunc autem si velit, posse illum rupta conuulsa rescircire. Velle namque ipsos publice utilitatis causa omnia errata illi condonare, atque obliuione sempiterna delere, Qui ad Archiepiscopum missi sunt oratores, nihil benigni retulere

riunt. Respondisse namq; perquam superbe, ac minaciter, seq; habere iustissimas deciscendæ causas, quod non sibi debitus honor haberetur, quodq; in alia fortuna promissis, pollis citationibusq;, nunc in prospera fraudatus esset. Minabaturq; ostensurum se nunc, quid esset Archiepiscopum Toletanum ledere. Exulcerabat hominis atrocitatē Ferdinandus quidam Alarconius, cui Archiepiscopus nimis indulgebatur, vir superstitiosus, ac plane impostor, & callidus, seu versare dolos, seu certe occumbere morti, quem Marchio subornauerat, præmijsq; corruerat, ut se in familiam illam insinuaret. Atqui Petrus Acunia Comes Hemerocalis, idemque Archiepiscopi frater, cui fratris consilia non placebant: exhortabatur illum, atq; etiam liberius increpabat, quod ex causa tam leui, tam insignem communi familia vel let infamiae notam inurere, quodq; iustissimorum Principum gratiam, tot annorum obsequijs collectam, occasione nimia effunderet. Hoc ipsum familiares, & amici, hoc ipsum orabant omnes, qui bene consultum illi esse volebant.

Sed qui obstinato animo semel obduruerunt, deteriores ad moniti fiunt, quare neq; blandicijs Principum, neq; fratris exhortationibus, neq; amicorum consilijs locum reliquit vllum, neq; magis incepto mouetur, quam si dura silex, aut steterat Marpesia cautes. Ex insolenti Marchionis, & Archiepiscopi respōso grandis amicorum sequuta est immutatio, non eorum modo, qui suorum scelerum conscij, nihil magis quàm rerum omnium perturbationem optabant, sed eorum etiam, qui antea putabantur esse pacis amatores. Nam viri re-

DECADIS PRIMAE.

ligiosi, optimates, ciues, opifices, agricola, atque serè opti-
 mus quisque spemq; metumq; inter dubij animo peiora vere-
 bantur. Omnes itaq; in duas factiones diuisi, suum quisq;
 Ducem insequi statuit. Lusitanum illi, hi vero Regem,
 & Reginam. Prima igitur pro aduentu, iunioribus Hispanorum
 Principibus cura fuit scribere ad ciuitates, quo in statu res
 esset, hortarique, vt vrbes, oppida, Castella muris, fossis,
 aggeribus, vallisque munirent: machinisque instruerent: ui-
 giles, circitoresque adhiberent: excubias exploratoresque
 dimitterent, qui hostis consilia, quidque moliretur, captas-
 rent. Ad primores quoque Regni literas dederunt, quibus
 faciebant illos, & de Lusitani legatione, & de respõ-
 so illi reddito certiores. Hortabantur etiam eosdem, roga-
 bantque, vt ad belli expeditiones, quod procul dubio impens-
 debant, omnes essent parati. Interim Lusitanus audito
 Hispanorum Principum responso, simul etiam factus cer-
 tior, quo animo in se forent Marchio, & Archiepiscopus,
 Aeuacorumque Dux, atque eorum appendices: auxilia un-
 decumque potest sibi contrahit: & quam maximum potest,
 exercitum comparat, Hispanorumque perduelles admonet,
 ad certum diem sint in armorum procinctu, vt communi con-
 silio, atq; ex composito vno tempore rem gerant.

REX Valladolidi manet, & Regina
 Tolletum proficiscitur.

CAP. VIII.

QUANT illa tempestate Valladoliti Rex & Regina, qui nuncio accepto de hostiam expeditione nihil amplius concludendum esse rati, constituere, ut Rex Valladoliti maneret prospectus citramontanis regionibus. Regina vero Tolon proficisceretur, unde Baticas, aliasque ultramontanas Hispanie regiones in fide retineret, prospiceretque, ne quid detrimeti paterentur. Fuerunt in Comitatu illius Duces Infantatus, atque Albanorum: & Comestabilis, idemque Comes Pharius. Tentavit Regina ex medio itinere reconciliare sibi Archiepiscopum Toletanum, qui eo tempore Compluti morabatur, non quo putaret illius vires in alterutra parte magni esse momenti, sed familiaritatis antiquae memor, atque obsequiorum illius erga se in superiori fortuna. Voluit & ipsa praesens, hominem convenire, Blandiaisque ad pristinam familiaritatem reducere, sed veritate est, ne carere aut timori, aut maiestatis regiae imminutioni tribueretur. Itaque per Comestabilem decrevit experiri omnia, qui tametsi homo prudens, idemque singulari quadam facindia praeditus erat, nihilo plus ex eo potuit exculpere, quam qui ad illud ipsum antea missi fuerant, quam frater eius Comes Hemorocastus, quam alij propinqua & familia res, qui fere omnes praeter unum Ferdinandum illum Alarconium, quem diximus a Marchione subornatum, studebant ad iustior em causam ipsum reducere. Atqui Rex cum videret in huiusmodi temporum motibus, omnia (etiam tuta) esse timenda, statuit ire Salmaticam, atque deinde Zamorā.

DECADIS PRIMAE.

ut illorum ciuitatū optimates, declarationes ordinis equestris
 virtutū, atq; tribuni plebis iurarent iterum in sua verba, reno-
 uarētq; fidem publicam, quam sibi, atq; Reginae coniungi ob-
 strinxerant, cum primum regnare coepissent, id quod omnes
 praestiterunt, atq; imprimis Alphonsus Valentinus castrerā
 metatus, qui Zamoranam artem praesidio tenebat. Taus-
 rum urbem noluit a iure, quoniam illic omnia erant incer-
 ta. Et si enim arx oppidi tenebatur à Roderico Vlloa re-
 gio quaestore maximo, Regisque & Reginae per quam stu-
 diose: Frater tamen illius natu maior Ioannes Vlloa, di-
 sposuerat praesidia per loca urbis munitissima, obfirmauerat
 ratque contra arcem stationes latronibus armatis per pul-
 chre instructas. Idem sauebat in ciues, quos putabat
 suae tyrannidi obstaturos. Nam & Enrique Rege sus-
 spendio adegit Rodericum quendam regium senatorem,
 atq; pari supplicio extinxit alterum ordinis equestris virū,
 aliosq; complures nobilissimos ciues, quos dominationi suae
 formidolosos existimabat, bonis spoliatos in exilium misere-
 rat. Is igitur timens scelorum suorum debitas poenas, sta-
 tuit ad Lusitanum deciscere, illiq; urbem tradere, sperans
 se eo munere admissorum impunitatem assequiturum. Erat
 castri Inui praeses, & ipse quoque parium facinorum cons-
 cius, atq; grassatorum, latronumque receptor, qui non
 satis fidens Regis & Reginae fidei publicae, atque promissis,
 quibus illum non solum patratissimis criminibus donabāt, sed
 etiam se multis illius beneficijs cumulatos pollicebantur,
 deserta potiori causa Lusitano se adiunxit. Regina inter

rim Toleti agens, ciuitatem populosq; finitimos confirmat: Baticæ Colonias, & oppida: quæ illi ab initio obsequia sua detulerant, vt in fide permaneant hortatur. Suspectos & dubios, partim minis, partim pollicitationibus, ad studia sua trahere conatur. In eos vero qui se hostes ex professo declararent, inimicitias bellumq; gererent. Roderico Marri quo Comiti Perietino, qui se diui Jacobi militiæ Magistrum profitebatur, rei administrandæ negotium commendat. Ipsa Valladolidum ad Regem proficiscitur. Alcaracium oppidum non ignobile, ex patrimonio regum Hispaniæ diuisum, præsidio Marchionis oppressum tenebatur. Oppidani vero indignati parere domino, qui non iuste, sed violenter in ipsos iniquam exerceret dominationem, de excutiendo ex cervicibus suis iugo, deq; se in libertatem asserendo, seq; suis principibus dedendo agere incipiunt. Arma corripiunt, arcem impositam vrbi obsident: Marchionis amicos, & qui ab illo iuridicando, aut vectigalibus exigendis præfecti erant, vrbe fugant. Perietinum Comitem orant, vt auxilio veniat, aut copias auxiliares ad conficiendum negotium mittat. At ille non impiger cum presentibus copijs accurrat, præclarum facinus illorum laudat, suamq; operam ad id pollicetur: oppidanorum animos erigit, atq; hortatur, vt arcem obsidione ætliori premant. Qui nuntius cum ad Marchionem peruenisset, contrahit copias quàm maximas potest, tam ex suis, quam ex amicis, quam etiam ex ijs quas Magister à Calatrana improcinctu habebat paratas, vt se Lusitano coniungerent. Cumq; satis magno exercitu

DECADIS PRIMAE.

se ad solvendam obsidionem accingeret, iamque adveniret, oppidanos trepidantes, ac dubios, iamque incepti poenitentes, Parietinus Comes, ut magno animo sint, neque se Duce quicquam timeant, hortatur. Confirmavit illorum animos, opportunus adventus Alphonsi Fonsece oppidi Caucensis, & Alahegiorum domini, cum altero Alphonso Fonseca Episcopo Abilenfi, quos Rex, & Regina miserant cum expeditis cohortibus in succursum illorum, qui arcem obsidione cingebant. Quo auxilio aucti stationes extra urbem, & in agrum spectantes, firmiori presidio muniunt. Itaque Marchio à dissolvenda obsidionis cogitatione destitit, & in alias curas animam transtulit, atque imprimis oppida, & castella, arcesque sue ditioni subditas munit, ne incosule (Alcaracenorum secuti exemplum) ad hostes deciscerent. Ad Lusitanum præterea literas mittit, nihil esse actum, scribens, nisi properet, atque suo adventu opem ferat, partesque dissipatas atque convulsas confirmet. Arcis præses solvens de obsidionis spe amissa, se cum arce Comitum fidei ex pacto convento tradit.

MARCHIO Lusitanum hortatur per literas,
ut properet, & veniat. Rex & Regina
Lusitaniæ bellum inferunt.

CAP. IX.

MARCHIO cum intelligeret posse fieri, ut alia quoque oppida, castella, & arcus, quae pro illo stabant Alcazar enoric, exempla sequerentur, literas ad Lusitanum dat, ut quam celerrime veniat: omnem bene gerendam rei in celeritate positam esse, scribit: quod si remissius agat, fore ut patrimonium suum feruor, quem spes excitauerat, cum illius mora refrigeraret. Ioannam vero principem, quam Enriqus moriens illius fidei credidit, ab Ascalone in castra Iulia transfert, aut quotidiano loco foret, aut si Lusitano nuptui tradenda esset, commodius inde duceretur. Lusitanus Rex, & si iam paratus erat, ut viam ingrederetur, hostiumque fines armis inuaderet, Marchionis tamen literis excitatus, rem exequi festinat. Veniebant cum illo omnes regni sui proceres, tam ecclesiastici, quam seculares, quorum et ex ordine equestri elegantissimum, & stremitissimum quisque, sed neque superioribus inferiores cedebat, & armorum, & equorum, & ornamentorum apparatus: alij agros uidebant, alij oppignerabant, alij pretio viliori locabant. Atque ut est hominum genus superbum, & arrogans, ex sumptuosiori cultu, facti arrogantes, nihil non sibi pollicebantur, et imprimis Regis, & Reginae Fugam in suam Tarraconensem, neque spectaturos vel minimum fortunae euentum. Partiebantur inter se psuagorum spolia, deinde oppida, municipia, castella, uicos, agros, eorum, quae fuisset Siciliae Reginae coniugem sequenti. Atque ita Placencia perueniunt, quae tunc sub Arcuacorum Ducis ditiosum ne erat: eodemque Marchio deduxit, quae se Hispaniae Reginae

DECADIS PRIMAE.

profitebatur. Deinde in media urbis aëa suggesto Rex & Regina resident, dataq; & accepta fide sponsalia contrahunt, acclamant Lictores & omnes, qui aderant, una voce uiuant, uiuant Alphonsus Lusitaniae Rex & Ioanna Hispaniae Regina. Tunc nouorum Principum ex Hispanorum cōsuetudine manus auersas exosculantur, fidemq; suam illis iure iurando obstringunt. Habitaq; deinde consiliatio ne, quo potissimum iter arripere, Arcuacum placuit, propterea quod & comœatu rerum omnium abundabat, & ad belli cū hostibus, pacisq; cum finitimis res gerendas erat locus oportunus. Ceterum Rex & Regina cum accepissent nuntium earum rerum, quae Placentiae gesta sunt, atq; hostes Arcuaci, hoc est, in medijs regni penetralibus consedisse, seq; Hispaniae Reges iussisse appellari, & ipsi quoq; se Lusitaniae Reges appellari, atq; Limitaneis in ipsam Lusitaniam bellum inferri iusserunt. A Pace Augusta visum est Lusitaniam inuadere, atque in ipsis regni penetralibus Nodarum castellum expugnant, & Regi Regineq; Hispaniarum subiiciunt, qui arcis praesidium Martino cuidam Septempublicano ciuitatis Hispalensis Vigintiquatuor viro credunt. Istiennio in fide permansit Lusitanorum finitimos agros populatus, armenta pecudesq; in praedam agens: captos, nisi qui se redimerent, in vinculis seruans. Cumq; omnia haec hostiliter exequeretur, nullius interim sceleris genti etiam inter suos pepercit. Tandemq; Lusitano accepto precio arcem prodidit. Cumq; patria extorris in exilio esset, alteramq; proditionem moliretur, deprehendit

mens, nescitur, quò profugus exilium mutavit. Alphonfus quoque Monroius, qui se Traiani pontis Magistrum profitebatur, alia ex parte Lusitanorum fines transgressus Alesgretum cœpit, biennioq; tenuit multa incommoda finitimis inferens. Tandemq; à Lusitanis obsessus, cum non potuisset nulli auxilium, quo ab obsidione liberaretur, coactus est ditionem facere. Alphonfus præterea Cardenius Legionē sis provinciæ Commendatarius maximus, & qui se ex parte Magistrum militiæ sancti Iacobi profitebatur, sexaginta passuum millia intra Lusitaniæ fines per grandi æquitate coacto excursiones maximas fecit, prædamque ingentem reportans, domum se recepit. In ea quoque Tarracensis provinciæ parte, quæ inter Darium & Limian flumina Lusitaniæ contributa est, & ea Galliciæ, quæ è regione ad Septemtrionem adiacet, nihilo secius excursiones, populationes, & latrocinia vtrinque aguntur, atque intra ipsos Galliciæ terminos Petrus Aluarides à Soto maiori, qui pro Lusitano stabat, Tydem urbem, quæ ad Episcopiam Tydem sem pertinebat, non magno negotio capit, iussitque se eius regionis Vicecomitē appellari. Atque ut est genus illud hominum à labore in libidinem: & ab alienarum rerum abstinentia proclive ad latrocinia & rapinas: post peractum bellum longo tempore apud eos mos ille perduravit.

LVSITANVS Gallorum Regem fœderat.

Taurum & Zamoram capit. Hispanus

sopias parat. Lusitanum obsidit.

DECADIS PRIMAE.

CAP. X.

ALPHONSVS Lusitanorū Rex auctus amplissimis regnorum titulis, reputans secum quam tam rem inchoasset, quodq; sine ignominia non posset iam ab incepto desistere, præter illos, quos in Hispania habebat, ex professo hostium suorum hostes, statuit à sitinitimis auxilia sibi asciscere, atq; in primis à Gallorum Rege, cum quo sciebat aduersarium suum pro Ruscinonis Comitatu repetendo belligerandi causas Tarraconensium Principem, eundemq; Regem Sicilia habere necessarias. Mittit itaq; Legatos ad Gallum, atq; per illos ostendit, quam iusto titulo Hispania regnum dotale possideat, se habere in ipsa Hispania exprimoribus partem maiorem potioremq;, & ad rem conficiendam nihil aliud deesse, quàm factorem moderatorēq;, cuius auspicijs res tanta gereretur. Hinc esse unū Regē Gallorū, & præter eum neminem Hispanos omnes estimare. Gallus suæ gentis vitio non satis constans in fœdere, quod iam inde ab initio cum Rege & Regina contraxerat, in quo de Ruscinonis Comitatu mentio facta erat, quem non reddere statuit, iuratum fœdus abitorat, nouumque cum Lusitano icit. Et quo expeditior esset ad bellum Hispaniæ inferendum, cum Eduardo Britannorum Rege, qui bellum Gallie illaturus ex Britannia ingenti classe cum exercitu quam maximo mare traiecerat: is namq; veniebat in primis ut Carolo Burgundionum Duci suppeditas ferret, atque deinde, ut ipse per se auitas, maiorumque suorum antiquas inimicitias persequeretur, transegit vero in hunc

modum, ut induciæ in septennium proximum constituerentur. Gallus Britanno centum coronatorum aureorum milia statim daret, atque deinceps quotannis quinquagenos milenos, quodque Gallorum Delphinus (sic enim à Gallis appellatur, quem Hispani Principem Regis regniq̄ heredes dem vocant) Britannorum Regis filiam duceret uxorem. Liber itaque in presentiarum Gallus ab Ocasone Aquitanie oppido in Barduliam Hispanie regionem bellum infert. Ioannes Vlloa Taurum Lusitano tradidit, qui arcem expugnauit, que pro Roderico Vlloa fratre suo Questore maximo Hispanie stabat, eidem Ioanni credidit. Ioannem deinde Porrium, qui Zamorane ciuitatis per partem populati facile Princeps erat, pollicitationibus allicit, ut urbem sibi tradat: generumque suam Hispanie Metatum, qui urbis arcem presidio tenebat, secum inducat, ut suam factionem sequatur. Magnam pecuniarum vim illico se daturum promittit: atque deinde post rem peractam agri Zamorani ad certum incolarum numerum vicis & Castellis se illos donaturum. Quod cum Rex Ferdinandus persensisset, mittit ad illos nuntium, rogans, ut in fide permaneant, neque ius iurandum, quo se sibi Regineque consorti obstrinxerant, cum magna ipsorum insania violarent, fideiq; sue ingentia premia illos relatores pollicetur. Quod si ad tenendam urbem gradiori presidio erat opus, se missurum cohortes, que illis videretur sufficere. Ad quæ Porrius rescribit, satis presidij in ciuibus esse, dolere vero se perfidie insulari, non se ijs maioribus oriturum, qui talia facerent.

DECADIS PRIMAE.

Nihilo minus tamen de prodicionis conditionibus cum Lusitano agit, atque accepto precio urbem illi prodit, secumque in eandem prodicionem Metatum arcis praesidem trahit. Lusitani vexilla cum suis vulturibus attollunt, Regemque Hispaniae cum vxore identidem inclamitant. Vrbe Rex positus arcem eidem Metato credidit: pontis vero praesidium Francisco Valdesio Ioannis Porrij ex sorore nepoti committit: atque Zamorani rebus compositis Taurum ad Regis nam coniugem redit. E diuerso Rex & Regina copias suas recensent, euocantque omnes, quos ante monuerant, vt essent in procinctu, & parati ad bellum futurum, & qui equo mererent, suas immunitates ex antiquo Hispaniarum more promittit, & alios quoque propositis praemijs & honoribus prouocat. Conuenerunt praeterea omnes ex omnibus oppidis, ciuitatibus, & municipijs totius regni, qui ab initio studia sua & obsequia obtulerunt, praeterquam illi, quibus alterius factionis Duces negotium facessabant. Ex primoribus regni adfuerunt Petrus Mendoza Cardinalis Hispaniarum cum illius fratre Iacobo Furtato Infantatus Duce, atque ex eadem Mendozarum familia duo illorum fratres Enicus Lupus Tendillanus Comes, Laurentius Suarius Cluniensis Comes, Alphonsus Enriquas Archithalassus Hispaniae, Gasias Aluarus Albanorum ad Tormim Dux, Enriquas Enriqui ad Alistam Comes, Petrus Verascus Hispaniarum Comestabilis, idemque Comes Pharius, Rodericus Pimentelus Beneuentanus Comes, Petrus Marriquis Triuinius Comes, Petrus Osorius Asturicensis Marchio, Iacobus Sar-

mentus

mentus Salinarion Comes, Petrus Mendoxa Montis acuti Comes, Ioannes Navriquis Castaneti Comes, Gabriel Māriquis frater eius Osorninus Comes. Alij quoque summas & infimates, Præsules, atque ordinis equestris mediosq; conditionis & opibus censiti viri superioribus accesserunt. Dux à Methymna Asindica cum sibi affectis Hispaniensibus, & Aegabrensis Comes non venerunt, sed neque fuerunt vocati propterea, quod alteri cum Marchione Gauditano, qui Asindū opprimebat, alteri cum Alphonso Aquilario, qui per fauorem populi omnibus omnium ordinum civibus imperitabat, erat dissidium. Qui proculdubio diversarum prrtium habebantur, neque dubitabant, quin Marchionem Villenatem, atque totam factionem illam sequerentur: cum præsertim dux illius sorores utriusque essent nuptæ. Beltranus à Cueva dubius erat utrā in partē traheretur. Hinc amor in supposititiā illam, quæ vulgo putabatur esse illius filia, quod neque ipse inficiabatur: hinc timor, quod in huius belli discrimine victoria in Regem & Reginam videbatur esse propensior. Hi omnes, quos enumeravimus, Valadoliti congregatis accesserunt, quos à Toletō Regina exci-
nerat, atque obiter quos à Segovia & ab Abilalocis finitimis cōegerat: eamq; exercitum cum Regis exercitu coniunxit. Placuit debere lustrari militum numerum, censaq; sunt cataphractorum equitum quatuor millia levis armaturæ octo millia: peditum vero ex Callaicis, Asturibus & Bardulis, Citraque montanis ad triginta millia. Tot tantisque copijs Rex auctus distribuit exercitum in quinque & tri-

DECADIS PRIMAE.

ginta cohortes, motisque signis ad Dorij dextram secundo flumine Tauri petiit, ubi eo tempore Lusitanus erat. Qui, cernens hostem & militum numero atque robore & populorum favore longe superiorem, continuit se intra maros, & vrbisque munitiones: cessitque tempori, non ausus credere se campo Martique communi. Hispanus ad quinque horas in procinctu armorum ordinatisque cohortibus in medio campo stetit, expectans an Lusitanus quicquam auderet, velletque fortunam belli experiri.

ÆLII AN-
TONII NEBRISSEN-
SIS RERVM HISPANARVM

ac Hispaniensium Historici Decadis

Prime Liber Quartus.

DE NVNTIIS HINC IN RE

de missis, ac prouocationibus vltro citroque;

ad pugnam factis. deque penus

rita, quam exerci-

tus noster est

passus.

Capit. Primum.

FERDINANDVS vbi se Frustra
 in armis esse, neq; ab hoste copiam pug-
 nandi fieri videt, Gomezium Mauris
 cum ad Lusitanū mittit, qui hæc illi nun-
 tiaret. Meminisse eum, debere Roderis
 cum Sotiam domesticum suam nuper à
 semissum postulatū, vti Ferdinād⁹ atq; Elisabe eius vxor
 ex ijs regnis, que ad Ioannam eius neptim, quam vxorem
 sibi desponderat, attinere diceret, egredierentur. Per quem
 eundē eos benigne placideq; respondiisse, mirari se, quod tan-
 tus Princeps, tot egregijs artibus præditus, rem tam arduā
 aggredi, tamq; iniustam petere vellet. Rogasse etiam se,
 ne tantā seditionem cædum, incendiōrūq; non solū in Castel-
 le Legionisq; regnis, sed in ipsa etiā Lusitania excitaret,
 vt armis relictis, æquitatis iurisq; partes amplexus ab eo ino-
 cepto, quod nulla ratione tutari poterat, desisteret. Quod
 eum minime facere voluisse, quin exercitu infesto eorum in-
 uasisse regna, Regioq; titulo abusū esse. Proinde Ferdinādū
 hæc in summa dicere, se instructis copijs ad oppidum suum
 Taurū eo animo opperiri, vt laessenti quouis modo respō-
 deret. Petere se, vt ex tribus vnū, quod malit, Alphonsus elā-
 gat. Primū vt ex ea parte regni, quam vi occupasset, regio
 etiā nomine, quod perperā sibi arrogasset, abnegato, quā pri-
 mū egrediatur. Si quod autē ius sponsa eius sibi esse contēde-
 ret, causa corā Sūmo Pōtifice ageretur, quod is decreuisset,
 id vtriq; parti ratum fore. Deinde, vt quoniam Alphons⁹

DECADIS PRIMÆ.

sus collatis signis cū Ferdinando se dimicare uelle, professus
 esset, ne cunctaretur in pugnam descendere, nullam per eum
 moram fieri. Quod si neutrum placeret, quoniam opibus
 & copijs impar esset, ne tot homines innoxij duorum causa
 prelijs & cadibus conficerentur, singulari certamine cum
 eo de regno certaret, Sperare Ferdinandū dei ope, quam
 iniuste Alphonsus id negotium aggressus esset, eo duello pla-
 num fore. Ad hæc Lusitanus per Alphonsium Ferreram re-
 spondit. Sibi ius esse Castellæ, Legionisq; regna repetens
 di, ut pote sponsio Ioannæ Reginæ, quam Enriqui Regis fi-
 liam heredem esse constabat. Cuique etiam tres regni or-
 dines publico consensu simul & iureiurando patris regnū
 tradiderant. Quæ postulare se iterum, ut Ferdinandus
 cum uxore sua Regina Siciliæ à Castella, quam occupatam
 habebat, primum discederet: deinde placere sibi, ut coram
 Pontifice maximo ius suum uterque persequeretur. Nam
 quod ad pugnam, ad quā Ferdinandus prouocat, attinet, se
 regni sui proceres vna cum copijs, quas diuersis in locis diui-
 sas haberet, quam primum euocaturum, ut exercitu coacto
 in aciem descendat. Quod vero de singulari certamine Fer-
 dinandus proposuisset, se id pro statu & cōmuni salute o-
 mnium non detrectare, modo inter ipsos prius conueniat,
 quæ ratione, & loci, & pugne inter utriusque conferenda
 periculum præstari possit, ne victor suo frustretur præmio:
 aliter enim frustra alterutrum victurum esse. Cuius rei fir-
 mitudinem alio modo obtineri non posse, nisi ab utroque
 Rege Isabella simul & Ioanna, pro quibus ambo Reges

in contentionem de iure regni venissent, obsides darentur. Quae ubi Ferdinando nuntiata sunt, videri sibi respondit, Alphonsum verbis non armis de iure regni certare vellet, frustra etiam ea causari Lusitanum, cum iudex praesto non esset, qui litem dirimeret, neque sibi honestiores validioresque causas desore, quod Enriqus Rex cum regni sui proceribus, approbante etiam rem summi Pontificis Legato, Isabellam principem heredem declarasset. Accessissent enim ex ciuitatibus Hispaniae procuratorum omnium consensum iurcurando vallatum. Ad haec Enricum ipsam, paulo ante quam e vita decederet, Conuentum Segouiae agere decreuisse. Vbi conuocatis totius regni magnatibus & ciuitatum procuratoribus, de more maiorum regnum Isabellae confirmaretur. Eiusque decreti autores fuisse, cum processerit multos Castellae Primates, virosque alios religione, consilio, literisque praestantes, Tum Marchionem Villenas tem, qui nunc pro Lusitano staret. Conscium etiam sibi Alphonsum esse, si ex animi conscientia loqui vellet, quam nullo iure ad regni petitionem Ioana niteretur. Jam vero, quo liberi inter eos singulare certamen fieri, & victor victoria facilius frui possit, quando per alios Reges aut nationes securitas ea praestari nequiret, & res in longum protraheretur, hanc rationem iniri oportere. Ut duos pro se Castellanos Alphonsus, duos ite Ferdinandus Lusitanos eligant, notae probitatis & fidei viros, qui solemnibus sacramentis astricti, pari equatum numero ab insidijs & violentia campana certamini tutum liberumque reddant, ut in tali re fieri

DECADIS PRIMAE.

Solet. Paratum esse intra triduum, quod sua inter sit, exi-
 hibere. Indecorum enim esse tantis Principibus, negotium
 id in longum tempus differri. Quod autem de obsidibus
 Alphonsus peteret, indignum nimis esse, Ioannam cum Eli-
 sabe conferri, longe maximum inter utramque esse discris-
 men, quod cum omnibus, tum Alphonso ipsi ignotum esse non
 poterat. Daturum se tamen Principem filiam obsidem, &
 alia insuper, quae ad praestandam fidem idonea forent. Rur-
 sum Lusitanus, nisi Elisabe obses deponeretur, omnia irrita
 sibi videri respondit. Nam etiam si ipsi victoria obtigisset,
 bellum nihilominus aduersus eam iterum suscipiendum
 esse. Eo modo saepe ab utroque missis renuissisque nuntijs,
 ubi neque acie dimicare velle, & singulari certamini
 causas Lusitanum querere Ferdinandus intelligit: prope oppi-
 ditam Taurum ad Durium flumen castra locat. Triduoque
 ibi statiuahabita sunt. Quo tempore tanta comunitas inop-
 pia in castris fuit, ut ad decem denarios in eas mensuras
 annona peruenerit, quae pridie duobus aut eo minoris ve-
 numdabantur. Quae res in dies magis ingravescebat.
 Nullum enim frumentum aliunde in castra supportari poterat.
 Ex his namque oppidis & castellis, quibus circa Taurum
 Lusitanus praesidia imposuerat, eorum praefecti cum
 magna armatorum manu egressi, frumentatum eantes praelio
 laceessere, praedas undique agere, importata omnia intercis-
 pere, denique itineribus interclusis nostros frumento facile
 prohibere. Quod cum Rex animaduertisset, de ratione
 belli cum Ducibus consultare cepit. Nonerat enim, Lusit

sit, omnia copia rerum omnium abundare, sibi non commea
 non modo, sed pecuniam etiam deesse, unde militibus sibi
 pendia persolueret, aliaque ad usum belli necessaria com-
 pararet. Præterea hostem obsidione premi non posse.
 Nam neque Durius vadotransiri poterat, & ultra cum
 magna vi militum opus erat, quæ egredientibus oppido
 Lusitanis obsisteret, quorum magna manus cum Rege
 moenibus continebatur. Nullas denique ad impugna-
 tionem pontis machinas habere. Placuit igitur, ne ma-
 ius in exercitu detrimentum in dies fieret, castra moueri.
 Hoc autem cum militibus is cognitum esset, qui ex ciuita-
 tibus in auxilium Regis conuenerant, indignari primum,
 quod cum tantis copiis Rex cõegisset, quibus facile bellum
 patraturum omnibus persuasum esset, ita discideret, quin alis
 quid memoratum dignum egisset, neque enim post hoc tan-
 tam vim militum contrahendi copiam fore. Deinde culpam
 in magnates reliquosque Duces transferre, quod ea Regi cõsul-
 lerent, quæ non ex dignitate ipsius, sed ex usu atque dignitate
 sua essent. Qui non contenti seditionibus bellisque pristinis, nunc
 denno protrahendi belli causas quærerent, ut interim ab utroque
 Rege fauorem & præmia cõtererentur, suisque priuatis cõmo-
 dis consulere, et potestatem Regiam imminuerent. Postres-
 mo aliquot eorum Regem ipsum adire, proceres criminari,
 quod fidem ei debitam non seruarent, quod aperte illi impone-
 rent, quod suæ ipsorum utilitatis potius quam dignitatis Reg-
 iæ rationem haberent. Sibi ipsi Rex prouideret, se ad omnia,
 quæ aggredi uellet patranda, paratos esse, Regem suum non

DECADIS PRIMAE.

deserturos, quoad bellum conficeretur. Quae cum magnas
 tibus comperta essent, tumultus in castris oriri coepit. His
 indigne ferentibus, quod à vulgo militum falsoque accusas-
 rentur, dum ex commodo Regis atq; è republica cuncta pro-
 uiderent illis in suspitione sua, atque accusatione perseueran-
 tibus: Denique Rex, ut qui utrorumq; fidem integram esse
 sciret, magnatum, qui vrgenti necessitati & damnis immis-
 sentibus occurrerent, militum, qui magna erga Regem suū
 pietate affecti nihil non formidarent, nunc hos nunc illos
 seorsum alloquutus, magnates apud milites defendere: com-
 meatum, rerumque aliarum inopiam excusare, belli deniq;
 difficultatē ostendere. Ad hæc militibus gratias agere, fidē
 collaudare. Sic animis eorum sedatis, non amplius immoran-
 dum ratus, castra confestim mouere iussit.

R E X & Regina ex Segouiensis arce ararium
 accipiunt, ex ecclesijs argenti dimidium.

Villena & Requena
 capiuntur.

C A P. II.

Quoniam vasis castrisq; desertis, Hispanus
 Methymna, atq; ex Turdesellis Regina cōdē
 tēdit, captūq; est cōsultari de cōquirēdis pecu-
 nijs: vnde cūq; honeste possent neq; enim erat
 vnde militibus stipendia soluerētur. Nā in superiori militia

iam exhaustum erat ignotum illud argenti pondus & auri, quod *Enriqus Rex* in *Segouienſi arce* depoſuerat, quodq; *Andreas Caprarius arceſ Praefes*, idemq; eiſdē *Regis villicus Luſitano* poſtulantī denegauit, *Regique ac Reginae* vltro tradidit. Quod factō magnam ab illis gratiā inijt, & *Marchionatu Moiano* & perpetuo arceſ praefidio atque alijs compluribus beneficijs donatus eſt. Cumque ex ſuperioribus bellis & ex praefenti rerum omnium perturbatione ciuitates & populi eſſent extenuati, non ſunt auſi ab illis mutuo petere, aut impata exigere, ne exactio illa eorū aīos alienaret, atq; à ſe in aduerſariū trāſferret. Plariſq; oibus viſum eſt, argentū, qd' erat in eccleſijs diuino cultui dedicatū, in praefentes vſus debere mutuo accipi. Idque non eſſe nouum, ſed iam inde ab antiquis temporibus, atque etiam in lege veteri vſitatum: Vt pecuniae & templorum vaſa, quae ornamentī cauſa fuerant donata, in huiuſmodi neceſſitates conuerterentur, quando & in ipſam aedium ſacrarum vtilitatem erogatio illa eſſet ceſſura, neque minus emolumentī pronūctiuum eſſet eccleſijs & monaſterijs, vnde argentum illud tolleretur extranquillitate, quam bene iuuante Deo ſperabāt omnes, quam ipſae ciuitates & populi ex pace, quae vltoriam ſequeretur. Quidē quod negotio ceſſato ſupere rat tempus, in quo poſſent ablata multiplicato faenore reſtitui. Quod ſenatuſconſultum cum ad *Regem Reginaq;* delatum eſſet, principio auerſati ſunt, atque à tali ſacrilegio abſtinendum eſſe cenſuerunt. Sed cum illos praefens neceſſitas vrgeret, neque inſtans periculum remedij moram

DECADIS PRIMAE.

pateretur, cōacli sunt ad proverbum istud, quod est frequē
 in ore Hispanorum. In extrema necessitate res Deo etiam
 dicatas non esse nefas ex sacario tollere. Constituiturq; est,
 ut argenti dimidium tolleretur ex vasis, quae diuino cultui
 minus essent necessaria. Cautū est praeter ea ecclesijs, ut ex
 tricis centū millibus dipondiū, quae in belli auxilio ciuitatis
 bus & populis imperata erant, solutio fieret. Quod eccle
 siarum Praesules atq; omnis clerus habitacione temporum
 & Regiae necessitatis non grauate fieri passi sunt. Pri
 moribusq; monasteriorum diui Hieronymi in sua cuique p
 uincia ea cura demandata est, ut sine vlla fraude argentum
 illud, aut tantum daretur, quantum fuerat acceptū. Interea
 Parietinus Comes, qui se Diui Iacobi militiae Magistrum
 dici volebat, & Aegabrensis Comes iussu Regis & Re
 ginae Magistrum à Calatrava & Vrenatium Comitem fra
 trē eius, & vtriusq; patruelem Villenatium Marchionē bel
 lo laceffebant. Atq; imprimis ciuitatem Regiam, quae gra
 di praesidio violenter à magistro tenebatur, in libertatem
 asseruit, in obsequiūq; Regis & Reginae reducant. Dein
 de ex eo oppido municipia, vicos, agros & Castella, quae
 ditionis Magistri erant, bello vastant, aut à tributarijs vecti
 galia exigunt. Quod negotium impedimēto fuit, ne à Ma
 gistro in auxilium belli Lusitano auxilia mitterentur, cū nos
 que ipse ad Magistratus sui tuenda loca satis praesidij habes
 ret. Comes deinde Aegabrensis ex certis causis in Beticā
 suam se recepit, in Comitē Parietinum omnem rei gerendae
 curā reiciens. Ille vero excitūate regia Vclesum se reci

pit, vt inde Marchionatus incolas infestaret, aut tributa exigeret. Sed incolæ, quod Lusitanos totamq; factionē illā ode- rant, libentius Magistro quam Marchioni suo tributa redde- bāt. Villenates oppidani cū cernerēt finitimis in locis Re- giū Prefectū, qui sibi cum exercitu subsidio esse posset, ar- cē obsidione cingunt. Marchionis clientes & amicos pars- tim trucidāt, partim bonis spoliatos oppido fugāt. Ex Tar- raconensi provincia venerunt auxilio copie, quæ obsessos ad eo- coarctarunt, vt paucis diebus seipsos, arcēq; victori dedide- rint. Villenatiū exemplū ceteri Marchionatus incolæ sequ- ti, partim sponte sua, partim formidine in imperiū se regiū- transtulerunt, sed omnes Rex & Regina in tutelā suam re- posuere ea lege, ne vnquam à corona regia, vt aiunt, abalie- narentur. Requenatis quoq; arcis Prefectus, quā Marchio- nis nomine presidio tenebat, cum intelligeret oppidanos de- arcē obsidenda cogitare, præuertit & ipse illorum conatus, arcēq; Regi & Reginæ traddidit. His difficultatib⁹ Mar- chio in angustias positus, nesciebat, quo se potissimū conuer- teret. Angebant præterea illū reliquarum arcium suarum Præsides, vt mitteret pecunias, commeatus & subsidia, qui- bus possent munitiones fidei suæ commissas propugnare. Coactus est igitur quidquid militum habebat per cætera mu- nicipia, castella arcēsq; suas dimittere. Non minori rerū os- mium difficultate laborabant Magister à Calatrava, eiusq; frater Vrenatium Comes, & Dux Areuacorum, alyq; eius- dem sectæ fautores, qui ex eadem causa non poterant Lusita- no auxilia promissa transmittere.

DECADIS PRIMAE.

MAGITVR de concordia cum Lusitano, sed frustra. Burgensem arcem Rex obsidet. Regina Legionis Germanice tures.

CAP. III.

AT QVI Lusitanus videns se ab ijs destitutum, quorum pollicitationibus moliri res novas coeperat, simul etiã regni sui penetralia diripi, agros expilari, Nodarum & Alegrctum teneri ab hoste, cogitans copiarum partem ad patriæ tutelam remittere, petit ab illis ex pactorum conuentorum formula, mittant quinq; mille illos cataphractos equites, quos se missuros ad commune bellum administrandũ polliciti sunt: incusans etiã illos, quod nõ ante miserint, cum sæpe fuerint ab ipso requisiti. At illi non minori perplexitate confusi respondent, se habere in armis promissum exercitus numerum, sed eo esse opus ad tuendas vrbes, oppida, Castella & arces, quæ pro illo stabant. Se quodq; ipsos multis periculis obnoxios, rerumq; suarum detrimenta cotidie pati, vt illum ad Regni fastigium euehant. Quam temporis occasionem Cardinalis Hispanus arripiens, secreto literas ad Lusitanum mittit, consulens, an placeret illi, vt cum Rege & Regina de concordia ageret, & quibus condicionibus ea de re vellet agi. Ad quæ Lusitanus, cum cerneret se desertum ab ijs, quibus maxime fidebat, respondet sibi placere concordiam, sequere

in Lusitaniam suam rediturum, si cedatur sibi possessione Tauri & Zamoræ urbium, quas obtinebat, & Callaici regni, quæ omnia Lusitania suæ annecteret. Petebat in super magnam pecuniarum vim, quas dicebat se in militum stipendiis reliquosq; expeditionis illius apparatus distribuisse. Ad hæc Lusitani postulata per eundem Cardinalem magno animo Regina respondet, tametsi omnia sub dubia etiam nunc fortuna belli penderent. Setamen non permissuram, ut vel minimus vicus ex regno à maioribus suis accepto imminueretur, cum ediuerso nihil magis animo se deat, quam quemadmodum imperij fines propagare possit. Passuram tamen, ut pro redimenda Hispani orbis tranquillitate dependeret illi tantum auri, quantum bonis viris vtriusq; partis aestimatores videretur. Sed cum ea de re vltro citroque per honestos viros ageretur, neque satis inter partes conueniret, nuntius à ciuitate Burgenfi est allatus, qui diceret: Ioannem à Stunica, qui pro Arcuacorum Duce patruo suo arcem presidio tenebat, militum auxilio ad id misso eruptiones in urbem crebras diu noctuq; facere, ciues trucidare, prædas in arcem conuohere: iamq; demolitum ex armorum vico adtercentum domos, quæ fuerant arcis munitionibus proximæ, neq; posse iam erumpentium impetus sustinere, nisi quamprimum sibi mittatur auxilium. Lodouicum præterea cognominatum Aciua Burgensem Episcopum, qui & ipse factionem Lusitanam sectabatur, excursions longè lateq; per agros facere, ad quas compescendas equitatum implorabant. Ad hunc nuntium Principes grauiter commoti, curam animi quam ar-

DECADIS PRIMAE.

*cerrimam intendunt, vt ciuitati bene de se merite, & quæ
 totius regni caput esset, semperq; habita fuisset, auxiliares
 copias quam primū mitterent, quas Rex cum grandiori exer
 citu mox sequeretur, qui arcē obsidione cingeret. Subsidiis
 rissq; militibus dati Duces Alphonsus Arellanius, Comes A
 quilarius, Petrus Manriqueus, Xanthus Rogius, Stephanus
 Villacreensis. Qui cū primum in urbē venerunt, statio
 nes quam maxime possunt, arci admovent, atq; adicula diuæ
 genitricis proxima, quam vallo, fossa, ballistis, tormētis, ma
 chinisq; muniunt, vnde facilius erūpere, cōmodiusq; ciui
 bus detrimēta inferri possent. Ex arce præterea per muscu
 los egressi agros populabantur frumentatores, lignatoresq;
 intercipiebant. Rex vero, quo in statures esset, factus cer
 tior, conuocato peditatu ex Asturibus, Cantabris, Vasconis
 bus, finitimisq; populis cum equitatu, quem pro tempore
 contrahere potuit, subsidio venire maturat. Venit quoque
 eodem Alphonsus à Villa formosa Dux ipsius Regis frat
 ter nothus. Venit magnus Comestabilis. Iubet Rex ab in
 tima extimaq; urbis parte muniri stationes, valloq; ac fossa
 duplici arcē adēq; illā sacra cingi, ne cui aditus aut reditus pa
 teret. Interim Regina, quæ Valladoliti manserat, a Germa
 nica legione nūtiū accipit: Alphonsū quendā cognomēto
 Blancam secreto agere cū Lusitano; de tradendis turribus,
 quas urbi superimpositas præsidio tenebat. Illa vero nihil
 morata illuc proficiscitur, ciues conuocat, arcis præsidem ac
 cersiri iubet. petit ab eo sibi tradi munitiones, quoniam e re
 publica id esset. At ille cum tradendū moram faceret. præ*

textu sarcinulas exportandi, non antea permissit à se abire,
 quam imperata exequeretur, Xanthoque à Castella munitionem traderet. Ordinatis deinde rebus ciuitatis Valladolum redijt. Interim Rex non cessat perare scalas, ballistas, tormenta, aliasque machinas, quibus arcem oppugnaret, & quia ædis illa sacra videbatur oppugnatu facilior, simul etiam quod ea capta obsidio angustius præmeretur, iubet intendi machinas, atque quantum fieri potest ecclesiæ ad moueri. Inuadunt ædis munimenta omni genere missilium, scalas applicant, gradusque per ipsos nituntur, propugnacula muri prensare. At illi iam summa tenentes deturbant, oppugnantur, propugnanturque uehementer, utrobique cadentum gemitus, & plurima mortis imago. At Rex cum videret suorum cædem, quamquam multo maiora damna infererent obsessis, quam ab illis accipiebant, iussit tamen recepta canere, itaque ab oppugnatione desistere, vulneratos foueri, fessos recreari. Ipse vero pro concione omnibus collaudatis: præclarum, inquit, facinus hodie gestum est à vobis milites fortissimi, quod hostibus intra munitionum septa circumuallatis maiorem cladem intulistis, quam vos acceperitis. Sed hoc vos consolari potestis, quod illi contra patriam impiam arma sumpserunt, vos pro patria in proditores insurrexistis. Illos scelerum suorum grauissimæ poenæ, vos pietatis vestræ debita præmia expectant. Illos indelebilis ignominia, vos egregium decus manet. Nunc igitur re bene gesta ite domos, curate corpora, vosque oppugnationi castrinæ parate, quam

DECADIS PRIMÆ.

non opinor expectaturos, nisi illos verum omnium desperas-
tio agit precipites. Erant in ædis præsidio viri circiter qua-
dringenti, quorum magna pars cæsa, maior vulnerata, relictis
qua exantlatis laboribus defessa erat. Deerant præterea
illis non solum fovendis vulncribus medicamenta, sed etiã
victuã necessaria. Itaq; timentes insequentis diei futuram
multo acriorem oppugnationem, cœperunt de faciendâ des-
ditione cogitare. Erat munitionis Præfectus Ioannes quis-
dam Sarmentus Burgensis Episcopi frater. Is paciscitur
cum Rege, suisque vitam, membrorumque integritatem, qd
facile impetravit, non quod Rex victoriæ diffideret, sed qd
natura erat clementissimus, & quod volebat rem conficere
minori suorum sanguinis effusione.

LUSITANVS parat se ad solvendam
Burgensis arcis obsidionem, & Centifons-
tani Comitis cum Lusitanis
pugna tumultuaria

CAP. IIII.

AEDIS munitione obtenta promouentur arcis sta-
tiones. obsessi angustiùs laborant. Nostris acce-
scit potiundæ arcis fiducia, illis propugnandâ des-
peratio. Est in medio arcis impluvio profunda
ditatis immensæ puteus, vnica obsessorum aquationis spes.
In huc Rex imperat à sex partibus agere cuniculos. Quos
cum ho-

cum hostes presentiscerent, ceperunt & ipsi transuersarios effodere. Neque segnior in visceribus terre oppugnatio erat, quam in subdialibus. Sed eorum, qui obsidebantur, eò deterior conditio erat, quod numerus cotidie imminuebatur, crescebatq; rerum omnium penuria. Eos tamè vnica favebat auxilij spes, quod à Lusitano expectabant, idq; cum videret differri, mittit literas cum mandatis ad Arcuacorum Ducem, significantes, in quanta rerum omnium difficultate versarentur, futuramque, ut non possent diutius obsidionem hostium sustinere. Habebat Arcuacorum Dux in ciuitate illa complures clientellas, tum per se ipsum partas, tum à maioribus veluti hereditario quodam iure susceptas, ex eo tempore, quo arx sub fide publica fuerat ab Hispano Principe Stunicarum familiae credita. Erat illius arcis prefectura non solum honorifica, sed etiam firmissimum sui patrimonij fundamentum: quod alioqui ab Aquilone in Austrum per totam Hispaniæ latitudinem diffunderetur. Is itaque cum accepisset, presidarios suos in tanta rerum omnium angustia versari, dat eidem Ioanni Sarmiento literas cum mandatis ad Lusitanum, quibus facit illum omnibus de rebus, que apud Burgos gererentur, certiozem. Quodque si castellum illud, à quo, tanquam à capite, Hispaniæ regnum Castella est cognominata, in hostium potestate deueniret, se non modo facturum grandem patrimonij sui iacturam, sed neq; ipsam quidem facile regnaturum, si ex regni culmine deturbaretur. Cum presertim viriusque partis fautores, qui se indifferentes continebant, in hoc vnus certamen

DECADIS PRIMAE.

oculos coniecerint spectantes, quem fortunarum sequatur eventum, haud dubium, inclinaturos omnes ad victorem studia sua. Quare ipsam orabat, obtestabaturque, ut obsessis quamprimum ferret suppetias, nisi mallet hostibus cum Regni possessione victoriam tradere. Stimulatus eò nuntio Lusitanus, reputans secum vera esse omnia, quae ab Arcuacorum Duce dicerentur, tametsi habebat copias imminutas ex eo numero, quem à principio belli ex Lusitania secum adduxerant, quod pars suorum desiderio ex longa mora in patriam redierat, pars ex caeli mutatione morbo erat extincta, pars in tumultuarijs quibusdam pugnis prostrigata, statuit tamen (quantum posset) exercitum contrahere, opemque obsessis ferre, anteaquam de faciendis deditioe cogitarent. Tauroque profectus Arcuacorum secum praesenti exercitu contudit. Cui se Archiepiscopus Toletanus, et Villenas Marchio coniunxerunt, per pulchre aliquot instruitas cohortes secum adducentes: eidemque non modo auxiliare manus, sed etiam fidem suam iterum addixerunt, seque non agnituos alium Hispanorum Regem attestati sunt. Erat illa tempestate Reginae Valladolidi, quae facta certior de aduentu hostis Arcuacum mittit praefectos cum cohortibus ad loca finitima Gutterium Cardenium questos rem suam maximum Methynniam ad Campum: Ioannem Syluam Comitem Centifontanum Ulmetum, qui non patereatur Lusitanos libere per agros vicisque excursiones facere. At Centifontanus Comes iuuenili ardore commotus egregium aliquod facinus moliri non desuit, rez

Haque Arcuaciam profectus, ubi se Lusitani continebant,
 in cōdenso quodam spineto insidias collocat, mittitq; excu-
 sores, qui agros populentur, Quos ingentem prae se as-
 gentes praedam, Lusitani facta ex oppido eruptione cuco-
 stigio insequuntur, quo aduentum est in insidias. Vnde Co-
 mes prodiens iubet signa inferri, anteaquam subsidio au-
 geretur hostium numerus, qui haud dubie erant adhuc multis
 to plures. Militum sententia fuit anceps: erant enim, qui
 dicerent cedendum esse tempori, propterea quod omnia es-
 sent hostibus superiora, numerus amplior, ex quiete pes-
 ditum, equitum, equorumque recens alacritas, à tergo subsi-
 dia in horas succedentia. Nostris vero militum paucitas,
 ex noctis hesternae laboribus corporum lassitudo, auxi-
 liorum praeterea nulla spes. Quare cauendum esse re-
 ceptui censebant, anteaquam hostes ab exploratoribus cog-
 noscerēt, non esse dispositas, quas timerent, alteras insi-
 dias. Alij dicebant turpem esse fugam, neque committendum,
 ut Lusitani aliquando possunt dicere, Hispas nos ab ipsorum conspectu fugisse. Dum tempus cono-
 sultando territur, iam vultimis nostrorum excursoribus
 primi Lusitanorum instabant, neque poterant pauci multis
 torum impetum sustinere. Nisi, qui ferrent opem les-
 borantibus, crescant utrinque paulatim auxilia, donec
 totis viribus pugnari coeptum est. Editur strages ma-
 xima. Comes vero cernens hostium auxilia incre-
 brescere, suos vero partim occisos, partim vulnera-
 tos, partim ex multo labore defessos in proximam se v rrus

DECADIS PRIMAE.

cam recipit, collectisq; ex pugna reliquis Vinctum contendo-
dit. At Lusitani non incruenta victoria potiti cum crepta
ex hostibus præda, spoliisq; Arcuacum rediere.

REGINA Lusitanon Burgos euntem suba-
sequitur, Pallantiæque residet, Comes
Beneuentanus Baltanasij
capitur.

CAP. V.

VSITANVS interim non cessat partium
suarum fautores, vt ad præscriptū diem sibi
adsint, conuocare, & quam maximis copijs fer-
re opem obseſis festinent, hortatur Ipse cum
Archiepiscopo Toletano & Marchione Villenati Pinnam
fidelem, quod erat Comitis Vrenatis oppidum, proficiscis-
tur: vt illic auxiliares copias expectaret. At Regina eius
rei facta certior Pallantiam ire properat. Erat in Comitas
tu illius Cardinalis Hispanus, & Archithalassas, Comesq;
Beneuentanus, & alij complures Hispanorum viri Princi-
pes. Dimittitque exploratores & excubias, qui captent ho-
stis consilia, vt quam primum iter arripuerit, faciant se cer-
tiores, vt illum à tergo insequeretur, si Burgos ad soluena-
dum obsidionem ire contenderet. Simul etiam, vt hostis
bus commetatus intercluderet, disponit præſidia in locis Pin-
næ Fideli finitimis, inter quos erat Baltanasium oppidulum
neque arte, neq; natura satis munitum, sed muro semirupto

fossaque non bene crudelata. Hoc sibi Comes Beneuentanus praesidio suorum collocando deposcit, unde multa incommoda ab hostibus inferre posset. Stationes in locis iniurie obnoxys disponit: vigiles, Circitoresque distribuit, ne aduentu hostium repentino opprimatur: alioqui erat animo tam excelfo, ut nihil à partis aduersae copijs omnibus formidaret.

Socij vero, clientes, familiares, et amici Comitem hortantur, ut locum non multo negotio munitum desereret. Neque enim Lusitanos quieturos quoad illum exmunitione tam propinqua deturbent: idque haud difficulter effecturos, quando tot aditus oppugnationi paterent. Sed ille neq; precibus, neq; exhortationibus vllum reliquit locum, quin positius in incepto perstans excursores cotidie mittit, quâ populus lentius agros, pabulatores, lignatores, frumentatoresq; interceptiant. At qui Lusitanus videns se ab hostibus contemni, paucosq; intra macerias, parietesq; potius quam muros se continentes commeatus sibi intercludere, decernit Castellum oppugnare, atq; tam insigne opprobrium ex oculis tollere.

Arripit iter nocte intempesta, atq; sub lucem per ruinosas murorum partes Castellum agmine octipartito iubet oppugnari. Muri erant formacei, exterra sine calce, quos longa dies et ruina caeli deiecerant, magnaq; ex parte per intervala nudauerant incolas. Eos aditus Lusitani inuadunt. Stationary milites vigillum Circitorumq; clamore excitati ad loca sibi designata accurrunt, seq; ab hostibus non tam muero quam acie defendunt. At Comes hortatur suos, quemq; nomine proprio cum honoris praefatione appellans, stationes

DECADIS PRIMAE.

nes circum: laborantibus auxilia submittit. Hinc spes oppi-
 di capiundi, illinc desperatio, si hostis admittatur, virorum
 animos irritat, neutris pedē referentibus. Editur utrobique
 strages maxima: vis vi repellitur. Atque ita partim instā-
 do, partim cedendo, pugnatum est ad horas vespertinas.
 Bis Lusitani fuerant intramunitiones recepti, bisque sublato
 clamore Beneuentani hostem in microrum ruinas deturbant.
 Sed tandem per muri partem difractam irrumpunt Lusitan-
 ni, obstantes impellunt, fundunt, fugantque per vias: omnia
 disturbant. Comes cum paucis ex suorum numero angipor-
 tum quendam occupat, ubi fortiter pugnas vulneratur, ca-
 piturque. Lusitanus ea victoria spoliisque superbus cum Co-
 mite aliisque Principibus viris quasi in pompa triumphi
 premisis Pinnam Fidelem rediit. Eam calamitatem Rex
 et Regina magis quam pro matris aeger tulerunt. Nam
 praeter id, quod Pimentelorum familia est in Hispania fa-
 cile Princeps, Comesque ipse per se vir ingentis animi, atque
 rei militaris peritissimus, talem amicum tanque obse-
 quentem suae partis socium amisisse, non poterant, non dole-
 re. His duabus cladibus per praefectos acceptis Regina sese
 cum reputans, hosti ex victoria elato creuisse animos, si-
 mul etiam, quod rumor increbrescebat, illum habere iter ad
 Burgensis arcis obsidionem soluendam, contrahit praesidia,
 quae per locos hosti finitimos disposuerat: ut cum primum il-
 le castra moueret, ipse euestigio consequeretur, copiasque suas
 cum mariti Regis exercito iungeret, aut ex communi consilio
 alter a fronte, altera a tergo hostem anticipi pugna distra-

berent. Rex quoque non cessat interea obsidionem vrgeret, tormentis ac machinis munitiones pertuendere, cuniculos in arcem agere. At Lusitanus videns nostrorum vigilantiam, alterius in obsidione praemenda, alterius in auxiliariis copijs vndiq; contrahendis, seque duobus exercitijs futurum imparcm, si foret illi collatis signis cum hoste discernendam: simul etiam, quod audiebat, Zamoranos velle ad hostes deficere, diuertit ab instituto itinere, ut Zamorã Taurumque validiori praesidio firmaret, putans illas duas vrbes esse Regni futuri vel maxima fundamenta propterea, quod erant & ciuibus frequentes & Lusitaniae suae confines, coque consilio Arcuacum redijt. Erat Arenacorum Ducis coniux Leonora ex Pinientelorum familia Beneuentani Comitis soror patruelis, quae illis temporibus non modo omnem Ducatus administrationem sustinebat, sed etiam coniugis affectus moderabatur. Ea cum Lusitano agit, quemadmodum Comes cum socijs, qui in eadem fortuna fuerunt ex fide, quam victi victoribus dederant, soluerentur ea conditione, vt partis aduersae arma non iuuarent. Dantur obsides Comitis filius primogenitus, tria oppida ornatisima sequestro ponuntur, Maiorica, Portellum, Villa alba, quae Lusitanus firmissimo praesidio instruxit. Comes itaque solutus fide, tametsi magnis conditionibus iniunctaretur, vt studia sua in Lusitanum transferret, noluit acquiescere, sed in reliquum belli tempus medium sequestremq; se exhibuit.

DECADIS PRIMAE.

MARCHIO amissa Oceania, quam
 presidio tenebat, Lusitanum hortantur,
 traiectis montibus ad Carpe-
 taniam veniat.

CAP. VI.

ANNO insequenti, qui fuit à salute Christiana
 sextus & Septuagesimus supra Millesimum
 Quadragesimum, in ipso statim Anni exor-
 dio, Oceanienses, quibus Marchio grauissimū
 imposuerat presidium, coeperunt agere cum Centifontano
 Comite, cumq; Ioanne Ripario, qui eo tempore Toleti com-
 morabatur, de tradendo per illos municipio Regi & Regi-
 nae, modo ipsi ad tempus adessent cum exercitu. Atq; impri-
 mis oppidanos ob suspicionem domo pulsos à Marchione re-
 uocant, vnoque omnium consensu praesidiarios milites oppi-
 do pellunt. Accurrunt extemplo à Centifontano Comite
 subsidia, quem sequitur cū Toletani cohortibus Ioānes Rip-
 parius. Regina eius rei facta certior oppidum Roderico
 Manriquo Spathiferorum Magistro tradi iubet. Hoc nur-
 tio permotus Marchio, simul etiam videns opes maximas
 & patrimonium, quod à patre acceperat amplissimū, indies
 minui, commeatum à Lusitano petit, & quàm maximis pos-
 test itineribus in Marchionatum suum peruenit: vbi compe-
 rit omnia multo deteriori conditione, quàm ex nuncio acce-
 perat. Urgebat illum omni ex parte hostis acerrimus diui-

*Iacobi militiæ Magister, nitebaturq; paucis oppidulis, quæ
 supererant, spoliare. In qua rerum omnium difficultate po-
 situs dat literas ad Lusitanum, commemorans quanto studio
 et fide sit illius signa sequutus, quodq; sibi pollicitus fuerit eo
 tempore, quo illi uxorem nuptiis tradidit, se pro illius capis-
 te ac fortunis dimicaturum: neq; passurum, ut quicquam de-
 trimenti pateretur, non etiam si sciret omnes vires suas for-
 tunæ belli opponere. Addebat insuper, quod noluerit sequi
 partis aduersæ duces, quamquam magnis conditionibus in-
 uitaretur. Nunc verò eò se calamitatis deuenisse, ut parùm
 absit, quin omne patrimonium à suis maioribus acceptum
 amittat. Quam iacturam non tam esse suam, quam ipsius
 Regis, ad quem pertinebat, suarum partium studioso stueri,
 atq; seruare incolumes. Itaq; orabat, obtestabaturq; Regem,
 ut cum exercitu, copijsq; omnibus quamprimum Taurinos
 montes traiceret, conferretq; se Madritum, quod oppidum
 cum arce ipse præsidio teneret: futurum namq;, ut inde cõs-
 modius assequeretur, quod concupiebat. Erant namq; in ea
 regione Madrito proximi Archiepiscopus Toletanus, atq;
 Magister à Calatraua, qui essent in tota prope Carpetaniæ
 facile principes, suas quoq; vires non esse adeo exhaustas,
 ut ex cæde, quam esset hostibus illaturus, nõ sequeretur san-
 guis. Quod si Madriti vellet considerare, fore, ut Ocania
 imprimis recuperetur, atq; deinceps Toletani, ac totius Car-
 petaniæ Lusitanicæq; proximæ vrbes, municipia, et castel-
 la se illius fidei, maiestatique dedant. Esse præterea in Bes-
 tica Marchionem Gaditanum, qui Asindum armis, et equis,*

DE CADIS PRIMAE.

oppidum perquam nobile, firmissimo teneret presidio, & Alphonsum Aquilarem, qui Cordubam, qua nulla est in Baetica ciuitas equitatu frequentior, quasi vniuersam suis municibus possideret, vtrumque duarum fororum viros, vtrumque rei militaris peritissimum. Esse alios complures, qui cum primum audierint ipsum cum praepotenti exercitu in Carpetania consedissee, declaraturi essent animi sui sensum, quem ante hac occultauerint. Quod si suis rebus afflictis, vltimaeque necessitati non opitularetur, neminem esse tam perditum, tamque consilij inopem, qui vellet sequi ducem, cuius animum suorum cura non teneret. At Lusitanus exhortationes, quae et claque Marchionis ad proceres senatumque suam refert, illorumque sententiam exquirat. Omnibus visum nullo modo illi montes esse traiciendum. Afferebantque rationes complures, cur illud neque cogitandum quidem esset: atque illam imprimis, quod semper is habitus est Hispaniarum Rex, qui possideret Citerioris Hispaniae oppida Valladolito & Methymnae adiacentia, in qua ipse obtinebat duas vrbes, & situ, & ciuium frequentia munitissimas, atque Lusitaniae suae finitimas Taurum, Zamoramque: quas haud dubie videbatur ire perditum, si praesidia inde transferret, aut cum exercitu longius discederet. Quid? quod omnes interpretarentur illam non discessionem, sed fugam: cum esset hostis in conspectu, iam iamque decernendum esset ferro, vtri Deus victoriam vellet tradere. Rescribit itaque Marchioni, vt consuleret interim rebus suis, qua ratione melius posset: se daturum operam pollicetur, vt cum primum

per temporis occasionem posset, omnia damna resarciantur; amissa restituantur, seque illum amplissimi beneficij cumulatorem. Hoc Lusitani responso consternatus Marchio, coepit animo fluctuare, occasionemq; (modo honeste possit) ad Regem Reginaq; deciscendi querit, modo sibi amissa: ex quo Lusitanian sequi coepit, restituantur. Erat eo tempore Tauri Lusitanus, qui cum accepisset Zamoranos de prodenda hostibus vrbe cogitare, eò profectus coniurationem patefecit, quatuorq; ex primoribus oppidanis deprehensis non est ausus in illos iure suo vti, metuens ne per tumultum populus concitaretur. Regina quoq; videns hostem à mittendis ad Burgensem arcem auxiliarijs copijs destituisse, & ipsa Valladolidum redijt, praesidiaq; quam maxima potest, in vicinis locis disponit, ne libere per agros vicosq; Lusitani vagarentur. Neq; cessat interim blanditijs, donis, pollicitationibus, precibusq; aduersae partis sectatores pellicere.

ZAMORANI Pontis, atque vrbis
prater arcem Ferdinando
facta deditio.

CAP. VII.

RAT Zamorani Pontis praefectus, quem s
admodum in superioribus dictum est, Francis
scus Valdesius, qui fuerat quondam ipsi Regis
atque Reginae familiaris, & à quibus honoris

DECADIS PRIMAE.

bus honoribus amplissimis, atque muneribus fuerat donatus. Cum hoc agit Regina, ut sibi Pontis munitionem tradat, aditusq; in urbem patefaciat. Non abnuitt ille conditionem. Cum petro Mazarieco, quem ipse Pontis praefectura substituerat, de re commentatur, qui cum esset vir bonus, idemque pacis amator, Franciscum impellit, ut Regina per omnia obsequatur. Constitutum est, ut Rex ab obsidione Burgenfi adisceretur: sine quo, tantam rem non posse peragi, existimabatur. Neq; enim sola modo Pontis munitione, sed & tota ciuitas cum Lusitanorum principe, vna opera videbatur tradi. Huius consilij perpauci suere consocij. Rex eius negotij factus certior, simulat se minus recte valere, & quo valitudinem suam comodius curare posset, velle se intra cubiculum ad paucos dies continere. Obsidionis curam fratri Notho reliquisq; primoribus, qui cum eo tunc erant communicata re commendat. Ipse cum duobus tantum ex familiarissimis de media nocte Valladolidē arripit iter. Nec latere potuit Lusitaniam ea res, siue quispiā secretum prodidit, siue quod audiebat exercitus ab hostibus conuocari, siue quod multis suspicionibus non nimium fidebat iam Francisco illi Valdesio. Quem iubet Rex ad se accersiri. Respondent sui, abysse nescio quō. Statuit ea nosse, siue dolo, siue viribus Pontis munitione potiri. Mittit Iouannem Porrium, qui erat Valdesij propinquus, atque omnium consiliorum socius, qui diceret Petro Mazarieco, qui praesidio Pontem obtinebat, aperiret Pontis aditus, simulā se ea nocte milites transfluenem velle mittere, qui hostium

fines popularentur, re autem vera, ut intra munitionem recepti, presidem cum presidio loco deturbaret. At praeses id, quod erat suspicatus, respondet, non esse illud tempus, quo deberent armati intra arcem recipi, se tamen postridie sub lucem imperata facturum. Quod responsum tametsi visum est Lusitano suspicionis aliquid habere, expectat tamen euentum rei prope diem declarandam. Interea praeses ex immani lapide ducit alterum murum à parte munitionis interiori, quae spectat urbem, nuntiumq; ad Ferdinandum Regem mittit, qui dicat conspirationem esse detectam, Lusitanosque esse in animo Pontem oppugnare. Quamobrem properaret ferrae suppetias, nisi mallet cum Pontessem omnem potiùs urbis amittere. Prima luce mittit Lusitanus Iohannem Illum Porrium cum equitibus centum cataphractis, qui iussa exequerentur. Qui cum ad Pontis primam accessissent caput, sagittis, sclopetris, lapidibusq; pulsati, fugati sunt: inelamatumq; est à praesidiarijs Ferdinandum, atque Elisabethense agnoscere Hispaniarum principes, at praeter ea neminem. Quae vox cum ad Lusitanum perlata esset, irapercitus omnes ad arma vocat, ipseq; armatus adest, Pontemq; omni tormentorum genere oppugnari iubet. Milites vero partim indignatione, partim sui Regis pudore, partim formidine commoti, festudine adacta, munitionis portas incendio corripunt, putantesq; nihil esse aliud quod aditus intercluderet, non sine maxima clade irrumpunt. Cumque negotium sibi iam confectum existimarent, offendunt alteram murum à parte munitionis interiori. Pugnatum vi inq;

DECADIS PRIMAE.

vehementer, hi ut vallum (quod obfistebat) demolirentur, illi ut vallum cum vita propugnarent. Lusitanos tamen ab incepto arcebat fumus ex incendio, quod ipsi portis ad mouerant, quodque ex tanta ipsorum multitudine cum pauci pugnarent, plures vulnerabantur, nullum namque telum erat inane: cum ediuerso Pontani præter laborem sudoremque defendendi, nullum aliud detrimentum ab hostibus acciperent. Durauit ea oppugnatio à prima luce ad horam eius diei vespertinam: cum interim Lusitanus non suorum strage permotus, non quod tanto dispendio nihil proficiebatur, suos exhortari non cessat: quemque ex amicis nomine appellans, stimulosque admouens, increpans etiam segiore, quæ res illos haud dubiam in mortem adigebat. Atque illum sic affectum, Archiepiscopus Toletanus huic in modum alloquitur. Non est mihi ignotum clarissime Rex indignationem istam in proditores illos esse iustissimam: Sed quid opus est tanta sanguinis effusione, ubi nihil proficitur? Quod si te in ultionem ira precipitat, non minus commiseratio in tuos reuocare debet. Audiui ego quendam ex numero illorum septem, quos Græcia iactat sapientes dicere solitum, victoriam non esse optandam, quæ sanguine constatura esset. Quid igitur ille diceret de pugna, quæ sine effectu cruore redundat? Vides quanta fiducia, vel constantia potius, patientiaque, rebelles illi Pontis munitiones tueantur. An putas id futuros fuisse, aut te præsentem tale aliquid ausuros, nisi expectarent quam celerrime sibi auxilia missum iri? Noui ego hostium mores, neque omisso

suos tantam sibi oblatam occasionem. Quod si à me prin-
 cepti optime, sententiam exigis, censeat tempore cedendum,
 neque expectandum quoad hostes robore ac numero plures
 intra moenia recepti sint. Neque arbitror cum illis esse pugnan-
 dum, per urbis vias, per domos, perque religiosa Decora
 templa, cum praesertim habeamus ipsos ciues nobis infen-
 sos, atque in partis aduersae studia pronos. Lusitanus hac
 Archiepiscopi oratione persuasus, iubet ab oppugnatione re-
 cepti canere, timensque ne quid per tumultum populus aude-
 ret, conclamatis vasibus imperat suos omnes in armis excubas-
 re. Comportatisque in arcem sarcinis, omnique preciosa
 supellectili, de medianocte cum noua coniuge Tauum pro-
 ficiscitur. Quem sequutus est Porrius ille Ioannes, veris-
 tus iram principum, quos iam pridem offenderat. Vix-
 dum Lusitanus discesserat, cum euestigio Aluarus Mendo-
 zius, cum exercitu per alteram portam urbis ingreditur,
 Lusitanorumque reliquias per totam ciuitatem sparsas, ex-
 plorat, spoliat, comprehenditque: quorum bona pars se cum
 omni re sua in aedem recipit maximam. At Mendozius
 templum obsidione cingit, summisque viribus oppugnat,
 illi contra, se acriter defendunt. Adest sub lucem ipsam
 Ferdinandus ipse Rex cum Archiballasso, Duceque Albano,
 aliisque principibus viris eiusdem causae studiosis. Quos
 Lusitani cum cernerent intra moenia receptos, ceperunt ipsi
 priores de deditiois conditionibus agere, ut sospites cum
 rebus, quas possent comportare, secum dimitterentur.

Quod Rex clementissimus haud difficulter indulisit, &

DECADIS PRIMÆ.

quod natura mitissimus erat, & quod nolebat in tam potu
 momenti negotio tempus consumere, cum præsertim ad ar
 cis oppugnationem, cui potissimum intendebat, ecclesia illa,
 quòd arci proxima erat, plurimum conducebat. Lusitani fa
 cultate abeundi data, se cum bonis suis omnibus ad Regem
 suum conferunt. Quos, ut consolaretur, simulat fiduciam, si
 mul etiam vulgo iactare cœpit, totum hoc regni potiundi ne
 gotium non constare capiendis, amittendisq; arcibus, castels
 lis, aut urbibus, sed vno prælio, in quo decernendum foret
 in Hispania regnaturus. Mittitq; continuo ad filium Lusit
 anorum principem designatione literas cum mandatis, quib
 us imperat, ut omne Lusitaniae robur, in vnum exercitū
 contrahat, sibiq; cum quam maximis possit copijs, cum pris
 mion euocaretur, adsit. Rex vrbe potitus, metati bona Ioan
 nisq; Porrij aliorumq; rebellium publicat. Atq; imprimis
 murum, vallo, fossaq; munitum inter arcem & urbem dus
 ci iubet. A parte quoq; urbis extrema, vndecim munitissis
 mas stationes disponit, firmissimisq; præsidys instruxit. Im
 perat præterea ex locis finitimis omnia tormentorum, ma
 chinarumq; genera comportari, & reliqua omnia parari,
 que obsidioni, oppugnationiq; futuræ vsui forent.

BVRGEN. Arcis obsessio continua
 tur, & que ab vtraq; parte
 sunt exponitur.

CAP. VIII.

VM hæc ad Zamoram geruntur, Buirgenſis interim arcis oppugnatione non ceſſat, ſed neque præſidiarum crebræ in obſeſſores urbemque eruptiones, vnde crebri ab vtraque parte milites cadebant.

Sed cum viderent obſeſſi ſuorum numerum coti die minui, hoſtium vero augeri, decreuerunt ſe intra munitiones continere: rem ſatis magnam ſe facere arbitantes, ſi ſidci ſue arcem commiſſam tuerentur. Quæ res obſeſſores admonuit, ſtationes arcis ad iactum lapidis admo-
uere. Ex qua vicinitate, orta eſt ab vtraq; parte collo-
quendi familiaritas: illis iactantibus ſe in dies Luſitani auxilium expectare, idque ſe pro comperto habere, Gallorum quoque Regem aduentare cū ingentibus copijs, populatus
rumque Vaſcorum Cantabrorumq; fines, tandē longa obſi-
dione feſtis operum laturum, quæ ſpes faciebat eos obſtinatio-
res, inclamitabantq; diu noctuq; voce quadā ſtentoria gemi-
nantes identiſdem Alphoſi, atq; Luſitaniæ nomen. At noſ-
ſtri contra, oſtulti dicebant, qui ab vſque Luſitania expecte-
tis auxilium in Cantabrorum finibus poſiti, qui in Gallorum
leuitate ſpes veſtras poſueritis. O perituri, atque temeris-
tatis veſtræ poenam prope diē luitari, non pudet vos pro
illis ſtare, quorum maiores maioribus veſtris ſemper fue-
re hoſtes? Equiſ putat Zamoranos Luſitanis finitimos
paucorum potentia oppreſſos, ad nos deſciſſe, Buirgenſes
vero Caſtellanorum columen à ſuis principibus Caſtella-
nis ad Luſitanos deſicere? Reſiſcite miſeri ciues, atque ad
voſ tandē redite. Reuocate in mentē veſtrū vulnus, quod

DECADIS PRIMAE.

vobis cotidie obijctur, sub Ioanne primo horum principum nostrorum proavo acceptum. Qui cum Beatricis uxoris dotali nate regnaturus esset, vsq; adeo Castellæ Castellanosq; nomen illis fuit odiosum, vt potius sint passi Magistrū Auisum, quāuis Nothum & ex professione fratrem religiosum, nihilq; ad illam regni administratione pertinente, in Lusitania regnare, quam Regem Castellanos ipsi præsiderent. Nunc vero vos cum habere possitis Regem Castellanos, Castellanosq; Regibus procreatum, conjugaliq; fide cum vera indubitataq; Ioanni secundi Regis filia, legitimaq; herede, potius sequimini generis inuisi Regem, præsertim coniugium matrimonio uxori ex trophi adulterio conceptæ. Qui neq; vobis auxilio esse potest, neq; vestris laboribus, quos ipsius nomine exantlastis, gratiā referre: qui ex medio itinere, cum ad vos laturus auxiliū properaret, nostrorum principum timore reuocatus, Zamorā quasi ex limine ad sui regni latebras fugiturus serecepit: atq; inde iterum pulsus Taurū (hoc est ad latronū speluncam) potentissimus iste Rex vester aufugit. Circumspicite acmū o miseri ciues, & cernetis non murorum partem tormentis machinisq; labefactatā impendere: que si vos destituerit nudos, faciabitis, opinor, sanguine vestro inimicorum hostiumq; oculos: atq; vxoribus, nativis, cognatis, affinibusq; spectaculum perquam triste exhibebitis. Itaq; dum licet, ad victorum potius, clemētiam misericordiamq; confugite. Mitisimi sunt, erroribus vestris ignoscent. Neq; vos solum vobis, reiq; publica vestre, sed & opes, dignitates, & omnia ornāmēta vestra restituent, atq;

etiam fortasse cumulabunt. His vocibus obsessi visi sunt paululum acquiescere. Videbant namq; propemodum vera esse, quae ab hostibus dicerentur, atque illud imprimis, quod muri pars maxima ruinam minabatur, quodq; auxiliatorum nulla spes certa esset, quodque commeatus in dies minueretur. Erant tamen qui dicerent, potius illis esse pereundum, quam faciendam turpem deditiorem. Alij non poterant adduci, ut putarent se auxilio ab Arevacorum duce destitutos, aut consilio saltem, aut admonitione quid esset, illis faciendum. Plerique tamen censebant non esse illis ultimam necessitatem expectandam, cum victor daturus esset, quas vellet condiciones, non quas victi peterent. Dum tempus consultationibus iterum pars muri ad longitudinem passuum viginti repente corruit, alterumque patefecit, quem illud ipsum metuentes, in subsidium ex terra fecerant, qui et ipse cum tormentis pertundi coepisset, alterius muri collapsus impediēbat, quo minus solo aequaretur. At praeses animo iam consternatus, quod neque muri possent illum ab hostibus dirimere, quodque praesidiary milites partim vulneribus, partim langore, partim lassitudine, atq; simul omnes cunctarum rerum penuria laborarent, coepit assentiri illis, quorum sententia fuerat, agendum esse conditionibus, quibus se victori dederent. Conuocatoq; ad id Comestabili, cui Rex discedens fratrique Notho summam belli commiserat, praesentia sunt se tradituros arcem, si à Rege Reginaque vitae in columitate atq; erroris venia et bonis annis donarentur. Sub his pactis conuētis Regina ex Valladolido accersit

DECADIS PRIMÆ.

tur, illa properanter Burgos venit, arcem recipit, rebelles
 venia cōdonat, illisq; bona restitui iubet. Cōpositisq; ciuita-
 tis clarissimæ rebus, Valladolum redit, atque inde Torde-
 sellas, vt esset hosti propior, ad incutiendum terrorem, ca-
 ptandūq; quid ille consily caperet, & qua ratione cum illo
 esset belligerandum. Per idem tēpus venit eodē Petrus Stu-
 nica Ducis Arcuacorū filius primogenitus, qui disidebat
 plurimum à via, cui pater institerat. Nam & ipsius obses-
 quia in Regem Regināq; fuerant non obscura, semperque
 de illis bene sentiebat, honorificeq; loquebatur, quod ipsum
 principes non latebat. Is cum primū facta est Reginam
 alloquendi copia, cœpit exponere quanto studio ac diligētia,
 quanta obseruantia & pietate regalibus iussis obtemperas-
 nerit, quodq; nihil vnquam reliquerit faciendū, quod putas-
 ret ad ipsius Regine Regisq; statum pertinere: eaq; fiducia
 venire dixit, vt peteret patri veniam, ne filio plecteretur
 parentis culpa, si culpa dicenda esset, que senectutis delirio
 sic commissæ: addebat quoq; id, quod omnibus erat compers-
 tum, iam pridem illum fragilitatis propriæ consciū, omnē
 rei domesticæ curam, administrationēq; ad vxorem, que si-
 bi esset nouerca, trāstulisse. Ea quoq; vt Ioannē filiū ab Al-
 cantara Magistrum ordinis Cisterciensis faceret, omne fas
 atq; nefas, omnia iura diuina, simul & humana miscuisse:
 omne Ducis patrimonium, vt id consequeretur dissipasse:
 omnemq; totius familiæ statum, qui non ad illam, sed ad se-
 ipsum pertineret, sepe maximis periculis obiecisse. Nunc
 vero dicebat se venisse missum à patre, qui illius nomine

sua omnia poneret in ipsius Regine potestate, vt omnibus rebus, quæ ad se, quæ ad patrem, quæque ad nouercam pertinerent, pro arbitrio suo vteretur. At Regina tamesi ad condonandos errores erat paulo duriuscula, tamen habita ratione ipsius Petri, ad quem spectabat familie illius hereditaria successio, quodque pater senio confectus, omnem domus atque voluntatis sue administrationem ad uxorem transtulerat, quæ cupiditate quadam omnibus parentibus in genita filios extollendi viam illam inuasit, omnes venia condonauit, sibi que eo beneficio reddidit impostorum obsequiosissimos. Arcuacum eo pacto recuperatum est, Ducatus titulo in Placentiam ciuitatem translato. Magistratus Iohanni filio cum insignibus, & titulo confirmatus, quem ob susfragatorum discordiam, ad sedem apostolicam conscrendi iure deuoluto, summus Pontifex illi contulerat. Dicitur est in superiori parte Ludouicum Galliarum Regem cum primum Ferdinandus & Elisabe regni administrationem adierunt, renouasse cum illis antiquum foedus, quod fuerat à multis annis inter Gallorum Hispanorumque principes obseruatum. Sed cum postea vidisset inter Tarraconensem Lusitanumque, de regni successione disceptari, iniecit animum in Ruscinonis Comitatum, quem Ferdinandus à Ludouico petebat debere restitui. Repudiatoque priori foedere cum Lusitano foedus nouum percutit. Quos cum videret bello implicitos, ratus illud esse tempus rei bene gerendæ, bellumque hostibus inferendi, compositis cum Britannorum Rege similitatibus, mittit Oeasonem armatorum

DECADIS PRIMAE.

quadragintamillia, qui Vasconum fines Hispanie contri-
 butos ferro ignique vastarent. Imprimisque castellum
 & loci situ, & hominum structura nuntiosissima, Fontem
 Rabiā nostrō saeculo indigene appellant: quod in ipso Hi-
 spanie citerioris Aquitaniaeque Galliae collimitio situm est,
 habens portum in secessu Britannici maris, atque à latere flu-
 men nomine Alduidam, quod in Cantabrorum iugis erumpit
 pens, Castellumque præterfluens, in ipsum portum influit.
 Itaque Galli traiectione flumine, quod per aestus reciprocationē
 non erat difficile, vicis populantur, Castellaque finitima dis-
 ruunt. Erat ea tempestate Regina Burgis, nā Rex inter ea
 Zamoranam arcem obsidione premebat, que facta rerum
 omnium certior, mittit cum equitatu Iacobum Sarmentum
 Comitē à Salinis, cū facultate habēdi delectus, cōvocandi-
 ad arma finitimos, & cōportandi cōmeatus, faciendi-
 que foret usui ad bellū gerēdū. Ipsa præterea mittit literas,
 ad omnes Vasconū Cantabrorūque & Asturū populos, ut cū
 illi ad regni fines ab hostibus tuendos confluant, seque Salis-
 nariam Comiti agglomerent. Ioannem quoque Gamboā
 virum rei militaris peritum præsidio castelli præficiat, qui
 cum mille delectorum militum indigenarum numero ingres-
 sus oppidum, fossas eruderat, vallum, stationes, turres &
 murorum propugnacula scorpionibus, catapultis, tormen-
 tis, machinisque instruit. Neque Galli segnius omnia, que
 ad oppugnationem castelli erant necessaria, vndique com-
 portant. Erant cum Gallis ex Vasconum finitimis greg-
 garij leuis armaturæ pedites complures, qui per anfractus

deniosque tranites, callesque occultos, in nostrorum fines penetrabant, multaque detrimenta inferabant. Horum praefecturam gerebat Ioannes quidam cognomento Piergeta vir strenuus, atque regionum illarum peritissimus, qui cum in vico Fonti Rabiae propinquo cum Vasconibus ad mille numero confedisset, indigenae stimulati, partim detrimentis, quae ab illo acceperant, partim quod videbant se à tam paucis contemni, collecta manutrium millium leuis armaturae peditum, nocte in tempesta illos adoriantur: & somno viroque sepultos alios trucidant, alios fundunt, fugantque in Gallorum castra, quae non procul aberant. Domum inquam praefectus diuerterat, cum expugnare longiam videretur, incendio corripuit, ipsamque praefectum cum ducentis, qui erant cum eo, comburunt, seque in Fontem Rabiam ad suos recipiunt. Tribus millibus passuum ab oppido aberant Gallorum castra, nam bombardis, colubrinis, serpentinis, aliisque sulphureis machinis, propius accedere prohibebantur. Itaque statuerunt ducere fossam decem pedum altitudinis, non rectam, ne oppidanorum telis vulnerari possent, sed flectentes nunc ad dextram, nunc ad sinistram. Id oppidani prospicientes, & ipsi propugnacula contra fossam opponunt: constituuntque non ex loco superiori, sed ex a quo fossae & vallo cum Gallis pugnare, quando loci angustia non his magis quam illis faueret. Murorum quoque altitudinem demoliuntur, ne ruinae ex machinarum concussu labefactae in ipsorum propugnatorum capita deciderent. Galli per fossam illam tortuosam, vallo & fosse Castellum admotam non tam

DECADIS PRIMÆ.

oppugnabant, quam in medio veluti campo cum oppidanis confluebant. Ex vicis populisque finitimis confluebat maxima hominum multitudo, qui ex arduis præruptisque montium iugis, in plana descendentes, pugna laceſcebant eos, qui tuendis caſtris relinquebantur: pugnatur utrobique, à Gallis pro caſtris, ab Hiſpanis pro murorum deſenſione, cadunt ab utraque parte complures. Sed oppidanis creſcebat ſpes, quod laceſſiti non referebant pedem. Gallis deſperatio, quod cum maxima ſuorum clade parum detrimenti hoſtibus infercbant, quodque non poterant obſeſſis auxilia, & com meatus intercludere propterea, quod per æſtus pelagi naues non poterant prohiberi ad muros accedere. Ipsi è contrario, victus, omniamque rerum in qua laborarent, quod ad Hiſpaniarum claſſe com meatus ſibi importari vetarentur. Itaque cum dies nouem fruſtra tumultuarijs pugnis potius quam oppugnationibus conſumpſiſſent, Ocaſionem redierunt: quod oppidum à fonte Rabia millibus paſſuum viginti abeſt.

DE GALLORVM REX

à Fonte Rabia ſuo exercitu pulſo,
maiori apparatu obſidio
nem repetit.

CAP. IX.

GALLORVM Rex indignatus tantas copias nihil effecisse, addit milites ducesq; addit machinas omnium generum, iubet maiorem commeatu abundantiam comportari, ne ob tam causam, id quod antea fecerant, ab obsidione desisteret: imperat ne ab oppugnatione diu, noctuq; cessent, quo ad negotium conficiatur. Nec minus interea Fonte Rabiani reditum verentes hostium, fossas faciunt profundiores, muniant vallos, propugnacula disponunt, & strenuissimum quemq; militem adsciscunt. Regina quoq; mittit eodem gravis armaturæ militum tres cohortes, quibus præficit Xanthum à campo, Ioannem Lexcarum, Ioannemq; Salazarum, sulphurariamque ingentis magnitudinis machinam, aliæq; tormentoriam genera, machinariosque præfectos, earum rerum peritissimos. Igitur cum nuntius attulisset, Gallos cum ingenti rerum omnium apparatu advenire, oppidani magna spe attolunt animos, neque se intra munitiones continent, sed machinas & tormenta extra muros disponunt. Rex igitur utrinque missilibus telis, machinarumq; globis lapideis, plumbeis, ferreis. Editur utrisq; eadem maxima: sed Gallis multo maior, quod ex aperto pugnabant. Qui videntes suorum coaceruatæ cadaverum strages, castra redierunt ad viciniam illum, in quo diximus Ioannem Purgetam cum socijs incendio conflagrasse: Is aberat à Fonte Rabia quatuor ferme millibus passuum. Die postero Galli negotium repelunt, volentes experiri, an possent castra proprius oppidum metari. At oppidani anfractuum, diuerticulorumq;

DECADIS PRIMAE.

Et transitum peritissimi, magnam hostium partem circumue-
niunt, atque ex tutiori loco, miseranda eade conficiunt, com-
pluresque cum spolijs machinas ceperunt. Galli ea clade
consternati in hesternam se recipiunt castra. Dieque inse-
quenti cautius exercitum mouent, vitantque insidias, perque
fossam illam machinas oppido admovent, castraque locant, ne-
que potuerunt ab oppidanis arceri propterea, quod hostium
numerus erat multo amplior, & ex lassitudine diei hesterni
fatigati, statuunt se intra munitiones continere, oppidumque
modo tueri, atque ita per bimestre spacium illi muros, hinc
castra, machinis pertundunt, nonnumquam etiam tumultua-
rijs se pugnis lacessiant.

REX obsidionem continuat, neque à Lusitas
no lacebitus desistit: tandem Reginae suae
suis certamen descendens,
ille non sustinet.

CAP. X.

REX interim Zamorae non cessat hostes obses-
sos urgere, atque Metatum alia ex parte blandi-
ciji pellicere, ut tradat sibi arcem, pollicens non
modo erroris impunitatem, omniumque bonorum
dignitatumque restitutionem: sed etiam maximorum premio-
rum accessiones. Ex parte alia praemonys, & acclamatio-
nibus declarabat illum, eosque, qui cum illo sentirent infidelis-
tatis, prodicionis, laesaeque maiestatis reos. Illi vero con-

tra suorum scelerum conscientia, nihil fidum sibi fore putantes, simul etiam, quod in horas expectabant Lusitanum sibi auxilio venturum, perstabant inceptis, seq; in summa rerum omnium difficultate patientia obdurabant. Videns itaque Rex, tempus longa obsidione teri, iubet machinas validiores, aliaq; necessaria futuræ oppugnationi comportari. Lusitanus certior factus, ingentis magnitudinis bombardas, aliq; sulphurarias, lignecasq; machinas Zamoram aduchi, omnesq; copias armari iubet: atq; ipse proficiscitur contra, vt illas intercipiat. Exploratum namq; habebat, hostis exercitum non esse tantum, qui obsidioni continuandæ, & machinarum subsidio posset sufficere. Itaq; alterum è duobus erat illi necessarium, aut machinas amittere, aut obsidionem solvere.

Cumq; à Zamora non amplius quatuor millibus passuum distaret, nuntium accepit, machinas omnes iam in hostium castra receptas. Ea spe Lusitanus delusus, mittit eaduocatores, qui dicant Regi se venisse, vt cum illo armis decerneret, medioc; illum campo expectare, nisi mallet sibi regni possessione cedere, seq; in Tarraconensem suam cum coniugere cedere. Iuvenes & strenuissimus quisq; , ac bello viuida virtus, eâ conditione oblata libentissime accipiunt, pugnaq; alacri animo deposcunt. At Rex Lusitani madata refert ad preces, & quod responsum hosti redderet, exquirat. Atq; imprimis placuit rogare sententiam Comitum Albensium, cuius fides egregia in principes, prudentia singularis, atq; militaris discipline admirabilis quædam sollertia fuit. Is pro consuetudine sua, hac breui oratione est usus. Maluissimè ego Clariss

DECADIS PRIMAE.

sine Rex aliorum sententiam hac de re prius audire, quam dicere meam. Sed quando præter ordinem à Celsitudine tua iubeor, paucis pro ingenio meo absolvam, quid ego de presenti negotio sentiam. Si nobis essent duo exercitus, optime Rex, ut altero posses obsidionem hanc continuare, & altero collatis signis cum hoste conflicere, adhuc subdubita rem, an utrumque certamen nobis esse subeundum propter ea, quod victoria propemodum parata fortunæ belli committitur. Nunc vero neque copiarum sunt tantæ, ut utrique negotio sufficiant, neque ullo modo semel incepta obsidio solvenda est. Tu Regum Clarissime cinxisti obsidione hæc arcem, que ad hostes deciverat. Lusitanus cunctis artibus nititur obsidionem solvere. De hoc est inter vos certamen, ut tu perstes inceptis, ille vero suis opem ferat: quod quia non potest recta efficere, aliam aggreditur viam. Laccsit te ad pugnam, quam si admiseris, ille assequitur, quod vult, tu ab incepto desistis: ille fit voti compos: tu operam & impensam perdidideris. Neque est quod quis posset obycere, tibi non esse animum & vires ad decernendum cum hoste, quando quidem non audes credere te campo Martique communi. Immo vero tu, o Rex, in medio campo stas, hostem que in omnes horas illius arcem obsidens expectas. Quod si tu non inuadis illum, cur ipse non inuadit te? Iam vero ex disciplina militari satis constat illum esse victorem, qui perstat in eo, quod semel coepit. Tu iteris arcem oppugnare, ille vero arci opem ferrè: de hoc inter vos nunc omnis contentio. Tu igitur victor si perstas, ille victus, si quod

proficitur non efficit. Atq; ut uno verbo sententiam meam colligam, nullo modo censeo ab hac obsidione cessandum, quo ad negotium conficiatur. Eo confectio, tunc poteris liber es, quo velis exercitum ducere, atque alias cohortes, que ad intercludendos hosti commectus mane sunt in presidia distribute, ut se tibi adiungat evocare. Conuenient praeterea ex obsidione Burgensis arcis copiae, & quas in dies expectas ab amicis tuis auxiliares, & tunc bene iuuante Deo poteris hosti facultatem pugnandi offerre. In hanc Albensis Comitum sententiam: quia videbatur tempori accommodatior, omnes pedibus, manibusq; ierunt. Per caduatores vero responsum est Lusitano, si cordi illi erat acie decertare, veniret opem suis laturus, & a parte urbis extrema experiretur armis, vter exercitus foret superior. Nam Regi statutum esse in obsidione persistere, quoad expugnaretur arx, poenasq; ab ijs, qui illam presidio tenerent, exigere. Lusitanus videns se delusum ea spe qua fuerat egressus, Taurum rediit, expectans Zamorensis obsidionis euentum, simul etiam & copias, quas filius Princeps erat ex Lusitania ducturus.

Complures interea frumentatorum, pabulatorum, lignatorum, exploratorumq; viriisq; partis occupationes, atq; pugnas tumultuarie fiebant, in quibus nunc hi, nunc illi euadebant superiores, nunc illatis acceptisq; vulneribus mutua caede conflabantur. Vnum tamen praelium non est silentio dissimulandum, quod ab Hispania duce Aluaro Mendoza, a Lusitania Comite Pinnamacorio commissum peractumq; est. Nam cum ad interceptendos hostium commectus hi a Taurum

DECADIS PRIMAE.

ro, à Zamora illi fuissent progressi, atq; se in medio campo protul conspexissent, tanta ferocia inimicem irruerunt, adeo q; obstinate pugnam ad horas quatuor produxere, vt neq; iam eminus hastis & missilibus, neq; cominus gladijs & pugionibus, sed pugnis & lacertis rem gererent neutri alteris cedentes, cum ex quingentis vix iam ducenti superessent, qui possent armatractare. Lusitanis demum fuis fuga tisq;, Hispani spolijs potiti sunt, ipsumq; hostium Ducem cum aliquot ex commilitonibus captum, Zamoram victores non incruenti deportarunt. Regina, quæ eo tempore Valladoliti erat, cum accepisset Lusitani audaciam, vel potius temeritatem eò progressam, vt etiam Regem coniugem fuerit ausus ad pugnam provocare, vt itane ea fama studia populorum erga se alienaret, quod lacepsitus ad certamen non descenderit, iubet euocari prætorianas cohortes, & eas, quæ fuerant sparsæ per diuersa præsidia ad intercludendos hostium comæatus. Cardinalem Hispanum rogat, vt cum præsentibus copijs ad Regem proficiscatur, ad quem dat literas, vt det operam quemadmodum non inaterrmissa obsidione, datur ediuerso hosti pugnandi copia: id esse magnum momentum asserens, ad retinendos in fide animos illorum, qui leui opinione ducti huc & illuc impelluntur. E Gallecia interim Petrus Aluarus Osorius Lemnius Comes misit cataphactorum equitum cohortem, peditatumque pulcherrimam ad duo millia hominum belli periculisimoriam. Venit præterea Comes à Monte Regio cum altetris copijs ex eadem regione. Instruclis itaq; stationibus,

paratisq; reliquis, quæ ad præmendam obsidionem videbantur necessaria, placuit ire questum hostes, qui se in Tauri latebris continebant. Proficiscebantur acies instructæ sine ullis sarcinis, sine impedimentis ullis. Neq; enim ibant ad ludicra feriati, sed expediti ad pugnam. Cumq; iam abesset exercitus à Taurò duobus ferè passuum millibus, missi sunt caduceatores, qui offerent hosti pugnandi facultatem. At ille videns se prælio imparem, conditionem oblatam noluit accipere, seq; intra urbis munitiones continuit, nisi quatenus quidam armaturæ leuis equites urbe egressi tumultuarias quasdã pugnas proludentes inierunt.

Hispanus vero cum per horas quatuor hostem in medio campo esset opertus, iussit cernere receptui, seque Zamoram ad continuandã arcis obsidionem recepit.

DECADIS PRIMAE.
PRIMAE DECADIS LI-
BER QVINTVS, QVOD IOANNES

*Princeps ex Lusitania cum exercitu per grandi ad
patrem venit, qui suis atque filij copijs, &
Archiepiscopi cohortibus obsidionē
Zamora parat soluere.*

Caput Primum.

VSITANVS cum videret se Bur-
gensi arce, Zamoranaq; ciuitate exclus-
sum, atque proinde illorum studia, qui
sibi fuerant auctores alienos fines inuas-
dendi, paulatim ad hostes desicere, euo-
cat filium Lusitaniæ Principem, quem
antea iusserat habere militum delectus imperatq; (vt cum es-
xercitu quam maximo possit) ad se venire festinet. Qui
patris iussui obtemperans, coactis ex omni regno equitum,
peditumq; ad viginti hominum armatorum millia, quapo-
tuit hostem fallere, magnis itineribus Taurum contendit, co-
piasq; suas paternis, auxiliarijsq; & gregarijs coniunxit.
Auctus itaq; atq; recreatus Lusitanorum recenti exercitu Al-
phonsus, putansq; se habere satis virum ad decernendum
acie cum hostibus, antequam belli fortunam experiretur,
mittit literas ad partium suarum Duces, atq; imprimis ad
Aluarum à Stunica Ducem Placentinum, quem nescibat,
aut se

aut se nescire simulabat ad hostes defecisse, nuntians venisse sibi ex Lusitania sua filium cum ingentibus copiis, velle que se hostem ex latebris in medium campum elicere, aut si praelium recuset, arctiori eum obsidione premere, quam ipse arcem obsideret. Sed quo firmiter exercitum confideret, rogabat Ducem, ut sibi adesset, aut saltem cohortes suas mitteret. Venisse namque dicebat tempus, in quo vel uno conflictu posset hostis prostrigari, & arx Burgensis cum reliquis suis ornamentis in suam potestatem redigi. Ad hanc Lusitani postulationem, Dux, non pudet, inquit, Regem vestrum ab eo petere auxilium, quem in summa rerum omnium difficultate deseruit. Unde querat sibi suppetias, ubi non sit cognitum quo pacto Burgensis arcis praesidium reliquit hosti trucidandum, nisi victoris clementia praesidarios nostros, ut cumque meritos, seruasset incolumis. Itaque se non agnosceat nunc alios Principes, nisi a quibus accepit beneficia; neque alios habere hostes, nisi a quibus accepit tantam rei familiaris iacturam. Accepisse autem a Ferdinando Rege, atque ab eius consorti Regina, non modo vitam securitatem, sed etiam patrimonij sui certam firmitudinem, ab illo autem venisse sibi complura detrimenta. Quare se illum pro hoste habiturum, si quidem ille hostis est habendus, qui nobis offert incommoda. In haec verba Lusitani dimissus est nuntius. A Marchione Villenate reliquisque Vltramontanis nihil copiarum potuit accedere Lusitano propterea, quod et ipsi erant eodem bello impliciti cum Regis & Reginae praefectis. Constituit itaque cum suo, atque exercitum

DECADIS PRIMAE.

filijs, cumque auxiliarijs Archiepiscopi cohortibus, nam is solus cum Lusitano mansit, quærere hostem, non qua deiecit via. Nam cum ciuitas, ciuitatisq; arx obsessa posita sit in ripa Durij, que pertinet ad prouinciam Tarracensem, ipse de prima nocte exercitum per aduersam ripam secundo flumine adducit. Et postridie à prima luce, cum omnibus copijs ad pontis caput exercitus hostibus apparuit, contra quod stationes opposuit, ne per pontem qui squam ad sua castra posset accedere. Rex cum uidet hostem interposito grandi flumine castrametatum, non poterat perspicere quid sibi uellet illa castrorum dispositio, aut quid sibi detrimenti, aut hostibus emolumentum afferre posset. Nam neq; poterat illa arcem obsidione liberare, neque suis commعاتus intercludere, sed neq; cum suo exercitu (etiam si cuperet) decertare. Erant tamē complures ex nostris, qui uellent per ipsas pontis angustias in Lusitanorum castra erumpere, sed ballistis, et tormentis repellbantur. Consilium autem Lusitani post ea fuisse comperit, quod cum perspiceret se imparem soluēdæ arcis obsidioni, uolebat captare aliquod fauoris ex rumore, qui solet per uulgum spargi. Mittit namq; literas ad partium suarum studiosos, atque etiam ad alieniores, quibus significabat se uenisse Zamoram, cunctisq; Regem hostem suum obsidione, quem Deo propicio putabat se tenere conclusum, quoad caperetur, aut se in fugam proriperet. Neque solum fecit eum rumorem spargi in finibus Hispaniæ, siue que Lusitaniæ, sed et dimisit tabellarios ea de re ad Galliarum Regem, ad Italiæ Principes, ad Imperatorem, ad sumis

mum denique Pontificem, quasi posset ex mendacio illo
 credulitateque falsa, quicquam vilitatis sibi comparare,
 aut verbis & inani fama, non viribus & armis res foret
 decernenda. Ea fama, tametsi vana, nonnihil Hispanos
 mordebat, quod ea ex parte vellet hostis honorem au-
 cupari, vnde si campi libertas daretur, esset reportatu-
 rus malam crucem. Sed id multo aegrius Regina feres-
 bat, quae per id temporis Tordefellis morabatur. Mittit
 itaque Ducem à Villa formosa, & Comitem à Triniño,
 cum millenis equitibus, qui teneant praesidio fontem Sabu-
 ci, & Alahégios, quae oppidula distent à Zamora ex ea par-
 te qua Lusitanus castra metabatur vicenis millibus passuum,
 vnde comitatus hosti intercluderentur. Sed erat Lusitano-
 rum conditio eo deterior, quod per mediam hyemem erat il-
 lis agendum sub dio, nudoque sub aetheris axe, nostris ves-
 ro ex domibus, & diuersorijs, si quando esset opus ad pus-
 gnam exeundum. Coeptum est per quosdam honestos vi-
 ros agi de concordia inter duos Principes, constitutumque
 vt Lusitanus secreto per noctis tenebras cymba traieceret
 flumen ad partem ripae, in qua Hispanorum Rex illum ad cer-
 tam horam operiretur. Cuiusque hora constituta sefellisset ve-
 trumq; semel atque iterum, cessatum est ab ea commutatione,
 neque desuerunt qui interpretarentur, non sine diuina quas-
 dam providentia rem interturbatam. Eratq; alioqui Re-
 gina in animo, quo auerteret mala, quae solent in bello
 contingere, cum Lusitano decidere ingenti summa aurū
 & argenti: qua & Ioannae Principi dos constitueretur, &

LIBER QVINTVS.

in Lusitanii exercitus stipendium pars consumeretur. Sed facta aliam querebant viam, qua honorificentius & minori dispendio fieret tanti belli exitus.

QUOD Lusitanus de mutandis castris cogitat, petitque inducias, quo id commodius agat.

CAP. II.

CUM eo in loco Lusitanus castro labore quindécim dies consumpsisset, videretq; commeatus ab hostium praesidijs interceptos, quodq; alia ex parte aëris inclementa vexabat suos hybernantes sub dio, statuit mutare castra, seque in Taorum suam in hiberna recipere. Idq; quo posset commodius exequi, excogitavit huiusmodi commentum. Mittit noctu clam Aluarium Brigantini Ducis filium, atq; Antonium Ninium iurisperitum per celebrem, qui procuratorio nomine constituit cum Rege aliquot induciarum dies sub eò pretextu, quod illo tempore possit agi de concordia inter ipsos Principes, re autem vera, ut sine detrimento sui exercitus posset castra relinquere, seque ad hospita nota conferre, Qui cymba per flumen traiecti ad eum Regem, mandata exponunt, offerunt, petuntque certas componendi belli conditiones. Rex defert negotium ad suum illud angustius, secretinque consilium. Omnibus visum est, neq; iusta, neq; honesta Lusitanum pe-

tere Tunc ventum est ad id, cuius causa venerant, ut daretur tempus, quo posset agi de concordia: constitueruntque induciarum dies quindecim, quibus utrique possent hinc inde libere commere, conuētusque ea de re fieri: tum etiam ipsius Regine, que tunc aberat, sententiam exquirere. Erant qui Regi suaderent concedendas inducias, esseque opus regium hosti supplicii petita condonare, cum vel eo ipso se inferiorē fateretur. Quod si ea ex causa inducias petebat, ut ex eo loco tutius castra moueret, et illud quidem esse Regi per quā honorificum, si quis veniebat suis opem laturus, re infecta rediret. Addebant præterea Lusitanum esse in solo alieno, sibi que alioqui infesto: faceretque indies sumptus maiores, quam sua vestigalia censusque paterentur. Quare necesse erat illius nervos indies debilitari, atque aut illi tandem turpiter esse fugiendum in patriam, aut cladem maximā accipiendam. At Cardinalis Hispanus, et quibus erat melior sententia menti, nullo modo inducias esse concedendas discernunt, quas non alia ex causa hostis peteret, quam ut eo temporis intervallo tuto posset vasa conclamare, impedimenta colligere, et cohortes ordine suo circumactas deducere. Quod vero altera pars dicebat, esse opus regium supplicii postulata hosti concedere, Immo vero inquit esse animi degeneris, atque dimissi ab hostis temeritate in tanta occasione pœnas non exigere, qui sit ausus castra castris conferre, non quidem medio in campo iusto exercitu, Marteque communi, sed sola fretus loci commoditate, atque dolis, quibus non virtus vera, sed simulata fortitudo confidit. Quod ves

DECADIS PRIMAE.

ro illi dicebant, si hostis re infecta discederet, vel eo ipso se inferiorem, victumque fateretur, neque unquam posthac vires resumpturam: immo vero isti subiiciunt, iam hostis assequutus est, quod ab initio concupierat, dissimulare per omnes Hispanias, perque totum nominis Christiani orbem se habere copias, quibus possit intercludere aduersarium, qui tam & si arcem obsideret, ipse arctiori obsidione permeretur. Qui rumor, & si vanus erat, non nihil falsae opinionis apud homines credulos, rerumque nouorum auidos generabat, qui ex leuibus huiusmodi causis, aut in officio perstant, aut à fide publica deciscunt. Quare non esse dissimulandam tantam hostis temeritatem, qui penetret in Regna aliena, metetur castra, & tollat ubi & quando libuerit: atque dolo malo aucupetur honores falsos, unde sit ignominiam reportaturus. Quod si hoc esset in ipsis imperij nostri limitibus dedecorosum, neque villo modo tolerandum, quin totis viribus in tanti facinoris ultionem iretur. Quid non faciendum est in illum, quem non puduit tumultuaria castra statis, legitimisque castris opponere, non quidem campo explicito, & aperto, & qua oportuerat suis inopia laborantibus opem ferre, sed quasi latro ex insidijs rem gerens occupatis angustijs, atque medio flumine interiecto ne posset eum illo a quo morte confugit. Quas ob res inuictissime Princeps si nos consulis, quid aduersarij tui oratoribus sit respondendum, non modo decernimus inducias non esse concedendas, qui pro arbitrio suo huc atque illuc castra mouendo, nos

decludat, sed in eo potitus insistenti, quo pacto temeritatis debitas poenas luat: simul etiã ut qui ex falsis rumoribus ab illo sparsis acceperant, tuas copias ab illius tumultuario exercitu obsessas: cognoscant etiam non impune id ab illo attentatum, atque stultitiæ suæ iusta præmia tulisse.

Nam quid opus est, inquit, inducias illi concedere, cui velut nolit castra deserere, seque in latibula sua, siue cedentem, siue fugientem conferre necesse sit? Neque enim diu possunt durare, quibus omnia sunt aduersa, castra in media hyeme sub dio, detrimenta ab hostibus in horas illata: et quod omnium est difficillimum, commeatus interclusi, atque proinde rerum omnium penuria. Quod si tibi ô clarissime Rex, atque dulcissime comingi animo sedet pro communi vilitate, id quod aduersarius petit, quodque tuis omnibus non displicet, cum hoste decidere, modo pacis conditiones sint tolerabiles, præscribe illi tempus breue, intra quod negotium transigatur, ea tamen lege ne liceat illi interim loco vsquam discedere. Quæ sententia, quã videbatur conducibilior, cum Regi placuisset, iubet secundum eam per Cardinalem Hispanum oratoribus responsionem dari. Quos in secretius, aliisque consilium accitos, in hunc modum est alloquutus. Quod Regis vestri nomine postulationem est oratores nobilissimi de componenda simultate hac inter Hispanos, Lusitanosque, non omnino displicet religiosissimis Principibus nostris, neque illorum senas tui providentissimo, modo interueniant pacis conditiones honeste, non quæ paulo ante sunt à vobis expositæ,

DECADIS PRIMÆ.

sed quas utriusque partis ratio exigit. Nam quis non videt, quo in stature Hispania, atque proxima Lusitana sit? Nos numero plures, atque robore præstantiores, arcem vestram obsidione premimus, cui vos infirmitatis vestrae conspectu aperto Marte suppetias ferre non audetis: nos domi nostræ omnibus rebus abundantes rem gerimus, vos omni cōsumptus genere destituti in solo alieno fortunam lacebitis.

Nos medio in campo expectamus hostem, vos veluti ex arce tumultuarias eruptiones facitis. Sed hac disputatio nec in aliud tempus omissa, Princeps noster iubet impresentiarum hoc breuiter vobis dari responsum, Regi vestro referendum. Si illius animo sedet, ut de pacis conditionibus agatur, & sibi quoque placere dicit, quando tam prope sunt, ut internuntij crebro commutare, atque in horas singulas ire, & reddere possint, constituatur breue induciarum tempus, in quo negotium transigatur. Alioquin, si de pacis cōditionibus inter eos non conuenierit, se non permissurum, ut pro arbitrio suo castra mutet, bellumque de die in diem protrahat, quin prius experiat, & sentiat uter illorum viribus & armis euadat superior. In hac verba oratores dimissi, in castra redierunt.

¶ QVOD Lusitanus castra mutat, atque Hispani abeuntem persequuntur.

CAP. III.

O Cresspōso Lusuanus accepto, cernens omnia sibi aduersa, loci importunitatem, inolegentiam temporis, com meatus interclusos, stacuat medio noctis silentio castra muerere, seque

in Taurum suam recipere, & quia hostium excubitores, Pontisque custodes non longe aberant, imperat omnia clamorū, atque sine ullo strepitu expediri. Itaque praemittit calones, hyxas, cocos, & alia exercitus impedimenta. Ipse iustere, equites, peditesque in suos ordines redigit, ac tempore noctis ante lucano castra deserit, impedimenta que Taurum versus subsequitur. At vigiles, excubitoresque sub primam lucem castra viris, equis, & iumentis vacua cernentes, Regi nuntiant hostes abiisse. Qui ex templo imperat omnes armari, atque per Pontis angustias, qua maxima profuit celeritate, in aduersa fluminis parte consistere, atque expectare, quoad dispositis ordinibus hostem insequatur. Obstabant erumpere volentibus, non modo Pontis angustiae, sed & vallum, fossaeque, & aliae munitiones, tum castris, tum etiam Pōtia nostris praetentae. Obstabat etiam ipsa erumpere volentium festinatio, qui quo magis properant, eò magis retardantur. Alij tam longas moras non passi, per fluminis lapideos obices euadunt, aut flumen tranant, aut scaphis, & lintribus traieciunt, tanta erat cum hoste congregandi libido: sed non potuit fieri, quin in tanta difficultate transiendi bonae pars diei laberetur. Et quia, ut quisque prior eruperat, ita hostem insequeretur, atque agmine incompresso procedebat, mittit Rex Iacobum à Castris Caecilijs cum

DECADIS PRIMAE.

Bis centum equitibus, qui praeuertant, immorenturque temere incendientium profectioem, ipse interim cohortes ordinari iubet, atque imprimis praetoriam instrui ex contubernaliibus, & regis amicis purpuratis, ac familiaribus, quibus adiungit copias auxiliares, quas à Gallia Comes Lemnius, quas Salmantica, Vlmctum, Methymna, Valladolitum cataphraetis equis, atque equitibus insignes miserant. Huic praefecit Enriquum Enriquez regiae domus Oeconomum maximum. Instrui quoque imperat sex alias cohortes, quas ad dextram praetorianae ordine suo disponit. Primam ducebat Aluarus Mendoza, quem Rex & Regina nuper Castricognomento Xericy Comitem creabant, hanc quoque sequebantur duo questores maximi Gutterius Cardenius, & Rodericus Vlloa. Alteram cohortem ducebant patruels duo Alphonsus Fonseca Episcopus Abilensis, & Alphonsus item Fonseca, cuius oppida erant Cauca & Alahegij. Tertiam, Petrus Guzmanus. Quartam Bernardus Francus. Quintam, Petrus Veraeus. Sextam Vasus Viuaris Gonsalui Salmanticensis Episcopi frater, viri nobiles, strenui, atque rei militaris periti. Ad cohortis praetoriae sinistram Cardinalis Hispanus primam cohortem ducebat. Alteram, Garsias Albanorum ad Tormin fluuium Dux. Tertiam, Enriqus Enriquez Albensum ad Alistem Comes. Quartam, Garsias Osorius, qui nepotis sui Marchionis Asturicensis copias equestres, pedestresque ad id bellum duxerat. Inter haec duo cornua stropetarios, sagittatores, hastatos, velites, omnemque

que peditatum collocat, atque sic totum exercitum seruatis ordinibus iubet procedere, quoad ventum est ad angustias, quae mediâ regione inter Taurum, Zamoramque, hoc est, decem millibus passuum, vtrinq; sitae sunt. Has cliuorum arduitas flumina à dextra incumbenrium, atque à leua ipsius fluminis impetus facit, cum alioqui pars agrorum finitima ripae plana sit, latioresque vias admittat. Et quia postis- turisumus ante oculos inter potentissimos Reges duos pugnam illam memorabilem, ex qua victor regitandi auspicio erat reportaturus, non importune locus, vbi tanta res geritur, impraesentiarum est à nobis explicandus, cum praesertim à nobilissimis historiarum scriptoribus huiusmodi locorum descriptio non solum particularis, verum etiam totius regionis nunquam sit praetermissa.

QVOD NUMANTIA

non est ea, quae vulgo dicitur Zamora,
sed Soria, aut vicus in
agro illius.

CAP. IIII.

QUOD exactam studiorum meorum rationem, cum primum in Hispaniam ex Italia redi, offendi opinionem disseminatam non modo inter homines omnium bonarum artium ignaros, verum etiam inter peritos, atque inuestigandae angustatis

DECADIS PRIMÆ.

curiosos, qui dicerent, assuecraque stultitiam suam defende-
 rent, Numantiam illam nobilem, quæ per annos viginti Ro-
 manorum duces non solum sustinuit, sed pluries fregit, pro-
 fugavitq; eam esse, quæ sit nostratempestate Zamora. Non
 aliaratione ducti, quam quod vulgus incertum, & Neoteri
 ei quidam scriptores hoc dicunt, & quod antiquissimi cosmo-
 graphi, & historici scribunt Numantiam ad Dorium suam
 esse sitam. Sed si perconteris, qui sunt autores illi, quos
 isti sue pernicitiae testes citant, obiciunt nescio quem Lucã
 Tydensem, & Fratrem quendam Aegidium Zamoranum,
 atque alios eiusdem classis viros obscuros, quos ego nun-
 quam legi, neque me non legisse pudet. Atque, ut nos
 autoritate regia perterrefaciant, afferunt Historiam gene-
 ralem, quæ sit ab Alphonso huius nominis decimo Hispania-
 rum Rege perquam illustri, aut illius iussu concinnata. Sed
 quantæ sit autoritatis imperita multitudo: alijs quoq; in res
 bus experimento cotidie discimus. Nam quod ad novos
 attinet scriptores, ego non magis illorum dictis credam,
 quam illorum, qui meras fabulas fingunt, aut æ groti vetes-
 ris imitantur somnia. Quod vero de Alphonsi afferunt
 historia, nemo reperiretur hodie, qui operis illius pas-
 trocinium susciperet. Sed quid opus est in re tam manifes-
 ta verbis contendere? Stant contra probatissimorum au-
 torum testimonia, qui manifeste ostendunt, neque sub vlla
 dubitatione relinquunt, quid hæc de re tenere debeamus, at-
 que huius artis princeps Ptolemæus, qui Dorij fontes ad oc-
 casum solis vergere facit, si ad Numantiæ situm comparen-

tur, cum sit Zamora illis occidentalis, atque per longitudinem distet à Numantia partibus quatuor, quibus in Parallelo, qui declinat ab æquinoctiali partibus duabus, & quadraginta, in quo sitæ sunt Numantia, & Zamora, respondent circiter biscentum milli passuum, que distant nunc prope modum reperitur inter Zamoram, & Numantiam, quam nos Soriam interpretamur, vel Garrai potius in agro Sorianano, vicum antiqui adhuc Pontis vestigia seruantem. Est & alia ratio breuiter demonstrans Numantiam non eam esse, que sit hodie Zamora ex Strabone, qui Numantiam facit octingentis stadys, hoc est, centum millibus passuum à Casarea Augusta distare, & Antonini Pij itinera io duobus & nonaginta millibus, hoc est, octo minus. Atqui Zamora, inquit, ad Dorium sita est, id quod omnes de Numantia dicunt, esto, sed non ex eo colligitur eandem esse urbem, cum alia complura oppida idem flumen præterfluat, ad dextram Septimancas, Turdefellas, Taurum, & de qua nunc agimus Zamoram, quod vel ex eo nouum esse putamus, quod neq; Gothorum temporibus, sed neque Romanorum vsquã Zamora sit mentio, nisi forte, quod alijs compluribus oppidis accidit, in Ocelum, Dorium successit. Sed vt eo, vnde digressi sumus, tandem redeamus, qui Hispaniam in tres prouincias diuisere, per Dorium antem Lusitaniam à Tarraconensi distinguunt, atque ita, vt fluuius ab ortu solis ad occasum incedens Lusitaniam ad leuam, ad dextram vero Tarraconensem relinquat, in qua posita est Zamora, numeraturque inter populos, quos antiqui vocabant Vaccos, has

DECADIS PRIMAE.

à Vectonibus Lusitaniæ populis Dorius annis disternit
 nat, atque utrosque per Pontem, de quo dictum est, ad com-
 munitia peragenda coniungit. Cumque Lusitanorum stati-
 na Tauri residerent, atque Zamorane arcis obsidio ex cas-
 dem fluminis parte fieret, oportuit illum, qui suis laborantis-
 bus opem ferre volebat secundo flumine, atque eadem ripa
 exercitum ducere. Sed quia se, vel militum numero, vel
 robore, vel utroque hostibus impari putabat, Taurinum
 Pontem traiecit, & quod ad dextram fluminis ripam facien-
 diam erat, in leuam translatum est.

DELIBERATUR A
 nostris utrum in castra sit redeundum,
 an potius hostis Taurum vsq;
 prosequendus.

CAP. V.

QUAM itaque ventum esset in fauces illas, in
 quas paulo ante diximus coarctari viam, que
 a Zamora Taurum ducit, quia non admittebat
 amplius quam binos, aut ternos milites substitit
 exercitus, atque in se conglobari cepit. Regique numias-
 tum est hostes iam co progressos, ut prius se possent in Tau-
 rum suam recipere, quam nostros angustias illas euadere.
 Iubet itaque vocari proceres, cohortumq; praefectos, &
 quid pro tempore locoq; faciendum sit, exquiri. Quibusdã

videbatur re deundum esse in castra, & diuersoria nota, quoniam antea quam tantus exercitus fauces trauceret, iam foret nox, in qua nihil aliud ageretur, quam suos frustra vexare, & viros, equosq; fame, sitiq; confectos periculo exponere. Nam quod ad vulgi opinionem attinet, nemo fortius erat, qui non diceret, & Lusitanum fugisse, & Hispanum eo vsq; persecutū, quoad illum in latebras suas occultaret. Ad hæc Cardinalis, nōdūm inquit) satis liquet Rex clarissime, hostis ne fugiat, an agmine composito proficiscatur, quoniā adhuc neq; exercitus noster vidit hostē, neq; ille nox: nō decrit, qui dicat, neq; hostes fugatos, neq; nostros fuisse ausos abeūtes prosequi. Liceat itaq; mihi per tuam Celsitudinē angustias illas euadere cum paucis equitibus, vt colle hoc superato, possim libere de hostiū copijs iudicare, atq; inde ea de re meam sententiam dicere. Alioquin non ausim decernere fugiant ne hostes, an potius læti, exultantesq; se in tabernacula sua recipiant. Assensus est Rex Cardinalis sententiæ, hortaturq; illū, vt id quod decreuerat, exequeretur. At ille Petrū Guzmanū cū parte cohortis, quā ductabat, acciri iubet, cliuūq; faucē illarum superat, ad verticēq; mōtis peruenit, vnde Lusitanorū copias aestimare posset quā facilisimè. Videt omnia per suos ordines incedere, nihil turbulentum, nihil temerarium, nihil deniq; per tumultum fieri. Igitur ad Regem redit. Quæ viderit, exponit: atq; sententiam suam præter aliorum opinionē dicit. Vidi, inquit, inuictissime Rex, atque meis oculis contemplatus sum, Lusitanorum acies ordinatas incedere, magisq; expectare insequētes, quā

DECADIS PRIMAE.

fugere. An non Lusitanorum superbia, verbaque magnificasunt omnibus nota? Pudet terte magna loquutos cedere, atque timidissimo cuique aliquando redit in praecordia virtus. Estque credibile v. roque similitum Lusitanorum animo extimare quantum subiturus su de decus, si hostem fugiat, quem vltro ad certamen laccesserit. Idque nunc agit pedetentim incedens, vt possit aliquando dicere, se non fugisse, sed medio in campo expectasse hostem, cum praesertim nemo fugientem possit vere appellari ab eo, quem non videt. Quod si hoc ex loco nostrae copiae domum redierint, anteaquam hostem videant, atque ab hoste videantur: reslinquetur in dubio apud absentes, eosque, qui nascituri sunt, vter vestrum ex hoc die victoriam reportauerit. Quid quod ante hac ex militibus nostris strenuissimus quisque illud diem sibi dari optabat, in quo decerneretur quaestio illa inter Hispanos, Lusitanosque diu agitata, vtri forent viribus animisque praestantiores. Quod si nunc in tanta occasione subtrahantur a pugna, refrigescet profectò ardor ille, virtusq; in exercitata languebit. Atqui dicet quispiam, si citra errorem victoria ex hostibus comparari potest, quid opus est acies in pugnam committere? Immo vero Rex optime, si hodie in fortunam praelij non descendis: bellum hoc de die in diem protrahetur, neque vnquam tuto in Hispania solus regnabis. Nunquam Caesar imperium orbis obtinuisset, si non cum Pompeio conflixisset, nunquam Augustus cum Monarchiam si non cum Antonio. Atque vt est in fabulis, Caelum suo seruire tonanti, Non nisi saeuorum potuit

potuit post bella Gigantum. Sed ut vetera illa omit-
 tamus, non hoc in Hispania nostra experimento sepe didicis-
 mus. Si Ioannes pater tuus non cum patre patriusque tuis
 ad Vlmctum conflisset: neque regnasset utique postea se-
 curus: neque Etriquus coniugis tue frater regnum illud suū
 qualecumq; continuasset: si non cum Alphonso germano itē
 fratre in eodem loco fortunam quoque belli fuisset expertus.
 Quid igitur reliquam est clarissime Rex, nisi ut bene iu-
 uante Deo, tuisque auspicijs hostem regni alieni affectatorē
 inuadas: ex quo, siue fugerit trophaeum, siue expectauerit,
 triumphum haud dubitan sis hodie reportaturus.

QVEM ADMODVM exercitus
 uterq; se parat ad pugnam.

CAP. VI.

ATQVI Rex cui non minus erat cura salutis
 & vitae suorum, quam rei bene gerendae vos-
 luntas, visus est aliquantulum Cardinalis sen-
 tentiae assentiri. Sed cum cerneret suorum o-
 mnium alacritatē, atque animi praestantiam, clamoresque da-
 ri sibi hostem deposcentium: iubet exercitum angustias il-
 las euadere, atque rursus in suam ordinem redigi. Vos-
 catisque ducibus cohortiumq; praefectis, admonet illos, ut
 magno animo sint, meminerintque verborum, quae cotis-
 die in aula iactabant, quoties de Lusitano atque arrogantia,

DECADIS PRIMÆ.

temeritateque sermo exoriebatur, inbet deinde illos ad suam
 quemque provinciam bonis aurbus ire: atque, ut rem bene
 gerant, hortatur. Illi in suam quisque cohortem profecti,
 quid cuique faciendum sit docet: atque ita enasis faucibus eos
 dem in ordine, quo prius steterant, consistunt, deinde agmi-
 natim hostem subsequuntur. Lusitanas cum intellexisset
 Hispanos aduentare, reputans secum quantum de decus esset
 in fuga, potiusque pulcherrimam mortem esse obeundam,
 quam turpe aliquid committendum, iubet stare acies, atque
 in hostem conuerti, & collatis signis cum illo dimicare.
 Pollicebatur illi magnam victoriæ spem, quod equitum nu-
 mero erat superior, atque hunc in modum disponit exerci-
 tum. Cohortem prætoriam constituit ex amicis, & fami-
 liaribus, atque aulicis purpuratis: ac præterea ex Hispanis
 viros quosdam non obscuros, qui sub illo stipendia faciebant,
 quibus addit Comitem Pharium, qui & ipse turmam equi-
 tum ex suis adduxerat: his omnibus præfecit Pereiram co-
 hortium prætorianarum ducem. Huius ad leuam erat co-
 hors, quam Ioannes Regis filius, idemque Lusitanorum
 princeps ducebat: in hac erat robur toti exercitus firmissi-
 mum. Hanc sequebatur Eborensis Episcopi cohors, quibus
 duabus accedebat ingens stlopetarum, & sagittatorum
 numerus, atque diuersorum generum tormenta, & machine
 carris impositæ. Ad dextram cohortis regie erat Pharij
 Comitis manus ex suis, atque fratris Guimaran Comitis
 militibus structa: hanc sequebatur Archiepiscopi Toletani
 cohors, post quam ville Regie, montisque Sacri Comitum

cohortes duc. Peditatus omnis quatuor in partes distri-
 butus non procul à prætoriana cohorte ad fluminis ripam
 dispositus erat. Tunc Rex acciri iubet duces, primoresq;
 exercitus, quos in hanc sententiam dicitur alloquitur. Quo
 in statu res nostræ sint commilitones videtis, venit dies, in
 quo decerneretur questio illa inueterata inter vos, aduersas
 riosque vestros: vtri sint armis, animisque potiores. Sus-
 mus numero non pauciores, superamus equitatu, habemus
 causam pugnandi iustiorē, decertandum est cum illis, quo-
 rum maiores à maioribus nostris sunt ad Aliubarotam su-
 perati. Neque obstiterit, quod illi intra patriam, nos ex-
 torres: illi omnibus rebus abundantes: nos omni commeatu
 destitui sumus. Necessitas hæc debet facere vos ad pug-
 nam alacriores, et rabie concitados in hostem ire præci-
 pites, ut post victoriam bonis illorum iuste fruamur, quis
 bus nunc illi iniuste abutuntur. Sic animati Duces à Re-
 ge discedunt, suos quisque hortatur, ut forti magnoque sine
 animo. Quæ præmia victores mancant, aut quæ victos
 detrimenta sequantur, illis ante oculos ponunt. In hunc igi-
 tur modum exercitus vtriusque cohortes militari gradu
 contra se inuicem tendunt, quoad ventum est ad spaciū,
 vnde à ferentarijs res agi posset.

DE pugna inter Hispanos Lusitanos
 nosque ad Taurum.

N 4

DECADIS PRIMAE.

CAP. VII.

INTERIM Alphonsus Ponceca, quem diximus ad Regis Hispani dextram secundæ cohortis præfectum, petit à Rege dari sibi primas certaminis ineundi partes, idem petit Alvarus Mendoza, idem alij eiusdem ordinis, quibus erat incurrendum in Lusitanorum principis aciem. Quibus Rex, immo simul omnes inquit, invadite: cuius agmen vis deo equitatu peditatuque confertissimum. Sex igitur illæ cohortes quas diximus, ad Hispani dextram positas, signo utrinque tubarum dato, in Lusitani principis, atque Eborensis Episcopi cohortes signis collatis incurrunt, sed magna pars tormentorum globis, stlopetarumque glandibus excepta, aut cecidit, aut ictibus saucia ex pugna discedit. Alij cum in hostium robur firmissimum incidissent, facile pulsifuit, sequæ partim ad cohortem prætoriam, partim ad cornus sinistri cohortes receperunt. Igitur cornu nostrorum dextro fuso, fugatoq; in sinistro, quod erat ad fluminis ripam, meliori cuentum pugnatum est. Nam cohors prætoriam cum eiusdem cornus reliquis cohortibus, hostem sublato clamore invadit, æditur hinc, atque illinc magna strages: pugnatum est ad tres horas nusquam inclinante victoria. Sed fortuna tandem cœpit aspirare nostris, atque hostem cedere cogit, quem neque pudor retinere, neque persequentium illata cædes, neq; princeps suus integro adhuc exercitu ad pugnam renocare. Itaque fusi pallantesque alij alia via Tauurum petebant, alij se in flumen præcipientes dabant, mortemq;

timore mortis oppetebant, quorum cadauera secundo anni deuecta, postridie eius diei cum armis, spoliisque visa sunt. Illud pro certo compertum est, ex Lusitanis multo plures flumine absorptos, quam ferro casos occubuisse. Lusitanus cum suas, fugatasque cerneret copias suas, hostemque fugientibus instare, neque subsidij quicquam à filio superuenire: ne in aduersæ partis armatos incideret, viam, quæ Tao un ducbat, declidans cum paucis, dubiatam luce ad Castrum Inui tendit, ubi ab arcis præside suarum partium fautore excipitur, magnificeque tractatur. Captum est Lusitani vexillum, cuius erat insigne vultur, sed Petri Vcrasci, & Petri Vacca ignavia, quibus traditum est, ut asservetur, ab hostibus postea est receptum. Vnde non sine causa inter Hispanos Lusitanosque in hunc usque diem disceptatur: captum ne fuerit, an non, vexillum illud regium. Illud certe inter utrosque satis constat, signiferum ipsum in prælio comprehensum, Zanoramque deuectum, armisque spoliatum: quæ Regis et Reginæ iussu in Hispanorum Regum conditorio, quod est Toleti in maximo diuæ Mariæ templo, usque in hanc diem suspensa cernuntur. Capta sunt & alia quosque octo signa, & cum Antesignano complures alij viri nobiles. Eorum, qui ex alterutra parte desiderati sunt: non potuit certus numerus colligi: fuisse autem casos multo plures, quam toto huius belli tempore nemo vnquam dubitauit. Ex nostris vnus tantum captus est Enriquis Enriquez Albensium ad Listim Comes, qui putans se non deserendum à suis, diu persequendi fugientes ardore fertur, ad

DECADIS PRIMAE.

Taurini pontis caput exterius usque progressus est. Vbi circumspiciens, an se quisquam ex suis sequeretur, à Lusitanis est comprehensus: Taurumque perductus. Atqui Lusitanorum Princeps cernens patris copias fusas, profligatasque, contrahit suam cohortem, atque locum editiorem occupat, ut fugientibus subsidium præstet. Et quamquam (nocte iam aduentate, dubiaque luce) supererat animus quibusdam ex nostris Ducibus, cohortem illam iuuadendi, non potuerunt in ordinem redigere equites, peditesque per omnem campum sparsos, partim in hostibus persequendis, partim in cadaveribus occisorum spoliandis: instabatque nox, in qua nihil in signe agi poterat, cum præsertim in horas pluuia increbresceret. Tum Hispanus cum intelligeret in campo nihil iam hostile, nihil infestum, sed victoriam penes suos manere, iubet receptui canere, atque relictis Cardinali, atque Albanorum Duce, qui campum colligerent, ipse per noctis tenebras, pluuiaque urgente, ad inceptam obsidionem redire properat. Erat namque suspicio Lusitanum per alteram fluminis ripam: copiarum partem potuisse præmittere, quæ stationes rarè custodibus munitas disturbarent, & obsessis cum comœatu recentis armatos immittere.

QUID LVSITANIE

fugati fecerunt Tauri,
Rege suo amisso.

VO tempore Lusitanus acies ducebat eo eōd
 filio, de quo in superioribus dictum est, reliquit
 Tauri Guimar anorū Ducem cum presidio, ne
 interim oppidani ad hostem deficerent. Qui
 videns Lusitanos suos fusos, fugatosque, inermes, caesos,
 mutilatis membris truncos, atque interrogatos quo modo se
 Lusitanorum Rex haberet, aut ubi esset, nihil certi respons
 dere, suspicatus prodicionis aliquid ab Hispanis subesse, in
 bet portas obstrui, muros, turresque presidio firmari, ne
 cum Lusitanis Hispanos quoque intra munitiones admittes
 ret. Toletanus presid, & qui sub illo militabant Hispani,
 & qui ex praelio fugerant Lusitani, Ducem orabant,
 ne de Rege suo benemeritos excluderet, simul etiam à pers
 sequentibus imminere periculum dictabant, si non intra
 moenia reciperentur. Vulneratique imprimis ad caelum
 usque clamores tollebant, crudelitatem in se à suis exprobra
 bant. At Lusitanus Princeps posteaquam ex suis, quos
 potuit, in suam cohortem recipit, Taurum repetit, & in
 tra muros admissus Archiepiscopum deducit secum, atque
 alios omnes in suam quemque diuersoriam excipi iubet.

Qui posteaquam partem suorum numero abesse com
 perit: ut erat in genti animo, vix dissimulat Regis amissi
 damnum, premitque altum corde dolorem. Sed quod
 magis illum torquebat, erat praesulis Toletani fides suspen
 da, atque aliorum Hispanorum, qui in partibus suis meres
 bant. Nam quae potest miserior esse conditio, quam illo

DECADIS PRIMAE.

rum, qui neque amicis audent confidere? Iubet itaque vulneratos curari, fessos recreari, mœstos bene sperare, atque in dubia fortunæ deficiant, hortatur. At non Gui maranus Dux, cui fuerat à Rege custodia urbis credita, potest se continere, quin omnibus manifesta doloris signa depromat, prorumpit in lachrymas, pulsat pectus, comam vellit, vestes dilacerat, atque in quoscunque obuios deserti Regis inuidiam concitat. O degeneres, inquit, & ingrati, beneficiorumq; immemores. Vbi est Dux vester? vbi Rex? vbi Dominus? vbi specimē? vbi Lusitanæ reip. columen? Non potuistis seruare vnum, in quo salus omnium continebatur, vitæq; omnium sita erat? Non pudet vos venire, postq; Ducem vestrum desertam, proditumq; hominum conspectum intueri? Ab apibus saltem condiscere debuistis obseruare Regem, quæ ductorem circumstant suum fremitu denso, stipantque frequentes, & sepe attollunt humeris, & corpora bello obiectant, pulchramque petunt per vulnera mortem. At non hæc illa sunt, quæ in pace quondam pollicebamini? in Regis aula frequentes & officiosi, sed nunc in prælio ignaui, & desertores. Itaque non solum facti estis læsæ maiestatis rei, sed etiam amicitie legem violastis: quæ iubet amicos in aduersis, antea quam vocentur, adesse, in prosperis non nisi vocatos. Hæc & huiusmodi mœstus, ac lugubris Dux iactitabat. Illi vero præ pudore, scelerisq; admissi conscientia, nihil respondebant: sed fortunam suam lamentabantur, quæ illos tali in tempore obcecavit. Sed Hispanos, atque imprimis præsulem Tos-

letanum non tam res male gesta, damnaq; in praelio accepta cruciabant: quam quod relicta potiori causa, pro trassugis ab omnibus habebantur, & quod ab ijs, in quorum partibus errant, suspecta fides haberetur. Dum hæc Tauri peraguntur, Lusitanus apud hospitem suum varijs sermonibus nocte producit, quid de filio, quid de cohortium præfectis, quid de tanto exercitu sit actum ignarus: & quamquam animi dolorem vultu dissimulabat, stupor tamen illi omnem abstulit mentem, quippe qui non statim suos fecerit certiores, quo illum pugne tempestas appulerit. Sed iam primo diluculo respiciens, omnibus de rebus dat literas ad filium perferendas, quas deinde subsequitur ipse, seque suis expectatũ reddidit. Hispanus interim exercitum victorem laudat, gratulantibus se hilarem, benignamq; exhibet, atq; Regine literas tantæ victoriæ nuntias mittit, quæ Tiro desellis eo tempore morabatur, belli euentum expectans. Supplicationes itaque solennesq; pompas decernit: puluinaria in templis iubet sterni. Ipsa nudis pedibus ex aula regia ad ædem vsque diuã Pauli extra muros progreditur, laudans, & magnificans Deum, atq; gratias agens pro tantis in se, consortemq; suũ, omnemq; exercitum collatis beneficijs.

ZAMORANA arx capitur. Magister à Calatraua, & Vrenatium Comes à Lusitano desciscunt, à quo Toletanus discedit.

CAP. IX.

N V

DECADIS PRIMAE.

INTEREA Rex imperat obsidionem arctari, stationes & machinas arci admoueri, utque se ad oppugnationem parent, mox preconis edicit. Quod Alphonsus Valentinus arcis praefectus cum videret à Lusitano nihil auxilij amplius expectandum, quippe quem acceperat in aciem profligatum, agit per Cardinalem, cui erat consanguinitate propinquus, ut pristinis erroribus sibi condonatis, in obsequium, famuliciumque Regium restitueretur: dicebat velle se, omniaque suavitae, necisque arbitrium regiae maiestatis dedere. Cardinalis propinqui misericordia commotus, excusare apud Regem etatis leuitatem, omnem culpam in Ioannem Porrium illius socerum conferre: spondere pro illo fidelem deinceps operam, perpetuamque in Reges Hispanorum obseruationem. Annuat Rex Antistitis tam bene de se meriti precibus, condonat adolescenti reatum, omnia bona restituit, arce recipit, in quam Lusitanus preciosas vestes, aurum, argentum, ac pulcherrima quaeque domus ornamenta congefferat. Erant qui à Rege peterent illa omnia spoliij nomine in manubias redigenda, unde resarcirentur damna in eo bello à multis accepta. At Rex neque sibi quicquam inde accepit, neque alijs habendum sibi permisit, sed omnia fide summa Lusitano reddi iubet. Accepta arce validiorique praesidio, comaeatuque munita, Methynniam ad Campum proficiscitur, quò se venturam ad certam diem ex Turdeselis Regina constituerat. Comestabilis interea non minus apud Regem, & Reginam laborat de reconciliandis obses

quo regio duobus egregijs fratribus, altero à Calatrava Cisterciensis militiæ magistro, altero Comite Vrenati, quos Villenatum Marchio patruelis natu maior ad Lusitani partes illexerat, & quò citius rem conficeret, despondet Comiti filiam, atq; à Principibus impunitatem erratorum pollicetur.

Principes vero nostri tam & si intelligebant ex ignoscendi facilitate, quantum mali sequeretur, reputantes tamen si duos iuvenes etate florentes, armis instructos, opibus copiosos ab aduersario subtraherent, sibi que obsequentes redderent, magnum fore momentum in vtraque partem, & suas augendi vires & hostiles debilitandi, Comestabilis precibus acquiescunt, errata condonant, illosque deinceps suorum numero esse iubent. Toletanus quoque Archiepiscopus cum fieret cotidie certior, omnia, quæ ad ipsum presulatus ratione pertinebant, iura impediri, atq; oppida, municipia, castella, & arces partim a circumstantibus presidij vexari, partim deficere, aut de defectione cogitare, petit à Lusitano cõmeatum, facultatemq; ad suos abeundi, antea quam no ui quicquam molirentur. Petit præterea turmam equitum, quæ illum comitetur, quoad se ad suos reciperet. Id cum Hispano Regi compertum esset: mittit Petrum Marriquam Comitem à Triunio cum sua, cohortisq; prætorianæ parte, qui illū persequeretur, præhensumq; ad curiam perduceret.

Sed ille antea se Complutum, quod erat suæ ditionis oppidum, recepit, quam comes eum consequi potuisset: ea itaque frustratus spe, ad Regem Reginamq; redit. Inter illos, qui Lusitani partibus fauebāt, erat Attenciæ arcis præses, natura

DECADIS PRIMÆ.

hominumq; labore munificentissime, qui non contentus regijs ue
 etigalibus, quos ex Salinis opima percipiebat, finitimos pos
 pulabatur agros, atq; in remotiores quosq; excursionses facie
 bat. Erat præterea terra illius indigena Garsias quidam
 Brauus ordinis equestris vir acer, & strenuus. Is agit cum
 famulo quodam præsidis, ut qua nocte sortiretur vigiliam,
 ex muro demitteret funem, per quem scæla sursum attolle
 rentur: quod cum ex voto processisset, scandit primus omni
 um Garsias ipse, tum alii centum instructi armis, quos ad ne
 gotium peragendum duxerat: comprehensisque præside, vs
 xore, omniq; familia potitus est opimis spolijs, quibus pro
 pter insignem viri operam in arce recuperanda, à Rege, at
 que Regina donatus est: æstimata sunt spolia centum millis
 bus ducalium aureorum. Idem Brauus paucis postea diebus
 oppugnat Camarenam, opidulum id erat, quo se recipiebat
 Ioannes quidam Touarius famosus alter latrunculus, atque
 viarum grassator insignis, qui & ipsi Lusitani partes ses
 quebantur. Quibus duobus monstris emedio sublatis, pax
 regionibus illis restituta est.

3LV SITANVS redit in regnū
 autum, petiturus inde Gallie Re
 gem: & que Madriti
 gesta sunt.

CAP. X.

LVSITANVS cum videret se acie superatum, amissis duabus arcibus, quibus plurimum fidebat Burgenſi, ac Zamorana debilem, & ab ijs, qui fuerunt autores tanti belli inchoandi desertum, suarum quoque partium fautores indies minui, quid consilij caperet ignarus, huc atque illuc metis aciem vertebat. Pudebat illum reditus in patriam, quam iturus ad bellum peregrinum pecunijs exhanserat. Turpe putabat venire in conditiones, quas victor hostis proponebat.

Vires suas impares iam praelio expertus erat. Pecunie unde nouum exercitum conduceret, aut stipendia presenti solueret, non suppetebant. Placuit tandem ab externis gentibus auxilium petere. Sed unde peteret nisi ab eo, cum quo nuper foedus inierat, & qui pro Ruscinonis Comitatu repetendo, iam bis nostros bello laceſſerat? Sed antea quam in Galliam proficisceretur, statuit Lusitaniam suam repetere, unde facilius, tutiusque nauigare posset. Itaque partem copiarum per arces, castella, & munitiones, quae adhuc pro se in officio perstabant, in praesidarias cohortes distribuit, partem secum in patriam reducit. Et quia interim Ioanes ille Vlloa, qui sibi Taurum urbem cum arce ad futuri belli usum tradiderat, diem suum obierat, Mariabatorum Comitem in urbe cum validiori praesidio relinquit. Praesidorumque praefectis edicit, ut quam diu ipse abesset, hostium agros populentur, ferro & igni omnia vastent. Seque breui ex Gallia cum auxiliarijs copijs venturum pollicetur. Erant eo tempore Maadriti, quod oppidum nos Carpetanorum Maadri-

DECADIS PRIMÆ.

tuam interpretantur, erant, inquam, duæ factiones, quarum alterius caput erat Ioannes Zapata vir, qui inter indigenas nobilis, & factiosus Marchionem Villenatem sequebatur: qui non modo arcem, verum etiam totum oppidum firmissimo præsidio tenebat, cui præfecit Rodericum Castanetum Cifontani Comitis fratrem, pulsisque alterius factionis principibus propterea, quod Regis & Reginae partes tuebantur, soli Marchionis oppidum habitabant. Nam plebs se sequitur fortunam, ut semper, & odit presentem statum, & concupiscit novum. Erat pulsæ factionis caput Petrus Nunius à Toletis equestris ordinis vir. Is agit cum clientibus, & amicis, quos in oppido habebat quam plurimos, quemadmodum intra moenia reciperetur, si maiores copias, quam essent præsidiarie, conduceret. Communicat rem cum Petro Ario, atque uterque cum Duce Infantatus: omnibus visa est res digna, in quam omnes intendant nervos, putantes se in eo singularem operam non solum Regi, & Reginae, sed etiam uniuersæ Hispaniæ reipublicæ nauaturos. Dux Reginam consulit, quid sibi in tali negotio faciendum esset. At illa, ut ad rem conficiendam totis viribus insistat, non modo hortatur, verum etiam atque etiam rogat, obtestaturque. Mittit præterea ex cohorte prætoris tres cataphractorum equitum turmas, cum suis quamque præfatis, Iacobo ab Aquila, Ioanne à Roboribus, Ioanne item à Turribus: quibus imperat, ut Ducis iussa facerent, atque omnibus in rebus illi obtempcerent. Dux igitur auctus copiis à Regina missis, simul etiam cum Petro Nuo

nio, & Petro Ario, qui & ipsi magno poterant esse adius-
 mento, cum omnibus sue domus gratis, & lenis armatus
 & militibus rem aggreditur. Id cum Marchionis præ-
 fectus sensisset, neque enim tantus belli apparatus latere pos-
 tuit, fugat ex oppido, quos suspicabatur partis aduersæ faus-
 tores: plebem in partes regias proclivem minus terret, mus-
 ros: portasque oppidi præsidio validiori firmat, subsidia-
 rios milites opportunioribus in locis disponit. Atqui
 Dux ea spe frustratus in oppidi suburbio metatur, oppidum
 ætissima obsidione cingit, commeat⁹ intercludit, ut quos
 non potuit viribus expugnare, caperet fame. Iubet præ-
 terea cuniculos agere ad portam, qui itur Guadalataram, cui
 præsidebat Petrus Aiala ex ordine equestri diui Iacobi cō-
 mendatarius, qui suspicatus id quod erat, portæ munitiones
 cum mari parte suffosas iam lignis incumbere, atq; suppo-
 sito igni non magno negotio ruituras, ne hostis irrumpens
 oppidum diriperet, atque factio extorris, quæ inter obfesso-
 res merebat, in aduersæ factionis partes acrius sentiret, cœ-
 pit agere cum Duce de tradēdo oppido certis condicionib⁹,
 quibus præcipue de oppidanorum indemnitate cavebatur,
 illorum maxime, quibus cum erāt inimicitia ex inueterato
 factionis aduersæ odio. Duce igitur cum suo exercitu ins-
 tra muros recepto, Marchionis præfectus cum omni præsi-
 dio se in arcem recipit commeatu, armis, tormentisq; munitis-
 simam. Sed nihilo secius illā Dux ætiori obsidione pre-
 mit. Musculosque duplices à parte arcis extrema ducit, at-
 q; viris, armis, machinisq; munit, ut nō modo quisquam ins-

DECADIS PRIMAE.

gredi, aut egredi non posset, verum etiam si grandior exercitus alium de veniret, auxilio nihil obsessis vsui esse posset.

Alterum quoq; murum duxit per arcem, quae est inter arcem, oppidanorumq; domos intermissis quibusdam aditibus, per quos tumultuarius pugnis se inuicem lacefferent. Ibi cecidit Iacobus ab Aquila, vnus ex tribus illis Ducibus, quem diximus ad hoc bellum misisse Reginam. Ceciderunt & alij complures viri nobiles, & obscuri, tam ex obsessis, quã ex obsessoris. Ex munitionibus praeterea, quas in agro Madritano insederant Ioãnes ille Zapata, & Petrus à Corduba, cotidie fiebant exercusiones, incendia, caedes, populationesq; pecundum, & armentorum, vsq; ad oppida, loca suburbana, quoad profectum est à Duce, vt certis in locis equitum praesidia disponderentur, qui latrunculos illos passim exultantes in latebras suas cogent se recipere, atq; hunc in modum obsidio in duos menses protracta est.

PRIMAE

LIBER SEXTVS. 87
PRIMAE DECADIS LI.

BER SEXTVS, MATRICALI

*panhissanion celebratio, ubi ceptum
est de societate, quam fraternis
tatem vocant cōstituens
da agi.*

Caput Primum.

VM haec Madriti geruntur, cuius
ria, hoc est, Rex, & Regina sena
tusq; regius Matricali citra mons
tes in vallonibus oppido celebri
erat. Ibi quoq; panhissanion, id
est, omnium ciuitation, municipio
rumq; Hispanie conuentus ageba
tur, curias in numero multitudinis
indigena appellant, in quibus cum aliae res decre
tae sunt, tum vel maxime quod Elisabe iunior vno omniū
consensu declarata est Hispaniarum Princeps atq; haeres, re
gnorumq; succesrix, quod et iure iurando sanxerunt ciuita
tum municipiorumque procuratores, si modo proles virilis
Regi, & Reginae non contigisset. Ceptum est agi prae
rea de fraternitatibus, ita Hispani vocant populorum inter
se societates ad hoc potissimū institutas, vt latrocinia, & des
que in vijs publicis, & agris perpetratae vindicarentur,

DECADIS PRIMAE.

quæ mala, in vrbes quoq; & municipia, vicesq; tyrannorū
 arcibus subiectos adeo serpebant, vt domi forisq; nihil es-
 set tutum, sed vbiq; terror, vbiq; pavor, & plurima mortis
 imago, eorūq; miseriam deuentum est, vt grassantibus sce-
 leratis hominibus, nemo iam esset vir bonus, & pie, iusteq;
 viuendi cupidus, qui pro recuperanda libertate libentis-
 sine dimidium fortunam suam non pacisceretur. Idq;
 cum omnes vellent, omnes cuperent, deq; nulla re alia fre-
 quentius alter ad alterum loqueretur, quam de inueniendo tā-
 tis malis aliquo remedio, nemo tamen erat, qui negotium as-
 sumeret, atq; rem tam desperatam aggrediretur, & morbo
 tam pernicioso medicamentum aliquod inueniret. Prim⁹
 omnium quasi signum aliquod ad bene de Hispania rep. spes
 randum substulit Alphonsus Quintanilla equestris ordinis
 vir nobilis, ingeniosus, acer, & vehemens: idemq; fisci ratio-
 numq; regiarum questor maximus. Hic ortus ex asturis
 bus montanis facile ostendit, summos viros in obscura quo-
 q; patria plerumque nasci: at e contrario ignobiles in patria
 illustri. Et quo maior tantæ rei peragendæ accederet auto-
 ritas, assumit sibi socium Ioannem Ortegan. Ambo re-
 gem, reginamq; conueniunt: quo in statu res Hispania sit, cō-
 memorant: quod in tanta rerum omnium perturbatione des-
 beat, et possit fieri, demonstrant: hoc bonos omnes, hoc in cō-
 mune populos exposcere: nil aliud deesse, quam regiam facul-
 tatem, vt bene iuuante deo negotium perageretur. Placuit
 iustissimis principibus opportunus sermo: ad rem exequen-
 dam hortantur: auctoritatem suam omnibus in rebus decer-

nendis pollicentur. At illi oppidorum procuratores aduēt:
 mala. quæ sustineant impræsentiarum, quæque in futurum
 expectent, ante illorum oculos ponunt: ex negligentia quot
 pericula impendæant, atq; ediuerso ex providentia quot bon
 na sequantur, idem idem repetunt. Sed quia de tanta re cons
 sulendi erant ij, quorum procuratorio nomine res agebant:
 placuit constitui diem, & locum, in quibus hæc disputanda es
 sent. Locum in quem vndiq; confluere, placuit esse Do
 nias, quò posteaquam ad constitutum tempus cõuenerunt, cõ
 ptumq; esset de re, cuius causa venerāt, disceptari, alij aliud
 sentiebant: altercationibusq; tempus consumebant frustra, &
 contentio illa cõ tandem est deaucta, vt omnes in eo iam es
 sent articulo, vt quisq; ad suos re infecta rediret. Quorum
 dissensionem cum Alphonsus Quintanilla sensisset, videns
 omnes suos conatus cefsisse frustra, ne quid in expertum res
 linqueret, hac, aut non multum dissimili oratione, illos in con
 cionem vocatos aggressus est.

ALPHONSI Quintanille concio,
 pro incerta Hispanos
 rum societate.

CAP. II.

SI quisquam ex vouis est viri Hispani, qui mis
 retur: cur ego qui neq; ingenio, neq; doctrina,
 neq; multa rerum experientia præditus desum
 pserim mihi, vel potius arrogari hoc dicendi

DECADIS PRIMÆ.

manus, de sineet profecto mirari, cum vite meæ rationes, institutaq; ab ineunte meâ puricia suscepta cognouerit. Ego viri optimi, cum stauissem omne tempus meum in aula regia consumere, atq; sine equalium meorum inuidia, obsequium meum infœlicissimo Regi primum, ac deinde inuictissimis his Principibus meis prestissem, nunquam destiti cogitare, si qua in re Hispanis meis accommodus esse possem. Habeo huius animi mei testes, cum alios quàm plurimos, tum maximè ex vestro numero non paucos, qui ex me sæpe audierunt partim publica in huiusmodi loci verba facientem, partim priuatè in sermone familiari, quam me hic status reip. non delectaret, in quo bonorum nulla, aut certe per quàm exigua ratio haberetur, Malorum vero passim grassaretur impunitas. Neq; id quidem Principum nostrorū vitio, quibus nihil iniustus, nihil indulgentius, nihil humani⁹ excogitari potest: sed temporum culpa, quæ non sinunt illos animaduertere in facinorosos: atque pro dignitate bonos premijs afficere, et quod ad commutatiuam pertinet iustitiam, ius suum cuique tribuere. Itaq; cū nuper ego cum hoc collega meo honestissimo viro retulissemus ad illos de sermonibus, quos de inuidia inter Hispanos societate Matricali habere cœpimus, per quam omnia in meliorem statum reformari possent, incredibile dictu est, quanta sint voluptate affecti, quanta gestierint letitia, quanta nobis diligentia, studio, et cura commendarint, ut vobiscum de tanto, tamque inopinato bono ageremus operam omnem, atque auctoritatem suam polliciti, si quibus in rebus opus esset. Sed ad

rem, cuius causa huc venistis recedamus, negotium est, quod non modo animos vestros à summo excitare, verum etiam ad facinorosorum hominum ultionem inflammare debeat.

Agitur de priuatis facultatibus vestris, quas in agris, in possessionibus, in mercaturis, in vestris domibus habetis, quarum bona pars pactione, aut vi ab his latronibus intercipitur.

Agitur de amicorum oppressione, de filiorum integritate, de filiarum pudicitia, de vxorum castitate, de clientium vestrorum incoluntate. Agitur de fisco, regisq; vectigalibus, quæ si non fide summa, et sine fraude exigantur, necesse est per capita siue censum vestrum distribui omnia, quæ ad illorū sumptus necessaria sunt. Agitur de vestra omnium securitate, qui neque per noctem domo egredi, neque per diem extra urbium munitiones prodire audetis.

Agitur de pietate, de religione, deque omni cultu diuino, quem videmus in dies refrigerari, atque indubitatum tendere interitum. Quid igitur reliquam est viri Hispani, nisi vt bonis aibus inuicatur societas, quæ tot nobis calamitates propulsatura sit, totque commoditates paritura, quæ dabit vitam cum tranquillitate iucundam, restituet virtutes, quæ nos Deo, atque proinde hominibus faciant beniuolos, quæ nos ira, atque proinde libidine superatis duabus animi pestibus ingenitis reddant nobis ipsis amicos. et quoniam iam satis demonstratum est, hanc societatem siue illam libet fraternitatem appellare, debere fieri, super est, vt ostendamus, an possit fieri, et à nobis quidem fieri, ac præterea facile et a nobis fieri. Nam de impossibilibus, aut simis

DECADIS PRIMÆ.

placiter, aut à nobis fieri, quia in potestate nostra non sunt, nemo deliberat per se, neque alios in cōsultationem admittit.

Quod autem id, de quo est presens consultatio, posset fieri, & à nobis quidem fieri, & facile fieri notius est: quam quod demonstrari debeat. Suppetunt namque pecuniæ, neque deest plerisque omnibus conferendi voluntas: abundantius viris, armisque, neque opus est aliunde illa accersere. Habemus auctoritatem principum, qui nostris incœptis fauent. Habemus causam potiorē, hoc est, iustam contra iniquos, quietis amatorum contra seditiones multos, & fortes viros contra paucos, & ex scelerum consciētia pauidos. Hoc experti sumus in ipso statim initio, quo iustissimi nostri principes regnare cœperunt: cum iam iussissent in huiusmodi homines acriter animaduertendum id, quod est Segonice gestum. Mirum dictu, vno atque altero ad suscipiendum a latro, repente omnes alij ansugeros, neque vsquā deinde visi sunt. Qui status in hunc vsque diem permansisset, si non Lusitanorum illa tempestas quietem nostram interpellasset. Nam quid ego de societatibus illis dicam, quæ sub Enrique Rege factæ sunt institutæ, cum omnes viæ latrociniis, & grassatoribus essent obsessæ: cum viatores agminatim, ac nec sic quidem iter facere auderent: nonne ad primam præconis vocem subito latuerunt? Durauit certe mos ille, quo ad ipsi administri suis legibus abusi sunt, atque ditionis sue terminos transgressi. Ex quo necesse fuit ab Enrique societates illas dissolui, quod certe nobis accidere non potest, quibus non est alia cura, quam itinera pacare, latrocinia, furta, homicidia cœercere, ac præterea nihil. Erunt fortasse

nonnulli, qui huic sententiae meae obstant, dicantque non posse ijs de rebus facile conuentus fieri ex tam longinquis regionibus: aut si fiant, in conferendis stipitis non fore concordet. Erunt praeterea, qui dicant huiusmodi societates, non possediucōsistere. quod in alijs quoque huiusmodi societatibus facilitatum, sumus experti. Et quos interim aequo iure cogimus venire, aut illi, in quos fuerit acrius uis dicatum, reddentur multo peiores, quam antea fuerint.

Inmo uero si opus fuerit non magna erit difficultas semel, aut bis in anno, per prouincias certis in locis conuentus, aut nundinas fieri, quemadmodum pastores menstruas faciunt, quas uocant mestas, atque etiam nunc annuas, quae sunt solenniores. Illi pro re tantum pecuaria hoc faciunt, nos pro omni substantia nostra, pro uita, pro libertate, pro religione non facimus? Nam quod ad stipium collationem attinet, nemo est, qui paruo aere mercari nolit, quod alioqui sit omni patrimonio redimendum. Nemo est, qui cum hac de re suam loquutus, qui non gestiat, qui non pruriat, qui non percipiat, undecumque de prosumere, aruscare, extricare, quod sit tanto operi erogandum. Quod uero nonnulli timent, ne, si aliquando dissoluantur istae societates, acrius insurgant arcium praesides in subiectos populos, in quos ante hac exercebant iniquam dominationem, qui receptabant latrones, qui facinorosos tuebantur: Quin potius si nos intra ditionis nostrae terminos continuerimus, si nos nobismet ipsis non defuerimus, si condiderimus leges, quibus sacrum hoc collegium

DECADIS PRIMAE.

Sanctiatur, non modo non dissoluatur, sed manebit, eternamque durabit, quandiu pessimahominum seges saboretur.

*An inter ciuitatisregie incolas Talabricensesq; potuit per annos quam plurimos permanere, qualiscumque illa frater-
nitas ab hominibus obscuris instituta, quae tot commoditates per omnem regionem illam grassatoribus refertam attulit, & vos Hispani, proceres illos saltem imitantes, non facietis in toto, quod illi fecerunt in parte? Expergiscimini aliquando viri Hispani, & a maioribus vestris ingentis animos concipite: quam iustam habeatis causam, recogitate: cum quo hostium genere vobis res gerenda est, intelligite: in facinorosorum hominum ultionem insurgite: pro quibus meritis non solum in hac vita mercedem optimam laborum vestrorum consequemini, sed etiam in beatorum numero vestra nomina transcribentur.*

HISPANORVM Societatis leges, legumq; executores constituantur.

CAP. III.

QUOESTE A quam dicendi finem Quintanilla fecit, visi sunt omnes prope modum illius orationi, atque sententiae acquiescere, postulatusq; est vna omnium voce, ut conderetur leges,

quibus sacra societas illa sanciretur, atque stipis conferendæ
 statueretur modus, & militum numerus, qui decreta exes-
 querentur. Sed ne in ias regium contributio illa æternū
 cecideret, cautum est, ut esset temporaria, duraretq; in æter-
 num, Summa consilij ad principes deuoluta est, & ab illis
 ad secretius illud Augustumque senatum, quores Hispana
 gubernatur. Principio quod ad condendas leges pertines-
 bat, data est facultas optimis quibusdam viris ex ordine
 equestri, atque vtriusque iuris agendarumq; rerum peritis,
 numerus militum decretus bis mille equites, per classes ve-
 ro stipibus distribuendis, præfecti sunt viri boni suorum
 rerum frugales, alienarum vero abstinentissimi. Consti-
 tutum est præterea collegium ex bonis, prudentibusque vi-
 ris, quos Hispani consuetudine deputatos appellare. His
 præsidere voluerunt Lupum Riparium Carthaginensem
 Episcopum. Nemo vnquam à principio putauit societas
 tem illam tandiu permanisuram, siue quod in primo illo triē-
 nio putabant à viarum latrocinij, grassationibusque posse
 Hispaniam purgari, siue quod populi grauatē ferrent tam
 crebras fieri exactiones, siue quod antiquarum societatum
 exemplo, aliqua ex leui causa hæc quoque posset dissolui. Cō-
 stitute itaque sunt ab initio tumultuarie quedā leges, quip-
 pe quas putabant non longo tempore duraturas, sed quales
 scumque illæ fuerint, nihilominus confirmatæ sunt, additūq;
 robur, regiaq; autoritas, cum esset curia Matricali Anno sa-
 lutis sexto & septuagesimo supra millesimum quadringens-
 tesimum. Cuiusq; postea ex triennio in triennium & dein

DECADIS PRIMÆ.

ceps, societas illa propagaretur, & ex negotiorum varietate cotidie noui casus emergerent, opus quoque fuit nouo principum remedio. Fuerunt autem casus, in quibus societas illa iuris dicendi, exequendique iudicij facultatem haberet, quinque. Primus in illos, qui furtum, aut latrocinium, aut mortem, vulnusq;, aut vim aliquam in loco deserto intulissent. Secundus in eos, qui illa eadem facinorosa in populo commisissent, perpetratoq; scelere solum uertissent, in fugamq; se proripuissent. Tertius in eos, qui aut fores effringerent, aut domorum parietes effoderent, aut incendia valuis apponereut, aut scalis admotis dietas noctu conscenderent. Quartus in eos, qui stuprum in cuiusq; aetatis, aut sexus, aut conditionis hominem inferrent.

Quintus in eos, qui iuris, iudicijq; executores impedirent, quo minus rem demandatam exequerentur. Constituntque, vt in omnibus ciuitatibus, oppidis, municipijs, castellis, vicisque grandioribus, bini pedanei iudices quotannis crearentur, & executor vnus, qui haberent facultatem iudicandi, determinandi, absolucndi, condemnandi, sententiamq; exequendi in ijs, dumtaxat, casibus quinque.

Si quid autem præter hos quinque casus legibus expressos emerisisset, de quo merito dubitari posset, ad societatem ne illam, an ad ordinarios remittendum esset, placuit rem integram ad ipsos principes deferri, ex quorum arbitrio eade re, aut nouæ leges conderentur, aut si videretur iuri cõmuni definiendum, relinquerent. His itaque ordinatis omnes ciuitates, oppida, populique sanctam & salubrem illo

lam fraternitatem inierunt, præter quam illi, qui dominos priuatos habebant, veriti ne inde sibi exactiones geminas exigerentur: alteras, quas priuatis dominis dependerent.

Quæ res cum ad Comestabilem Hispaniæ delata esset, non modo non reuult, sed vltro illos, qui dominationi suæ subditi erant, hortatus est, ne tam vtilem, iustam, honestamque societatem recusarent. Huius exemplum reliquæ omnes Hispaniæ proceres sequuti sunt, neq; sequutos fuisse postea pœnituit.

DE CANTAPETRA REGIS

Et Regine iussu obsessa, Deque
Beneuentani Comitis
liberatione.

Capit. IIII.

OST victoriam partem ex ea pugna, qua in agro Taurino Dory fluminis pugnatum est, Lusitani partes paulatim desuere, Regisque, ac Regine procedere in melius cœperunt. Amisse namq; munitiones, quæ pro Lusitano steterant, ad Hispanos principes accrescebant: et y, quibus autoribus ille tantam negotium inchoauerat, partim suis difficultatibus impliciti, partim fortunam sequuti victoris, auxilia præmissa non mittebant. Solaitaq; Taurus cum paucis adiacentibus castellis, et oppidulis in fide permansit,

DECADIS PRIMAE.

inter quæ fuerunt Castrū Inui, Septem ecclesia, Cantapetra, unde Lusitani excursionses crebras in agros finitimos faciebant. Quas, ut compesterent, visum est principibus nostris Cantapetram in primis debere obsideri, propterea quod & captu facilior videbatur, & ad res àinceps gerendas locus opportunior, & quod impræsentiarum latro-nes, grassatoresq; plura nocumenta quàm aliunde inferebāt, non solum in vicis, agrosq; finitimos Salmanticensium, Methymnatium, Matricensium, sed etiam in longinqua loca, excursionses, populationes crebras facientes. Erat oppidum illud non ingenio loci, quippe quod erat in pianicie situm non arte, neq; hominum cura munitum, cuiusmodi sunt episcopia, hoc est, episcoporum prædia, quorum usus fructus non perpetuus, sed temporarius est, & cum illorum vita terminatur, neq; tam futuris prospiciunt, quàm præsentibus utuntur, fruiunturq;. Hoc tamen Lusitanus quanta posuit diligentia muniuit, atque aggere, vallo, fossaque præcipiti, & cuniculis rectis, transuersisq;, & murorum cauis inexpugnabile reddidit, ex equitibusq; peditibusq; addidit strenuissimum quemq;, quibus præfecit Alphonsium Petridem Viuarium, parvis strenuitatis, & audaciæ virum, At nos-ter ballistas, tormenta sulphurea, machinasq; eo compo-rtari iubet, stationes à tergo, & à fronte munitas disponit, mi-lesq; per illas distribuit, præfectosq; accommodat, quid cuiq; sit agendum præcipit. Cōtra Castrum inui, septemq; eccle-lias certis in locis præsidia disponit: ad compesterendas latro- num excursionses per agros: ne pabulatorum, lignatorumq;

ac frumentatorum ministeria interciperent, & quia necesse
 erat Regem ipsam Panhispanio, quod Matricali agebatur
 interesset, obsidionis curam Duci a villa Formosa fratri No
 tho, & Comiti a Truvinio commendat. ipse itq; reditq; viã,
 toties quoties virobique illius presentia opus erat. Nullo
 lum inerea tempus otio dabatur, quin stationarij milites sta
 tiones muris promouerent, machinarij tormentis moenia qua
 terent, stloptarij glandibus, arcuarij sagittis, fustibularij la
 pidibus obsessos lacefferent. At illi contra eruptionibus
 crebris non cessant ex improviso securos impetere, tumultu
 tuarijsq; pugnis medio in campo cum illis decertare. Edi
 tur vtrinq; caedes maxima, sed in Lusitanos proportionem
 multo maior, quia ex paucis numerus minuebatur, qui supple
 ri non poterat, nisi auxilia mitterentur. Scribunt itaq; ad
 Regem suum, quo in statu res sit, certiore faciant nisi sup
 plementum cohortibus reficiendis mittat, non posse diutius
 obsidionem sustineri, neq; fieri, quin se aut victori dedant,
 aut ferro, fameq; mors oppetenda sit. At Lusitanus res
 censitis copijs, quas habebat imminutas, tum suorum abitu,
 qui desiderio domus sine comitatu in patriam redierunt,
 tum morbis ex laboribus, victuq; maligno, tum quod ex aus
 xiliarijs nemo apud eum remanserat: cum non auderet ad
 soluendam obsidionem recta proficisci, ad alias artes se con
 tulit, exercitum statuit in Salmanticensem agrum ducere, vi
 cos igni, ferroque vastare eo consilio, ut noster intermissa
 obsidione, suis laborantibus opem ferret, & obsessis respit
 randi locum daret, & ad comitatus, aliq; necessaria imo.

DE CADIS PRIMÆ.

portanda, & ad permutandos bene valentibus egrotos, vegetis, integrisq; fessos, atque vulneribus confectos. Erāt, qui Regi dicerēt, huiusmodi populationibus insistere, non esse opus regium, sed latronum, grassatorumq;. Illud vero magnificum, generosum, atq; ingentis animi opus, suis laborantibus opitulari, in summis periculis positos media ex morte recipere. Quod si non suppetebant vires, ut cum hoste signis collatis decertare posset, vastationem illam vicorum, agrorumq; populationem honestius, tutiusq; per præfectos fieri posse dicebāt. Erant, qui suaderēt, ut ad Gallorū Regis pacta, promissaq; recurreret, quādo inclinatissimis rebus, ac propemodū perditis, nō erat vnde subsidium maius, certiusq; sperari posset. Alij cōtra, leuitati Gallicæ nō multū esse fidendū, cum præsertim quo tempore fœdus illud initum fuerat, Lusitaniis rebus fortuna aspirare videbatur, que nunc aduersa refragaretur. His sententijs Lusitanus incertus quid faceret, pergit, ut id exequeretur, quod ab initio constituerat: in agrumq; Salmanicensem ducit exercitū. Quod vbi noster comperit, cum parte exercitus comitem à Trininio mittit, qui Lusitani conatibus aduersetur, seq; cum Salmanicensibus iungat. Id cum Lusitanus ex interceptis exploratoribus accepisset, simul etiam & Hispanū, cui non erat par, comitem subsequi, reputans secum non esse dignitate regia cum comite pugnare, neq; prudentis eum superiore confligere, cœpit se paulatim in Tauriam suam, hoc est, in latebras notas recipere. Sed ne suos in tanto periculo desereret, cœpit cū victore de permutandis captiuis

agere, vt ipse Bencuentanum Comitem data fide absolueret, oppidaq; & castella, q̄ sequestro data erant, redderet, nos ter Comitem Pinnamancorum liberum ex vinculis abire iuberet, obsidionemq; Cantapetrae tolleret ea lege, vt praesidiary milites anno ab armis cessarent, id quod Pharij comitis interuentu peractum est. Bencuentano comiti in dāni accepti compensationem à Rege & Regina aurocorum ducalium millia decem dono data, Cluniæ quoq; ciuitatis, cū portu iam pridē illi facta donatio, rursus cōfirmata est, imperatūq; arcis praesidi, vt illam comiti traderet. At oppidani, tametsi seditionibus intestinis erant discordes, ad hoc vnū facta conspiratione arcem in Comitis potestate positam videntes, seq; à regali corona alienatos, pro cōmuni libertate acriter insurgunt, arcem obsident, terra, mariq; oppugnant. Caeterum comes ex familiaribus, cognatisq; & amicis, ac gregarijs militibus cohortes parat, quas in auxilium obseſis mittat. Oppidani vero ex instanti periculo facti acriores, obsidionē premunt: stationes à terra, mariq; muniunt: diu, noctūq; obseſis negotium facessunt. Comes deniq; cum in eo, quod semel intendērat, nihil proficeret, spe frustratus, cum oleum perdidisset, & impensam, ab incepto desistit. At ciues magna cum sua ex Comitis seruitute in perpetuam se libertatem vendicarunt.

DE profectioe Regis ad Patrem, deq;
Fontis Rabidi obsidione ab eodem
Rege obiter soluta.

QUAE haec apud Vectones in Hispania geruntur superiori, Ioannes Tarraconensium Rex, huius nostri Ferdinandi pater, per literas saepe cum mandatis filium pellexerat, ut cum sibi per instantium negotiorum intermissionem liceret, veniret ad se commentaturus de rebus, quae ad utriusque commoda, resque gubernationem pertinerent. Erant eo tempore Rex et Regina Valladolidi. Sed Rex ut patris voluntati obsequeretur, in Tarraconense regnum proficiscitur. Regina vero Turdesellas cum praesenti exercitu, ut se Lusitani conatibus, si quid interea moliretur, opponeret. Per idem quoque tempus Gallorum Rex Fontem Rabidum obsideri iusserat, atque in Bardulos finitimos vicorum direptiones agrorumque populationes fieri. Cuius rei accepto nuntio Rex noster, postea quam patris desiderio satisfecerat, et rebus, propter quas venerat, ordinatis, ad Cantabrorum urbem, Victoriæ non uenit, atque ex Asturibus, Bardulis, Cantabris, Vasconibus, superiorisque Hispaniae populis, ad quos quaginta peditum millia diuersorum generum armaturæ cōegit: omnique hoc belli apparatu ad Fontis Rabidi obsidionem proficiscitur. Iam Galli de aduentu Regis cum exercitu intellexerant, Regemque suum quid illis faciendum esset, consulerant, illisque responderat, ut cederent temporibus, sequi Ocasionem reciperent, ibique hibernarent, vere proximo eandem

eandem obsidione redintegratori nec secus, atque sunt iussi, faciunt. Noster vero de Gallorum abitu factus certior, et ipse quoque suas copias dimittit. Utrosque Bardulos, Montanosque populos lustrat, imperio suo legibusque obsequentes laudat, in criminosos animaduertit, totanque provinciam pacatam relinquit, atque ad res inchoatas Reginae rediens, controuersias procerum ex regno Mauriae obiter componit. Nam erant ex illis, qui Pompeiopolim urbem totius regni Metropolim, aliaque oppida, et castella uellent illi tradere, atque se ipsos, omnesque fortunas suas illius fidei permittere. Quod Rex aduersatus reuulit, Phaeboque ex sorore sua nepoti adiudicauit. Inter Lermatem comitem, Petriumque Peraltanum similtates composuit, et cum aeternam pacem non posset, inducias temporarias indixit. Cardinalis interea pontificalis officii partes esse ratus operam suam interponere, literas cum mandatis ad Gallorum Regem mittit. Hispanorum, Gallorumque antiquam societatem, amicitiamque commemorat. Bardulorum officia in Gallos, inimicitias in Britanos ex professo narrat, in quos nunc seuire, armaque inferre iubeat in illorum fauorem, qui quondam fuerint illi hostes acerrimi. Rogat, immo obsecrat, obtestaturque, ut a tanta rei indignitate se absteat, neque uellit amicos ueteres inimicis permutare. Nam, quod ad Ruscinonis comitatum pertinebat, non erat tantae uitae inueterata societas solueretur: cum praesertim, si quid fractum, aut disrutum erat, facile posset refici, ac resarciri, si ad utriusque regni collimitium mitterentur utriusque uiri boni

DECADIS PRIMÆ.

ni, & sapientes, quorum arbitrato & sententia lites, contentionesque sedarentur. Per eundem Cardinalis familiarē Gallorum Rex rescribit, non displicere sibi redditus in gratiam cum principibus Hispanis, si conditionibus æquis negotium transigeretur, & Lusitani quoque, qui se illi commendarat, ratio haberetur. Ad perficiendam rem incubatã vltro citroque internuncius comeat, remeâtque, quo aduentū est ad illud, vt in annū induciæ cōstitueretur, quo tēpore dissensioēs inter Hispanorū, Gallorūq; Reges transigerentur, ex qua transactione totus Lusitani conatus pēdebat.

PARIETINVS Comes Vclesium
capit, arcem obsidet, ac deinde in
dedicionem accipit.

CAPVT. VI.

VO tempore in Hispania superiori à Rege nostro hæc gerebantur, Dux infantatus in Carpetania Madriti arcem, que adhuc pro Marchione stabat, iussu principum obsidione cingebat. Comes Parietinus, qui, vt sepe dictum est, diu Jacobi Magistrum militiae se profitebatur: Vclesium oppidum illius ordinis alterum caput, proficiscitur: oppidoque positus arcis præsidem hortatur, quando ratione Magistratus ad se pertineret, eam sibi traderet, & cum sepe antea precibus, blanditijs & pollicitationibus nihil proficisset,

minis agere cœpit: & nisi parcat, se arcem obsessurum,
 neque quieturum, quoad illam expugnet, pœnasque ab
 illo exacturum, quas proditores solent pendere. At
 præses vir constans, fortisque nibilo magis quam an-
 tea mouetur, arcemq; armis & omni cōmeatū genere munit,
 seq; ad oēm belli fortunā aptat. Caterū Magister hominis
 pertinaciā cernens, arcem obsidet, perque bimestre spaciū
 obsessos eo angustiaram redigit, vt iam & ad ægotas
 tumu medicamenta, & ad vulneratorum remedia omnia,
 quibus erat opus, deficerent. Quo in statu sitres, Mar-
 chionem præses certiore facit, & nisi quam primum
 suppetias ferat, nullam esse moram, quin qualicumque con-
 ditione faciat deditiōem. Erat eo tempore Marchio
 Compluti cum Archiepiscopo Toletano, cuius vtriusque
 idem erat sensus de re communi. Qui videntes ex illo
 la arcis cum oppidulo amissione, quam magnum detri-
 mentum sequeretur ad impendentis, ac futuri belli op-
 portunitatem, simul etiam quod Lupus Vascus Archie-
 piscopi frater, atque eiusdem factionis perquam studios-
 sus, qui præsidio tenebat Optum ciuitatem finitimam, red-
 debatur infirmior, ex familiaribus, & amicis, propin-
 quisque & alios eiusdem sectæ participes cogunt grauis
 & leuis armaturæ equitum ad tria millia, qui numerus
 multo superabat obsessores. Non potuit Magistrum laz-
 tere tantus belli apparatus, qui contra se fieret. Rem ad
 commendatarios, cohortiumque præfectos, ac primarios
 viros refert, quæ sit eorū sententiā, exquirat. Omnibus vis

DECADIS PRIMÆ.

Sum tempori esse cedendum, neque expectandum, ut tanta
 spes fortune belli committeretur: posse nãque alio tempo-
 re obsidio illa commodius repeti, & tutius continuari.
 At Magister, ut erat natura ingenti animo, & ex magni-
 tudine rerum, quas gesserat, magnam sui fiduciam habens:
 fretus quoque meliori causa, & cui non dubitabat diuum Ia-
 cobum, cuius tesseram, bellique insignia gererebat: propitium
 fautorẽq; fore, obfirmat animum, cõmilitonibusque respon-
 dit se velle in obsidione per stare: vitanque, si opus sit, pro-
 laude, atque maiorum suorum dignitate pacisci. Cum vi-
 dissent illum commilitones animo tam obstinato, ut neque
 passim ab incepto retrocedere vellet, alacres operi se ac-
 cingunt: fossas murorum eruderant, aggeres, vallosque eris-
 gunt: propugnaculis mœnium, pinnisque pluteos appendunt.
 Stationes vero crebras vallo, fossaque muris contra arcẽ
 disponunt, & fortissimo quoq; milite cõplent. Nunquã pu-
 tarãt Archiepiscopus & Marchio Magistrũ tantas copias
 expectaturũ. Sed cũ ad oppidi muros accessissent, stlopetas
 rũ glãdibus, scorpionũq; sagittis repulsi: per extrariã arcis
 portã, posticiũq; admissi, in statlões agmine facto irrsipũt.
 Pugnatum est vtrinq; vehementer ab ortu solis ad occas-
 sum. Cadebant ex vtraque parte multi, sed à Marchionis
 & Archiepiscopi multo plures: propterea quod iniquitas
 loci hos impediẽbat, illos vero adiuuabat: & quia succin-
 ebi venerant, putantes Magistrum non expectaturum hos
 fies, neque machinas ad oppugnandum, neque victum ad
 permanendum, neque comœtium & necessaria ad arcem

instruendam, opus intermittunt: atque in tempus aliud differunt, receptisque vulneratis, & ægrotis, atque in eorum locum validis, robustisque suffectis, ad suos quisque reuertitur: intra paucos dies cum machinis, & tormentis, magnoque comœatu, grandiori que exercitu redituri. Eodem tempore, quemadmodum paulo ante diximus, Dux Infantatus Madritanam arcem Regis & Reginae iussu obsidebat. Qui factus certior Toletanum, Marchionemque à Compluto Vclesium versus copias ducere, carrisque & plaustris, numerosas, grandesque machinas, magnamque vim comœatus secum vehere, partem exercitus retinet ad continuandam obsidionem, partim Magistro mittit in auxilium ad disturbandos Marchionis, & Toletani præsulis conatus: copisque Fiontatum fratrem præfecit: motusque, quid illum facere oporteat. Ille, qua hostes venturi erant, locum opportunum occupat. Magistrum de aduentu suo, & qua de causa venerit certiores facit.

Ille vero refectus, recreatusque tam insperato auxilio, munitis stationibus, tantum relicta obsidione cum reliqua exercitus parte, auxiliariis se cohortibus adiungit. Iamque hostes aduentabant, iam se medio in campo mutuo conspiciebant, neque amplius inuicem aberant, alteros irruebant: quia orto iam vespere non supererat lux ad decernendum armis. Itaque locum tutiorem ad pernoctandum utrique sibi eligunt: ordinatisque cohortibus in armorum procinctu, utrique expectant, quid alteri molirintur.

Marchio vero & Archiepiscopus cum perspicerent se non

DECADIS PRIMAE.

posse exequi id, cuius causa venerant, nisi armis viam aperirent, veriti summam omnium rerum suarum fortunæ unius prælij committere, sub ipsum mediæ noctis silentium in castellum quoddam, quod pro ipsis stabat, neque longe aberat, se recipiunt, posteroque die sine ulla spe arcis recuperandæ, Complutum rediere. Atqui Præses, præsidarijque milites cernentes se omni auxilio destitutos, neque in rerum omnium penuria posse diutius famem tolerare, deditioem faciunt rebus proprijs, quæ ante obsidionem possederant, et vita, quæ iam in potestate victoris erat concessa.

LVSITANORVM Rex Tauror
relictâ in regnum suum redit, atq;
inde ad Gallorû Regē proficisc
scitur, et quid illic egrit.

CAP. VII.

LVSITANVS Rex cum videret se delusum ab ijs, quibus autoribus tantam negotium susceperat, atque omnia cessisse aliter, quam ab initio putauit, Mari albano Comiti arcis, vrbisque tauri præsidium commendat: nam Ioannes vlloa ille, qui sibi urbem tradiderat, repentina morte interceptus erat: dispositisque præsidijs per castella, et arces, quæ pro illo stabant, ducta secum Ioanna ex sorore nepte sua, Lusitaniam suam repetit. Diuque se

eum reputans quam turpe illi foret non modo apud suos,
 sed etiam apud amicos & alieniores, quorum aures falsis
 rumoribus impleuerat, neque iam spes vlla esset res
 liqua, nisi in Gallorum Regis fœdere, quod pepigerat,
 pollicitationibusque, quas illi iure iurando sanxit, statuit
 iam non per literas, non per nuncios, legatosque, sed per
 se ipsum res suas agere, ordinataque regni administras
 tione classem armat, & omnibus ad viaticum necessarijs imo
 plet: conscensa naue, præter oram Gallie Narbonensis
 navigat, Massilieque vrbis portum subit Regemque
 Gallorum, qui in Turonensibus terris eo tempore mora
 batur, de suo aduentu certiore facit. Gallus conuinctio
 letus, aut letitiam vultu simulans: honorifice hospitem
 excipit, benigneque tractari iubet, & pro Regia dignitas
 te omnia ministrari. At Lusitanus iter suum eò dirigit,
 vbi Rex Gallorum esse dicebatur. Rusticabatur autem
 Rex eo tempore non longe à turribus Turonensibus, qui
 factus certior Lusitanum aduentare, oppidoque propin
 quum esse, mittit in occursum, qui rogent, dicantq;, vt ex
 navigationibus viæq; laborib; in oppido quiesceret, seq; ad
 breue tempus venturum dicit, & venit quidem: dataq; &
 accepta salute, se comiter atque honorifice alloquantur, tra
 ctantq;: & multis verbis vltro citroque habitis rerum sua
 rum commentationem in aliud tempus differunt. Post ali
 quot dies Gallorum Rex Parisios proficiscitur, quem sub
 sequutus est Lusitanus, qui videns Regē alijs negotijs imo
 plicitum, sua vero, quorum causa tam longam viam ter

DECADIS PRIMÆ.

ra matricque fuerat emensus, de die in diem protrahi, ad-
 hibet bonos & graues viros Regisque amicos, qui ex-
 ponant illi causam sui aduentus in Galliam: commemo-
 rentque ictum foedus, spemque auxiliij, quam sit pollici-
 tus ad gerendum bellum contra communes hostes, ipsius
 Regis, quo Ruscinonis Comitatu repetere audet, suos, cuius
 dotale regnū cōtra oīa diuina & humana iur̄a retinēt. Esseq;
 tāti Regis etiam si non de sua vtilitate ageretur, prohibe-
 re iniurias, subleuare lapsos, supplicibus opem ferre, at-
 que regno expulsos in pristinum statum erigere. Hoc
 esse Regum opus honorificentius, quam regnare. Qua-
 re oblitus se Regem, genuaque amplectens orabat, obs-
 testabaturque, ne in causa tam iusta & honesta desereret,
 fortunæque Regum miseretur, eorum maxime qui vim
 paterentur iniuste. Sed neque fortunas suas tam esse
 perditas, vt non haberet regnum autum adhuc incolus-
 me: atque in ipso, vnde suammouerentur vrbes, oppi-
 da, castella, procures, viros, principes ac primarios,
 quorum idem sit cum illo sensus de rep. Hispana. Ad
 rem tamen conficiendam vnum tantum deesse caput, dus-
 cem, moderatoremque, cuius auspicijs omnia gererentur,
 eum esse Regem Galliarum, ac præterea neminem. Ad
 hanc Lusitani petitionem, ac potius promissi, ac debiti exa-
 ctionem, Gallus per eosdem internuncios respondet, non
 debere mirari Lusitanum, si homo tot tantisque negotijs
 implicitus ad res illius non respexerit. Sum (inquit) o as-
 mici sollicitus bellorū, q̄ mihi (vt videtis) impendent, alterū

hinc a Burgundionum Duce, alterum illinc à Britannorum Rege: quorum conatibus reprimendis binæ copiæ sunt comparandæ: quas iam oportebat fuisse conscriptas præter eas, quæ sunt Ocasione contra Bardulos Hispaniæq; superioris incolas, quibus erat sibi animus alias adiungere. Ut tamen causa pro qua bellum erat gerendum fieret iustior, debere ipsum imprimis neptem ex sorore iuxta consuetudinẽ Romanæ ecclesiæ uxorem ducere. Alioqui neq; ille posset esse Rex, nec se illi posse iure opem ferre. Et quia intercedat illi cum ducenda uxore propinquitas sanguinis, quæ esset impedimento, quo minus iure posset fieri, supplicandũ esse à summo Pontifice, vt illos a legibus solueret, quæ prohiberent in iura connubiũ, matrimoniũq; conuenire. Hoc Regis Gallorum responso Lusitanus non multum lætus: exequitur tamen, quod Gallus monebat. Literæq; suplices ab utroq; eadere ad summum Pontificem datæ, ceptũq; incuria de negotio disceptari, neq; defuerunt vtriusque partis aduocati, qui rem in summam difficultatem deducerent.

Vrgebant Pontificem Regis & Reginae Hispaniarum Legati, dicentes ex illa dispensatione, si concederetur, sequeretur multa detrimenta per omnem Hispaniam, cædes, latrocinia, agrorum populationes, viarum grassationes, atque dari materiam vnde religio mortalium & cultus diuinus minueretur. Cumq; dispensationes huiusmodi conciliandæ pacis, & tollendarum litium, contentionũq; causa concedi debeant, nunc concederetur in seminarium discordiæ, ac similitatis: non modo ipsorum Regum, sed etiam summatum, &

DECADIS PRIMÆ.

infimatum, & mediocris conditionis hominum odia, inimicitiæ, dissensiones orirentur, & que bello implicitos sese qui consueverunt. Instabant ex altera parte Gallorum Regis Legati & procuratores: dicentes iniuste sibi denegari, quod alijs concedi solet, neque Regem suam ita meritum esse de sede Apostolica, ut eius petitiones in cassum cederet.

Quibus Pontifex videbatur favere propterea quod opera Gallorum Regis indigebat, ad certas quasdam res ad Cameram Apostolicam pertinentes. Tandem vicit utilitas, dispensationem concedit, datq; Lusitano perferendam, secreto tamen ne res adversarijs nunciaretur. Interea Lusitanus ad Burgundiæ Ducem proficiscitur, cum quo erat illi arcta sanguinis propinquitas: experiri volens, si posset illum cum Rege Gallo in concordiam reducere, quo facilius auxiliares copias à Gallo posset habere. Erat eo tempore Burgundionum Dux occupatus in bello, quod cum Lotoringie duce gerebat. Loquutiq; inter se multa de conditione ne reditus in gratiam Ducis cum Rege Gallo: Lusitanus partes negotij peragendi suscipit, rediensque Parisios nuntium accipit de morte Burgundionum Ducis in prælio, quo pugnatum est cum Lotoringiorum Duce. Burgundiæ Ducatus, propterea quod Dux sine liberis decesserat, sexus virilis ex Gallorum legibus ad coronam corporisq; regnorum Gallie devolvebatur. Rex occasionem ex morte Ducis Ducatus capiendi arripit, hoc unum agit, Lusitanum dimittit, in Hispaniam ut redeat, hortatur, seque confecto Burgundiæ negotio missurum maiores copias, que se limitancis coniu-

gant, qui erant Ocasione, pollicetur. Lusitanus omni iam spe fraudatus, eò miseriæ fortunarum suarum deuenit, ut de religionis ingressu cogitaret, idque Hierosolymis, ut esset longius, quam quò rerum Hispanarum nuntius peruenire posset: fecissetque, nisi à familiaribus, atque imprimis à Phario Comite, qui illum in tota peregrinatione illa fuerit sequutus, mutare sententiam fuerat coactus. Tunc ab eundem copia à Gallorum Rege petita, et obtenta, eadem vi re menso mari in Lusitaniam suam, qua venerat, reuersus est.

**DE Segouienſi Arce dolo à Maledonas
to capta, et à Reginarisus in pot
testatem suam redactam.**

CAP. VIII.

ANDREAS Caprarius, quem in parte superiori sepe diximus, sub Enrique Rege fuisse regie domus villicum, atq; Segouienſis Arcis præsidem, ex quo tempore Lusitanus in median Hispaniam irruerat, Regi et Regine familiarissimus fuit, propterea quod fortuna belli adhuc ancipiti Lusitano relicto partes illorum sequutus est, thesaurosq; Regis Enrique, quos in Arce seruandos deposuerat, opportuno tempore illis tradidit. Quo facto ita Principum voluntatem demeruit, tantamq; ab illis gratiam inierat, ut non modo nihil ex ijs, que ante apsidebat, immutarent, sed illum postea multum beneficijs et honoribus accumularent: inter que arcis præsidium

DECADIS PRIMAE.

urbis que tutelam, & quod grande pignus amoris erga illū,
 & illius erga se fidei fuit, quod unicam filiam Elisabeth
 iuniorē iam principem designatam, nondum enim Ioan-
 nes erat natus, illi adseruandam educandamq; commendas
 ruit. Erat Alphonsus quidam cognomento Maledonatus,
 cui Caprarius Arcem sui loco tenendam crediderat, quam
 postea Petro à Bonadilla socero suo Beatricis Bonadille vs-
 xoris sue patri tradi iusserat. Maledonatus sensit eam ho-
 noris diminutionem, indoluitq; amplius, quam pro materia
 decebat. Habitaque temporum ratione, in quo non modo
 sceleris, quod parabat, impunitatem assequeretur, verum etiā
 grande aliquod sibi prouenturiam, coepit cogitare quemad-
 modum Arcem præderet: Elisabethque Principem in pos-
 testatem redigeret, quibus obsidibus cum Rege & Regi-
 na, si posset, proditiōnis precium pacisceretur: quod si non li-
 ceret, ad Lusitanum confugeret. Erat illi tanta, familiari-
 tas in ea domo, ut ingrediendi Arcem, et exeundi, facultas
 semper pateret. Fingit sibi opus esse saxo quodam mas-
 gno, quod erat in Arce. Id sibi Maledonatus petit, ad ne-
 scio quos domus sue vsus, et cum vix à pluribus versari
 posset, armat quatuor facinoris, quod incepit, conscios.
 Arma fuerint occulta, et que facile tegi poterant, cum præ-
 sertim ab illis nulla posset oriri proditiōnis suspicio. In
 Arcis portas irruunt, Lanitorem trucidāt, Præsidem in vin-
 eula consiciunt. Cuius satellites cum putarent tantum sce-
 lus non potuisse nisi à plurimis attentari, in turrim per pul-
 chre munitam, ubi Elisabe Princeps erat, se recipiunt. Cū

illam proditores oppugnarent, nihilq; proficerent, reliquas
Arcis munitiones & propugnacula occupant: & quia pauci
erant ad tantam rem tuendam, ex ciuibus, qui alterius erant
factionis, complures admittunt. Ioannes Arius ciuitatis
presul, qui propter simultates, quas cum villico habebat, eò
tempore aberat, ad rei actæ nuncium accorrit, seq; vrbis pri-
morib⁹ agglomerat. Ciuitatis portas, que p villico stabât,
non magno negotio capiunt. Regina certior facta earû
rerum, que Segoniæ gerebantur, eò iter arripit. Iamq; ur-
bi aduentabat, cum ciuitatis proceres legatos ad illam in oc-
cursum mittunt, qui supplicent illi, ne admittat secum in vr-
bē Comitem Beneuentanum, quippe qui pedibus manibusq;
fauebat villico, eiusq; vxori Beatricis Bouadille. Quod,
nisi prohiberetur vrbem intrare, posse fieri, vt populus ira
percitus aliquid auderet, quod in ipsius Reginæ offensam
& villici, atq; eius vxoris perniciem caderet. Ad quam
petitionem Regina respondet, iniquum esse, quod Segoniens-
ses ciues vellent imponere leges principibus, quas subditis
consueuerunt imponere Reges, victoresque victis. Itē is-
gitur (inquit) atq; meis verbis dicite illis, vt desinant insans-
re, molianturq; aliquid, quod postea in ipsorum caput retor-
queatur. Hæc dicens, vrbem cum vniuerso comitatu in-
greditur, atque deinde arcem petit. Cumq; arcis pars à ci-
uibus teneretur, pars ab ijs, qui in auxilium villici, præsi-
disq; confluerunt, neque cessarent missilibus se lacessere,
Cardinalis, & Beneuentanus Comes, aliq; quibus Regina
auscultabat, suadebant illi, vt Arcis portas claudi iuberet,

DECADIS PRIMAE.

ne si furor populi frequentis arcem occuparet, pugna conficeretur, quam nemo, nec ipsa quidem, posset dirimere. At illa contra, iubet omnes portas aperire, populumq; admitti: quantum Arcis implacitum capere posset. Quos Regina ex superiori loco comiter alloquitur: Dicite (inquit) o amici: quis furor agitat vos, aut quid sibi vul in media rerum omnium tranquillitate hic armorum tumultus? Si quid est, quod in rem vestram sit, aut male tractationis aliquam habetis in villicum actionem, en ego adsum: quæ remedium ponam, neq; patiar à quoquam ex ijs, quibus iustitiam, aut partem aliquam reip. administrandam commendavi, iniuriam fieri. Omnes vna voce conclamant, excludatur villicus, cuius insolentias, atque suorum, pati non possumus.

At illa iubet omnes, qui à ciuibus stabant, & qui ab Andrea Caprario ex munitionibus pelli, eiusque præsidium Gonzalo Chaconi Regiæ dom^o Oeconomo & questori maximo sub publica fide tradit. Civibus autem imperat, ut deputent certos, bonos, sapientesque viros, qui deferant ad ipsam, aut ad eos: quibus ipsa causæ cognitionem commiserit querelas illorum, quos Caprarius, aut suorum quispiam laeserit. Ille vero innocentiam suam purgavit, & si quid obiectum est, & omnem culpam in suos reiecit. Nam cõ, pertum est postea, totum illud invidia & maliuolentia quos ruidam nobilium esse conflatum. Quare Regina, & arcis præsidium & alia ornamenta dignitatis, illi restitui iubet.

DE Archiepiscopi Toletani & Marchionis Villenatis cum Rege & Regina reditu in gratiam.

CAP. IX.

QVANT A pertinacia & rebellionē Archiepiscopus Toletanus & Villenatum Marchio, Lusitanorum Regis partes sequuti sunt, in libris superioribus demonstratum est, eōq; fortuna illos deduxerat, ut nihil iam quærerent, nisi honestam viam ab officio male promisso discedendi, seq; ad melioris causæ principes transferendi. Spem vero omnem, fiduciāq; rei conficiendæ magnā in Rege Tarraconensiu habebant, qui de illorum reditu in gratiam cū Rege & Regina sæpe egerat. Sed interim mittunt bonos prudentesq; viros & religiosos, qui errata excusent, pœnitentiāq; errorum exponant, & petant veniā, voluntatēq; in posterū, intermissa obsequia emendandi, declarent. Acta est causa diligenter apud Regem & Reginam per amicos, quorū orationi & precibus accesserunt litteræ à Tarraconensium Rege, qui in cōficiendo negotio plurimū studebat. At princeps nostri habitatōe tēporis & fortunæ, quæ in reb⁹ bellicis plurimū dominatur, & paruo momēto huc et illuc impellitur: deinde qd' meminerāt officiorū Archiepiscopi, q̄ apud ipsos fuerūt illustria, quo tempore in multarum rerum difficultate laborabant: & quod Marchio trahēbat secum multas nos-

DECADIS PRIMAE.

bilissimasq; familias propinquorum & affinium, amicorum
 q; : qui illum sequebantur, statuunt illos donare venia, vt
 hoc vno beneficio, & Rex patri & Regina Socero obseque
 retur: simul etiam vt illos ex hostibus amicos facerent, exes
 querenturq; Vergilianum illud, quod fuerat Romanorum
 peculiare, parcere subiectis, & debellare superbos. Atq;
 vt beneficium beneficio cumularent, vectigalia & bona
 (quorum vsu illis fuerat interdicitum) restitui iubent. Sed
 & Lupus Vascus Archiepiscopi frater Optum urbem cum
 Arce tradidit, tametsi ab Enriquo Rege hereditario iure
 fuerat ea donatus. Madriti quoq; Arcem, quam Dux ins
 fantatus longa obsidione premebat, Regis & Reginae ar
 bitrio relinquit. Castrorum etiam Iuliorum Arcem, que
 Præsidi Petro à Beatia pro se stabat, sequestro tradendam
 Gonsalo ab Auila pollicetur, quo ad sibi satisfiat quibusdã
 de rebus ex pacto conuento, quod cum illo pepigerat. His
 in hunc modum peractis iurciurando sanxerunt, se perman
 suros in fide atq; obsequio Regis & Reginae, seq; pro hos
 tibus habituros, quos illi hostes esse & pro amicis, quos illi
 amicos esse decreuerint. Archiepiscopus insuper ad sum
 mum Pontificem, sedemq; apostolicam dat literas de suo res
 ditu in gratiam cum Rege & Regina, partim excusans se,
 quod fecerit tot mutationines in exhibendo suis principib⁹
 obsequio, partim accusans, pœnitentiãq; agens, quod ab
 iurata Elisabe Principe, ac deinde Regina, quam antea iurã
 uerat, Joannam subditiuam Enriqui Regis filiam iurciuran
 do Principem Reginãq; postea designauerit. Nunc ves

ro se bona fide redisse in ipsorum gratiam, quos leserat: idq; assequuti non tam suis meritis, quam illorum singulari humanitate atq; clementia: quare a sanctitate sua precabatur supplicabatq;, vt quod à se factum erat boni consuleret, atq; in bonam partem acciperet. Per idem vero tempus Cōthomanus Turcarum Rex trecentarum & eo amplius nauium Eubœam Insulam Boeotiae adiacentem petit, & primo aduentu Storam & Basilicon oppida non magno negotio expugnat, captaq; funditus delet, deinde Chalcedem urbem nobilissimam obsidet, atq; posteaquam triginta diebus oppugnat, tandem per totam noctem tormentis machinisq; muros quatens, atq; vicissim militibus oppugnans, sub lucem acrius insistit, secundaq; diei hora capit. Turci victores debacchati sunt in omnem sexum & aetatem, eo, vel maxime irati, quod in ea oppugnatione ingentem cladem acceperant.

DECADIS PRIMÆ.
PRIMÆ DECADIS LI
BER SEPTIMVS. QVA RATIO

ne Taurus ciuitas, quæ pro Lusitanorum
Rege stabat pastoris cuiusdã in
dustria recepta est.

Caput Primum.

VM ad huc per ea tempora Rex
esset cum Ioanne patre in provin-
cia Tauraconensi, Regina vero
Segouia, quo venerat, pacifican-
de Ciuitatis causa ex turbulen-
ta illa seditione, quam induxit
Maledonatus, de quo dictum est
in superioribus: Venit ex in-
sperato nuncijs, qui fecit ipsam ipsa letitia latiore. Tau-
rum urbem in potestatem Praefectorum suorum venisse si-
ne villo militum sanguine, sine villo dispendio, sine detrimẽ-
to deniq; villo. Quæ res in hunc modum gesta est. Pastor qui-
dam ouium Bartholomæus, nomine ipsius ciuitatis incolæ, ve-
nit ad Alphonsium Foussecam Abilensem Episcopum, dixitq;
daturum se viam, qua vrbs illa caperetur, si ei auscultas-
tion fuisset. Quoniam (inquit) modo Episcopus, aut vnde
id compertum haberet? Ego (inquit) iam inde à puero pa-
stor sum, qui in suburbanis pascuis semper oues meas pasci,

atq; obseruati, frequenterq; illas egi pastum in cliuam illum arduam, quæ est ad mirum ascensus adco præceps, & anfractibus concisis interruptus, vt nemo vnquam attentarit, nec reptando quidem per eum ascendere: Sed neque vnquam in vrbe fuit suspicio ea parte muros superari posse. Itaq; Lusitani ab illa murorum parte securi non vigiles, non circitores, non excubias adhibent. Mittit Episcopus armatos decem expeditos cum pastore: quia illum sequerentur, viderentq; an esset credibile, posse fieri, quod pastor promittebat se præstaturum. Eunt itaq; cum illo, & reptando ad mirorū radices enadunt, ascendunt, descendunt, mediaq; in vrbe consistunt, non canis, nō gallus, nō anser, non denique vllus mortalium strepitus auditur. Neque id mirum, quod illa pars vrbis erat deserta. Redcunt itaq; ad Episcopum, quid viderint, quid senserint, immo quod nihil senserint, narrant. Episcopus munitionum duces, qui in locis finitimis erant, cōuenit, qui in longinquiorebus per literas facit certiores. Omnibus placuit rem debere experiri. Mittunt itaq; sexcentos armatos, qui pastorem sequatur, & quid agere illos oporteat, monent. At illi duce suo præuio reptando per cliui arduam, qua possunt. Sed inter eundē venit illis in mētē posse fieri, vt oportunitas illa, tantūq; rerū omniū silētiū ex composito cū pastore fuisset factū, neq; cōmittendum, vt vnus hominis dicto, siue simplicis, siue subdoli tantæ copię periculo exponerentur. Tumultuantibus itaque omnibus, & quid facerent dubij, Petrus Verascus vnus ex ijs, qui partem copiarum ducebant, in hunc modum loquutus est.

DECADIS PRIMÆ.

Audite, obsecro vos commilitones mei, esto, istam cautio-
nem vestram laudo, atq; probo, neq; enim vnquã nocuit pro-
spicere, vnde pericula possint ingruere, sed in hoc homine
quo duce nunc vtimur, ego non video vnde suspicer dolunt
aliquem subesse. In cum statum res iam deducta est, vt
non possimas, nisi magna cum ignominia negotio in experto
redire. Audendum igitur est, & aliquid fortune arbi-
trio relinquendum, Nam audaces fortuna plerumq; inua-
re solet, quæ admodum & timidum perdere: & ingens
gloria sine magno Labore, atq; periculo, comparari minime
potest. Cũq; omnes hærent inter spem, metũq;, dubij ne-
scirent, quid facerent, Antonius Fonseca adolescens animo
sus, ætatis feruore percitus in muros tendit, sequitur illũ Pe-
trus Vrascus, atq; hunc Vascus Viuaris: puduit reliquos
non suum quẽq; Ducẽ sequi: neq; cessatum est, quoad omnes
in urbem sunt recepti. Fuerunt autem hi sexcenti milites,
reliqui omnes iussi sunt tenere locum, qui erat contra certant
quendam ciuitatis portam, vt cum illi fuissent admissi, hi quo-
q; fracta porta recipere intra urbem. Qui urbem tene-
bant in partes duas distributi, altera foram occupant, alte-
ra portam urbis inuadunt, portarum claustra, serasq; refrin-
gunt: suos, qui expectabant, admittunt. Prima collisio fuit cũ
Lusitanis, qui urbem circũbant armati. Sed cum cognou-
issent omnia teneri ab hostibus, & ciues omnes putassent
eiusdem facti conscios, cum Comite, ac Duce suo in Arcem se
recipiunt. Qui cum vidisset totam urbem in potestatem
hostium redactam, arce deserta se cum suis in Castrum Inui-

recipit. At Maria Sarmenti Ioannis Villosæ vxor arcem occupat, cumq; notis & domesticis familiaribusq; suis propugnans. Non quo proposuerit sibi à Lusitanis aliquam spem, sed vt cum ipsa Regina meliori conditione arcis deditiōem faceret. Ad huius rei nuncium Regina accurrit. Urbem magno omnium plausu, atq; leticia ingreditur: ciuib⁹, qui exulabant, bona restitua iubet. Pastori, qui tam præclari facinoris autor fuit, in alimenta hæreditario iure, & quod ad posteros illius transiret, decreuit. quantum ad honestum vitæ sum sufficeret: illum præterea, omnemq; illius posteritatem ab omni exactione liberauit. Maria Sarmenti, quæ Arcem tenebat, erat soror Iacobi Sarmenti Comitis Salinarum, qui in toto illo bello Regē, Reginamq; sequutus, non vltimam operam nauauit. Erantq; multi alij affines, & propinqui, qui in eodem bello merebant. Hi susceperunt partes supplicandi pro illius vita, fortunisq;. Causaq; supplicandi præferrebant, quod erat femina, quod vidua, quod mariti causa omnibus inuisa: quodq; omni tempore belli, nunquam maiestatem Regiam verbo læsisset, nam re qui poterat: cum esset in potestate mariti, quo nihil fuit importunius, neq; minus suorum amicus. Non post illius mortem cum Arcem Lusitanus occupauit. Nunc vero cum munitio illa videre tur esse in eius potestate, illamque armis tueri, non esse causam, vt aliquid eorum, quæ in hoc bello gerenda essent, impeditur, sed vt fidei, & misericordie illius se dederet.

His præcibus Regina cōmota, illius viduitati, & fratris Salinarum Comitis, & affinium, propinquorumq; obsequijs

DECADIS PRIMAE.

omnem culpam condonauit, omnesq; illius clientes domesti-
cosq; ac familiares scelere absoluit. Arcem capit. Muni-
tionem molis quam in agro Taurino Ioannes Villos maris
tus vi, atq; iniuria tenebat, Iacobo Benauidio metatori Re-
gio iubet restitui. Atq; in hunc modum ciuitate composi-
ta, omnibusq; rebus in ordinem redactis, Valladolum pro-
ficiscitur. Nam eò Rex dicebatur esse venturus, vt reli-
quias belli omnes in illis locis conficerent.

MORTVO Comite Paricino Ferdinan-
dus Rex pro Magistro creator, & Lusis
ani bellum renouant.

CAP. II.

In tempore Regina nuncium accepit de obitu
Roderici Enrici Manriquei Comitis Parietini,
qui se Magistrum dici malebat diui Iacobi. Nā
partem illam Magistratus, quæ pertinet ad
prouinciam Castellæ possidebat. Accipit etiam, Alphons-
sum Cardenium prouinciæ Legionensis Commendatarium
maximū cum multis cohortibus Vlcisū properare, vt à
tredecim Commendatarijs, qui ex instituto illius ordinis an-
tiquo, soli habent ius nouum creandi Magistrum, eodem iure
& ipse crearetur, id quod ex ordinis instituto fieri debe-
ret. At quia Regi & Reginae omnes tres regni Hispani
magistratus Regio censui annumerare animus erat, quod &

postea fecerunt. Regina, ut instantis electionis comitia impediret, triduo Velesum ex Valladolido venit, quo iam suffragatores illi tredecim conuenerant, quos Regina iubet aduocari, atq; illos in hunc modum alloquitur. Scitis spathiferi, immo vero cruciferi milites, quod Magistratus diui Iacobi ab initio constitutus est tuendæ, atq; ex occasione ampliandæ religionis causa, & ad hos vsus tot oppida, tot Castella, tot Arces, tot munitiones à regibus, prælatis, a bonis viris, & honestis sunt concessæ. Sed quoniam aliis quando ad eisdem vsus hoc magistratus fuit opus, illis maxime, qui cum Granatensibus Mauris bellum gerebant, auctoritate Sedis apostolicæ administrationem eius inieciunt, aut cõcedi filiis Regum primogenitis, aut viris illustribus procurarent. Nunc vero cum sit nobis in animo, postea quã Hispaniarum bella quiescerint, omnem armorum impetum in Mauros transferre, è re publica nostra esse duximus, ut interim Magistratus iste collecetur in Rege, quo facilius ab vno Imperatore viribus aucto vniuersæ res bellica gubernetur. Quod vero ad Commendatarium maximum atstinet, ego curabo, ut boni consulat, & pro fide, qua erga me, Regemq; habet, non egre latius sit. Ad hoc vero perficiendum, duas modo à vobis res peto, primum, ut suffragationem istam impræsentiarum differatis, alterum, ut ab apostolica sede per libellos supplices petatis, ut pro magistro, sine quo ordinis corpus esse non potest, det vobis Hispanorum Regem, quod non modo erit vnicuiq; vestrum vtile, sed & vniuerso ordini honorificũ. Cõsiliarius sui

DECADIS PRIMAE.

Commendatarium maximum facit participem: idq; ut quo animo ferat, ab eo petit: seq; pollicetur, si de iure suo ex-
periri vellet, non obstatum, quo minus ius suum persequeretur. Commendatarij, quod à Regina sunt iussi, facient libenter, nam & comitia dissimulant, & à summo Pontifice pro administratione ordinis Regem sibi deponant. Commendatarius vero maximus, ut cumq; Reginae imperium acceperit, assensus est illi, Et vultubulari nihilo segnius ad bellum cum Lusitanis gerendum in suam provinciam redit.

Interim dum hæc Vclesy à Regina geruntur, Rex è Bar-
dulia Taurum venit, recensitisq; cohortibus, quæ erant in stationibus, & præsidijs contra Castrum Inui, aliq; Castellæ, & munitones, quæ pro Lusitano stabant, commendatq; bellicæ rei summa Duci à Villa Formosa fratri Notho, & Comiti Phario Hispaniæ Comestabili, ipse Oceaniam profiscitur, vbi Regina erat: & inde vterq; Toletum se confert, vbi pro victoria toties parta, & periculis euasis in bello Lusitano concepta vota persolunt. Diui Francisci cenobium, & templum illi annexum sub nomine diui Iohannis ædificant, & omnia quidem magnificentissime, & pro dignitate Regia absoluta. Inde Madritum profecti accipiunt nuntium, per fines Pacis Augustæ, & ciuitatis Roderici duobus exercitibus Lusitanos in Hispaniam rursus hostiliter irruere, atq; omnia ferro, igniq; vastari. Scribunt itaq; ad commendatarium maximum Legionensis provincie, & ad Laurentiū Suarium Comitem Emporitani, quibus commendant tuendorum finium custodiam cum facultate, quos

ties opus esset euocandi ad arma omnes, qui aut stipendia re-
gia mercabant, aut ex ea causa immunitatibus fruebantur.
Fuit utrinque in aliorum finibus excursions, agrorum pos-
pulationes, mortaliū captiuitates, vulnera, cædes, captiuorū
venditiones, permutationesq; & multo maiora facinora,
quā ab hostibus nominis Christiani fieri cōsueuerūt. Nec
segnius in ciuitatis Roderici finibus res agitur, Nā ex mu-
nitionibus, quæ pro Lusitano stabāt, erūpebāt latrones, grassa-
toresq; eo audacius, frequentiusq;, quod audiebant Lusitanos
inter fines Hispaniæ versari. Negotio itaq; in regium
consilium misso, cum alij aliud sentirent, & à qualibet de
liberationis parte pericula & incommoda sequerentur, pla-
cuit tandem, ut Regina in partem illam Lusitaniæ, que ad
pacē Augustam pertinet, adiret, Rex vero traiecto mōte
Tauro contra Castrum Inui, & eiusdem factionis reliquos
pro sicisceretur.

FERDINANDVS Rex castellæ,
que pro Lusitano adhuc stas-
bant, simul obside-
ri iubet.

CAP. III.

Q M primum Rex Madrito in Methymnā
ad campum venit, conuocatis fratre Notho,
& Comestabili cum cohortibus, quibus illos
præfecerat, de obsidendis castellis illis vnde

DECADIS PRIMAE.

tot mala oriebantur, animum intendit, & quo modo id fieri posset commodius in consultationem mittit. Euocatisq; equitibus, peditibusq; omnis generis armaturæ, exciuitatibus, oppidisque finitimis, vno die quatuor castella distributis cohortibus obsidione cingi iubet. Alphonso Fonseca Abilensi Episcopo, & alteri Alphonso Fonseca Caucensium, & Alabegiorum domino, & Vasco Viuario Salmaticensis Episcopi fratri Cantapetræ negotium mandat. Septem ecclesiarum munitionem fratri Notho, Cappularū Petro Guzmato, Castrum vero Inui Ludouico Hemerobij comitis filio, & Frederico Manriquo. Paucis post diebus Cappularum præses concessa sibi, & vita, & fortunæ deditionem fecit, præfectusq; obsidionis illius ad castrum Inui ire iubetur. Dux à Villa formosa, posteaquam Septem ecclesiarum munitionem bimestri tempore tormentis, machinis, crebrisq; oppugnationibus afflixisset, adeo cōcusit, eòq; angustiæ rem deduxit, vt tantum vita concessa cogere obsessos in deditionem venire. Omnes latrocinio infames, atq; sceleribus insignes, quos interim poterant intercipere, Rex iubet patibulo suspendi. Quo terrore perculsi, qui Cantapetram præsidio tenebant, & ipsi de diditione faciendâ cogitare cœperunt, quod & factum est illis facultate libera in Lusitaniam suam redeundi. Solum restabat iam castrum Inui, in quo Rex transferri iubet totam belli, & aliarum obsidionum molem, iussitq; metari bina castra, altera ad Dorium flumen, altera in agro suburbano, quæ prohiberent, ne terra, aut aqua commocatus in oppidum in-

portaretur. Post aliquot dies Regi videbatur oppidū debere oppugnari, quia, ita erat omnibus necessarijs instructum, vt longo tempore obsidio esset duratura. Erant, qui oppugnationem illam in aliud tempus esse differendam censerent, quo ad obsessorum vires, & victui necessaria deficerent, & rumor ad eos perueniret de sociorum deditioe. Ediuerso alij instandum esse oppugnationi dicebant, propterea quod instabat hyems, in qua neq; milites sub dio hylere mare, neq; equi pasci, neq; machinæ, puluisq; mitrarius defendi posset, quin corrumperetur. Capto vero oppido posse obsidionem arcis continuari, quoad caperetur à militibus facile tolerantibus sub tecto temporis iniuriam. Huic sententiæ Rex accedit, iubetq; postridie sub primam lucem tormenta, & machinas intendi, fossas ea parte, qua oppugnatione erat incuuda rudere, atq; materia compleri, testudines, pluteos, arietes, scalasq; parare. Erumpunt, obsesiq; hostes accedere prohibent. missilibusque submouent, pugnatur aliquando cominus. Editur vtrinq; cedes maxima, durat pugna per totum diem, quo ad nox aduentant vtroscque dirimit, postridie repetunt idem opus, atq; deinceps idem faciunt vsque in decimum diem, quoad & fossæ sunt oppleta: valli, & propugnacula diruta, scalæ admouentur muris, quos præsidarij fessi, laboribusq; confecti deserunt, atq; in arcem moliuntur, diu noctuq; pugnatur. Erant, qui arcem præsidio tenebāt, plures quam quadringenti strenui milites, & ex scelerū conscientia fortes, & qui nullū periculum formidarent. Rex hoc in statu obsidionē relin-

DECADIS PRIMAE.

quens, cæteraque præfæctis commendans, Methynniam ad
campum se confert, res alias creaturus.

REX Ferdinandus Montis Leonis muni-
tionem in agro Salmanticensi
recuperat.

C A P. IIII.

GRAT Salmantice prætor maximus Gar-
sias Osorius, is detulit ad Regem, Rodericū
quendam Maledonatium ordinis equestris vir-
rum, eundemque Salmanticensem ciuem tene-
re præsidio arcem munitam, quæ ad ciuitatem pertineret, co-
gnominatum Leonis montem, vnde in finitimos agricolas,
pastoresque, atque in viatores interdum longinquius ini-
quam exerceret dominationem, quem nihil paderet iura di-
uina, et humana violare, non æquo iure cum suis ciuibus
vivere, non maiores obseruare, non à minorum iniuria se
abstinere. Accedebat his omnibus falsarij crimen, quod
monetam autoritate sua feriebat, veraque permutabat, fugi-
tiuorum deniq; receptator erat, et facinorosum omnium
asylum. Quod vbi Rex pro comperto habuit, cum pau-
cis comitibus Salmanticam iter arripit: ad Prætorē clan-
culum diuertit. Vbi sit Rodericus ille Maledonatus, res-
quirit. Domi sue aiunt, cum alijs ordinis sui, esse. Con-
scendit equum Rex, prætorē cum executore officiali satellis

tibusque ianuam obsideri iubet. Atqui Maledonatus in-
 terclusam sibi viam, qua fugeret, cernens, per solaria, tas-
 bulataq; perq; tectorum imbrices clapsus, in diu Francisci
 eadem se recipit. Rex imperat monasterium obsideri, &
 nisi à fratribus dedatur, templi ianuas reuelli, atque si fue-
 rit opus, effringi. Egreditur cum fratribus sacre domus
 custos. Regis genua complectitur, supplicat, ignoscat ho-
 mini, vel ob eam causam, quod ad religiosam domum con-
 fugerit. Atqui Rex, ut erat ingenio facilis, naturaq; in-
 dulgentissimus, precibus fratrum commotus, hominem quã
 tenuis criminisum vita condonat, modo arcem, quam inhu-
 ria tenebat, Regiæ potestati traderet. Fratres Regis iussa
 exequantur, fugituum ex latebris produnt, cum Regis mi-
 nistris in vinculis ducunt, quo ad arcem tradat, ducitur ad
 Leonis montem. Cui Rex, quid suis dicere debeat, præ-
 scribit. Ille suos ex arce sub fide publica egredi ad se iu-
 bet, & vos inquit, o amici quo me mea traxerit fortuna vi-
 detis. Libertas mea in potestate Regis est, sed vita in
 vestris manibus. Nunc experiar, an quo tempore vos
 mihi autoravi, prestastis fidem, quam mihi dedistis, idemq;
 permanetis, quos fore vos estis polliciti. Dicite hæc meo
 nomine vxori, atq; ut Regi suam arcem, quia iam mea non
 est, sine mora tradat, nisi manuæ & maritum perdere, atq;
 omnem familiam nostram proditiõis ignominia æternum
 notari. Cæterum illi in arcem recepti, siue vxore volen-
 te, siue nolente, clamant, se nolle arcem tradere, nisi mas-
 gnis, atque insignibus donentur premijs. Quod si Rex

DECADIS PRIMAE.

in præsidem seuerit, se facturos minantur, ut ille non inultus ad Manes descenderet. Nam Lusitanorum res non usque adeo erant deperditæ, ut non possent redintegrare bellum in Hispania, seque non adeo parui esse momenti, ut quo ipsi inclinarent, non et eodem statera propenderet. Hæc et huiusmodi verba ex munitione homines perditiblaterabant. Cumq; iam victis manibus, et lugubri veste, vultuque miserando eò loci deduceretur Maledonatus, vnde crudele spectaculum ex arce videri posset. Iam iamq; carnifex gladium stringeret, iuguliq; partem tentaret, qua ferrum immergeret, clamabat identidem, miserabilis homo, perfidiamq; suorum exprobrabat. sed præcipue in uxorem querelas suas referebat. Hæc est illa fides, inquit, ò Uxor, qua matrimonij sedus iniuim? hic amor, hæc pietas est illa, quam te mihi exhibituram in prosperis et in aduersis pollicebaris? Nunc demum experior, quãti viuam feceris, cum sic morientem parui facias. Neq; me Rex iubet occidi, cum suam repetit, neq; carnifex hic, qui iussus ligauit manus, mucronemq; iugulo intentat, sed familiares, et amici mei, sed tu simul cum illis, quibus fortunas meas credidi. His vocibus, qui munitionem tenebant commoti deditionem faciunt, atq; ex pacto præsidens suam à morte redimunt, sibiq; libertatem abeundi, quo uelint, à Rege impetrant. Arce tradita, et in Regis potestatem redacta, Rex Salmanticam, et è Salmantica Inui castrum regreditur obsidionis statum reuifendi causa.

CASTRORVM Iuliorum arcem,
quam Præses adhuc pro Marchione
tenebat, Regina tan-
dem obtinet.

CAP. V.

REGINA Madriti à Rege, quo tempore digressa est, Fanum illud in toto orbe famigeratum, quod est ad annè Lupi religiose adit, atq; inde mittit vnum è secretarijs suis ad Petrum è Bialia, qui castrorum Iuliorum arci pro Villenatiè Marchione praesiderat, atque vt ex pacto conuento, quod eum illo factum erat, munitionem Gonsalo ab Abila tradere sequestro tenendam postulat, quo ad Marchioni de certis quibusdã rebus fieret satisfactio. Præses per eundè secretariũ respõdet, se viuo nunquã in Regiã potestatè arcem sibi creditã esse venturũ. Non si sciat se omnia perpessurũ, q̃ longo tẽpore obfesi perpeti cõsueuerunt. Ad hoc praesidis respõsum Regina quid faceret dubia, ne frustra inciperet, quod exequi non posset, arcemq; sine effectu obsideret, mittit alterũ, qui blãdicijs, & pollicitationib; præmijs, & muneribus illũ pellicret. At ille multo durior factus, nõ modo ab incepto nõ mouetur, sed orat, hortaturq; Regiã, ne ad urbem accedat, ne cogatur aliquid contra Celsitudinẽ suam committere, quod tamen sui defendendĩ causa iure

DECADIS PRIMÆ.

Suo possit facere. Regina hoc responso indignata, dignas tanta principe iras concepit: omnis armaturæ milites conuocari: & ex eadē prouincia, ubi res agebatur, finitimos acciri, parari oīa, quæ ad obsidionē, oppugnationēq; foret necessaria, ipsaq; ad Castra Iulia proficiscitur. Vbi quia expectata ueniebat, apparatu magnifico, sed maiori laetitia omnium, est excepta. Igitur oēs, qui è Batia, & ex prouincia, locisq; finitimis erant euocati ad præscriptū tēpus, eō cōuenerunt. Quibus à Calatrana Magister, qui cum Marchione patriuele suo iam in Regis & Reginae gratiam redierat, & Alphonsus Monroius, qui se Magistrum à Traiani Ponte profitebatur, se agglomerant. Accesserunt præterea proceres alij, qui aut stipendia regia mercebant, aut qui gratuita operam in hoc bello nauare cupiebant. Machinarij quoq; omnia tormentorum genera ex finitimis locis componere iussi, ceteraq; parari, quibus erat opus. Tum Regina nō iam blanditijs, & pollicitationibus ut antea, sed comminationibus terrorem incutiens, præsidem aggreditur, atq; nisi pareat, se non cessaturam minatur, quoad illum proditoris, atq; maiestatis reum peragat, pœnasq; debitas scelerum suorum pendat. Ad hæc præses Regina supplicat, ut iubeat Marchionem acciri, quem non dubitabat imperata facturū, si Regina iuberet. Nam se, qui autoratus obnoxiusq; illi esset, non debere, nec posse facere, neminem esse, quin fateretur. Placuit Reginae consilium, dat literas ad Marchionem, utq; ad se veniat, illum rogat, idq; quod è re utriusq; negotium futurum dicit. Marchio, & si non ignorabat,

qua de causa vocaretur, tantumq; praesidi suo fidebat, quod nisi suo iussu arcem traderet nemini, veritustamen ne Regina indignationem in se concitaret, venit: & quod Regis na voluit exequitur, praesidiq; praecipit, ut Reginae iussis obtemperet. Reginae arcis potitacum potuisset illam cuiuscumq; alterius fidei committere, nihilominustamen Gonzalo illi ab Abila, cui ex pacto cum Marchione, ut diximus, sequestro deponenda erat, credit: atq; ex conuento cum Marchione ut satisfiat, certis quibusdam bonis viris facultatem concedit. Inde ad castra Ceciliae itinere vnius diei proficiscitur, ubi paucos dies immorata est, dum in oppidanorum iniurias animaduertit, lesiq; satisfieri iubet, dumq; edilitates & decurionatus, villicatumq; oppidi, qui magistratus quotannis suffragatorum punctis creabantur, & in comitijsoriebantur contentiones, & ex contentionibus cedes, & vulnera: immortale odium, & non sanabile vulnus. Statuit deinceps, ut non annui, sed perpetui magistratus essent, primi autem in hunc modum creati sunt. Ex utraque factione certi quidam viri ex ipsis nominati sunt, ex his sortiri iussi quis cuique magistratui cederet, & cui sors contingeret, eius officium cum vita finiretur, atq; deinde in eius locum is sufficeretur, quem Rex & Regina, atque deinceps, qui pro tempore regni culmen obtineret, sufficiendum esse decreuerint. His peractis Regina Hispaniam versus molitur viam, quo eundi necessitas urgebat.

REGINA Hispalim adit, & quid illic
egerit multis verbis enumerat.

CAP. VI.

CAUSA tam longam viam ad eundem Regi-
ne fuit, quod lumen illud non modo Bæticæ,
verum etiam totius Hispaniæ propemodum
erat extinctum bello cum finitimis urbibus,
que alioqui sibi fuerant contributæ, & quasi urbis Metros-
litane, hoc est, matricis filie, & partita membra Asindû,
Astygi, Carmonia dissensionibus duorum eiusdem ciuitas-
tis, qui totum populum in duas partes distrahebant, à Mety-
mna asindica Enriqui Guzmani Ducis, Roderici Pons-
ty à Germanica Legionz Marchionis Gaditani. Non erat
plebis à patribus dissensio illa, non ordinis equestris à senas-
tu & plebe, non sacrorum à profanis, sed omnia totius cor-
poris membra in factiones binas queq; partita, inter pa-
trem & filium, inter virum & uxorem, inter fratres
propinquos, & affines discordiæ & similitates, hinc odia
& inimicitia, que non sinebant illos esse quietos. Latius
adhuc serpebat malum, quod se ad aliarum ciuitatum ditios-
nem extendebat. Nam Cordubæ duæ quoq; erant factio-
nes, altera, que Alphonsum Aquilaniæ Montille domi-
num, altera, que Iacobum à Corduba Egabrensem Comitẽ
sequebatur. Atq; hæc duæ à Methymna asindica, illa Mar?

Chioni Gaditano federate. Igitur Regina partem illam Beticæ, quæ non solum vectigalia Regibus pendere consuevit ad belli supplendas necessitates, verum etiam ad ornamenta pacis, extraordinariosq; sumptus sufficit, Hispalim venit. Quæ ciuitas ex gentis illius consuetudine ludos magnificentissime parat, urbem sertis & coronis, aureis & tapetis, velis & caustis, fontibus aqua & vino featurientibus ornat, magnaq; omnium ordinum lætitia excipitur Regina omnium votis expetita, omnium precibus à Deo immortalis postulata. Deducitur deinde ad templum illud insigne virgini Deiparæ dedicatum, ex consortio cum diuo Clemente martyre atque Pontifice Romano, cui ædes illa fuerat à Ferdinando dicata, propterea quod in die illius festi urbem illam ex Maurorum potestate ceperat, atq; ad Christianam religionem restituit. Diua igitur Dei genitricem eademq; virginem salutata, habitisq; gratijs pro tot tantisq; erga se coniugemq; suum Regem beneficijs, ad palatia Regum perducitur, quæ fuerant à maioribus suis pavimentis to vermiculato, parietibus musaicis, laquearibus cedrinis in pænorum morem arte punica constructa. Cumq; ex itinere laboris per aliquot dies quiescisset à negotijs, audissetq; ciuium querelas, de ciuilibus criminalibusq; causis à multis temporibus non decisis, iubet institui septimum quemque diem Veneris, in quo ipsa pro tribunali sedes ius diceret. Se debant ex altera parte Præsules, qui ciuiam comitabantur, & ex altera Regij Senatores & ciuiles Põntificesq; iuris peritissimi: ante se subsidebant tabelliones, Scribe, Secretarij

DECADIS PRIMAE.

& qui præerant à commentarijs, astabant, & qui insignia
 Regia præferunt lectores, nullæ dilationes, nullæ nūdine
 nisi in diem perendinū tergiuersantibus reis conceduntur, si
 qua lis adeo implicita, quæ non posset breui tempore finiri,
 delegabat diffiniendam alicui ex iurisconsultissimis. Mir-
 rum dictu, intra bimestre tempus omnes, quæ impendebant,
 composite lites, aut per se ipsam, aut per illos, quibus causæ
 se delegabantur infelicitatos facinorososq; in depecu-
 latores, decoctoresq; in adulteros & stupratores, in grassa-
 tores & latrones animaduersum est, præterquã in eos, qui
 uertere solū, aut in exiliū timore aufugerūt. At ciues cū
 uiderēt urbē malefactoribus plenā, & esse neminē ferē
 quē non labes aliqua tangeret: si iustitiæ rigor in vniers-
 fos seuiret, fore, ut ciuitas desolaretur, adiungunt sibi Al-
 phonsum Solisium Episcopū Gaditanū: qui eotēpore pro
 Petro Mendoza S. R. E. Cardinali atq; Archiepisco-
 po Hispalensi Vicariū Prouisorēq; agebat in illa ecclesia.
 Is cū magna populi multitudine ex omnibus ordinibus cole-
 lecta Reginā adit, proq; uenia impetranda longā orationē
 habet, locisq; cōmūibus utitur in cōmendanda iustitia, &
 misericordia, ueritate & pace: ita tamen ut sit propensior
 in pacē & misericordiā. Afferebatq; illud ex Psalmogra-
 pho. Misericordia & ueritas obuauerunt sibi, iustitia
 & pax osculate sunt, & de Samaritano (hoc est) de Iesu
 Salvatore nostro, qui vulnerato à latronibus in quos incide-
 rat, infudit uinū & oleū, sed plus olei, quod leniret dolo-
 rē, quã uini, quod excitaret. Utq; illud, ut sitis filij patris

qui in caelis est, qui facit solē suū oriri super bonos & malos. Quodq; & si nulla hominū societas sine iniustitia diu stare posset, tamē cū iā flagitia & facinora crebre scāt, iustitiae munus restringēdū est, nisi quatenus exēplo aliorū temeritas est cōercēda. Sed quid facias cū omnes pariter in eā dē labē trahūtur? quid cū in eodē sunt? Quid igitur facies mus, inquit, o Regina omnium mortalium clarissima, atq; proinde indulgētissima? Nimirū, ut cōfugias ad sententiā illā Pœtæ, quæ iam abiit in Adagiū, quicquid multis peccatur, inultum est. Nam si iustitia (inquit) gladiū expresserit, omnia in antiquā solitudinē redigentur. Audacius aliquid dicā optima Princeps, quæ hanc mihi copiā dicendi concedere dignata es. Si in hoelachrymabili bello, in quo cum Lusitanorū Rege non de gloria, sed de summa imperij decertastis, inclinante iam ad vos victoria, omnia pro in euestro persequi velletis, nōne incideretis in illud proverbium etiam vulgo comprobatum. Summum ius, summa iniuria est: an non potius illam sequeremini sententiā Senecæ Pœtæ tragici in Hercule furenti?

Si aeterna semper odia mortales agent.

Nec coeptus unquam cedat ex animis furor.

Sed arma felix teneat, infelix pareat,

Nihil relinquenti bella. Tum vastis ager

Squallebit aruis, subdita tellis face

Altus sepultas obruet gentes cinis.

Pacem reduci velle victori expedit.

DECADIS PRIMÆ.

Victo necesse est.

Ad tandem in peroratione miserationis formenta, que Reginam faciendæ iustitiæ cupidam compescuit, eos que deduxit, vt omnes donaret veniæ, omniq; à crimine absolueret, præterquam eos, qui aut hæreseos impietate, aut eris alieni debito erant obnoxii.

DVCIS à Methymna Oratio apud Reginam contra Marchionem, Gauditanum, & Marchionis excusatio.

C A P. VII.

DOSTEAQVAM priuatorū lites quiescunt, duo illi principes duces, omnium malorum causa, inuicem se apud Reginam criminantur, altero in alterum omnem culpam reuertente. Dux à Methymna A sindica occasione arrepta priorem locum occupat, atque in hunc prope modum est alloquutus. Quanta Guzmanorum domus obseruantia & fides erga Hispanorum Reges decessores tuos clarissima Princeps fuerit, quam illustria in vniuersam Hispaniam reprobentur beneficia extent, neminem esse opinor, quem lateat. Nam, vt omittam illa vetera, non est silendum, quod prodigio simile videtur, vnde familia nostra nobilitata est. Alphonsus petrides Guzmanus, qui præsidio Mellariam quam existimo esse, que nūc dicitur Tarifa pro Xantho Hispanorū

huius nominis Rege quarto tuebatur, cum obsideretur à Ioã
 ne Regis fratre exule auxiliariis Bellamarinorum Res
 gis Abenueza copijs adiutus, admonereturq; , ut munitio
 nem traderet in Maurorum hostium potestatem, nisi mas
 let filium suum, qui à Mauro Rege in vinculis tenebatur,
 ante ipsius patris oculos trucidari, non modo Arcem non
 tradidit, sed & per muros pugionem proiecit, quo filius cõ
 funderetur. Quo miracula stupefactus hostis, & filium in
 galari iussit, & deditiois spe sublata obsidionem soluit.
 Illud quoq; omnibus notum, quo pacto Enriqus Guzman
 nus rebula Comes secundus Ioannis Alphonsi primi Comi
 tis eiusdem oppidi filius, idemque Alphonsi Petride Guz
 maninepos, cum terra marique oppugnaret Gebeltaricum
 à terra Ioannes filius pater meus, à maris Oceani parte
 ipse pater, idemque auus meus clastarijs oppugnatoribus,
 estu superueniente vndis obrutus est, cumq; se in scapham
 recepisset, potuissetq; incolumis euadere, dum misericordia
 percussum plures admittit, quam nauigium potuisset suste
 nere, ipse cum omnibus periit. Quid de patre meo pris
 mo à Methymna A sindica Duce Ioanne Guzmanso dicamus
 qua fide, qua constantia, qua vigilantia bello plus quam
 ciuili, quod pater tuus gessit cum fratribus suis patruelibus
 Ferdinandi que Tarraconensium Regis patru sui filijs, hæc
 ipsam urbem defendit, cum reliquæ omnes ciuitates finia
 timæ ad illos defecissent. Qua felicitate, immo, qua ces
 leritate Gebeltaricum illam familiæ nostræ fatalem post
 centum & triginta annos à Mauris possessam recepit, Chri

DECADIS PRIMAE.

stianeq; fidei reddidit. Sed nolo Maiorum meorum ob
 sequia in Reges suos debita commemorare, nam genus &
 Proavos, & quae non facimus ipsi, vix ea nostra voco, sed
 tantum mea: quae, quia omnibus nota sunt, paucis perstringã.
 Quanta labe vniuersam Hispaniã inuasit, postea quam En-
 riquus frater tuus gubernationis habenas remisit, seq; totu-
 tum paucorum amicorum arbitrio tractandũ dedit, nostri cla-
 rissima Princeps omnes ciuitates siue volentes, siue nolens
 tes aliquem sibi ducem ex primoribus finitimis ascuerunt,
 malueruntq; tyrannorum impotentiam pati, quam suo Res-
 gi seruire. Huic ciuitati duo imminebant, qui de princi-
 pata parati erant decertare, ego (vt ingenue fatear) & Ro-
 doricus Pontius Marchio Gaditanus, sed dispari ex causa:
 ego, vt patriam mihi clarissimam conseruarem, atq; in ob-
 sequio regi suo debito continerem, atq; in eo statu, quo Mam-
 a Maioribus meis accepi, perstare suaderem, ille vero vt
 quacumq; ratione possset, eam labefactaret. Vterq; quidem
 nostrum ciuis & indigena: sed qua pietate fuerimus in rēp.
 Hispalensem, non dico me & illum, qui in haec tempora in-
 cidimus, sed mei atq; illius maiores, qui fuerant contempo-
 ranei: ciues ipsi sunt testes, cum mei semper coluerint hanc
 urbem quasi matrem, illius vero tractauerint quasi nouer-
 cam. Et nunc uterque nostrum in suo studio permanet,
 atq; maiorum suorum instituta persequitur. Omitto Enri-
 quo Rege, quid uterq; nostrum egerit, ego pro hac urbe,
 ille contra. Sed postea quam Celsitudo tua Hispaniarũ res-
 rum potita es, facta Regni diuisione per Marchionẽ Villes

natem, ego prior pro vobis in hac urbe signa, acclamationes
 q; substuli, ille vero siue scelerum suorum poenas timens,
 siue, quod est ingenio rerum nouarum cupido, statim ahae
 sit ijs ducibus, qui primi sumpserunt arma contra vos Reges
 clarissimi, atq; gubernationis vestrae initia interturbare,
 sunt conati: & ipse quoq; per se cum Lusitanorum Rege coe-
 pit agere, quemadmodum illi hanc urbem traderet. Has
 bet Asindum equis & armis nobilem ciuitatem grandi prae-
 sidio oppressam, pulsos ciuibus: qui illius audaciae non obtem-
 perabant. Habet Arcem cum Oppido Alcala ad fluuiū irā
 in agro propemodum suburbano huius ciuitatis. Habet cō-
 plures facinorum suorum adiutores & conscios, qui ni-
 hil magis spectant, quam huius urbis direptionem: at im-
 primis Ferdinandum Ariam metatorem, qui Tarifam insre-
 to gaditano Castellum munitissimum & Vtrariam per gran-
 de municipium cum Arce munitum tenet. Quid autem hoc
 tempore cogitet, argumento est, quod neq; per literas quic-
 quam benignum ad Celsitudinem vestram scripserit, quo se
 excusaret, neq; nunc quidem, cum sit tam prope, obseruantia
 suam erga vos declaraturus venit. Erit igitur iustitiae
 tuae Regina clarissima bene de te, deque patria sua meritos
 premijs afficere, male vero meritos male perdere, atq; im-
 primis hanc ciuitatem vobis, atq; maioribus vestris obsequē-
 tem, malis perniciosissq; ciuibus purgare, bonis autem pacisq;
 amatoribus quietam relinquere. Ad hanc Ducis orationē
 Regina comiter & benigne respondet, obsequia sua erga
 Regiam celsitudinem & Maiorum suorum benefacta is

*remp. Hispanā sibi esse gratissima, atq; eo nomine se habitū
 rarrationem, ut non frustra fecerint ea, quæ ex officio bo
 ni viri facere tenebātur. Quod vero ad Marchionem per
 tinebat, se eacausa potissimū Hispalim venisse dixit, ut il
 lius vr̄bis statum componeret, pacificaretq;. At Marchio
 videns se eò Fortune delapsū, ut si quid antea simulauē
 rat, iam simulare non posset, cum præsertim nihil vnquā pa
 lam fecerit, quod posset dici factum, in quo Regia maiestas
 imminueretur, Hispalim venit vno tantum familiari comi
 tatus, atq; à ianitoribus in conclaue admissus, quò se iam Re
 gina receperat, suspicatus, longa Ducis oratione, & causa, q̄
 videbatur esse melior persuasam, alia via se insinuauit, bre
 uiterq; illam sic alloquutus est. En tibi Regina præpotens
 Marchio ille Gaditanus, quem aduersarij mei apud te crimi
 nati sunt, in manibus tuis est. Veni, non ut crimina illorum
 in ipsos autores retorquerem delicatissimas aures tuas obtū
 dens, sed ut in me ab illis obiēta purgarem, atq; innocentiā
 meam ostenderem, quæ me securum facit, ut sine vlla fide
 publica huc venirem. Veni inquam, non ut alios accusem,
 sed ut me ipsum à suspitione de me concepta excusem. Di
 cunt aduersarij mei, me tenere armis oppressam Asindum
 & Alcalā ad Iram fluum, ex hoc loco faciam tradi, cui Cel
 situdo tua iusserit. Quod si etiam ijs, quæ mei patrimoni
 sunt, opus est, hoc loco & tempore tibi trado, quando me
 ipsum quoq; tibi tradidi. Quod vero ad suspiciōem de me
 habitam auinet, si vllum fuerit repertum factum, aut dictum
 in quo Celsitudinem vestram læserim, ecce me paratū, ut*

laese maiestatis crimentuae Celsitudinis arbitrio luam. Quid si sui negligentior in declarando hunc animi mei sensum, hic ipse aduersarius meus fuit in causa, qui mihi domi negotium faceſſebat. Hac Marchionis oratione Regina placata ad tradendas munitiones illum, omni crimine absolutum, dimisit.

QUOD Regina receptis munitionibus, quae ad Hispalim pertinebant, totam regionem illam pacavit.

CAP. VIII.

NVNQVAM putarat Dux à Methymna Asindica, Marchionem Gaditanum eo venturum, sed neque familiares amici opinati fuerant, quod obsequium exhiberet Reginae, arcemque Asindicam traderet, cui Regina tradendam esse iuberet. Nunc vero cum viderent omnia ceciſſe aliter, quam existimarent, omnes spes suas, inanesque cogitationes abiecerunt, atque se paulatim ad alia studia trāstulere. Nam antea toti a spe belli gerendi contra Marchionem pēdebant, seque locupletes facturos expectabant ex diuitijs agrestibus, quas Rustici agricolae et Pastores illius iusibus subditi possidebant. Nunc vero alios curare mercaturam, alios praedia colere, alios rem pecuniariam exercere, et ex opificibus, turbaque urbana suam quisque artem repetere. Itaque Arce Asindica à Marchione tradita Iohanni à Robreto et munitione Alcala ad irā finium, imperat

DECADIS PRIMAE.

Duci à Methymna, ut Marchionis exemplo & ipse tradidit munitiones, quae civitatem ad Hispalen. pertinebant, idq; nõ est. cunctatus facere, ne videretur in exequendis Reginae iussis segnior, quam fuerit Marchio. Fuerunt autem munitiones trans montes marianos Fraxinetum, Archium, Braecena, Alauisum, Constantina, citra montes Nebrissa, capita sancti Ioannis, Ponticulus, quibus praesidere bonos viros ciues Hispalenses, qui modo fuissent alterutrius factionis exortes. Iussit quoq; nomine suo Ferdinando Arce metatori, qui praesidio Vtrariam tenebat, ut Oppidum cum Arce Hispalensibus redderet. Mellariam quoq; quam iuniores in Tarifam commutarunt, restitueret Alphonso Enrique Hispaniarum Arthithalasso, cuius praesidium hereditario iure ad illum pertinebat. Ad haec Reginae iussa praemeditatus respondet, iniuste secum agi, si quod semel iure possedit, si ibi invito subripiatur, Arces illas ab Enrique Rege sub se de publica Gonzalo Saucedre patri suo perpetuo iure traditas, seq; illius haereditem esse indubitatum, simul etiam Praesidi, qui pillo Vtrariae Arcem tenebat, iubet, ut se muniat, tueraturq; polliceturq; si Regina obsidionem tentauerit, se tempestiue suppeditaturum. Arcis praeses non minori animo iussa metatoris accipit, quã illi fuit imperatum: parat omnia, quibus opus erat ad se, comitesq; suos propugnandos, qui & ipsi parati erant, aut munitionem creditam tutari, aut indubitatam mortem oppetere. Regina hominum pertinaciam audiens iubet illos magna cum diligentia obsidione cingi. Cohortes praetorianas, & qui ex curialibus armari potues.

riant, & eos qui sponte sua huic se necessitati obtulerunt, eodem mittit, tormentis & machinis muros quati precipit, atque ita per dies circiter quadraginta nihil praetermittitur eorum, quae inter obsessores & obsessos in obsidionibus fieri consueverunt. Igitur Regina cum videret negotium in dies protelari, Guterrium Cardenium Quaestorem suum maximum mittit, ut quo in statu sit res, inquirat, & quibus esset opus, cognoscat. Is cum primum Vtrariam accessit, praefidem hortatur ut deditioem faciat, antea quam Reginae indignationem in se conuertat. Quod nisi faciat, atque potius Fortunam quam rationem experiri mallet, se pro composito habere illi breuiter esse pericundiam. Ad haec praeses cum diceret nullas se deditioem conditiones velle audire, quin potius malle omnia perpeti, quae victi a victoribus perpeti consueverunt, Quaestor maximus videns se nihil proficere, neque a periuacacia sua hominem posse renouari, oppugnationem a quatuor partibus parari iubet, eorum tormenta, machinas, stilopetas, & scorpiones, arietes, testudinesque intendi precipit, atque sub primi lumina solis & ortus negotium incipi, quod sine vlla intermissione ad vesperam usque perduxit. Cum ex utraque parte plures cecidissent, neque iam obsessi oppugnationem viris sustinere possent, cum recedentes ex oppugnationibus fessis vulneratisque succederent, neque obsessis requies vlla daretur, tandem victi succubuerunt. Omnes caesi, aut ad mortem vulnerati praeter duos & viginti, qui postridie Hispalim ad reginam in vinculis traesucti suspensio vitam finierunt. Nam Praeses imprimis pugnam miserabiliter & digne iam perierat.

DECADIS PRIMAE.

QUOD Regina dum esset Hispali
Ioannem peperit, qui fuit deinceps pri-
mogenitus Princeps, atq; hæ-
res designatus.

CAP. IX.

DUM hæc administratur à Regina Hispali, Rex
non cessat Castri Inni obsidionem interiuscere,
atq; mittere in consultationem frequenter, si quo
modo arx illa sine dolo, siue pacitione, siue quo-
cunq; alio modo sine viribus capi possset. Nam cum ratios
ne sius oppugnatio foret periculosa, velletq; Rex non nul-
to sanguinis dispendio negotium confici, Reficit cohors
tes, prefectos instruit, stipendia militibus soluit, et ces-
tera, quibus se absente opus esset, imperat fieri: ipse ad Re-
ginam properat in Baticis rebus occupatam. Vbi cum per
aliquot dies fuissent immorati, Regina, quæ ex longo tem-
poris intervallo non pepererat, atque ea ex causa iam se in-
ter effectas numerabat, ex inopinato pregnans est inuen-
ta, peperitque filium suum primogenitum Principem Re-
sgnorum heredem, ex puncta Elisabe iam septenni, quam,
desperata virili prole, futuram Hispaniarum Principem
iurauerant, atque ab alijs iurari fecerant. Natus est igitur
Ioannes princeps Anno à salute Christiana Millesimo
quadringentesimo duo de octogesimo tertio. KL. Iulias.
Ingens ex eo nuncio sequuta est Leticia per omnes terras

Hispanorum Principum imperio subiectas, quoniam natus
illis tranquillitatem, pacemque perpetuam omnibus polli
cebatur. Illo eodem tempore Alboacen Granatensium
Rex per legatos petijt inducias à Rege & Regina, respon
sumque legatis, induciarum conditiones placere sibi, modo
soluerent censum à Granatensium Regibus Hispaniarum Prin
cipibus pendere solitum. Legati rursus missi eadem de re,
quod ad exactionem census pertinebat, respondent. Reges
illos, qui soliti erant censum illum tributarium pendere, mor
tuos esse, neque iam in monetarijs officinis cudebatur an
rum & argentum, nunc vero non fabricari nisi ferras
cuspides & spicula, quæ præfigerent hostibus, quibus se ab
exactione illa tributaria liberarent. At nostri, tametsi re
sponsum illud superbia, arrogantiaque plenum videbatur,
quia tamen induciæ illæ vti isque conducebant, & Lusitano
rum temeritas & audacia pendebat adhuc, temporarias indu
cias concedunt. Restabat rebellioem vlcisci Metatoris Fer
dinandi Saucedra: principio illius bona publicantur, spoliat
ur honoribus, declaratur perduellionis reus, mittitur Co
hortes, cum Prefectis, qui illum querant, que situmque vnde
que ad vltimum supplicium trahant. Sed cum esset vir no
bilis, haberetque complures propinquitatis & affinitatis in
re coniunctos, quorum obsequia in Lusitanorum bello fuerat
illustria, ut cumque merito venia donata, bona, honoresque
restituti, presidium Tarife cum Arce Alphonso Enriquo
Hispaniarum Archithalasso restitutum. Petro Godoi, qui
tres Carmonenses Arces presidio tenebat, imperatum,

DECADIS PRIMAE.

ut illas traderet, qui aliquandiu cunctatus dum rependi sibi nescio quos sumptus exigit, tandem Regis & Reginae iram veritus nulla conditione tradit, traditasque Gutierrez Cardenio Questori maximo sub fide publica credidit.

Commendatarius quoque maximus Legionensis provinciae, qui Lusitano bello, quemadmodum saepe dictum est, insignem operam nauarat obsequiorum suorum fiducia petit à Rege & Regina supplicatque, velut ius suum in magistratus petitione sibi seruari: se fuisse tredecim commendatariorum suffragis creationem, Magistratu atque totius ordinis consensu pro magistro expeti, seque ita meritum de re publica Hispana, ut repulsam pati non mereretur. Regina vero & si cupiebat dignitatem illam in Regis capite collocari, tamen habita ratione commendatarij maximi tam praclare de se meriti, à Rege petit, ut illi cedat, neq; vllam esse rationem, ut in tam obsequentem amicam ingrati esse viderentur.

Iubent itaq; illum à tredecim illis suffragatoribus & totius ordinis consensu & vna omnium voce magistrum creari, mittuntq; libellos supplices ad Pontificem Max. ut electio illa apostolicae sedis auctoritate confirmetur, id qd' est à summo Pontifice concessum. Questor vero maximus in locum Magistri in commendatarium maximum est successus.

REX Victoriam proficiscitur, ut cum Ioanne patre quisdam res commentaretur, & inde de Hispalim ad Reginam redit.

CAP. X.

PACATIS

ACATIS Beticæ contentionibus, munitio-
nibusq; receptis, Rex, animo reuicendi patrem
Tarraconensium Regē, à Regina digressus, ad
castra Iulia venit, quorum arcem, quam Gonsa

lus ab Abila sequestro tenebat, in Xanthum ab Aquila ciuē,
equitemq; Abilensem transferri iubet, præsidioq; & neces-
sarijs alijs rebus instruit. Inde Victoriā recta proficiscitur,
quò iam pridem constitutum erat, Tarraconensium Regē esse
uenturum, & quidem iam aduentabat, cum filius in occur-
sum patri progrediens, cum iam congrederentur, filius pa-
tris dexteram manu prensans conatur illam exosculari, atq;
ille diu reluctatus manum subducit, seq; ad filij sinistram lo-
cat. Cumq; ad Tarraconensis diuersorium sic venissent, Hi-
spanus equo descendens patrem volebat in domū deducere.
At ille, absit, inquit, à me, atq; à dignitate tua fili charissime,
vt cum sis Rex Hispaniæ, vnde mihi est origo, & cui oēs
ex eadem stirpe propagati obsequium, & obseruantiam de-
bent, ego sim tibi dexter, & tu mecum sinister, hoc est exte-
rior incedas, atq; ita pater filium comitatus est vsq; ad illi-
diuersorium, & inde ad suum redyt. Ortus est de inde ser-
mo inter palatinos, vt fieri solet, an recte pater primas par-
tes filio cesserit, & filius acceperit. Nam vterq; Rex erat,
& Tarraconensis hospes Hispani filij, atq; idcirco maiori
honore afficiendus: & ijs accedebat, quod erat pater. At alij
dicebant recte factum esse, quod tamen si Reges erant, sed
tamen ita disparēs, quod filius ex toto, ex parte vero pater
erat. Erat eo tempore præsens

vir uir

Trugillo

DECADIS PRIMÆ.

consulissimus, & orator satis vehemens & probatus, atq; antiquitatum, & exemplorum memoria præclarus, qui ea de re consultus ab hominibus ijs de rebus ignavis respondit, re se fecisse utrumq; Regem, & patrem, qui filio primas cōcesserit, & filium, qui acceperit, atq; imprimis afferebat illud, quod. Q. Fabius maximus Consul, cum pater proconsul equo vehens illi obviam processisset, imperavit lectoari, ut iuberet patrem ex equo descendere, qui iussus paravit, filiumq; collaudavit. Atq; hunc tenorem uterque, in deferendis alteri honoribus, per totos illos viginti dies, quibus Victoriæ sunt comorati, in sedendo, & assurgendo, in deducendo, & reducendo, & cæteris in rebus omnibus, in quibus vita humana prioris, & posterioris ordinem posuit, servavit. Igitur cū primū de re cōmuni ceperissent inter se commentari, primum de Regno Navariæ constitutum est, ut decerneretur Phœbo ex filia nepoti Regis Tarraconensis, conseruareturq; in eo, tāquam vnus familiæ Regū Tarraconensis provinciæ, tametsi non per agnationem, sed per cognationem esset ex eadem familia ortus. Decreta quorū sunt multa alia ad Regni Tarraconensis, & Siciliæ, & Insularum nostri maris administrationem pertinentia. Inde digressi, Tarraconensis Tarraconensem suam, & Hispanus Castri Inui obsidionem reuisit, quam offendit ex voto per pulchre instructā, & obsessos iam ad deditionem clamantes, & libenter iam de se dedendi conditionibus audientes. Erant enim iam & numero multo pauciores, & viribus exhausti, atq; omnium rerum, quæ ad victū pertinebant eos

pia defecti. Cum enim res in eo esset status, vt facile transi-
 gi posset, ceptum est agi de arcis deditioe, & Rege cupido
 ad maiora curadi, & illis vltimum exitum timentibus sic cō-
 uenerunt, vt praeses cum suis satellitibus, bonisq; liberi abire-
 rent, quocumq; vellent, arcemque Regis arbitrio relinque-
 rent, traditamque demoliri, atq; solo aequari iussit, illi vero
 in Lusitaniam transmigrarunt. His peractis Rex Hispaniam
 ad Reginam proficiscitur, atq; inde Cordubam ire cons-
 tituunt: vt quemadmodum res Hispanenses, ita & Cordus-
 benses, quae eodem morbi genere laborabant, aduentu prae-
 senti, sua pacarent. Sed antea quam inde discederent, vt
 futurae ciuitatis tranquillitati prospicerent, Marchioni postu-
 lanti, veliceret sibi per regiam potestatem, a quo iure cum
 Duce a Methymna in patria communi viuere, responderūt,
 non esse e rep. Hispanensi, vt reditus in urbē illi pateret,
 quod cum Marchio aegre tulisset, vt ipso exulante, a mulus in
 urbe maneret, Duci quoq; a Methamna idem imperarunt.

Illis namq; absentibus facile poterat ciuitas esse queta, cū
 causae discipandi tollerentur.

Decadis primae & Libri septimi Finis.

Reliqui tres libri temporum iniuria desiderantur.

S 4

ÆLIAN

TONII NEBRISSENSIS AVTORI-

tate Regia Hispaniarum, atq; Hispanensium rerū Hi-
storici in secundam Decadā, quæ est de bello Gra-
natenſi Præfatio, in qua ostenditur, neq; Princi-
pibus Hispanis fuisse vnquam ad bellum
inferendum vires maiores, neq; hos
stibus ad propulsan-
dum auctiores.

EQVITVR bellum Grana-
tense, quod & temporis spacio,
& expeditionum apparatu, & ho-
stium robore, & locorum difficul-
tate fuit maximum omnium, quæ
post deletas Gotthorū opes in His-
paniam vnquam gesta sunt. Su-
periorū nāq; Regū in Mauros ex-
peditiones partim tumultuarie, partim intercisse multorū
amorum intercapedine fuerunt. At postea quā semel Prin-
cipes nostri bellum hostibus inferre decreuerunt, nunquam
cessatum est, quoad per continentes annos prope decem os-
pina sunt confecta. Nulla propemodum interea quies data
militibus, non in domibus suis, non in æstiuis, non deniq; in

hibernis, quin potius prioris cuiusq; victorie finis, principium erat sequentis. Quod si te ad belli apparatus conuertas, nihil defuit, quod ad maximae potentiae vires ostendendas pertineret, non pedum, equitumq; cataphractorum, non leuis armaturae numerus incredibilis, non cartuciariorum, mulionum suffraganeorum, non calorum, lixerum, pabulorum copiosa multitudo, non tormentorum, machinarumq; genus vllum, non commeatus vsq; ad satietatem terra, marisq; aduecti. Nam quod ad hostes atinet, nunquam ad ea tempora res Maurorum fuerunt auctiores, & militum numero, robore, exercitatione armorum, atq; ad exercitus stipendiaq; persolueda ditiores. Ad septies mille stipendiarios equites e publico in belli prociectu semper habebat, praeter euocatorum, gregariorumq; innumeram multitudinem. Nam pedum tantus erat numerus, vt Granata ipsa in medio totius regni situ posita, neq; ad bellicos tumultus parata, vti ferebatur, solita sit per singulas vrbes portas, quae numero erant septem, ferentarium, sagittariorumq; ternos millenos effundere viros. Quod vero ad publica uectigalia pertinet, ad stipendia militum persolueda, arces munitas, machinas aptandas, aliaq; ad tantum bellum necessaria, si quis tractus illius angustias, & soli malignitatem, praeruptaq; montium consideret, incredibile, quod sum dicturus, videbitur, dicam tamen nihilominus, septies centum mille aureos patrios Regi suo Granatae regnum quotannis pendebat, qui numerus ratione ponderis in ducales nostros aureos in decies centum mille excreuit. Vnde igitur dicit quissiam

DECADIS SECVNDÆ.

Sub principibus nostris tanta fisci diminutio regni illius facta est: Quia nimirū alii tributorum ratio sub illorum Regibus quondam fuit, quam nunc est sub nostris. Illorum imprimis agricolæ & pastores frugam, pecundamq; Regi suo pendebant septimas, quemadmodum nostri sacerdotibus, & ecclesiæ, atq; ipsi etiam tantum decimas. Illis, quibus non erant filij, necesse erat, Regem ex asse relinquere hæredem, & quibus erant, pro virili portione cum illis cohæredem instituere. Quo præterea die novellæ pecudēs, aut armenta cuiusq; signo inurebantur, tertiam partem valoris quanti aestimabantur, fisco annotabant. Iam vero ex portorijs, vecturis, delationibus, calumnijs, innumeris exactio nibus, incredibile dictu est, quantum regius census augetur. At vero apud nostros nihil tale, aut siquid est, per quam modicam est. Quare nihil mirandum, si tantis copijs, tantisq; rerum omnium facultatibus hostes freti tã diu potuerunt principum nostrorum potentiam sustinere. Sed bene, quod tandem penes illos victoria fuit, qui erant, quæ admodum iure, ita & armis, potiores.

VENNERAT causas, cur iuste Hispani principes bellum Granatensibus Mauris intulerunt. Et quemadmodum Zabera castellan in collimitio situm à Mauris captū est.

CAP. Primum.

COMPOSITIS Hispaniæ rebus, quemadmodum in superioribus decem libris præscriptum est, iam Principum nostrorum fortuna laborabat in inueniendis causis, quæ illos ocio, ac longa pace indormientes excitarent. Et si enim iam inde ab incunte regni sui exordio illa maxima cura eorum animis infederat, quo pacto delere possent de decus illud Hispaniæ, atq; pro inde totius Christianæ religionis insigne opprobrium, ingruentia tamen negotia non sinebant illos de tanti belli magnitudine cogitare, cū præsertim ex superioribus bellis, atq; rerum omnium perturbatione Hispania respublica penitus labefactata. Et quamquã nulla belli iustior poterat uideri causa, quã pro religione contra nominis Christiani hostes arma corripere, cū aliqui philosophi tradãt, eos, qui intellectu vigent, atq; ratione suapte natura, Barbarorum esse dominos, atq; eodem iure bellum illis iuste inferri posse.

Accedebant tamen aliæ propiores causæ, quæ nõ tam patiebantur nostros tã longo tẽpore desiderere, atq; illa imprimis, quod ab hesternis nationibus iam pridem probro nobis obijciebatur, qd nõ modo hostes in conspectu nostro, atq; ante oculos positos nõ submoueremus, verũ etiã crebris nos iniurijs vltro laceffentes vix possemus sustinere. Quis enim ab orbe nostro tam remotus, atq; rerum nostrarum tam ignarus erat, qui nesciret agrorum populationes: armentorum, gregumq; cum suis pastoribus direptiones: vicorum, castellorumq; expugnationes ab immaniſsimis hostibus illatas:

DECADIS SECVNDÆ.

Erat & altera causa, que nos propensiori quodā modo stis mulabat, ea q̄ maiorū nostrorū socordia fuerat abalienata, queq; ad nos hereditario quodā iure pertinebant, iusta clarigatione, ac longi postliminiy iure nō repetere. Quid? quod hostes cotidie magis magisq; inualescebāt, & in dies plura mirabantur, atq; præclare nobiscum agi putabamus, si æquocū illis iure Hispaniarum rerū imperio potiremur. Superioribus his causis accessit alia propinquior adhuc, que belli hostibus inferendi occasionem faceret iustiore. Nam principes nostri dū student bella intestina, dissensionesq; civiles cōponere, atq; piratarum, grassatorūq; latrocinia cōerre, ac præterea leges ferre, quibus futuræ tranquillitatis, pacisq; fundamēta iacerent, permiserāt tēporarias cum hostibus inducias fieri. Erat ea tēpestate Maurorum Rex Hali Abenbazarum vir in bellicis artibus apprime doctus, nec minus rerum novarū cupidus. Is cum intelligeret, nostros alijs in rebus occupatos, factus certior Zaharam, castellum id erat mediæ regione inter Asindum, Arundamq; situm, negligētius custodiri, ac præsidio esse vacuū, arripit occasionē, & contra fas, iurag; feccialia, ac induciarum pacta conuenta castellum noctu oppugnat, ac non multo negotio capit: arcis præsidem, præsidariosq; obtruncat: matres, virgines, viros, puerosq; vinc̄tos cum armentis, & gregibus pecudum: in speciem triumphi ducens, arce, castelloque validior i præsidio munitis victor se ad suos recepit. Eo tempore Rex & Regina Methymne ad Campiam agebant: qui, eorū, que ad Zaharā gesta sunt accepto nuntio, nihil cūctato

dum esserati, omnia consilia in hostes vertunt, arma pa-
 rant, exercitus conscribunt, pecunias vndeunque ho-
 neste possunt, magna cum diligentia conquirunt, cum pri-
 mum fieri possit bellum hostibus illaturi, illa maxime fidus
 cia leti, quod violati fœderis, iurisque gentium nefas ab
 hostibus primum steterit. Et ne quid interea detrimenti
 limitanei paterentur, scribunt ad ciuitatum prefectos, ad
 arcium, castellorumque presides, & ad eos duces, quibus
 prouincie Beticæ, atque Murgitani regni ex antiqua His-
 panorum consuetudine finium tuendorum cura demandata
 est, vt excubent in armis: arces, atque oppida muniant: li-
 mitesque summa vigilantia tueantur. Alphonso præter
 ea Cardenio equestris ordinis, qui sub dñi Iacobi nomine
 dicatus est Magistro, per literas imperant, vt quam maxi-
 mo possit equitatu astygitanam Coloniam infideat. Alte-
 terius quoque militie à Calatraua Cisterciensis Magistro
 Roderico Tello Gironi, vt Mentefam presidio teneat, o-
 mnibusque in commune edicunt, vt non modo hostium ex-
 cursiones per agros compescant, verum etiam ipsorum sis-
 nes populentur, ac ferro & igni vastatos reddât. Quæ
 omnia nihilo secius, quam illis sunt imperata, exequuntur.

QVEM ADMODVM Alama Duce Mar-
 chione Gaditano, & Iacobo Merulo ciuita-
 tis Hispalensis prefecto expu-
 gnata, & capta est.

Alhama.

CAP. II.

DV M hæc per vtriusque partis limitaneos aguntur, Iacobus Merulus, quem Rex & Regina ciuitatis Hispalensis prætoribus, senatoribusq; assessorem dederant, atq; impendentis belli necessitatibus præfecerant, agit per exploratores, ac semitarum, diuerticulorumq; viros peritos, vt pertentēt oppidū aliquod, siue castellū hostile, si quo modo possit à nostris intercipi. Paucis post diebus referūt Malacam urbē maritimā, atq; mediterraneā segniter, Alanā negligētius ab hostibus obseruari. Merulus rem omnem ad Rodericum Pontium Marchionem Gaditanum refert, atq; vterque Petrum Enriquez provincie baticæ præfectum in consiliū adsciscant. Cumq; de alterutra urbe petenda diutius consultassent, placuit tandem Alanam debere peti, propterea quod videbatur expugnata, captuq; facilior. Omnibus visum facinus præclarum, atque omni laude dignissimum, et in quod esset totis viribus incumbendum. Sed quia grādiōri exercitu opus erat, hortantur alios proceres, arciumq; præsides, vt veniant ipsi, aut auxiliares mittant copias. Enriquum Guzmanum à Methymna à Sindica ducem huius consilij non fecere participem ob antiquas similitates, quæ illi cum Marchione Gaditano intercesserant. Coiere ad negotium peragendum leuis armaturæ equitum ad tria milia, peditum aliquanto numerus amplior, qui per mons

tum anfractus, perq; iuga, vallesq; depressas, nocturnas
 gis quã die iter facientes non sine magna difficultate perue
 niunt tandem nocte intempesta in conuallem, quæ aberat ab
 Alama passuum circiter duo millia. Trecenti ex omni nu
 mero strenuã milites iubentur sequi duces itineris. Cũq;
 urbem propius accessissent, præmittunt excubias, ut cas
 ptent, quid apud hostes agatur. Referunt, ab arcis par
 te omnia esse quæta, non circitorum exhortationes, non
 vigilum acclamationes, non denique ullum audiri strepis
 tum. Igitur per amice noctis silentium scalarum muro exte
 riori admouent, scandit primus omnium Ioannes Ortega,
 qui se profitebatur scalarium, vir paratus in vtrumq; fas
 cinus, siue rem conficere, siue certæ occumbere morti. Ses
 quebatur illum Martinus Galindus paræ audaciæ vir ab
 Astygi urbe nobilissimus eques, sed à quodam familia i
 suo instantis periculi admonitus, locum cedit. Ille gradum
 occupat, qui ab Scalario interrogatus, quis tu es, quæ me se
 queris? Ioãnes, ait ille, Toletan⁹. Subiicit Ortega, à Toletano
 in tanta re aliquid boni? Perge, inquit ille, nam paulo post
 experieris. Tum sequitur Martinus ipse Galindus, & post
 illos cõscendunt alij triginta, qui occupato exteriori arcis po
 merio trãsiliunt murũ interiorẽ, vigilēs somno scmissis pul
 tos trucidant, aliosq; ex eadem arce auxilio subeuntes pari
 ratione cõficiunt. In quo Toletanus ille (quæadmodũ erat pol
 licit⁹) egregie rē gessit. Capiuntur nudicula cū pueris, præ
 sidiarij ex muro deturbantur. Nostri arce potiti seras pos
 sici in agrũ spectantis frangunt, socios in arcem ad sercis

DECADIS SECUNDAE.

piunt. Oppidani, qui in media urbis parte siti, summa in pace securi agebant nihil tale formidantes, terrore subito percussi corripuiunt arma, ut arci quamprimum suppetias ferant. Quam ab hostibus occupatum videntes murorum turres, & propugnacula, civitatis portas, & templa presidio mununt, vias ad arcem spectantes vallo, & fossa, herouibusq; occludunt, eòq; ferreos arcus, scorpiones, ballistas, sclopetas, & alia tormentorum genera componunt, sagittas, catapultas, phalaricas, glandes plumbeas, & saxeos orbes in arci portam pariter intendunt, metuentes, id quod erat futurum, ut inde hostes ad urbem diripiendâ erumprent. Augebat illis animum ad obeundos labores, quod ad paucas horas expectabant suorum auxilia tum à castellis, oppidisque finitimis, tum etiam à Granata ipsa equitum, pedumq; egregia altrice, que non amplius quam triginta millia passuum aberat, & que vnius diei itinere posset longè maiorem exercitum auxilio submittere, quam noster esset. Quod ipsum nostros vehementer angebat, intelligebant namq; si eo die tota urbs in potestatem suam non venisset, omnes suos labores frustra susceptos, atq; postri die tantam hostium multitudinem superventuram, ut neq; arcem tueri, neq; cum illis confligere, neq; illorum impetus sustinere, neq; se demum (nisi maximo accepto detrimento) posse ad suos recipere. Interim dum quid consilij capiant duces, exquirunt. Xanthus ab Abila Carmonensis arcis prefectus, vir nobilis, atq; animi præceps, qui & ipse insignem equitum cohortem ductabat, est ne quisquam

ex vobis, inquit, viri fortissimi, qui me in hostes crumpe
re volentem sequatur? Aderat forte pari magnitudine
animi vir Nicolaus Rogius, & ipse arcensis arcis præ
ses, qui ait, Ego te, mi Xanthe, (& si nemo alius sequar.
Vnum & commune periculum, vna salus ambobus erit.
Qui alios, vt sequerentur, exhortati, vix prima portarum
limina attigerant, & in medio statim eruptionis conatu ho
stium telis obruuntur. Eorum cæde nostri animo conster
nati diffidere rebus, incerti quid agant, quo se consilio ex
tantis angustijs explicent. Visum est quibusdam arcem
demoliri, seq; ante, quam hostes auxilio veniant, debere
ad suos recipere. Sed Marchio, & provincie Beticæ præ
fectus, & Iacobus Merulus, & quibus erat animus præ
sens, ac bello viuida virtus, arcem nullo modo deserendam
esse censent. Causabantur illi imprimis difficiles in urbem
aditus, hostium auxilio subeuntium in breui tempore ad
uentium, ac præterea rerum commeatus penuriam. Hi
vero contendunt ab incepto nullo modo esse desistendum,
& quando in arce capienda semel sibi bene cecidit, vrgen
do esse successus, atq; viam inueniendam, qua tota vrbis
capiatur, & quo alacrius rem adorianur, ciuitas diripiens
da militibus proponitur, vt quod cuiq; ex præda cesserit,
extra sortem possideat, neq; in manubias redigatur. Itaq;
placuit demoliri partem muri, qui arcem ab vrbe dirime
bat. Per vrbis ruinas nostri duce Marchione agmine fa
cto crumpunt, alij per arcis partem, alij per muros, qua par
te erant arci continentes. Alij domorum culmina conscen

DECADIS SECVNDÆ.

dunt, alij parietes communes suffodiunt, pars viarum angustias obsident, pugnatur vndiq; vehementer, eminus telis, comminus gladijs. Hos præde atq; victoria spes alit, illos vrbis amisse desperatio agit præcipites, vtrorq; auxiliorũ aduentus acuit: nostros, vt ante hostium aduentũ rem peragant, illos, vt partem vrbis captæ integrã seruent, qua suos opem laturos receperent: pugnatum est tota die ad vesperam. Mauri deinde paulatim pugna cedere, seq; in templũ, quod non longe à muris erat, recipere. At nostri, ne quid ultra muros esset hostile, oppugnationem templi non differunt: testudines, pluteosq; parietibus admouēt, arictibus limina quatunt, apponunt incendia, obsessi tandẽ partim capiuntur, partim trucidantur. Atq; ita nostri præda ingenti, & grãdi captiuorum numero, & quod iam inde ab initio petierant, florentissima vrbe potiuntur. In Alama expugnata damnum Zaharæ ab hostibus illatũ compensauimus, præterquam quod ad futuri belli momentum plus detrimenti in eius expugnatione intulimus, quam in illius amissione accepimus, quod postea totius belli exitu intellectũ est, parua Zaharæ amissæ (in limitibus præsertim) accepta iactura, atq; ingens Alame in hostilis regni visceribus illata, futuri excitus omen fuit, quod paruo nostrorũ detrimento dira calamitas, atq; pernicies erat hostibus accipienda. Quod & fanaticus quidã senex non dissimulauit, quicũ primũ de Zaharæ expugnata nũtius Granatã est allatus, ait me, inquit, me a fallunt oracula, aut de regno Maurorũ in Hispania, quod per tot annos possederant, actũ est.

QVOD Granatensium Rex ex Alamae
nuncio cum ingenti exercitu venit,
atq; oppidum à nostris cap-
tum oppugnat.

CAP. III.

X Alamae captae nuntio ingens trepidatio
Granatae cōsequuta est. principio nemo erat,
qui crederet nostrorum tantum facinus aggressus
ros, ut urbem, in medij regni penetralibus
sitam, attentarent. Sed postea quam vnus & item alter
rem certio rem facit, atque alius tantum arcem, alius partem
tem quoq; vrbis, alius totam urbem captam nunciat, omnes
in cōmune fortunam suam lamentari, lugere regnum, quod
tanto tēpore posse derant, breui periturū. Rex ipse tanti ma-
li nuntio percussus, rē ad populi primores refert, quod possit
esse tante calamitatis remediū, exquirat. Placuit totis viris
bus incūbendū, ut quā primū suis laborātibus, atq; in vlti-
mo periculo cōstitutis ex praesentibus copijs suppetias fe-
rat. Deinde cum omni equitatu, peditatuq; atq; tota regni
mole laborandū, ut hostē in medij regni visceribus exul-
tātē, abigāt. Missi itaq; subsidio mille armaturae leuis equi-
tes, qui postridie ei? dici (quā vrbs capta est) sub primā lucē
visi muros bis, terq; obequitarunt, vidētēsq; omnia iā in ho-
stium potestate redacta, neq; quicquā auxiliij suis prestare

DECADIS SECVNDÆ.

posse redierunt, Rex interea scribit ad omnes omnium præfectos, atq; arcium præsides, vt pro negotij magnitudine cogant exercitus, quem maximos possint, atq; ad Alamam obsidendam quatri duo conueniant. Intelligebat namque, omnem spem vrbis recuperandæ in celeritate positam esse, antea quam hostes se validiori præsidio muniant, & maiores Christianorum copiæ confluant: atque tormenta, & machinæ cum grandiori comæatu eò comportentur. Qui nihil secius (quam sunt iussi) ad locum, tempusq; constitutum omnes conueniunt. Erat equitum ingens numerus, sed pedatum incredibili multitudo, inter quos sagittatores, stros petarij complures. Castris positis constituunt ab omnibus simul partibus urbem incessere: non diu, non noctu ab oppugnatione desistere, vt nostri ancipiti periculo distracti, atq; vigilijs, & laboribus defessi cederent. At duces nostri multitudinem hostium commoti nihilo se gnus agunt, milites per murorum pinnas, propugnaculaq; partiuntur: cohortes, que laborantibus opem ferant, certis in locis distant. Ipsi per vrbis pomeria propugnatores hortantur, ne intanto discrimine rē somniculose, negligenterq; agant.

At hostes, tametsi non venerant instructi machinis, suis phurarijsq; tormentis, magno tamen animo, vel potius temeraria quadam desperatione muros vndiq; adoriuntur: plateas, ac testudines murorum radicibus admouent, fundamenta suffodiunt, arietant portas, scalas admouent, nulliq; tempus intermittunt, in quo non hostibus obsessis negotiū facebant. At nostri, & si numero pauciores erant, non modo

modo superfiat animus ad detrahendum hostes, verū etiā ausi portas erūpere, oppugnantes vltro incessabant. Cadebant ex illis complures propterea, quod ausu temerario, vel potius precipiti quadam rabie concitati ad muros accedebant. Oppugnati, propugnatiq; est oppidū eo die summis vtrinq; viribus. Sed Mauri cernentes nihil se ea oppugnatione proficere, statuant flumen, quod vrbe præterlabitur, per inciles fossas diuertere. Nostri vero ne aquationis vsus intereperetur, cū alioqui non essent in vrbe fontes, nō putei, nō cisternæ, coacti sunt pro aqua cū hostib; pugnā cōferere. Cūq; ex vtraq; parte cōplures caderent, non potuit effici, quo minus hostes magnā fluminis partem aliō diuiterent. Erat cuniculus ex vrbe pericendens ad flumē, aquationis vsui iam pridem ab oppidanis cōparatus. Sed cum ex diuersa fluminis ripa sagittis & missilibus aquatores summouerentur, non potuit cuitari, quin pro vsu rei tā necessarie ab vtrisq; diu noctinque pugnaretur, atque plures vtrinq; caderent. Laborabant præterea nostri aliarum rerum multarum inopia. Nam cum iam inde ab initio vrbs capta diriperetur, multitudo ignara consiliorum putans urbem non eo expugnatam, vt muniretur præsidio, sed vt direpta dirutaque desereretur: frumenta equis proculcanda spargunt, dolia & serias mellis & olei frangunt: atq; corrumpunt alia, quæ possent aliquādo vsui esse futura. Duces nostri in tanta rerum omnium difficultate positi, ab verbibus finitimis per literas auxilia pctant: proceres, primosq; populorum ad ferendas suppetias hortantur,

DECADIS SECVNDÆ.

quanto in periculo sint exponent. Dicunt à Methymna
 Afindica ob memoratas simultates veriti sunt commouere,
 ne rogatum facerent deteriorem sibi, implacatioremq; cum
 præsertim de tantare illum à principio non consuluerint.
 Ad Regem præterea Reginamq; scribunt, quo in statures
 sit, enarrant: atque, vt copias auxiliares quamprimum ciret
 mittendas, hortantur.

DE auxiliarijs copijs cum cõmeatu obsessis misso,
 Et quod Rex è Methymna profectus ma
 gnis itineribus properat, vt
 negotio interesset.

C A P. IIII.

NVNTIO earum, que ad Alamam gerebã
 tur ad finitimas nostrorum ciuitates allato, om
 nes se incredibili studio ad arma capessenda
 concutere, atque suis in tanto periculo positis
 ad auxilia ferenda cohortari. Sed imprimis Enriquus à
 Methymna Afindica Dux simultatũ, que illi cum Marchio
 ne Gaditano intercesserant, aut obliuione sempiterna memo
 riam delens, aut ad tempus dissimulans, equites peditesq;
 aut sue ditioris, aut sua æra merentes euocat, amicos rogat,
 omnes in commune ad ferendam laborantibus opem accen
 dit. Exponit præterea publicè apud Mensarios ingentem
 pecuniarũ acruũ, vnde stipendia gregarijs militibus pers

soluerentur. Atq; in hunc modum, quam maximo exerci-
tu comparato, accedunt alteræ copiæ à Corduba, Astygi,
Hispani, Asindo, cæterisq; Oppidis & municipijs in hostiũ
collimitio positis. Conueniunt præterea eodẽ comes Aega-
brensis & Alphosus Aquilarius, atq; Limitancorũ Præse-
cti, qui omnes grandi rerũ omnium cõmeatu, & quæ posset si-
bi, obsessisq; sufficere iumētis imposito, Alama cõtendunt.
Mirum, tam breui tẽpore tantam equitũ peditumq; multitu-
dinem potuisse vnũ in locum conuenire, atq; tanto omnium
consensu, tantaq; animi alacritate ad præclarum facinus per-
gẽdũ, conurasse. Erat ea tempestate Rex & Regina Me-
thymne ad campũ, qui nuntio accepto de Alama à nostris
expugnata, & deinde ab hostibus obsessa, nihil cõtandum
esse rati, cunctis viribus opitulandam esse interclusis, decer-
nunt, à Baticæ prouinciæ ciuitates, Oppida, Castella, ar-
ciunq; præsidēs, & ad limitancorum præfectos scribunt,
vbi sint in armorum procinctu. Ipse vero Rex, quo die nũ-
tium accepit, à Regina digressus magnis itineribus Cordu-
bam contendit. Erant in illius comitatu Beltranus Dux
Albarquerquerus, Petrus Manriqus comes à Triuiniõ,
Enicus Mẽdoza comes quoq; à Tendilla, quibus se deinde
adiunxit Ioannes Siluius Cẽtifontanus comes ex Tolcto vr-
be regia progrediens in occisam. Cumq; peruenissent
Adamuzum, oppidum est id à Corduba distans septentrio-
nem versus passuum circiter millia viginti, mittit literas
ad ducem Methymneum, ad comitem Aegabrensem, ad
Alphosum Aquilarium: & ad alios scortium præfectos,

DE CADIS SECUNDAE.

imperans illis, ne properent, seq; expectent, velle se, dicit, ferendo subsidio interesse. Atqui duces, qui iam intra hostium fines exercitum ducebant, cum grandi armorum comitatu; impedito putantes iam non esse integrum, sed neq; tutum retrocedere, tum quod obsessi laborabant in summa rerum omnium inopia, tum etiam quod tantus exercitus non poterat diutius contineri, propterea quod ad paucos dies erat conductus, & paucorum dierum cibaria comportabantur, rescribunt ad Celsitudinem suam se voluisse illius iussis obtemperare, sed rem eò loci deductam, ut iam non sit in ipsorum potestate, ut saluis rebus possent repedare. Orabant, obtestabanturq; illum, quando aliud fieri non poterat, id quod fecissent, boni consuleret. At Rex nihilo segnius institutum iter peragit, quo ad ventum est ad locum, quem accolæ Pontonem magistri vocant. Vbi certior factus exercitum procedere, neq; posse illum ob memoratas causas expectare, properabat tamen, ut copias consequeretur, nisi periculi à finitimis hostibus imminenti admonitus fuisset. Itaque statuit, Ramblæ rei euentum expectans, immorari. Vbi vero postridie nuncium accepit de hostium fuga, deq; Alama obsidione soluta Cordubam rediit, quo venturam esse Regiam conuenerat, cum qua de futuri belli ratione consultaretur. Constatat namque Granatenses Mauros, dum haberent hostem in agro propemodum suburbano, nūquam quieturos, sed neque cessaturos ab obsidione repetenda, quo ad urbem amissam recuperarent. Ex quo alterum è duobus erat necessarium, aut urbem relinquendam,

aut bellum esse continenter gerendum. Nam quod erat tertium alternis mensibus tam grandem exercitum cogere, qui sufficeret ad comiectus importandos, infiniti cuiusdam erat sumptus, & vnde multo maius detrimentum nostri, quam hostes, acciperent.

SOLVITVR Alamae obsidio: comiectus in urbem importatur, Dux à Methymna cum Marchione ex antiqua simultate in gratiam redit.

CAP. V.

AVRRVS deserta obsidione, cum se Granatam recepisset, nostri summarum omnium inopia laborantes. spem, metumq; interdubypēdebant, cum speculatores nunciant auxiliares nostrorum copias aduentare. Erumpunt portis bipatentibus omnes, atque in occursum venientium hilares procedunt. Runt utrique in amplexus, & oscula: dicunt, accipiuntq; salutem. Hi percentari, illi narrare pericula gestiunt. Hos iuuat, beneficia in tam bene meritos collocasse, hi conseruatores, atq; vite, salutisq; suae autores venerantur. Iam Gaditanus Marchio acceperat, quanta animi alacritate Dux à Methymna se gessit principem in contrahendis auxilijs, quantaq; liberalitate in stipendio militibus persolnendo fuerit vsus, quantos praeterea labores in ductado

DECADIS SECVNDÆ.

exercitu subierit, cum alioqui potuisset in re suo in aduersa
 ry calamitate, aut letari, aut saltem disimulare. Ipse prior
 ducem adit, atq; post arctissimos amplexus dicta, acceptiq;
 salute huiusmodi verbis est. vsus. Hic dies clarissime
 Dux, mihiq; imprimis obseruande controuersijs, simultatis
 busq; nostris finem imposuit, idemq; spero initium dabit ne
 cessitudinis, amorisque inter nos sempiterni. Nam & ego
 semper meminero beneficij à te hodie accepti, atq; salutis,
 quam tibi vni acceptam refero, & tu è diverso cum de me
 cogitabis, de tua erga me benignitate memineris, & te
 meæ salutis autorem fuisse letabere. Sed quando neque
 fortunatua desiderat, virtuis in me beneficijs gratiã referã,
 neq; pro tui animi magnitudine id à me exigis, reliquũ est,
 vt Deus immortalis, & mens sibi consciar recti premia dis
 gna ferant. Ad quæ breuiter Methymneus Dux, missa,
 inquit, isthæc fac perquam illustris Marchio. Neq; enim
 decet in causa (maximè religionis Christiane) bonos viros
 priuatarum simultatũ meminisse, quin potius omnes offen
 sas, si quæ hinc inde, aut illate, aut acceptæ sunt, condonemus
 patrie, atq; nomini Christiano, aternæque obliuione sepe
 liamus. Nunc quando bene vtriusq; cessit, genialis agatur
 iste dies, sitq; inter nos gratiæ reconciliatæ testis sempiter
 nus. Iungunt itaq; hospitia, & quodamodũ est in adagio
 illo veteri, pares cum paribus facillime congregantur. Sed
 quid nõ mortalia pectora cogit atri sacra fumes? Cernens
 auxiliariis miles hospitiẽ suũ seruis, ancillis, & mis, omni que
 preciosa supellectili adauclum, cœpit inuidere, atque alius

alium missans extimulare, cui non, inquiens, et nos quoque
 ex preda pro virili portionem petimus, qui non minus in
 ferendo auxilio, quàm isti in capienda vrbe laborauimus.
 Itaque cum postridie de relinquendo in vrbe praesidia, deque
 reducendo exercitu à ductoribus ageretur, ceptum est non
 iam obscurare, sed palam, atque pro concione publica discepta
 ri de preda inter praesidarios, subsidariosque diuidenda.
 Hi namque dicebant, deberi sibi nō modo partem spoliōrū,
 sed et omnem praedam: quando, vt ait poeta, non minor est
 labor, quam querere, partatuari. Anqui in stormares
 rum omnium difficultate, atque angustia positi iam iam in
 hostium potestatem venturi erant. aut cedem miserandam
 subitari, non dederent se cum suis omnibus bonis, vite, sa
 lutisque suae auctoribus? pellē, inquit, scriptura sacra pro pel
 le dabit homo pro anima sua. Illud insuper addebant ex li
 mitaneorum iure. Legibusque iam inde ab ipsa hominū origi
 ne obseruatis, qui in hostium potestatem deuenerunt, sui iu
 ris omniumque bonorū suorum facultatem amiserunt, atque
 sui ipsorum dominium in victore transfudere. At vos,
 inquiunt, omniaque bona vestra, tam ea, quae antea iure pos
 sidebatis, quam ea, quae nunc ex belli huius manibus obuene
 runt, vestri iuris esse desiere, cum iam in hostium pos
 testatē vētura essent, nisi nos auxiliū tulissem⁹. Quae igitur
 inuidia est, nō cōcedere partē illis, qui uobis oīa reddiderūt,
 vitam, libertatē, fortunasque omnes, tū iure antea possessas,
 quā nūc ex bello aduēciat? Illi verò cōtra, immo inquiūt,
 quae equitas, quod iure nostrum semel esse cōcepit, quodq;

DECADIS SECVNDÆ.

vigilijs, & laboribus, atq; insuper vite periculo nobis ac
 cessit, atq; in censum nostrum iuste numerari debet, nobis
 inuitis velle præriperet? At liberastis obsidione detens
 tos, aperuistis viam, qua ciuibus vestris in patriam redit
 us pateret: fecistis, quod ex iure diuino, & humano facere
 debuistis. Nunc vero pro eo mercedem exigere, quod vl
 tro bene fecistis, quæ humanitas est: immo quis pudor, atq;
 inciuilitas, beneficiũ semel bene collocatũ exprobrare? His
 se stimulis, atq; iurgijs in rixã, & ex rixa se in pugna pro
 uocantes, Dux à Methymna sic alloquitur. Quo pergitis
 ò cõmilitiones mei, quis furor, iraq; mentem præcipitat? hoc
 tantum obsecro prohibete nefas, ne velitis pro parua bono
 rũ fortune accessione, tantã rei bene gestæ gloriã cõmacu
 lare. Et quid aliud hostes nostri contra nos facerent, quam
 quod vos facere incipitis? Nunquid ea ex causa huc venis
 mus, vt cum ciuibus nostris pugnam consereremus? an pos
 tius vt ex periculo, & obsidionis angustia explicaremus?
 Siute igitur, rogo vos, habeant illi parua, atq; minuta fors
 tune bona, quæ sibi sorte sua obtigerunt, dum modo vos
 beneficentiæ vestræ cõscientia fruamini, quæ sola bonis, atq;
 sapientibus viris præmiũ recte factorum semper fuit iudica
 ta. Hoc clarissimi, deq; omnibus benemeriti Ducis ser
 mone mitiores facti milites auxilij, cesserunt: puditque
 illos incoepisse, quod non fuerunt consequuti. Tum exerci
 tus parte cum omni commatu, quem importauerant, in vrb
 bis præsidio relicto, ceteri cum Duce, & Marchione in dor
 mos quosq; suas læti redierunt.

MAVRVS Alame obsidionem repetit.
 Regina Cordubam venit, Bellum Maus
 ris apparatu maiori decernitur.

CAP. VI.

GRANATENSIVM Rex audito Ducis
 & Marchionis ex Alama dieffu, obsidionem
 maiore belli apparatu repetit, atq; die noctuq;
 omni ex parte oppugnari iubet. At Iacobus
 Merul⁹ Hispalensis ciuitatis prefeci⁹, & Martinus a Corp
 duba ex familia comitis Aegabrensis, & Ferdinãdus Caril
 lus vir nobilis, qui relictĩ fuerant vr̄bis tuende causa pref
 ecti, stationes distribuunt, vigiles, circitoresq; partiuntur,
 & qua parte murus erat infirmior, strenuissimus quisq; mi
 les collocatur. Cumq; per aliquot dies continuos omne tẽs
 pus mutatis opugnatoribus, nostros ad lassitudinem vsq; op
 pugnando defatigassent, statuunt in matutino quodam dieĩ
 crepusculo, qua parte munitionis nulla erat suspicio, scalas
 admoere. Iam que vigilibus trucidatis, ad septuaginta in
 tra vr̄bem recepti erant, atq; ascendentium numerus magis
 magisq; augebatur. Ad clamorem tesserae nostri excitati, &
 ma corripunt, admissosq; intra mœnia hostes cœdunt, fugãt,
 atq; impulsos ex muris deturbant. Actum erat de retinens
 da vr̄be, deq; omnibus, qui illam p̄sidio tenebant, actum
 quoq; de omni spe regni illius recuperãdi, quod per septin

DECADIS SECUNDAE.

gentos annos hostes possederant, si non Hispanæ reip. fortis-
na unum ex militibus potiendi, atq; aptandi spicula sagittis
peruigilem seruasset, qui, hostium sciens strepitū, socios dor-
mientes ad arma capienda excitauit. Fuit nobis tam fatalis
sagittarū ille politor, quam Romanis anser ille Capitolinus,
qui Senones incenia subcunte, iamq; pinnas muroꝝum pre-
sentes primus omnium sensit, atq; clangore suo vigile. pro-
pugnatoresq; excitauit. Maurus cernens se ea oppugnatio-
ne nihil proficere, obsidionem intermittit in aliud tempus,
quo machinis, & oppugnatoribus, atq; tota illius regni mo-
le auelus urbem amissam recuperet. Regina interea, quā
Rex Methymnæ reliquerat, cum ad bellum, quod cum Mats-
ris gerebatur, in Beticam proficisceretur, ad primores res-
gni, ad ciuitates, & municipia, vnde poterat exercitus com-
parari, & ad euocatos, qui regia stipendia mercebant, literas
dat: quibus oēs hortatur, vt ad certum diem sint in armorum
procinctu, & se cum Rege agglomerent, vt quā maximo fie-
ri possit exercitu, hostium fines adoriantur. Comestabilem
quoq; Hispaniarū accersiri iubet, vt superioris Hispaniæ ci-
tra Taurum montem pro se, & pro Rege gubernationē cō-
mendet. Qui veniens, & qua ex causa iussus sit venire, fa-
ctior hac vna in re dicit se cogi nō posse, neq; debere,
vt Rege suo militante, atq; cū hostibus rem gerente, Comesta-
bilis in pace quietus & extra fortunam belli positus vitam
agat. Non potuit Regina illius ad obsequium pronam volū-
tatem non laudare, laudatumq; vt suam in bello munus exes-
queretur: seq; vt ad Regem, quam primum fieri possit, con-

ferret, hortatur. Prouinciæ deinde administrationem in Archibalassum Regis transfert, quem regij consilij iure consultis præficit, atq; prætoribus maximis, quibus in locis opus erat constitutis, quam magnis potest itineribus Cordubam ad Regem proficiscitur, nisi quatenus paucos dies dominicæ resurrectioni dedicatos Toleti immoratur. Quo tempore Regina Cordubam venit, nihil aliud serè ad regium senatum versabatur, quam de Alama capta quid esset decernendum. Erant complures ex ordine equestri, atq; senatorio viri rei militaris periti, quibus natura regionis, & loci situs erat notus, qui Regi & regina suadebant, ut de mox lirentur urbem: quæ, nisi magno totius Hispaniæ diffidio, retineri non posset. Nam cum essent in medijs hostium penetralibus sita, esse opus quotannis quater, aut quinquies cõmeatus importari, quod tuto fieri non poterat, nisi toties equitatus ingens cogeretur. Quare belli gerendi ratio potior videbatur, ut euersa funditus Alama, consilia verte rentur omnia, quemadmodum Loxa posset capi, quæ minoris sumptu capta retineri posset. Sed quia ciuitas illa grandior erat, & quæ, ut obsideretur, maiore belli apparatus indigeret, quam pro tempore illo esset in promptu, in aliud tempus obsidionem esse differendam, cum præsertim illa tēpestate Bætica rei frumentariæ penuria laboraret: satisque esset, quod Rex cum præsentis exercitu commeatum importaret Alamam, siue placeret urbem dirui, siue muniri, præsidarios milites omnium rerum egestate laborantes esse seruandos. At Regina, quæ propagandi fines Hispaniæ

DECADIS SECVNDÆ.

nie ingenti cupiditate flagrabat, non probavit illorum sententiam, qui dicebant Alaman esse diruendam, nec vlla ex causa cessandum agerendo bello, quod semel inchoauerant, & cuius causa, quo tempore alijs rebus essent impliciti, ipsa cum Rege illuc venerant. Et quando illud oppidum fuit primum, quod ex hostium potestate in suam ditione venerat, & vnde totius belli futuri auspicia erant capiendæ, nullo modo esse deserendum, sed potius in eo laborandum, quemadmodum Castella, & oppida, munitioneq; finitime caperentur, vnde hostibus damna inferrentur, & Alme nostre quies tranquillitasq; perueniret. Huic Regine tantæ pie, honestæq; voluntati Rex accessit. Tum regni proceres, & qui aderant, & qui absentes postea aduenerunt, absenti sunt: seq; ad bellum, quod impendebat, parati: atq; alacri animo se ad arma accingunt. Rex cum proceribus, qui aderant, & cum presenti exercitu Astygitanam Coloniam pergit. Fuerunt in illius comitatu ordinis Ecclesiastici Petrus Mendoza Cardinalis Hispanus, qui postea ex Archiepiscopo Hispalensi, fuit Toletanus Antistes: Ex eadem familia Iacobus Furtatus ex Episcopo Pallantino Archiepiscopus Hispalensis, & Alexandrinus Patriarca. & S. R. E. Cardinalis. Ordinis equestris Magistri Alphonsus Cardenius milicie diui Iacobi: Rodericus Tellus Cisterciensis milicie à Calatraua: A ponte Traiani, hoc est ab Alcantara Magister Ioannes Stunicanõ adfuit, quia etate pupillari sub patre Placentini Ducis erat positus. Ex seculari militia Dux à Villa formosa Regis frater Notus, Ludonicus Cincinna

eus à Methymna caeli Dux: Aenicus Lupides Cardinalis Hi
 spani frater Infantatus Dux: Beltramus à Canca Albia quer
 querus Dux: Petrus Verascus Hispaniarum Comestabilis:
 Rodericus Pontius à legione Gaditanus Marchio: Iacobus
 Lupides Patiequus Villenatum Marchio: Alphonsus Telli⁹
 Vrennatum Comes: Iacobus à Corduba Aegabrensis Co
 mes: Petrus Marriquis à Triuiuo comes: Aenicus Lupides
 Mendoza Tendillanus comes: Ioannes Siluius Centifonta
 nus comes: Guterius à Septo maiori Caietanus comes: Al
 phonsus à Corduba domus Aquilariæ dominus. Alij quoq;
 ex equestri ordine viri principes, qui partim acciti à Regi
 na, partim rogati, partim sponte, partim vltro venerunt.
 Nec defuerunt duo quæstores maximi, Ioannes Chaconius,
 & Rodericus Vlloa. Regij præterea census, & fisci pro
 curatores, domusq; regie Villicus maximus Enriqus Enri
 quides. Tum lustrato exercitu censi sunt equites ad octo
 millia, peditum vero numerus amplior: ordinatisq; cohorti
 bus ex Astygi Colonia cum ingenti comœatu Alaniam pe
 tit. Iacobum Meridum, aliosq; Duces, & milites, qui cum
 illo erant, laudat, laudatosq; à præsentis militia soluit. In
 Meruli locum Ludouicium Ferdinandum comitem à Palma
 sufficit, & quadringentorum equitum cum suis ducibus præ
 sidium illi relinquit: urbem, quib⁹ in locis erat opus, munit,
 atq; omnium rerum copia, quæ sunt ad victum necessaria, in
 trimestre tempus instruit. Erant in ea vrbe tria Mæuro
 rum fana, mezquitas illi vocant, quas ex profano ritu expia
 tas Cardinalis Hispanus Regis & Reginae iussu Christianæ

DECADIS SECVNDÆ.

religioni dedicauit. Primam Dominicæ incarnationis nomine. Alteram diuī Iacobi Hispanorum patroni. Tertiam Michaelis archangeli. Has Regina uasis aureis, & genteisq; vestibus & aureis, libris, cymbalis, tintinnabulis, & omnibus, quæ ad cultum diuinum necessaria sunt, adorna uit. Ipsa quoq; religionis ardore commota suis digitis textilia quedam uelamina laborauit, quæ adhuc in templo illo primo manuum suarum monumenta extant.

REX Granatensium agros popula-
tur. Loxam obsidet, atq; obsi-
dionē intermittit.

CAP. VII.

LIS ad Alaman peractis, Rex antea quam Cor-
dubam rediret, campos Granatæ adiacentes ob-
equitat, agrorum fruges in herba metit, arbor-
res succidit, & omnia uasta redit. Interea
Regina non cessat, alios principes, qui Rēgem non fuerant
sequuti, iteris conuocare: vrbes, oppida, municipia, & popu-
los, ut se futuro bello, quod in Loxam parabatur, accigant
hortatur. Ex omnibus quoq; locis undecumq; fieri poterat,
commodius frumenta, uina, succidia, reliquumq; omnem cō-
meatum in certum tempus, locumq; cōportari: machinas quo-
q; & tormenta, ceteraq; omnia, quibus ad obsidionem op-
erat, aptari iubet. Interea Mauri cian intelligerent nox

stros omni bellico apparatu in illorum perniciem contra se, & ipsi vires, & consilia, quibus se tueantur, arceantq; nostros, exco gitant: aggeribus, fossis, vallis, & propugnaculis, muris, & pinnis, vrbes, oppida, & castella muniunt. In quanto sint periculo transmarinos Mauros faciunt certiores, atq; auxiliares ab illis copias, & ad victum necessaria implorant. At Principes nostri illorum consilia prauertunt, nam ingenti omnis generis nauigiorum classe, in fresco Gaditano comparata vtriusq; Mauritaniæ littora, portusq; & stationes lustrari iubent, ne quisquam ex illis ad suos iuuandos transire, aut aliqua in re opitulari posset. Igitur Rex cum exercitu, quem Regina parauerat, dū ipse Almam instruit, Granatensiumq; agros populatur, cumq; omni comitatu, quem vnum in locum comportari iusserat, ad alteram exercitum proficiscitur: atq; vtriusque exercitus ordinatis cohortibus Loxam petit, atq; inter oliueta suburba, quæ in vallibus, & collibus consita Singulis annis præterlabitur, castrametari iubet. Erat prope urbem ciuius ex Loxensium religione sancto Alboateni suo ditatus, qui propterea, quod vrbi impendebat, & stationes in eo disposite videbantur posse hostium eruptiones compescere, & castra reddere tutiora, iubet Rex considerare Rodericum Tullium militiæ à Calatrava Magistrum, & Vrenatium Comitem illius fratrem: Gaditanum, quoq; Villenatemque, Marchiones: & Alphonsium dom^o Aquilariæ dñm, strenuos duces, & qui pulcherrimum equitatum, peditatumque ducabant. Ceteros, pro commodo quemque suo, atque, ob

DECADIS SECVNDÆ

fidionis, quæ parabat, tabernacula figere, & tentoria col-
locare iubet. Erant in vrbe ad tria millia armatorum ex
omni Maurorum numero delecta sub ducerci militaris ex-
perientissimo, Alatarū, hoc est aromatopolam, illi vocabāt.

Hi eruptionibus crebris laceſſebant nostros, multaq; illis
damna inferebant. Et quia castra erant anfractibus, præ-
ruptisq; montium intercisa, non poterant sibi inuicem auxilia
mittere. Quarto die, postea quam Mauri sunt obsessi, bo-
nam armatorum partem in insidijs collocant, partem in eos
mittunt, qui sancti Alboaceni cliuum insederant. Commit-
titur pugna cum stationarys, atq; his militibus, qui erant in
præsidio positi contra subitas Maurorum eruptiones: accu-
runt subsidiarij, hostesq; subeuntes in fugam compellunt, fu-
gientesq; persequuntur inmemores castrorum, quæ sine de-
fensoribus, & deserta reliquerant. Interea ex insidijs
Mauri prodeuntes ex altera parte cliuum conscendunt, castra
oppugnant, capiuntq;. Quod cum nostris esset nunciatum,
in castra iam capta redeunt, eos hostes ex vrbe insequuntur,
nostri anicipiti pugna distracti, & cum illis, qui castra diris-
puerant, ad horam integram pugnant, quoad ex alijs castis
auxiliaribus copijs subeuntibus hostes fundunt, fugant, atq;
intra sua moenia includunt. In ea pugna complures prima-
rii viri ceciderūt, sed imprimis Rodericus Tellius à Calatra-
ua Magister duabus sagittis cōfixus interiit. Cuius mors
non modo Regi & Reginæ, sed quia curialium iuuenum
erat Princeps, vniuersæ iuuentuti flebilis fuit. Rex ve-
ro cum intelligeret, quanto in periculo essent, non modo ij, qui
Alboaceni

Alboaceni cliuam, sed etiam illi, qui alia loca infederant, sum neutri possent in hostiū superuentu alijs auxiliū ferre, stas tuit castra in locum tutiorem procul ab vrbe reducere, quoad geminatis copijs bina, at terna castra possit vrbi admouere.

Neque enim aliter poterat obsidio coarctari, quo minus obfessi socios auxiliares possent admittere: & ea, que ad vitium necessaria erant, in vrbem importari: itaq; statuit post stridie eius dici castra mutare. Sed anteaquam præconis voce conelamari vassa iuberentur, plebei, & turba, & gregarij milites, & qui sub nullo certo duce militabant, cum viderent procerum tentoria reuelli, sarcinas, & impedimenta in uehes aptari, cliuamq; Alboaceni ab insessoribus deserere, atq; ab hostibus occupari, suspicati auxiliares copias nocte hesternæ intra vrbem admissas hostium numerum auxisse, omnem spem suæ salutis in fuga posuerunt. Non illos pudor retinuit, non desertorum, castrorumq; ignominia, non timor, qui plerumq; de genere animos arguit, quemadmodum generosos fiducia ex periculo explicat. Supererat hosti animus ad persequendos fugientes, nisi Rex equum conscendens procerum cohortes lustrasset, acies trepidantiū stetit, labentesq; animos in pugnam reuocasset. In eo conflictu Comes stabiliis tria vulnera in facie accepit. Dux à methymna cœli equo deciectus ab ijs, qui illum obseruabant, pugne restitutus est. Comes Tendillanus, qui stationem habuit vrbis munitionibus proximam, prætermodum telis hostium impetius cecisset in interitum, nisi Franciscus Stunica, qui patris sui Placētini Ducis cohortes ductabat, accurrisset, atq;

DECADIS SECVNDÆ

in summo periculo positum vitæ pugnæq; reddidisset Ga-
ditanus Marchio illa die insignem operam nauavit, qui cum
suis pugnans non solum hostes repressit, verum etiam eadē
in eosingentem edidit, atq; in vrbis muros impegit. In hęc
itaq; modum milionibus, et lyxis, calonibusq; spaciū, etq;
tempus datum colligendi sarcinas, et impedimenta iumen-
tisq; et carris imponendi, nisi quatenus vehiculorum defec-
tu magna rei frumentariæ copia est relicta. Regina earū
rerum, quæ ad Lozam non satis feliciter gesta sunt, facta
certior, indoluit, plusquā pro materia deuit, sed premens als-
tum corde dolorem, spem vultu simulat, seq; maiori animo
erigit ad ea, quæ restabant peragenda.

MAVRVS Alamam iterum obsidet, non-
ster obsidionem soluit, vrbemq;
commeatu instruit.

CAP. VIII.

QVI Alonse presidio cum Palmensi Comite,
alijsq; ducib⁹ à Rege sunt relicti, cum audissent
Lozæ obsidionem solutā, Regemq; copias in-
de mouisse, ex cuius captiuitate sperabant sibi
faciliorem futuram militiam, nunc ex liberatione difficilem,
periculosamq;, quod pro comperto habebant, hostes non quie-
tuos, quoad Alamam in suam redigerent potestatem, miss-
santes, inter se dicebant, non esse expectandam, donec hostes

venirent, eosq; obsidione cingerent, quin potius urbem esse diruendam, ipsos cum spolijs, atq; omni præda debere se ad suos, tutioraq; loca recipere. At comes, & qui cum eo duces in urbis præsidio erant intelligentes, quam ignominiosum, acturpe facinus esset, urbem suæ fidei creditam deserre, dissuadent, hortanturq;, ne tale aliquid cogitaret, nunc precibus orant, nunc minis deterrent, nunc admonent, ut Regis adventum rem integram reseruent, neq; quicquam interea eadere statuunt. His rationibus milites confirmati, obsistent animos ad se, urbemq; sibi commissam tuendam, aut mortem pulchrâ sibi oppetendam. Et ecce Maurus cernens Loxam obsidione liberatam, Regemq; nostrum cum exercitu se Cordabâ recepisse, cum duobus equitum millibus, & ingenti perditum numero Alanam inuadit, diu, noctuq; oppugnat, nostri propugnant, in eoq; dies aliquot insistitur. Sed obsessos alimenta, viri q; deficere, atq; in dies propugnantium numerus minui, vigiliarum, laborumq; vicissitudo crescere.

Illos tamen recreabat, reficiebatq; vna, & ea quidem certissima spes, quod breui Rex suppetias esset allaturus cum ingenti rerum omnium comite: neq; illos sua opinio sefellit, nam & ad constitutum diem venit, obsessores impugnantescq; fugauit, urbem alimentis, & aliarum rerû copia instruxit: duces, militesq; fessos recentioribus permittauit. Nam Palmensis Comitibus in locum, Ludouicum Osorium Ecclesie Asturicensis Archidiaconum, qui postea mentesanus Præsul fuit, virum probum suffecit. Hisq; rebus peractis aleram per Granatensem agros excursionem facit, prædiorû

DECADIS SECVNDÆ.

villas, speculatorumq; turres diruit: frumenta, frugesq; in herba corrumpit pecora, armenta; abigit: pastores, agrorumq; cultores in speciem triumphi ante se captiuos agit, atq; sic cum integro exercitu Cordubam Victor redit. Quanta esset principum nostrorum potentia, quantaq; animi magnitudine bellum hoc inchoarūt, vel ex eo animaduerti potest, quod hoc eodē anno quater cōegerunt exercitū, quā maxim⁹ poterat ex vniuersa Hispania comparari: quater hostium fines hostiliter ingressi, omnia illius Regni penetralia procul caruit: vnde sequuta est tatarerum penuria, quæ ad victum pertinent, vt nisi gens illa cibi parcissima, vini abstemia, frigoris, calorifq; patiens, propositiq; tenax fuisset, vel sola huius anni diligentia potuisset illos in sui, & eorumq; omnium suarum deditionem cogere. Sed neque in aduersis deerat illis animus, non solum ad impetus nostrorum sustinendos, verum etiam cum magis afflicti esse viderentur, ad hostes lassendos supererat audacia. Ostenderunt hoc in obsidiōe Canneci, quod erat castellum nostrorum in collimitio vtriusq; regni positum, namq; dum hostes intra ipsorum fines omnia vastant, populanturq;, illi intra nostros Carmentum oppugnant, capiunt, diripiuntq;, & cum præda vtriusq; sexus, atq; omnis ætatis, conditionisq; mortalibus, in patriam victores redeunt. Quid? quod eodem ipso tempore, cum inter patrem & filium de summa regni certamen esset, omnesq; ciuium, populorumq; vires in duas factiones essent diuersæ, quarum altera patrem, altera filium sequebatur, neutra tamen à nobis in perniciem alterius auxilium petijt, sed ipsi

inter se priuatas inimicitias, nobiscum vero vno omnium consensu, consilioq; bellū publice gererant. Nam cum pater in regni sui primores quosdam nobiles se uicium exerceret, proximi, & affines non ausi alium sibi Regem creare, filiū loco patris delegerunt, statueruntq; in regni admine, Grao nata vrbe Metropoli cum suis munitionibus illi tradita, Pater regno pulsus Bastam urbem amicam se contulit, inde similitates inter patrem & filium ortæ, atque inde cædes, mortesq; , & odia consequuta. Interea pater per temporis occasionem Alambram vrbis arcem, quæ pro filio stabat, ad motis scalis interceptit, præsidioq; munit, inde per vias publicas erumpit: ciues, suas quisq; partes sequuti, vrbe in media vbiq; pugnant. Sed factio, quæ filium sequebatur, superior euadit, aduersariosq; tota ex vrbe fugat, Alambrã captam recepit, suoque Regi restituit. Et quamquam cõcordia illa discors hostium inter se victoriam nostram ex illis per aliquot annos remorata est, fuit tamen eis tandem exitio vltimo, quo sine multo sanguinis dispendio, minoriq; negotio se, omniaque sua tam sacra, quam profana nobis tradiderunt. Sed quia iam tempus erat, vt Rex & Regina alijs quoque rebus prospicerent, quam illis, quæ ad insequẽtis anni bellum pertinebant, antea quam è Corduba discederent, limitaneos, ducesq; limitancorum certis in locis disponunt. Petrum Comitẽ à Trininio, quem paulo ante Anasgarensum ducem creauerant, Mentefanis finibus præesse voluerunt. Alphonsum Cardenium diuī Iacobi militiæ Magistrum in Astigitanis considerare. His duobus maximis

DECADIS SECVNDÆ.

imperatoribus iubent ceteros duces, Comites, Marchiones, & prefectos, ciuitatum, oppidorumq; praetores, & arcium castellorum praesides obtemperare. Commendantq; non solum, vt fines ab hostium incurſu tueantur, sed etiam vt pro temporis opportunitate hostem adoriantur, atq; omnia ferro, & igni populentur. His rebus ita compositis cum Regina conualuisset e partu, quo Ioannam regnorum postea haredem successricem fuerat enixa, cum Rege Madritum proficiscitur.

REX & Regina Madriti Hispanas societates reformat, pecunias vnde cuique honeste possunt eruscant, Nauariæ res nouas inchoant.

CAP. IX.

PRIMA nostrorum Principum, postea quam venire Madritū, cura fuit reformandi, atq; in pristinum statum redigendi societates, siue vt Hispanorū vulgus nūc loquitur, fraternitates: que pro viatorum securitate fuerant in matricalesi Panhispanio constitutæ. Legum autem illarum, quibus societa-tes illæ fuerunt sancitæ, transgressores, violatoresque multandos, aut repetundarum damnatos cum ignominia eiecien- dos imprimis esse iusserunt. Procuratores deinde illarum fraternitatum ex omnibus prouincijs iussi in vnum locum conuenire, is fuit Pintum, quod est oppidulū diocesecos T o

letane. Si detulerunt querelas earum rerum, que vsquã in Hispania perpetratæ sunt, quod facinus mansit impunitum: in eos vero prætermodium est animaduersum, qui magistratus fraternitatis ærarium depeculati sunt, cui partem administrationis sibi commissæ negligentius exercuerunt.

Dati quoque iudices, qui repetundarum accusatos, aut damnarent, aut absoluerent. Eisdem quoque data facultas rogandi nouas leges, atque abrogandi veteres, prout reipublicæ utilitas exigere videretur. Et quia reconditum ærarium, neque fiscus, & regiusque census erat satis ad tantæ maiestatis molem sustinendam, statuerunt, vnde cumq; honeste possent pecunias eruscare. Ab Hispanæ societatis procuratoribus petunt sedecim millia iumentorum, atque mulionum octo millia, qui iumenta omni genere comiectus onusta agerent, quo Alama instrueretur. A sede quoque apostolica auxilium implorauere ad stipendia militibus persoluenda, tam ijs, qui contra nominis Christiani hostes in limitibus gerebant bellum, quam ijs, qui in certis Hispaniarum partibus, que nondum satis erant pacatæ, in præsidijs agebant, quam ijs etiam, quibus erat opus ad custodiam Principum, & quicquid decreuissent executioni mandandum. Ad supplendos hos sumptus missa est à Pontifice summo cum seruatus apostolici assensu facultas distribuendi centum millia ducatum aureorum per vellis galium Ecclesiasticorum classes, vi in redditibus onerandis ex iniusticia distributius nemini fieret iniuria. Ex celsæ quorq; thesauro bullas mittit, q̄ cruciferis in Christiana

DECADIS SECVNDÆ.

norum hostes euntibus, concedi solent, ea lege ut stipēs ex
 fidelibus emendicant, non alia in re, quam in ipso bello cum
 hostibus gerendo insumerentur. Ad extraordinarios vero
 sumptus a mercatorib⁹, opiteccensibusq; & assiduis ciuibus
 mutuo accipiunt, quod ad certum tempus esset reddendum.
 Et quia Regiæ domus inopia omnibus erat nota, ea contribu
 tio nemini visa est iniqua, cum præsertim illud mutuū, quod
 in presentiarum dabatur, suo tempore ad dominos esset red
 diturum. Per ea tempora nuntius Regi & Regiæ allatus
 est Phœbum Phœbi Nauariensis Regis filium, atq; Foxari
 Comitis pronepotem, ad quem regni successio pertinebat, in
 ætatis flore diem suam obiisse, ex cuius morte in Catharinā
 sororem regni hæreditas est translata. Ea in matris erat
 tutela. Cumq; ad eas simultates, quæ inter Gallos, & His
 spanos oriebantur, magnum esset momentum, in quas partes
 Navariæ regnum cederet, quod dotis nomine tradendum erat
 ei, quem Catharina maritum sortiretur, coeptum est in secre
 tiori curiæ senatu agi, quemadmodum inter Ioannem Hispa
 niarum Principem, & Catharinam Navariæ Reginam spō
 salia fierent. Decretumq; ut ad hoc peragendum, mitte
 rentur legati ad Regiæ matrem, qui illam de recenti obitu
 filij consolarentur, & de filie matrimonio cum illa age
 rent. Mittendas quoq; censuerunt copias, quæ Navariæ
 vrbes, oppida, castella, munitionesque occuparēt, firmarētq;
 præsiidijs, ut pro nobis starent, si quod de matrimonio coe
 ptū esset, transigeretur. Missus itaq; ex senatu regio Ro
 dericus Maldonatus à Talabrica iuris consultissimus, qui le

gationis summam Nauariæ Principi exponit. Quot, & quantainde commoda sequerentur, enunciat: enarrat præterea, quanta honoris accessio Nauariæ Reginae fieret, si Hispaniarum Principi nuptiæ daretur. Ad quæ Nauariæ Princeps, tametsi affectu Gallis, quàm Hispanis erat propensior, comiter tamen oratori respondet, se eo nomine posse felicem appellari, si contigeret sibi Hispaniarum Principem sortiri generum, atque parentes illius Regem & Reginam tot, tantarumque rerum dominos inter affines numerare.

Sed ea de re inconsulto Rege fratre suo, quicquam certi respondere, non esse honestum. Illo tamen consulto, se missuram Regi & Reginae responsum ad ea, quæ proposita legatio continebat, atque ita legatus re infecta rediit.

Interea Ioannes Riparius, qui Hispaniarum cohortium præfectus erat, missus in Nauariam, ut se iungeret Lerinthium Comiti, cui Regis spuria soror nupta erat, Pompeionemque, & magnam illius regni partem affectu, præsidioque obtinebat, utque cõmuniviriusque cõsilio rem gereret, seque ad excipiendos Gallorum impetus pararet, si forte aliis quid interea molirentur. Et ne inchoatum in Mauros bellum refrigesceret, & res in Nauaria inchoate cessarent, Rex & Regina provincias inter se diuiserunt. Hæc superior est Hispaniæ partem, quæ Nauariæ finitima est. Ille Baticam est sortitus.

REX in Galliciam proficiscitur, contentiones inter Comites, Lenuium, & Bencuentanum componit.

ANTEA quam Rex in Beticam proficisceretur, res noue in Gallicia ortæ illius iter remouate sunt. Nam cum Ferdinandus Acania, cui Rex & Regina illius regni gubernationem commiserant, inter cætera oppida, & castella, quæ superioribus annis à coronaregia fuerant abalienata, in censum regalem redigisset, arcem quoq; Augusti Luco impositam, quæ cum oppido ad Lucensem ecclesiam pertinebat, siue iure, siue iniuria ditioni regie subegit. Erat Episcopi frater Petrus Aluarus Osorius Lemni Comes, Pontisq; Ferrati dominus, atq; illius regni totius omnium facile princeps. Qui spoliati fratris (dolore comotus) arcem obsidet, tametsi Regis & Reginae præsidio teneretur. Quorum iussibus, ut ab incepto desisteret, cum excusationes quasdam ineptas afferens non obtemperaret, ne illius audacia relinqueretur impunita, Rex magnis itineribus, in Galliciam contendit. Et quamquam inter eundem accepisset nuntium de arcis obsidione soluta, nihilominus ire pergit: sed antea quam Asturicam urbem accessisset, de Comitis morte certior factus est, ibiq; per aliquot dies substitit, quoad tumultus quosdam sedaret, qui ex illius obitu oriebantur. Comiti Lennio virili sexus non fuerant liberi, præterquã vnus, qui viuo patre vnum tantum procreauit nomine Rodericum, & eum quidem spurium, quem auus heredem instituit. Isq; viuens, in honorũ

possessionem misit, cui oppida, castella, arces, mitionesque tradidit. Mortuo igitur Comite Lemnio, Rodericus nepos cui titulum assumit, bonorum possessionem continuat, quem propinquos & affines, domestici & familiares, socii & amici, quos avus habebat quamplurimos, atque universa propemodum Gallecorum iuventus sequitur. Erat altera ex parte Rodericus Pimentellus Bencuenti Comes, cuius filio ex Comitis Lemnij filiabus una erat desponsata, & quia filia erat legitima, Rodericus autem nepos spurcius, & ex spurio filionatus, eodem iure asseuerabat omnia defuncti Comitis bona ad nunc suam pertinere. Idque se non solum iure, sed etiam (si opus foret) armis persequatur. Comes Lemnius se iure potiori esse, & quod bona ex aui testamento possideret, & quod natalium defectus per apostolicæ Sedis literas iam esset suppletus. Itaque cum alter iam possideret, alter de perturbanda possessione certaret, non ex parte legibus, sed armis potius discernere, maluerunt. Vterque suos conuocat, ad arma omnia spectant. Atqui Rex, quod ad bellum in Bætica gerendum properabat, ne inter duos illustres viros pugnandi occasionem relinqueret, paucos dies alios Asturicæ immoratus est. Iubet imprimis, ut Comites uterque suos, quos habebant in armis, domum quæque suam remitterent: deinde, ut ad se veniant, iusque coram ipso persequantur: interponit inducias in tempus, quo lis tota componi posset, se rediturum cuique, quod suum esset, pollicetur. Comites non secus, ac iussi sunt, faciunt, nam & quis

DECADIS SECVNDÆ.

que copias dimittit, ad Regem venit, causamq; suam apud illum defendit, adversary rationes impugnat. Rex literis arbitrio iudicium dydicandam remittit, alysq; rebus ordinatis Madritum se ad Reginam confert, ut quod antea de creuerant, alter ad bellum cum Mauris in Beticam, alter ad id quod in Nauaria inceperant exequendum, proficiscretur. Et ecce interim ab Italia negotium aliud exortum est, quod tametsi honestè poterant dissimulare, noluerunt tacere, quibus in rebus auxilio esse possent, operam suam nõ interponere. Erat in armis vniuersa Italia, propter ignominiosam mortem Archiepiscopo Pisano à Florentinis illatam. Erant præterea due factiones, altera Pontificis, & Venetorum: Florentinorum, & Ferdinandi Regis Neapolitanorum altera. His accedebant reliqui omnes Italiae principes, & ciuitates, que sub reipublicæ forma gubernantur. Ferdinandi, Florentinorumque copie in agro Romano castrametantur, ciuitatem cò angustie deducunt, quam obsessi perpeti consueuerunt. Superuenit deinde Pontificis, Venetorumque exercitus, hostesque ex improviso adortus fundit, fugat, castraque diripit. Ferdinandus copias suas recipit, bellūq; istaurat. Hinc cædes, agrorū populatōnes, villarū incēdia per totā Italiā fiūt: neq; erat vnde tātis malis remediū afferrī posset, nisi Principes nostri partim obseruantia erga Pontificem, partim Ferdinandi Regis cognatione, partim etiam populorum omnium misericordia permoti, componendæ discordiæ curam suscepissent. Mittunt itaque oratores ad Pontificem Maximum, ad Venetos,

& Florentinos, & ad alios principes, & ciuitates, quæ illis
 sequebantur: rogantq; vt relictis armis concordia pos-
 tius, & paci acquiescant, se velle, inter vtrosq; de pacis cõ-
 ditionibus agere. Missi igitur legati Ioannes Gerundens-
 is Episcopus, & Bartholomæus Berrius iuris, legumq; pes-
 ritus. Qui ab omnibus, ad quos missi fuerant, comiter
 excepti, hos, & illos ambiendo Principum nostrorũ nomine
 nunc exhortationibus & monitis, nunc precibus & pros-
 missis, ita omnium animos flexerunt, vt non solum concor-
 dia, paci; faciendæ sine assensu, verum etiam Regi &
 Reginae eo nomine per literas gratias egerint, quod illos
 extantibus molestijs, curisq; liberauerint. Missæ hæc de re
 literæ breues à Pontifice, missæ & ab apostolico Senatu,
 missæ quoq; à populi Romani gubernatoribus ex vrbe Ro-
 ma postridie Calendarum Ianuarij date. Anno à salute
 Christiana Tertio & Octogesimo super Millesimũ Qua-
 dringentesimum. Paucis diebus postea quam negotium
 peractum est in hunc modum, procuratoribus principum uo-
 catis in senaculum, Pontifex pacẽ, pacisq; conditiones pro-
 nuntiare facit, Regis & Reginae legatos cæteris omnibus
 nudis capitibus, genibusq; flexis, sidentes pileatosque lau-
 dat: principibusque, à quibus missi sunt, pro tam benigna
 opera gratias agit. Inter pacis conditiones vna fuit, vt
 bello spoliatis ablata bona redderentur. Venetorum pro-
 curator neq; venit vocatus, neq; conditionibus acquieuit,
 ex quibus Ferraria Venetorum armis occupata. Marchio-
 ni erat reddenda. Cæteri omnes in venetos arma mouet,

DECADIS SECVNDÆ.

qui timentes in ipsorum excidium omnes Italie principes coniuirasse, Turcarum societatem inire incipiunt, ut eorum auxilio, & se tueantur, & reliquis omnibus (nō modo Italis, sed etiam Christi nomine signatis) bellum inferant. Eosdem Turcas Neapolitanorum Rex in Venetorum perniciē allicere tentat. Ad Regem & Reginam Treuentinum Comitem mittit, qui pro suscepto labore gratias agat, certioresq; faciat, quemadmodam Veneti concordiam totius Italie auersati, cum turcis societatem inire parant, ut Italie bellum inferant, atq; imprimis Siciliæ, insulisq; adiacentibus, quæ periculo maiori essent expositæ. Quare huiusmodi homines pro publicis hostibus habendos, quippe qui ex aliorum iactura uiuant, atq; cum aliorum detrimento vires suas augere conentur. Ad hanc Treuentini Comitis legationem Rex & Regina respondent, se Venetos, Venetorumq; Ducem inter amicos numerare, neq; illos adhuc fecisse quicquam, cur essent ex amicitia semel inita submouendi, se tamen missuros ad Venetorum ciuitatem legatos, qui suaderent, ut modestius agerent, seq; intra fines suos continerent. Quod si nolent assentiri, atq; in meliorem viam redire, tunc se, non modo illorum amicitiam abdicaturos, verum etiam illos pro hostibus habituros, atque ita orator dimissus, ad Regem suam reuersus est.

ÆLII AN
TONI NEBRISSEN-
SIS HISPANARVM ATQVE

Hispanienſium rerum hiftorici Decadis Secundæ

Liber ſecundus, De Canaria inſula

Regis & Reginae auſpicijs à

Petro vera duce ex

pugnata.

Caput Primum.

QVASI deſſent Principibus noſ-
tris domeſtica negotia, quibus intende-
rent, ita nulli parcentes labori animi
ſuum huc atq; illuc diuidunt, in partesq;
rapiunt varias, perq; omnia verſant.

Nam cum eſſet in manibus, atq; inter
oculos haberent Giranatenſe bellum, in quo tam de gloria,
quam de ſumma imperij certandum erat, haberentq; res in
Navaria inchoatas, quæ cum Gallorum Rege præpotenti
erant implicite, curas tamen ſuas in alterum orbem mittunt,
non modo ſæculi noſtri hominibus, verum etiam (quantum
ſuſpicamur) antiquis omnibus incognitum. Et quemadmo

DECADIS SECVNDÆ.

dum in historia huius apparatu diximus, in oceano Atlantico, qui Europe, atq; Africæ latera occidentalia abluit, cōplures sunt insule partim adiacentes continenti, partim in altum remotæ, atq; rursus, adiacentes duplices sunt, alteræ ad Europam, alteræ ad Africam pertinentes, de remotis Hispaniæ adiacentibus alias diximus, & fortasse dicturi sumus, nunc de adiacentibus Africæ littori occidentali, inter quas numerantur Canariæ, de quibus hoc in loco scripturi sumus, pauca dicenda sunt. Canarias à Canum magnitudine dictas fuisse, Plinius in historia naturali autor est, ex quibus Iuba Rex duos perduxit huiusmodi Canes. A Grecis fortunatæ sunt cognominatæ, de quibus tam pœtæ, quàm historici multa fabulantur ad hunc locum minime pertinentia. Earum nomina Ptolomæus, Martianus, Plinius, atq; alij autores, tam Greci, quam Latini explicant, sed quibus non possumus nomina reddere, quibus nostro tempore natus cupentur. Nam & antiqui eas nouerunt, earumq; ambitus, & incolarum mores descriptos reliquerunt. Sed quæ ex causa illarum celebritas ex memoria hominum oblitterata est, ignoratur, navigationis defectu id esse factum credibile est. Illud certe constat, illarum notitiam ad nos peruenisse abhinc annos circiter Vīginti supra Centum, sub initium regni Ioannis huius nominis secundi, qui sub Catharina matre, & Ferdinando patruo tutoribus regnare orsus est. Anno à salute Christiana Millesimo quadringentesimo quinto. Eo tempore Bethancor quidam Gallus, ut aiunt, natione, infantis Regis tutores adit, ab illis impetrat facultatem

tatem explorandi maris Atlantici partem illam adhuc incognitam, que occidentale Africæ latus abluit. Is igitur siue quod ab ijs, qui ante illum nauigarunt, aliquid audierat, siue quod fortunam suam experiri uoluit, paratis nauibus conuigare cepit, atq; in primam incidit, quam nostrorum tempore Lanzarotam corrupte, pro eo quod est lauceam ruptam, siue fractam, aut ipse ex facto uocauit, aut ab alijs sic antea uocatam acceperat, deinde illi proximam expugnat Fortem fortunam. Nam inter cognomenta fortunæ unum est fortis, de qua Columella in horto. Et celebres fortis fortunæ dicite laudes. Varro quoq; de lingua Latina. Dies, inquit, fortis fortunæ dicti à Seruio Tullo Rege, quod is sanum fortis fortunæ secundum Tiberim extra urbem Romanam dedicauerat. Has duas insulas Bethancorus in cultum uite melioris, Christianamq; religionem conuertit. Huius Bethancori heredes Hispanensibus quibusdam ciuibus precio manciparunt, ex his deinde in alios, & ex alijs in alios, dominium in Ferdinandum Perazam, & Ferdinandum Arium deuolutam est. Horum maiores Gomeram, & Ferream non magno negotio expugnarunt, in eundemq; cultum, & religionemq; reduxerunt, nunc Guillelmus Peraza illas sub comitis titulo possidet. Restabant adhuc ex septem insulae tres, Canaria magna, Teneriphica, & Palma, barbarorum quidem situ, & inertia turpes, sed ingenio loci, & bonorum naturalium copia opulente. Has Rex & Regina cum uellent quasi prædialia suburbana Hispanijs iungere, classem parari, armis, comædatisq; instrui,

DECADIS SECVNDÆ.

bent. Petrum à Vera, & Alphonsum Moxicam viros strennos, atq; terrestres, naualisque pugne expertissimos præficiunt. Insulam de repente inuadunt. Barbari se more suo præparant, non hastilibus ferro prætentis, sed sudibus præuistis: non saxis, & lapidibus exfundis, & fustibus, sed lacertorū viribus, quasi ex ballista, aut tormēto aliquo sulfurario contortis. Nullum oculis signum designabant, quod non telo contingerent. Iam vero ad excipiendos, euitandosq; iētus tanta erat dexteritas, vt teli venientis plagā sola corporis declinatione cluderent. Vidi ego Hispali, id quod mihi fuit miraculo, non ita cæteris, qui illud fieri saepe viderant. Erat quidam ex ea insula Canarius, qui in eodem vestigio sinistri pedis insistentis, ab octo passibus volentibus illum saxo petere, se exponere, fugiens plagam, nunc facta in alterutrum latus parua admodū capitis declinatione, nunc totius corporis subtractione, nunc alterna crurium permutatione venientē iētum fugiebat, tantoq; periculo se toties percussori exponere, quoties illi æream quadrantem porrexisset. Quod ad victū, vestitūq; pertinet, tanta cibi, potusq; parsimonia, tanta omnium membrorū nuditas, vt facile & in promptu habere possent omnia, quibus ad propulsendas nature iniurias hominū fragilitas indiget. Cū huiusmodi hominū genere duobus nostris habendum erat negotium. Quibus accederebat altera difficultas ex inopia comæatus, qui longa navigatione ex Hispania vsq; aduehendus erat, & quod bellū non collatis signis gerendum erat, vt ex vno prælio breui

tempore victoria in alterutra partem declinaret, sed quod expectandum erat, quo ad hostis pugnare vellet, ita se in cryptas, & cuniculos, in cavernas, & ferarum latibula absiderant, ut nulla arte, nullis viribus elici inde possent. Sed principum nostrorum fortuna, quorum auspicijs res gerebatur, occasionem attulit, qua negotium compendio finis retur. Erant in ea insula Reguli duo, ex multis caedibus, & iniurijs vitro citroq; illatis ita discordes, ut nulla satisfactio posset illos in concordiam reducere. Ex his, alterum nostri duces sibi conciliant, eiusque opera utuntur ad alterum Regem profligandum, atq; ita paucis diebus tota insula in Regis & Reginae potestatem venit. Civitas quas Iscumq; tunc erat, in metropolim omnium septem insularum erigitur, in eamq; ex Rubicone, quod erat Lanceae ruspae promontorium cum oppidulo, Episcopijs sedes transferitur. Rex, cuius ope nostri Duces usi sunt, cum uxore Regina ad Principes nostros Madritum missi. Adhuc duae aliae restabant insulae debellandae Teneriphion, & Palma, de quibus suo in loco dicemus, & quo pacto Alpho ab Augusti luco rem gerente aliarum quinque numero, & cultu, & religione accesserunt.

STRAGES nostrorum in praeruptis ad
Malacam iugis accepta Magistro di
ui Iacobi & Marchiõe Ga
ditano ducibus.

CAP. II.

REGEM & Reginam ex tot, tantisq; victo-
 rijs exultantes, ne ex continuis successibus ars-
 rogantiores fierent, fortuna, vel potius diuis-
 ra quaedam prouidentia, dignata est admones-
 re illos, vt meminissent se mortales esse, atque iuxta illud
 Psalmodographi, non in curribus, non in equis, sed in nomi-
 ne Domini esse fidendū, hoc Regem admonuit, cum ad Lo-
 xam castrametatus obsidionem vrbis parabat, & perturba-
 to exercitu rē inchoatā reliquit. Hoc iterum in memoriā
 illis reduxit illa calamitas, quam ad Malacā suis in ducis-
 bus experti sunt: Erat, quemadmodum in libro superio-
 ri dictum est, in Astigitana colonia Alphonsus Cardenius,
 dñi Iacobi militie Magister, quem Rex & Regina limitis
 bus illis tuendis praefecerant. Erat praeterea finitimis in
 locis Rodericus Pontius à Germanica legione Marchio Ca-
 ditanus. Hi ab exploratoribus facti sunt certiores, esse
 montes non procul à Malaca mari nostro impendentes,
 Axar quā Mauri sua lingua vocant, qui in colerentur ab ag-
 ricolis, & pastoribus, vnde magna praeda ex hostibus
 auerbi posset. Esse praeterea Malacā equitibus exhau-
 stam, & loca, per quae noster exercitus permeare, & re-
 meari sine vilo impedimento posset. Et quia ad loca pene-
 tranda exercitu grādiōri opus erat, rem ad finitimos duces,
 & praefecto rei militaris deserunt, hortanturq; vt ad tam

insigne negotiū peragendum, omnes cōcant. Hi fuerunt Ioannes Siluius Ccutifontanus comes, qui praetoribus, decurionibusq; populi Hispalensis assistebat, Alphonsus à Corduba domus Aquilariæ dominus, Petrus Enriqui prouincie Baticæ praefectus, Gasias Manriqui Cordubæ, & Ioānes Roboreus Asindi praetores maximi, arcium quoq; praesides, & regy exercitus duces. Qui omnes cum suis, & cum ciuitatum, & oppidorum populis, quibus praesidebant, ex composito ad diem certum Antiquariæ, quæ ciuitas est in hostiū collimitio, conueniunt, partim armati, partim incermes. Neq; enim omnes bellū hostibus inferendi causa conierant, sed alios res nouas videndi studium, alios emēdi, vēdendique, aut merces permutandi causa deduxerat, paucos Christianæ religionis amor, aut ex re bellica honoris amplificandi cupiditas exciuit. Erat itaq; non tam exercitus ad pugnā paratus, in qua plerunq; pauci superant multos, quam hominum quedam multitudinosa inordinata numerositas, & frequentia, quæ impedimento sibi esse solet, & quāquā iam decreuerant, Axarquiā esse petendam, denno coeptū est consultari, in quas potissimum partes cogitauerent.

Nam erant, qui dicerent, Axarquiā esse confragosam, atq; præruptis montium anfractibus intercessam, tandem placuit ire, quo illos fortuna sua traherat, hoc est, quò illes exploratorium error impegerat. Ordinatis igitur cohortibus primæ partes obtigerunt Alphonso domus Aquilariæ domino, & prouincie Baticæ praefecto, qui exploratores sequebatur, postremos tuebatur militie diui Iacobi Magis

DECADIS SECVNDÆ.

ster, mediæ comiti Centifontano, quem Hispanenses multi
 ciues nobilissimi comitabantur, Marchioniq; Gaditano cui
 Asindenses accedebant. Ceteri omnes internas has eos
 pias distributi, ab Antiquaria in auspiciis auib; profecti,
 die insequenti ad vesperam locum destinatum attingunt, &
 quia tanta hominum turba in tam longo temporis interval-
 lo non potuit hostes latere, iam receperant se cum pecoris
 bus, & armentis in loca tutiora. Pylas, faucesq; mons-
 tium, & fenitarum diuerticula occupant: armatisque mus-
 niunt: copiarum nostrarum primi in finitimos locos spar-
 guntur: villas, vicosq; cultoribus vacuos incendunt: sal-
 tus ab armentarijs, pastoribusq; desertos reperiunt. Extre-
 morum equites, quos Magister diui Jacobi ductabat, cum
 in confragosa quedam loca incidissent, neq; se satis explis-
 care possent, ex castello proximo, quod Mosclinetum appels-
 lant, erumpentes hostes inuadunt: turbatos, atq; quò se ver-
 tant incertos, cediunt cominus, & saxis, sagittisq; & telis
 eminus petunt. Magister ab anterioribus auxilium im-
 plorat. Accurrit Marchio cum equitatu, quem habebat
 paratissimum, illosque ex angustijs, in quibus hærebant, in-
 patientiores expedit compos. Superueniunt etiam, qui
 omnem exercitum ductabant principes. Quid consilij eas
 piant in commune consultant: inter omnes conuenit, se ab
 exploratoribus, & itinerum mensuris fuisse deceptos,
 qui in loca illa deduxissent, vnde plus detrimenti, quam
 emolumentum essent reportaturi: relinquendam esse præ-
 dam, quam pericueum & exiguan collegerant: deniq; con-

In teqra.

Koelin.

silendum esse saluti, quocumq; modo possent, nam honeste iam non poterant, cum illis tanquam in viuaria conclusis hostium arbitrio esset percundum. Nam quid facerent bis diu inedia confecti? dici, noctisq; laboribus & vigilijs defessi? ab hostibus vndiq; circumuenientibus interclusi? Susperuenit aliud malum, quod fuit omnium perniciosissimum, quod in tenebris res esset gerenda, & in locis, quos ipsi ignorabant, hostibus erant noti. Itinerium duces inisi, ut exercitum, qua melius ratione fieri posset, ex illis angustijs in apertos campos perducerent, vbi aut collatis signis cum hostibus sit pugnandum, aut vnde reducibus in domũ cuiq; suam esset redeundum. At illi contra: siue quod iter ignorabant, siue quod illis Dei voluntas omnem mentem abstulit, incipiunt ducere per arduum, & saxis, dumisq; cliuum inaequalem, quã non pediti, nedum equiti patebat iter. Iamq; oboriebantur tenebræ, cum sentiunt iugamontium, quã illis eundem erat, ab hostibus occupata. Regreditantur itaq; & in vallem, quam mediam torrens quidam præruptus secabat, inopes consilij descendunt. Erant à tergo præterea mōtes in præcipiti stantes, atq; vallibus impēdentes, quos iam hostes occupauerāt. Nostri ancipites, & quò se potissimũ verterēt dubij, stabāt attoniti: expectātes quid hostes facerent. At illi perpetem noctem clamoribus more suo montes, & valles implent, crebros excitant ignes, saxa rotatilia, rupeque in hostes deturbant: atque interim ausi cominus accedere in illos, tanquã in signum positos, scorpionum sagittas, stropetarium glandes, fundarum, & sustibus

DECADIS SECVNDÆ.

lorū saxa dirigūt, neq; veniebat telum, quod in cassum mit-
 teretur, atq; ita ad mediā vsq; noctem nulla quies data. Cū
 Magister, quousq; de genere s patiemur pro hostium libidis-
 ne, quasi pecudes ad lanienam vinctæ, necari? At si des-
 sunt vires ò viri, non desit animus ad aperiendam viam,
 qua nobis aut saltem salutem consequamur, aut honestā mor-
 tem appetamus. Et simul hoc dicens, cliuam ascender e cce-
 pit, quem signis pratentis reliqui omnes, qui sub illo mers-
 bant, sequuti sunt, quo ad ventum est ad montis iuga, que
 iam hostes insederant: ibi pugnātū est acriter, compluresq;
 vtrinq; ceciderunt. In ea pugna casus signifer, signumq;
 cum eo amissum, casus quoq; Ioannes Osorius ipsi Magis-
 tro arcta sanguinis propinquitate coniunctus, casus & Ioā-
 nes Bazanus, & alij equestris ordinis complures viri nobi-
 lissimi. Marchio Gaditanus Magistri exemplum sequu-
 duce itinerum altero, atq; alia ex parte eisdem cliuam cons-
 scendit, atq; incolumis in alterum montis decliue latus euas-
 dit, in eoq; locum eligit, in quo subsidiariam disponit acie,
 qua & se tueretur, & eos qui sequebātur palantes, sparsosq;
 ad se reciperet. Magister vero ex montium iugis repul-
 sus ad eos duces, qui se à tergo sequebantur, ad glomes-
 rat, & quod reliquum erat noctis, in excipiendis hostium
 telis consumunt. Neque illis profuit in alteram se val-
 lem recipere: nam & in eisdem iugis hostes se medios inter-
 posuerunt, ne se Marchioni coniungerent. Qui tametsi
 iuga montium euaserat, ociosus non erat. Dum enim ex-
 pectat illos, qui à tergo sequebantur, non potuit effici, quo

minus cum hostibus esset pugnandum. Sed quæ potuit esse pugna, in qua ex altera parte vegeti, & recentes ex altera defatigati, & lasi erant? Alteri alacres ex præsentis victoris, alteri ex accepta calamitate animo deiectionis. In ea pugna Marchio tres fratres amisit, Iacobum, Lupum, atq; Beltrannum, duos quoq; ex fratribus nepotes Laurentium, & Emanuelum, quibus vero superfuerant vires, non illas ad pugnam, sed ad fugam collegerunt. Reliqui omnes aut cæsi, aut capti sunt. Magister militiæ sancti Iacobi, & Alphonsus domus Aquilariæ dominus, & Bæticæ provinciæ præfectus nati priuos quisq; suos itinerum duces per loca tesqua, & inuisa, & qua neq; hostes quidem sequi poterant, incolumes euasere. Centifontanus Comes in angusto quodam loco deprehensus cum aliquandiu paucis comitatus pugnasset, victoribus tandem se dedit, captusq; cum Petro Siluio fratre suo in urbem Granatam in vinculis est ductus. Capti quoq; sunt præsides arcium Antiquariæ, Moronis, & Asindi, Bernardinus Mauriquus, Ioannes à Pineto, & Ioannes Montisaluis, & alij complures viri nobiles, quos erat infinitum numerare. Illud quoq; non omittendum, quod superat omnem fidem, binos, aut ternos ex hostibus ante se duxisse in vinculis captos senos, aut octonos.

Quid memoro viros? Mulieres quoq; ex urbe Malaca egressæ ante se captiuos agebant, vt liqueat illud non hominum fuisse opus, sed Dei, cuius officium est deponere potentes de sede, & exaltare humiles. Id quod Lacedæmonius Chilon sciscitanti Aesopo quid Iupiter faceret, res

DECADIS SECVNDÆ.

spondit, extollit mites, atque superbos deprimat. Hic est Iuppiter noster, id est, iuuans pater, hic & sol iusticiæ: qui, ut ait Macrobius, fulgentia obscurat, & quæ sunt in obscuro illuminat. Idem est Nemesis, hoc est indignatio, qui virginis effigie contra superbiam colitur.

MAVRORVM Rex iunior ab Aegæbrencse Comite, & regij ministerij præfecto in pugna capitur.

CAP: III.

QX tanto mœrore, & luctu recreauit, refecitq; gentem Hispaniam Dei benignitas, ne acceptæ calamitatis desperatione languescens, ad inchoatum bellum fieret remissior, castigauit namq; Hispanorum superbiam, non ut animos ad pugnam remitterent, sed ne per insolentiam hostes contemnerent. Nam & pro nobis diuinum stare fauorem, vel his duobus argumentis demonstratum est: quod, ut paulo ante diximus, ex vno, atq; simplici regno duos Reges excitauit, quodq; nunc dicturi sumus, alter illorum in nostrorum principum venit potestatem. Quis enim non nudet, ex discordia illa patris cum filio factum esse dissidium, vnde victoria nostra de hostibus originem duxit Saluatore nostro prædicete. Omne regnum in seipsum diuisum desoladitur. Quæ res in hunc modum est gesta. Ex duobus Maurorum Regibus iunior, qui patre potens

tior erat, cernens se apud suos, vel ex ea causa maiorem in modum amari, quod Christianorum nomini esset infensor, atq; belligerandi cupidior, quam maximum potest equitatum, pediatumq; tam ex sua, quam ex patris factione comparat. Neque ita enim desidebant animis, ut non maius odium in Christianos, quam ipsorum inter se esset. Itaq; parato exercitu, quos potissimum fines hostiū inuaderent cōsultantibus, placuit in Cordubenses, & Astygitanos irruere, propterea quod ex superiori strage ad Malacam accepta, totus ille tractus erat equitum, pediatumque numero exhaustus. Lucenam itaque, & Aquilare, castellaque finitima petunt, agros populantur, arbores frugesque succidunt.

Nuntius ad Aegabrensem Comitem venit, qui ex Vacona oppido suo pergrandi equitum, pediatumque semper habebat cohortes ad huiusmodi repentinos casus paratas.

Is iungit se ministerij regij prefecto, qui Lucenae oppidi erat dominus, qui duo comparato, nolo dicere exercitu, sed exercitus specie, in hostes eunt. Non credit posteritas, quod ego nunc scripturus sum, sed neque praesentes credent, si qui sunt, ad quos scripta mea peruenient, sed neq; ego credere, si quis alius mihi narraret, sed habeo mille testes, qui mihi attestabuntur, quoriam aliqui interfuerunt, alij ab ijs, qui interfuerūt, audierūt, aut si adeo sunt curiosi ab ipsis audivere possunt. Si acie iusta, signisq; collatis fuisset dimicandū, cuiq; nostrū cū denis, decē cum cētenis, & centū cū millenis res fuisset peragenda. Mauri cum audissent nostros aduētare, castra tollūt, equos conscendunt, pedites, Rex iubet, ex

DECADIS SECVNDÆ.

armementis pecoribus, & captiuis collectam prædam agere Loxam versus, ipse cum suis copijs expectat, an se hostes persequantur, interdum diu pedites, quos præmiserat, subsequitur. Iamque transierat locum, quem indigenæ Martini Cõs disali torrentem appellant, qui sex passuum millibus à Luena distat, cum se hostes inuicem conspiciunt, subsistunt utrisque, Mauri, quid nostri auderent, nam contemnebant illos, quia multo pauciores erant, nostri, quo ad se pedites, qui sequebantur, sibi adiungerent. Equites auxilio peditum aucti ex utrisque agmine facto signis infestis inuadunt hostes, qui ex tribus equitum turmis vnã faciunt, quæ à tribus duobus ordinatur. Primus erat Rex ipse, alter exequendi iudicij prætor maximus, tertius quem Mauri lingua sua vocabant Alatar, hoc est Aromatarium. Qui barbaricam illud more suo inclamantes, quo etiam nos clamore cum hostium vires extenuare volumus, uti solemus, excipiunt nostros ex aduerso venientes tanto conatu, tantisque viribus irruentes, ut neque primos quidem incursus substare potuerint. Hoc est illud grande miraculum, & quod alijs incredibile visum iri præfatus sum, versi deinde omnes in fugam dimissa præda vni tantum saluti prospicientes. Ast alia ex parte Alphonsus à Corduba domus Aquilarie dominus, qui eo ipso tempore Antiquaria morabatur, ad hunc nuntium cum præsentis equitatu superuenit, hostesque fugientes antecertit, seque venientibus opponit in angusto quodam loco. Quos ipse à fronte, comes Aegabrensis, atque regij ministerij præfectus à tergo ferientes, magnam in illos stragē

edunt. In eodem loco inuenta sunt postea mille hostium
cadavera, præter illos, qui (passim fugientes) ceciderant.

Rex ipse captus, Alatar & duces alij hostium cæsi, atq; ita vi
ctores nostri ex eo consiliu redierunt in morem triumphi
cum captiuis, & præda, quam ex hostibus auerterant, quæ in
manubias redacta, in commilitonibus distributa est. Rex
ipse captiuus extra sortem Comiti donatus, apud quæ honori
ficæ, atq; pro dignitate regi tractatus est. Et ne tantæ rei ge
stæ monumentum aboleretur à Rege & Regina Comitis in
signibus additum est coronatum regis caput catenis vincitum,
& in ora clipei vexilla nouem, quæ in prælio fuerant ex ho
stibus capta. Et quia eiusdem victoriæ ministerij Regis
præfectus fuerat particeps, eadem insigniorum ornamenta
ab eisdem Principibus, & ob eandem causam, illi communis
cata sunt.

BELLI apparatus, census illorum, qui
cum Rege ad Granatensis regni po
pulationem profecturi
erant.

CAP. IIII.

INTER cetera negotia, quæ ad senatum ve
gium cotidie referebantur, nihil erat frequen
tius, quam quemadmodum in Matros bellum
inchoatum ordine procederet, & quæ belli ge

DECADIS SECVNDÆ.

rendi ratio imprimis esset incunda. Cumq; ea de re sæpe consultaretur, nulla potior inuenta est, quam vt ora maritima numerosa classe obsideretur, ne quid auxilij, aut cõmentus à Mauritania inueheretur, atq; in finibus adhiberentur custodes, ne à terra aliquid alimenti ad hostes perueniret, aut per commercium, aut captiuorum redemptionem, aut furtim, aut alio quouis modo. Tertium restabat, vt per omnia regni hostilis penetratia fierent agrorum populatio nes, villarum, vicorumq; incendia arborum, frugumq; succisiones, vt qui sine multa Christiani sanguinis effusione expugnari armis non possent, fame cogerentur in deditiõne venire. Dispositis itaq; à terra, mariq; custodibus conuocantur omnes Hispaniæ principes, trium ordinum Magistri, Duces, Comites, Marchiones, Comes stabili, Metati, provinciarum, urbiumq; præfecti, arciumq; præsides, vtq; veniat cum suis cohortibus, regia autoritate monetur, atq; in diem, locumq; certum, vbi Rex esset, omnes conuenire iussi. Coierunt itaq; in loco, qui ab incolis appellatur Carettum, vbi facto censu, inuenta sunt equitum cataphractorum, atq; leuis armaturæ decem millia penditum armatorum ad pugnant ad succidendas arbores, frugesq; instrumentis rusticis armatorum tri ginta millia: fabrorum, & machinariorum ingens numerus: milionum, agasonumq; & carrucariorum, qui iumenta, asinos, bouesq; agerent quadraginta millia, præter lyxarian, calorum, pabulatorum, frumentatorum, pistorum, coquorum, dulciariorum numerosam multitudinem, meretriciũ prostitularumque, & eorum, qui exercitu nulli sunt vsui, sed

magno potius impedimento magnam turbam. Exercitus vero à Rege in hunc modum est distributus. Magistro militie diui Iacobi, & Marchioni Gaditano, & Alphonso domus Aquilariæ domino, & Ludouico Ferranti, qui postea fuit Comes à Palma, priores sunt commissæ partes.

Posteriores vero Hemerocalio Comiti, & Ioanni Septo maiori Conchelli domino, & cohortium à Duce Infantatus missarum, & quas Dux à Methymna cæli misit præfatis, & Martino Alphonso Montis maioris domino. Mediarum partium cohortes hunc in modum dispositæ. Primam ducebat Garsias Lupides Patellanus Cisterciensis militie à Calatrava Magister. Secundam à Monte regio Comes. Tertiam Francisus à Stenica præfectus copiarum, quas Dux placentinus pater, & quas eiusdem Ducis filius Cisterciensis Militie à Ponte Traiani Magister.

Quartam Guterius à Septo maiori Caietanus Comes, & Fredericus Ducis Albanorum filius. Quintam Dux Triciensis, cum ijs qui sub illo merebant, & qui à Mentessa, & Vbeta, & Biacia venerat. Sextam Dux Alburquerqueus, & Ioannes à Methymna Asindica Ducis filius, qui ducebat copias ab Enrique patre missas. In subsidiaria cohorte, que alijs omnibus maior, atq; firmitior erat, Rex ipse medius ibat stipatus mille equitibus, quingentis cataphraclis, totidemq; leuis armaturæ, qui ex cohorte prætoria Regis & Regina fuerant delecti: hanc ducebat Iacobus Lupides Patiequus Visenatinus Marchio. Signum vero regium præferebat Alphonsus Siluius, nam Ioannes Siluius cuius hæ

DECADIS SECUNDAE.

reditario iure illud erat munus, Granata in vinculis adfer-
 uabatur, ex clade, quam ad Malacam accepimus, quemad-
 modum in superiori parte dictum est, captus. Ex alia quo-
 que parte pedites cum suis centurionibus in cohortes distri-
 buti locos opportunos teneri iussi, ballistas, & tormenta, as-
 liasq; machinas obseruabant equites, peditesq; ab Hispali, &
 Corduba, atq; Astygitana colonia, & reliqua omni Batice
 missi. Copys hunc in modum ordinatis ventum est in locum,
 quem indigenae equitem Colcem appellant, ubi ea nocte sub-
 stiterunt. Postridie eius diei hostium fines ingressi pros-
 pe Illoram oppidum arte, & ingenio loci munitissimum cas-
 strametati sunt: oppidani ex munitionibus erumpunt, & cum
 primis ex cohortibus nostris tumultuarie pugnam praece-
 tant. Sed nostrorum viribus impulsus, cedunt, insequantur
 nostri, atq; viriq; simul oppidi suburbia intrant. Inde quo-
 q; hostes repulsi in castellum, arcemq; se recipiunt, vnde sa-
 gittis, telisq; petebant eos, qui frumenti areas mœnibus pro-
 pinquas incendebant: inde quoq; tormentorum saxeis orbis-
 bus, & stlopetarum glandibus, missilibusq; fugantur, atq; ita
 incendium peractum est. Et quia oppidum expugnari non
 potuit, incensa quoque suburbia, missi quoq; à Rege Comes
 Aegabrensis, & domus Aquilariæ dominus, qui cum parte
 exercitus Montis frigidi, castellorumq; agros vastarent.
 Atq; ita non modo Illora et Illoræ finitima prædia igni,
 ferrisq; corrupta sunt, sed & omnia, quæ intra quatuor mil-
 lia passuum erant, in cineres, fauillasq; abierunt.

3 TAGARA oppidum capitur. Alama com-
 munitu instruitur. Tendillanus Comes
 presidio sufficitur.

CAP. V.

IS rebus ad Illoram, Montemq; frigidum pe-
 raclis castra mutantur in locos, vnde possent
 maiora detrimenta hostibus inferri. Nam
 quacunq; tantus exercitus procedebat, non so-
 lum pedites ad hoc manus designati, vt runcinis, falcibusq;
 messoribus, & scenarijs, atq; rusticis securibus omnia arbor-
 rum genera, frugesq; vastarent, sed & ipse castrorum tra-
 ctus omnia sternebat: & milites e castris egressi villas, vicos
 q; finitimos, & molas aquarias, molendinaq; dolabr is de mo-
 liebantur. Erat Tagara oppidum non minus, quam superi-
 ora munitum, quod inter Alamam, & Loxam positum nos-
 tris perniciosum, hostibus vero accommodum. Hoc iubet
 Rex oppugnari, fabri lignarij, & ferrarij operi se accin-
 gunt. Testudines, arietesq; pluteos, vincas, turresq; ligne-
 as aptant, oppugnatores ab omni parte machinas muris ad-
 mouent, atq; murorum fundamenta rutabulis. & bidentib⁹
 subruere tentant. Extra muros, & intra moenia vehemēs
 ter laboratur, neq; vllum interea telorum cessat genus: oppu-
 gnatores ballistis, & tormentis: propugnatores cæmenticijs
 lapidibus, & ollis sulfure, ac pice plenis, & admoto igne ar-

te
 Mfrio.

DECADIS SECVNDÆ.

dentibus rem suam agunt. Obsessi tandē nostris instantibus cedunt, atq; deserta murorum defensione in castellum, arcemq; se recipiunt, oppidum hostibus diripiendum relinquunt. Capto oppido ceptum est deliberari de arce oppugnanda.

Erant, qui dicerent abstincendum esse ab oppugnatione, propterea, quod muri erant crassiores, atq; signino opere ex calce, & arena compacti, neq; aderant sulphurarie machine ita grandes, quibus tam solida materia dirui posset. Alij dicebant admouendas esse machinas, atq; tentandum putresne essent muri: An ita firmi, vt presentes machine nō possent illos demoliri: Placiat Regi arcem debere oppugnari, propterea, quod tanta erat viriusq; sexus & ætatis multitudo, que eò se receperat, vt deficientibus alimentis breui cogrentur se dedere. Iubet itaq; arcem à quatuor partibus oppugnari: Magistro militiæ dñi Iacobi, & Marchioni Gaditano, & domus Aquilariæ domino primam commendat: Tricensi Duci, & Ludouico Ferranti Palmæ Comiti alteram: Garsia Ferranti Mârrigo cum copijs Cordubensibus tertiam. Ferdinando Veraasco, qui Ducis Infantatus copias ducebat, alteram ex tioribus, que pro arctis porta stabat, oppugnandam committit. Quisq; illorum, quibus ea cura demandata est, eodem temporis momento negotium rapit, pugnat, propugnaturq; pro viribus ab virisq; durat ea pugna ad horam diei nonam. Vulnerati ex vtraque parte cōplures viri nobiles: inter quos Enriqus Enriqui Regiæ domus maximus Oeconomus. Intermisla est ea oppugnatio, quod vtrique erant defatigati, vt amplius durare non poss

sent. Postero die repetita est oppugnatio tam acri, & ve-
hemēti conatu, ac tam frequenti grandine telorum, ut Ma-
ri non valentes impetum sustinere, cœperint cum oppugnas-
toribus de deditioe agere. Induciæ in paucas horas datæ,
quoad negotium cum Rege transigeretur, & sub fide publico
ca missus illorum sacerdos, Alfaqui vocant illi, qui ipsorum
nomine Regi arcem traderet, si vellet miseris vitam, atq; li-
bertatem cum honorum retentione concedere: vitam Rex fa-
cile concedebat, libertatem & bona condonare noluit pro-
pterea, quod ausi sunt bis oppugnationem expectare. Et
erant Maari, quæ dicerent mortem potius oppetendam, quam
ut se sine vlla conditione dederent. Alij nihil exiepien-
tes, & Regis misericordiam spectantes, volebant se dedes-
re. Interea nostricium intellexissent hoc dissidio vires ho-
stium, atque animos defecisse, instant oppugnationi, irrum-
punt in arcem, repugnantes trucidant, nihil resistentes capis-
unt, bona diripiunt: præda Regis arbitrio pro cuiusq; digni-
tate, & rei bonæ gestæ merito distributa, arcem cum castel-
lo, & oppido placiat dirui, atq; solo adæquari. Inde Rex
cum exercitu Alamam proficiscitur, quam triginta mille iumē-
torum vehibus instruit, quibus commotus importabatur, at-
que urbis præsidio milites mille partim equites, partim pe-
dites reliquit, quibus præfecit Enicum Lapidem Tendillas-
num Comitem, commendatq; ut non modo arcem tueatur,
sed & pro temporum occasione hostibus etiam bellum ins-
erat.

DECADIS SECVNDAE.

GRANATENSIVM agrorum vastatio, atq; Regis in Cordubensem coloniã reditus.

CAP. VI.

INSTRVCTO Alame penario, & vrbis munitionibus refectis, omnis cura Regis in vastandos Granate agros traducitur. Illa enim fuit causa cur tanto exercitu, tantoq; rerum omnium apparatu hostium fines ingressus est, vt urbẽ, quæ erat totius hostilis regni caput, & ciuitatem metropolim, ad alimentorum præcipue inopiam redigeret. Erat Granata quemadmodum in Decadis huius præfatione diximus, tanta equitum, peditumq; armatorum multitudine referta, vt nisi pergrandi nostrorum exercitu illa vastatio agrorum sine magno periculo fieri non posset. Ex Alama igitur profecti, non modo sternunt obiter omnia, quæ in via, aut vie proxima erant, sed etiam longinquiora, quæ à dextris, sinistrisq; intra quatuor milia passuum ab vtroque latere continebantur, vt erant vici, ville, armentorum stabula, magalia pecorum, specule, & turres, quo se pastores, & agricolæ temporibus dubijs, atq; suspectis recipiebant. Die tertia postea quam ab Alama discesserunt, in oppidulo Alendino, quod à Granata quatuor milia passuum distat, castra figunt. Est illud oppidum ad radices Orospez

de montis posuim contra collem niuosum, ab eo sic dictum, quod niuibus semper obrutus est. Ager illius in circuitu oliui, & vitibus, atq; omnium generum arboretis confitus: vbi non sunt arbores, sata omni frumentorum genere, atq; leguminum & panici culta sunt. Hæc omnia Rex iubet succidi, & sterni, atq; lumarijs & messorijs falcibus meti.

Dum hæc à peditibus fiunt, equites, vt illos à quocumq; superuentu securos reddat, certis in locis dispositi, tumultuarias pugnas cum hostibus exercent, qui deinde armatorum peditum auxilio aucti oppidum irrumpunt, diripiuntq; & frumenti arceas oppido propinquas igni corrumpunt. Die insequenti Rex cum omni exercitu cohortibus ordine suo dispositis suburbanos Granatæ agros populabundus inuadit, atq; proximè urbem cum subsidiaria cohorte tota die ad vesperam vsque consistit, dum arborum, messiumq; strages conficeretur. Et quia totus ager ille fossis incilibus, atq; voraginosi aque ductibus intercisis est, quorum diuerticula nostris incognita, hostibus explorata erant, certis in locis præsidarias cohortes exponit, quæ vni succidendarum arborum, messiumq; studio intentis pericula prohibeant, securitatemq; præstent. Populatione itaque agrorum peracta, hostes cum viderent, se nulla ex parte calamitatem illam prohibere potuisse, ad alias se vertunt artes: aquarum incilia perturbant, fontes veneno corrumpunt: pontones, & omnia, quæ nostris vsui esse poterant, intercipiunt. Peracta igitur agrorum vastatione ex voto, atque Regis sententia iubet mutari castra. Et cum adhuc tempus superesset, in quo alia

DECADIS SECVNDÆ.

quid fieri posset, quod ad bellum inchoation nostris cōduces
ret, hostibus nocumento foret, deficiente tamen commatu
earum maxime rerum, quæ ad victum pertinent, coacti sus
mus domum quisque suam repedare. Rexigitur Cordu
ban petit, vbi stipendia militibus, atq; arborum, messiumq;
succissoribus pactam mercedem persolui iubet. Mauri cum
viderent se omni ex parte circumuentos à mari classe ingēs
ti, à terra crebris præsijs, & regi penetralia ferro, igniq; de
solata, mittunt ad Regem legatos, qui pollicerentur suo, atq;
regis ipsorum nomine se redituros quotannis vim maximā
Granatensiam aureoriam, atq; in eius tributi pignus impre
sentiarum se daturus obsides nobilium filios, atq; ex regio
sanguine procreatos. Rex negotium, in quo de re tanta ag
gebatur, ad Reginam refert, quæ eo tempore in Cantabris
Victoris morabatur int̄tarebus, quas in Nauaria inchoas
rat, & quæ ad prouinciæ illius administrationem pertinebāt.
At Regina, tametsi nihil magis optabat, atq; ab immortā
li Deo precabatur, quàm vt videret diem, in quo vrbe Gra
nata, & Granatæ regno potiretur, ad Regis consultationem
respondet, non placere sibi vllas hostibus inducias concedi.

Sed quia multa simul restabant peragenda non modo in
Hispania, sed cum finitimis Nauariensibus, & Gallis, cum
quibus de Ceretania, deq; Ruscinonis Comitatu iam pridem
lis pendebat, atque de Nauaria quoque spectabatur, non de
splicere tamen temporarias hostibus inducias concedi, dum
modo sequestro deponerent arces, & Castella, quo pignore
re tributum illud, quod se reddituros quotannis pollicebantur

tur, esset certum, neque dubia fide solvendum. Nam qd' de obsidibus dicebant, apud illos, qui non multi obsides faciunt, nihil certi offerbat. De castellis, & oppidis sequestro deponendis non placuit hostibus, sed neq; Regi & Reginae de dandis obsidibus conditio. Res itaq; infecta mansit, & Reginae iussu, quæ in huiusmodi rebus erat scrupulosior imperatum, ut fines diligentius utique observarentur, & quod in redimendis captivis nullum fieret commercium, unde aliquid alimenti hostibus accederet, quin potius ipsa patiebatur, ex re sua pecuniarum partem contribui, quâ huiusmodi in rebus collusionem aliquam cum hostibus fieri.

DE reddenda libertate Maurorum Regi iuniori deliberatur, & primo quod non sit reddenda.

CAP. VII.

CVM adhuc Rex Cordubæ, et Regina in Constabris Victoria morarentur, Maurorum Regis iunioris mater, et qui factionem illius sectabantur, miserunt legatos, qui agerent cum Rege nostro, quemadmodum Rex, qui apud Aegabrensis Comitem in vinculis erat, donaretur libertate, quam non gratis, sed ingenti precio dicebant se velle redimere. Imprimis perpetuo obsequio sui ipsius, & illorum, qui se in

DECADIS SECVNDÆ

Granate regno sequebantur. Deinde certo auctorum ve-
 stigalium numero, qui tributi nomine quotannis Hispanorū
 Regibus penderetur. Tum Christianorum, qui in Gra-
 nate regno captiui erant, certo quoq; numero eorum, quos
 Rex ipse nominaret. Rex audita legationis summa, dat
 literas ad Aegabrensem Comitem: utq; ducat, aut mittat ad
 se Maurorum Regem, petit. At ille nō grauate iussis Re-
 gis obsequatur, Regem captiuū deducit. Laudatur Comes,
 atque honorifice ab Hispanorum Rege accipitur, gratiasq;
 illi agit, quod tam impigre illius voluntati obtemperarit, Re-
 gem captiuum Martino Alarconi Porcunatis arcis praesidi
 adseruandum tradit: ipsam regem afflictum videre noluit,
 quoad decerneretur quid de illo statuendum esset, sed bene
 se de se, deq; Regina coniuge speraret, Alii nunciari iussit,
 utq; interim hac vna spe captiuatantem suam cōsolaretur.
 Ad hæc tã benigna regie volūtatī oracula Maior respō-
 det, se non posse sub tantis, ac tam beneficiis Principibus in-
 lucū, atq; incerore esse, et quod vna tantum res in calami-
 ta te sua dolebat illi, quod vidcretur nunc necessitate cōpulsus
 facere id, qd̄ cū esset liber summopere concupierat, hoc est,
 subijcere se illorū potestati, ut ab illis acciperet regnū Gra-
 natense, quē admodū auus patern⁹ su⁹ illud acceperat ab imor-
 talis memoriæ viro Ioanne Hispanorū Rege secūdo socero
 suo, atq; Reginae suæ cōsortis patre fortunatissimo. Et quia
 Regis praesentia alijs cōpluribus in locis desiderabatur, non
 modo in rebus, quas Regina in Nauariæ finibus inchoauerat,
 sed etiam in ijs, quæ in prouincia Tarraconensi per vr

bium praefectos, atque ciuitatum gubernatores administras-
 bantur: antea quam Rex ex Beticaprofisceretur, prospis-
 cians bello, quod cum Mauris acceptum, atque deinceps ge-
 rendum erat, disposuit, quibus in locis oportebat, Limita-
 ncorum militum cohortes, quibus praefecit & duces, qui sis-
 tes ab hostium incurfibus tuerentur, & quoties illis videre-
 tur bellum inuicem inferrent. Quod vero ad Regem
 Maurorum iuniorem attinebat, retulit ad senatum, qui tunc
 frequens erat, non solum ex togatis ciuibus, atque ciuilibus, &
 Pontificij iurisconsultissimis, sed ecclesiarum etiam praela-
 tis, & totius Hispaniae principibus viris. Mauri Regis
 procuratores pro libertate illius iudicanda offerebant, quem
 admodum paulo ante diximus perpetem Hispanorum Regi-
 bus subiectionem, & aureorum quotannis duodecim milia,
 & ex captiuis Christianis, qui in Granatensi regno inueni-
 rentur, tercentum eorum, quos Rex nosster nominasset.
 Datur os quoque se impraesentiarum pollicebantur obsides, se-
 litum vnicum Regis legitimum cum alijs Maurorum illus-
 trium filijs, eorum scilicet, qui essent factionis eiusdem stu-
 diosi. Postulabant etiam captiui Regis nomine auxilium
 ad ea expugnanda oppida, & castella, quae post captiuitatem
 suam ab illo desciuerant ad Regem senioresem patrem suum,
 idque nisi maturè fieret, alios ex desperatione suae libertatis
 illorum exempla sequuturos. Sententiae procerum, atque ins-
 firmatum etiam ea de re fuerunt variae. Alij dicebant nul-
 la conditione reddendum esse, qui semel in vinculis teneren-
 tur. Alij contra, non modo reddendum esse libertati, verum

DECADIS SECVNDÆ.

etiam auctum præmijs, & honoribus dimittendum, afferes-
 bantq; utriq; rationes, quibus sententiam suam tuerentur.
 Eorum, qui priorem defendebant, princeps erat diui Iaco-
 bi Magister, qui post lōgam in senatu regio disceptationem
 huiusmodi apud Regem habuit orationem. Tria, inquit,
 sunt clarissime Rex, que veniunt in dubitationem, quoties
 de bello hostibus inferendo deliberatur. Primum de genesi
 re belli. Alterum, quibus medijs conatus nostri victoriam
 consequantur. Tertium, quo pacto ea, que victoria nobis
 peperit, quam diutissime conservari possint. Genus belli est
 ita iustū, & honestum, ut nullum magis esse possit: ita vile
 & necessarium, ut nullo modo sit dissimulandum. Nam
 quid honestius excogitari potest, quam pro Christiana religio-
 ne cōtra nominis Christiani hostes arma inducere? Quid
 iniustius, quam repetere armis ea, que iniuste nobis fuerunt
 crepta? Quid magis necessarium, quam adversarios nos-
 tris iugulis intentos funditus perdere? Quid vilius,
 quam fines nostros propagare, atq; hostium limites compe-
 scere? Sed hæc de re nulla mihi controuersia est cum ijs,
 qui huic meæ sententiæ refragantur: idem sentimus, in eodē
 statu causæ sumus, de hoc omnis contentio est, sit ne reddens
 dus libertati Rex captus, an potius æternam in vinculis re-
 tinendus. Ex his duobus verum sit impendenti bello cōs-
 ducibilius, nunc disceptamus. Est autem hoc bellum, cui nunc
 insistimus, non ita difficile, ut sit extimescendum: non ita fa-
 cile, ut sit contemnendum. Quare pro belli magnitudine
 non omnia, neq; ab omnibus auxilia sunt quærenda, sed ea

tantum, quæ nos honestè iuuare possunt. Nunc autè pensatis utriusq; partis viribus. omnia sunt nobis potiora, militum numerus copiosior, corporis, atq; animi vires multo acriores, belli gerendi duces præstantiores, machine, & quibus hostes petantur, & quibus nos ab hostibus tuamur, magnitudinis, & multitudinis incredibilis apparatus. De exitu vero huius belli quid illi timeant, & quid nos speremus, vel hoc est argumentū maximū, quod sæpe tentarunt emere pacē, vel saltē inducias, pollicentes maria, & montes auri, atq; tributi nomine perpetuā seruitutē. Quā oblata conditionē quasi temporē rei cistis, quia vobis erat in animo non per partes, sed totā simul extinguere gentē Mahumeticā ex Hispania. Et quid prodest, postea quā hoc bellum incubatū est, tot fecisse belli apparatus, tot expeditiōes, toties congregasse populos, tot adysse labores, & pericula, si nunc in mediocriter conatu negotiū infectum relinquitur? Quod si hunc Regem, quem in vinculis habetis, in suis restituitis, omnia hæc perdidim⁹, ut de nobis dici possit illud, quod est in Græcorum prouerbio: oleum perdit, & impensam, qui bonē mittit ad ceroma. Atqui, inquit isti, pro libertate sua offert duodecim millia aureorū annua, dicāt mihi obsecro, quāta portio est hæc ex summa illorū millionū, quæ in hoc superiori biennio exhaustasunt in huius belli sumptus? nō dico ex vestigalibus regis & fisco: ex mutuis & exactiōib⁹: ex impositionib⁹ & tributis: ex cruciatis & apostolica Sedis subsidijs, sed ex uiolēta cōuocatiōe, & delectu ciuitatū, oppidorū: ex coactiōe angariarū, & per angaria.

DECADIS SECVNDÆ.

rum, per omnes totius regni populos. Atq; ut iam ve-
 niam ad vltimum ex tribus illis, quæ proposui me dicturū,
 quomodo possint, quæ in bello parata sunt, quam diutissime
 retineri, quero ab istis, si captiuo Regi libertas redditur?
 an cum libertate etiam pars illa regni, quam nunc posside-
 bat, condonanda est? & altera pars, cōtra quam gesturus est
 bellum, cui cessura est, illi ne? an vobis, à quibus in auxiliū
 belli copias petit? Respondebitis, opinor, quod vtraq;
 pars vobis est cessura, quoniam semel seruitio suo liberta-
 tem emit, & ut iurisconsulti dicunt, quicquid seruus acquis-
 rit, domino suo acquirit. Itane o cæci fidendum est liber-
 tati alicuius, quam necessitas dedit? Omnis seruitus vio-
 lenta est, nihil autem est violentum, quod diutius permane-
 re possit. Cum viderit se liberum, dicet se non teneri red-
 dere, quæ necessitate coactus pollicitus est se daturum. Est
 igitur vero quam simillimum, quod libertus hic vester nō
 nobis, sed sibi ipsi militabit. Quid? quod neutra Mauro-
 rum factio isti obtemperabit. Non quæ patrem sequitur
 obseruantia sue religionis, & obsequij, quod illi debent,
 non quæ ipsum sequitur, cum cum viderint deuinctum regi-
 bus, qui alienam religionem sequuntur. Atq; ut vno ver-
 bo sententiam meam tibi à clarissime Rex ostendam, ita sen-
 tio, bellum hoc prosequendum esse, Regem captiuum retin-
 endum esse in vinculis, ne ex hoste vno, & eo quidem se-
 necta ætate confectum, nobis faciamus duos integros, &
 geminatis viribus robustiores, neq; in libertate nomine tri-
 buti pendant vobis quantum, & quoadiu ipsi volent, sed in

seruitute, & sub munitionibus vestro praesidio instructis redant quot annis, quantum Celsitudo vestra redendum esse statuerit.

MARCHIONIS Gaditani oratio,
quod Rex Maurorū iunior sit
reddendus libertati.

CAP. VIII.

PORVM, qui in senatu regio partem alteram tuebantur, sentiebantq; captiuum Regem libertate donandum esse, princeps erat Rodericus Pōtius à Germanica legione Marchio Gaditanus, qui hac de re iussus à Rege sententiam dicere, huiusmodi habuit orationem. Ex tribus rebus, quas Magister militie diui Iacobi vir perquam illustris, dixit, de prima nihil est mihi cum illo certamen, nam de bello hoc prosequendo quid ego in secretiori senatu vestro, atq; hoc in loco publice, & alijs in locis cum familiaribus meis, & amicis priuatim dixerim, tu es mihi testis clarissime Rex, & illi, quibus cum hac de re sepe sum loquutus. De quo nunc disceptamus, videndum, atq; imprimis discernendum, an ex misera di huius Regis captiuitate Celsitudini Regiæ, si detineatur in vinculis, aliquid honoris accesserit, magis quam gloria: & veræ laudis accederet, si libertate donaretur. Fuit quidem Regiæ maiestatis vestræ ab vno, atq; altero ex sub

DECADIS SECVNDAE.

ditis Regem hostium prælio superari, captiuum in pompa triumphi duci, sed in vinculis detineri, per Deum immortalē obsecro, quid habet honoris? Quid? quod apud gentes hoc hominum non est ita sanctum, ac venerabile nomen regium, quem admodum apud nos, itaque pro libidine, atque leui ex causa Reges abdicant, proscribunt, occidunt, atque in eorum locum alios sufficiunt. Quod si in viros, & incolumes, atque in sua potestate constitutos hoc vident, quid non in captiuos facient? Et ut ex eis exempla petamus, ab eo, quod sæculo nostro fecerunt hoc ipso Rege capto, quæ nunc in vinculis habemus, plerique omnes suæ factionis ad Regem patrem desciverunt obliui, & nominis, & fidei, quæ suo Regi obstrinxerant: ut Celsitudo vestra existimet, se non habere captiuum Regem, sed ex media plebe obscurum hominem. Sed vidæamus nunc, & æqualitè perpendamus, quid utilitatis ex hæc Regis captiuitate nobis accrescat, aut è diuerso quid detrimenti ex eius libertate. Dum inter se pater, & filius dissidebant, atque de principatu beligerabant, uterque negotium nostrum agebat, uterque nobis militabat. Neque enim erant tantæ illorum vires, ut & nobis resistere, & inter se decertare possent. Nunc vero posteaquam iunior hic Rex captus est, & in vinculis tenetur, ex duobus ad monarchiam res est redacta, maius negotium nobis accessit, quam prius erat, quoniam duplices illorum vires in vnum corpus coierunt. Quid igitur, inquit optime Rex, tu faciendum censet nimirum, ut redintegretur discordia inter patrem, & filium Reges, & se mutuis

vulneribus conficiant, vt non sit nobis cum vno duplici bellum gerendum, sed cum altero ex duobus, quorum alter pro nobis militans, faciat aduersarij nostri partem debiliorem. Restat nunc suspicio illa & timor, ne pater, & filius nomina pietatis, & naturæ pignora inter se redeant in gratiam. Hoc inter priuato passim fieri solet, inter Reges vero nunquam, si semel regnandi dulcedine inescati sunt. Quoties legimus, non solum apud poetas, sed etiam apud historicos, partim externos, partim domesticos, patres à filiis regno ciectos in exilio vixisse? Nam fratres à fratribus vulgare est, vsq; adeo, vt, quod ait poeta. Nulla vnquam potestas consortem patiatur. Quare pater, & filius nunquam cessabunt inter se certare, ille de regni possessione tuenda, hic de patre ex regni culmine disturbando. Alenda est igitur inter eos discordia, atq; non solum hic dimittendus, sed etiã, si potest fieri, tertius aliquis submittendus, vt si vnum è tribus fors interceperit, nunquam desint regnicòs pettores. Neq; multifaciendum est, quod de rebellionem isti formidant, si non permanserit in officio: nam & ingrati crimen apud illum manebit, si fidem violauerit: apud te vero beneficentiæ, atq; magni animi opus immortale, cuius nunquam poenitebit. Simul etiam & eodem facto apud omnes gentes potentiæ magnitudinem ostendes, cum audierint, Regi, cum quo bellum gesseris, dedisse libertatem, & in regni partem restituisse. Duabus igitur in rebus vno opere te ceteris præstare monstrabis, quas antiquitas Ioui tribuebat, quas et nos Deo nostro vno, & vero tributum?

DECADIS SECVNDÆ.

optimum, & maximum appellantes, optimum propter beneficentiam, qua et ga cunctos mortales vitur, & maximum propter omnipotentiam, qua non per partes, vt cætera, sed per omnia se extendit. Per beneficentiam igitur captiuū donabis libertate, per potentiam non timebis rebellionem. Dicant igitur nunc isti, quis huic meæ sententiæ aduersatur, vtra sit favorabilior, & magis ad pulchritudinem, honestatemq; accedens meæ, in qua dico Regem captiuum libertate donandum, an sua, in qua dicunt in vinculis, ac seruitute detinendum? Cumq; tria sint genera honorū, propter quæ omnes omnia faciunt, vile, incundum, & honestum, quæ utilitas provenit ex vnius non Regiam, sed hominis in seruitute, & vinculis positi captiuitate, cuius neq; tu possis vti opera, neq; sui precio redimere? Quæ voluptas ex eius vinculis? an stridor ille catenarum, & manicarum, compedumq; strepitus delectat? Quæ pulchritudo, & honestas, vt te iuuat benefecisse, & benefactorum frui conscientia, atq; vnde spectare possis gloriam immortalē? Hæc Marchionis sententiâ plerosq; mouit, non solum ex partis suæ studiosis, sed ex ijs etiam, qui antea refragabantur, atq; imprimis Rex ipse visus est propensior in eandem sententiam. Sed quia Magistro aliud videbatur, & plures quoq; illi assentiebant, placuit rem integrâ ad Reginam referri. Quæ respondit, non displicere sibi, quæ Marchio sentiebat, præsertim cum de captiuorum redemptione agerentur, & quod maiorum suorum exemplo multi Maurorum Reges olim illi fuerint subditi, atq; tributarij.

Iussus

Iussus itaq; Rex iunior venire Cordubam, Regis nostri ad
 genua supplex cū dextram manū auersam exosculari vellet,
 eamq; ut porrigeret, ab astantibus admoneretur, propterea
 quod subditus, & tributarius, facerem, inquit Rex noster, si
 in illius regno mihi faciendum esset, nunc vero in nostro,
 quia hospes est, & libertate donatus, comiter, atq; honorifi-
 ce tractari oportet. Factus igitur ex seruo libertus conce-
 ptis verbis iurauit se statutorum pactis conuentis rerum om-
 nium, que transacta fuerant, atque intra certum tempus om-
 nia exequiturum: atq; ita liber, & multa supellectili, & ve-
 stium ornamenti donatus, in regnum suum rediit, ex cohors
 te prætoria adhibitis custodibus, qui illum in patriam pros-
 sequerentur, incoluamq; reducerent.

MAVRORVM Regis senioris cor-
 pia à Palmensi Comite ad
 Lupariam turrim
 deleta,

CAP. IX.

MAVRORVM Rege iuniore dimisso, or-
 dinatisq; rebus, que ad limites Baticæ tuēdos,
 & ad bellum hostibus inferendum pertinebāt,
 Rex è Corduba profectus iter suum ad Regi-
 nam tendit, que per id tempus Victoriæ in cantabris mora-
 batur, atq; obiter illustrauit sanum illud per omnes Hispa-

DECADIS SECVNDÆ.

nias celebre, quod ad annum Lupi diuæ matri Deiparæ de-
dicatum est, in quo nouendialibus vigilijs ex nostro religio-
nis more operatus est. Interea Mauri, qui Regem seniorum
rem sequebantur, cum audissent iuniorem impetrasse à Re-
ge nostro non modo inducias, & pacem, sed etiam copias
in auxilium contra partes illas, quæ patrem sequebantur, ad
odium, quod antea illius habebant ex publica similitate, ac-
cessit aliud ex religione dicentes, illum rem impiam, atque
nefariam, & contra Mahumeti legem fecisse, quod cū Chri-
stianis fœdus percussisset in perniciem suæ gentis. Sed
& pleriq; illorum, qui cum antea sequebantur, suæ religio-
nis amore ducti, ab illo ad seniorem Regem defecerunt.

Cumq; audissent Regem nostrum ad superiores Hispaniæ
partes profectum, cōegerunt totas Granatensis regni vires,
& vno omnium consensu ex equitibus, & peditibus facto
per grandi exercitu, statuunt Beticæ nostræ fines inuadere,
populari agros, & ferro, atq; igni omnia vastare. Erat
genus hominum tam ex Christianis, quam ex Mauris, qui
prædandi, atq; homines capiendi studio semitas obsidebant,
atq; inde in viatores, & pecudum, armentorumq; pastores,
& rusticos agrorum cultores grassabantur, Abnogaures
lingua punica utriq; vocant: ex ijs Christiani septem fines
hostiu transgressi, dum ex vertice quodam montis inter-
diu speculantur, quo in loco noctu grassarentur, ex specula
prospiciunt Maurorum copias agminatim procedentes cō-
tra limites, qui ad Hissalim, & Asindum pertinent. Hi
omissa speculatione, cui erant intēti, partiti inter se locos,

quo quisq; illorū esset iturus, vt nostros certiores faceret de hostium superuentu, alius ad Ludouicū Portucarrerium Palmæ ad Singilim dominam eo tempore, ac postea comitem, alius ad Astygitanā coloniā, alius ad Asindum, alij ad arcū præsides, & cohortiū præfectos eunt, illosq; monent, quò proficiscantur, & quid essent facturi. Palmensis comes eiusdem rei finitimos duces facit certiores, vt cum presentibus copijs in certum locum cōeant, ipse cum amicis, & familiaribus, atq; domesticis suis, & alijs, qui se illi agglomerarāt, pergit in occursum eò, quò suspicio erat hostes esse venturos. Qui tripartito exercitu pylas, faucesq; montium peditum præsidio muniērūt, ne postea occupatas à nostris cōfecto negotio, reditus in patriā intercluderetur. Equites in partes diuisi duas, altera ad agrorum excursionēs, populationesq; missa: altera, quæ firmior erat, in insidijs collocata est. Excursionēs in Vtrariæ agros faciūt, per cāposq; sparsi prædas agūt. In eos Portucarreri⁹ cū socijs, & cōmilitonibus exercitū mouet, in eosq; palātes irruat, ipsi se ad insidias recipiūt. Nostri cedētib; instant, quoad ventū est ad insidias. Et quia in partes duas erāt diuisi, in anteriore Moroni, & Vrsinæ oppidorū præsides, & cohortiū Magistrī à ponte Traiani, & Hispaniæ societatis præfecti, in hos insidiarū subseffores crumpunt. Pugnatior equo Marte ab utrisque, fractisque hastis iam cominus gladijs, & pugionibus res agebatur, superuenit Portucarrerius cum recentibus copijs, & non magno negotio hostes in fugam vertit, atque in duas partes diuisos, alteram persequitur,

DE CADIS SECUNDAE.

altera in Marchionis Gaditani copias casu incidit, cum ad hunc nuntium auxilio veniret Asidensibus, & suis comitatus. Cæsi sunt complures ex hostium principibus, & capta signa quindecim, quæ Portucarrerius cum huius victoriae nuntio misit ad Reginam, quæ eo tempore in Cantabris agebat. Fuit tanta omnium Letitia ex eo nuntio, ut publicè sint decreta supplicationes, candelæ, & funalia per vrbis vicos accensa. Regina verotanti facinoris autorem, eiusq; victoriae socios collaudat. Vxorem Palmensis comitis veste auro intertexta donat, qua in festo Magorū, quos vulgus appellat Reges, quotannis vteretur, ut illius diei, in quotantares gesta est, sempiternum aliquod monumentum relinqueretur. Nec multos post dies Marchio Gaditanus cum ab exploratoribus accepisset Zaharam castellum, quod in belli huius initio diximus à Mauris captum, exhaustum esse incolis, & negligentius observari, atq; non difficulter capi posse, Portucarrerium eundem acciscit, & ex Asindo, atq; firutimis (vnde cunq; potuit) equitatum sibi adiungit, perq; mediæ noctis silentium Zaharam proficiscitur. Iuxta muros secreto quodam loco armatos decem ponit, & post illos proximè alios septuaginta, ipse autem cum reliqua manu non longe in insidijs latet. Sub primam lucem dimittit aliquot ex peditibus, qui per campos grassarentur. Ex castello erumpunt equites ad septuaginta, neq; enim plures erant, quos sequuntur vigilantes, & circuitores, & qui nocte hesternâ in stationibus fuerant: mitorumq; custodiam deserunt, non enim putabant inter diu castellum oppugnari posse,

Interea ex militibus nostris vnus scalas munitionibus ad
 mouet, mirum scandit, quem decem illi sequuntur, quos di
 ximus, partemq; muri occupant, pugnamq; cum Castellanis
 conferunt. Accurrit reliqui septuaginta, atq; vnā ex
 portis capiunt. Qui ex castello eruperant, cum audissent
 hostes intra munitiones admissos, ad moenia se recipiunt,
 quos insequuntur, qui latebant in insidijs, & cum fugientis
 bus simul Castelli portas intrant. Castellani in arcem eos
 euntes obsidentur, & quia plures erant, deficientibus alijs
 mentis diu in obsidione durare non poterant, ex pacto arcē
 Marchioni tradunt, ipsis autem abeundi (quō uellent) pers
 missa libertas. Atque ita castellum nuper amissum Mar
 chionis industria receptum est.

TENDILLANI Comitum in vrbe

Alama Stratagemā in signo, atq;
 alia res ibidem gesta.

CAP. X.

○ C in loco restat nobis narrandum Stratas
 gema illud in signo, quod non solum per os
 mnē Hispaniā celebratur, sed per vniuersum
 nominis Christiani orbem circumfertur. aus
 tor illius, atq; inuentor fuit Enicus Lupides Comes Tendil
 lanus, quem Rex & Regina presecerant cohortium presi
 dio, quas ad Alama tutandam reliquerant. Is eum pri

DECADIS SECVNDÆ.

nuam huius negotij administrationem suscepit, milites nimia solutos licentia cœrcuit, atq; imprimis Scipionis Acmilani, & Q. Metelli exempla sequutus aleatores & scorta, popinas & cauponas, & cætera exercitus impedimenta e castris sustulit, ipsos milites in studijs equestribus, pedestribusq; exercuit, in Granatenses agros, quoties dabatur occasio, excursores, atq; exploratores mittebat, neq; vnquam ipse qui escebat, neq; hostes quietos esse patiebatur. Tantumque terrorem Mauri finitimis incusserat, vt neq; suburbanæ prædia excolendi tempus, locumq; daret, neq; saltẽ intra cubiculum somnos perpetes ducere, liceret. Hyems illa, quæ præcesserat, fuit pluuiosa, mirique putres ebibebant imbres ex stillici dijs cadentes, cum subito compagibus saxorum solutis corruerunt, magnamq; vrbis partem nulã reliquere. Quod si casus tantæ calamitatis ad hostium aures peruenisset, actum erat iterum de Alama, multosq; per annos regni illius excidium immoratum fuisset. Ex illa ruoriam ruinatantus terror milites præsidarios omnes inuasit, vt ex desperatione nihil iam nisi de fuga, & de vrbe deserenda cogitarent. Sed bene, quod Dei benignitas dumcis mentẽ excitauit, atq; vt ait Poëta, duris vrgens in rebus egestas: & illud. Ingenium mala sæpe mouent: & illud quoq; & labor ingenium miseris dedit. Iubet itaq; comes Tendillanus, qua parte maius ingentem fenestram patefecerat, consutis lintheis prætendi muri speciem, tam similem uero, vt procul aspicientibus nulla videretur esse differentia inter verum, & asimulatum. Et ne qui straussuga prode

ret hostibus, quid intra urbem accidisset, iubet diligentius portas, & posticos custodiri: ne quisquam temere intraret, & egrederetur, aut moeniatransiret. Iubet inter ea parietem muri lapsam substrui non opere tumultuario, sed ex calcce, & cementicijs lapidibus multo firmitus, quam antea fuerat. Saepe hostium exploratores venerant captantes ex occulto, quid apud nostros ageretur, saepe etiã excursores equites urbem obequitabant, nunquam tamẽ senserunt quicquã in ea parte murorum fuisse immutatum, non colorem, non speciem, non quicquam aliud unde ruina illa posset percipi.

Cumq; rei pecuniariae inter milites maxima esset difficultas, propter ea quod stipendia suo tempore non soluerentur, neq; de futura solutione certam haberent fidem, conuocatis omnibus dixisse habere pro certo, quod pecuniae ad stipendia soluenda iam essent à Celsitudine regia decretæ, seq; nõ modo in dies, sed in horas singulas spectare illas: quare, vt homo quimo forent, hortatur: polliceturq; se daturũ interea non veras, sed imaginarias pecunias, quibus inter se rerũ uenditium commercia exercerent, fidemq; suam interponit, umbratiles illas pecunias veris seredempturum. Ex chartaigitur pauuca facit schedulas sua manu, atq; subscriptione signatas, quibus imponit nomina pæccion, quantum quæq; sit ualitura: quasdam uocans numos aut eos, quasdam argenteos, quasdam grecos, & in vno quoque genere plures differentia, puta asses, semisses, trientes, quadrantes.

Iubet, vt nemo suppositicias illas pecunias recuset. Ex illis ficticijs pecunijs stipendia militibus persoluta sunt, &

DECADIS SECUNDÆ.

per illas emptiones, venditionesque factæ, tanta fuit Co-
 mitis autoritas, atque reuerentia. Idem quoque sumptu
 suo in Alcalá regia vrbe Pharon erexit, constituitque vt
 per noctem perpetem funalia arderent, quò captiui ex vrs-
 be Granata lapsi fugam erigerent. Hoc anno Ludoui-
 cus huius nominis vndecimus Gallorum Rex Ambasiæ diē
 suum obiit. Cui successit Carolus octauus. Hoc eodem
 anno Ioannes Lusitanorum Rex animaduerti iussit in *
 * Vergancensem Ducem, de quo suspicio erat cum
 alijs ex eiusdem regni nobilibus in Regis necem conitras-
 se. Tres illius fratres in exilium missi, Lusitanorum Co-
 mestabilis, & * * Comes Pharius, & Aluarus à
 Lusitania, qui postea fuit Hispaniarum Regis & Regine
 senatus princeps.

Deq. El jin
 l. primox
 de re lib.
 fol. 144.

~~ptapromontorium vni oppidulo, Episcopi sedes inuffan-
 tur. Rex, cuius ope nostri Duces rasi sunt, cum amore
 Regis ad Principes nostros Madritum missi. Ad hoc
 die rasi abant infula de bellorde Penriphion &
 Dulmo, de quibus suo in loco dicemus, et quo p. 180. Alpho
 fo ab Augustulus non parente dicitur in quinque manibus,
 ex cultu, ex religione accesserunt.~~

S. T. P. A. G. E. S. nostrorum in p. exuptis ad
 Melanum iugis acceptis. Magistro di-
 uisacobi Machiãe &
 ditano duibus.

ÆLIAN

TONII NEBRISSEN

SIS HISPANARVM ATQVE HIS

*spaniensium rerum historici Decadis Secunda
liber Tertius. De Ruscinonis & Ces
retaniæ comitatu reddendo, &
legationibus hinc inde ea
de re misis.*

*Ruisellon
&
Cerdania*

Capitulum Primum.

LVDOVICVS, de quo in fi-
ne libri superioris diximus, cum
moreretur, testamento suo iussit,
Ruscinonis, & Ceretaniæ comitas
tus Ioannis Tarraconensium Re
gis heredibus restitui, & qui vi
uens Ioanni viuenti, neque illo vi
ta functo Ferdinando filio hære
di reddendum curauit, idem morti proximus conscientia te
ste coactus legitimis dominis reddi iubet. Fidemque pu
blicam soluens, mittit literas ad eos, qui arces presidio tene
bant, vt transferrent possessionem in illos, quos Rex & Re

DECADIS SECVNDÆ.

gina Hispanorum Principes nominassent. Interim Ludovicus moritur: quibus negotium demandatum erat, accepto nuntio de Regis morte executionem differunt, quo ad Carolus Rex Ludovici successor consulere tur, an quicquã noni ea de re vellet decernere, qui per literas iubet, executionem testamenti, & restitutionem illam debere protelari, quoad de integro eadem de re deliberaretur, quid fieri iure deberet. Mittitq; oratores ad Regem & Reginam, qui patris obitum, & suam in regnum Gallie successionem nuntiarent: dicentq; sibi gratam fore societatem, atq; amicitiam maiorum suorum cum Hispanorum Regibus ab antiquis temporibus observatam, & ut ipse quoq; si ipsis videretur, inviolabiliter observarent. Cui legationi a Rege & Regina responsum est, se dolere, atq; egre ferre obitum clarissimi Regis patris sui, tum quod erat amicus, atq; fœdere sibi coniunctus, tum etiam quod erat vir bonus, atq; sociorum, & amicorum socius, et amicus: et quod magis in Rege laudandum est, iustus, ac timens Deum. Quod tamen eum relinqueret filium, qui patris mores imitaretur, amicosq; et socios conservaret, atq; in officio retineret, eo nomine se gaudere dixerunt, seque brevã missuros legationem oratorum, qui partim de obitu patris Regem consolarentur, partim congratularentur illi de nova regni successione, simul etiam, ut antiquum fœdus cum illo renouaret: et ut, quod pater moriens de Ruscinonis, et Ceretanie comitatibus legauerat, executioni mandaret. In hæc verba oratores dimissi redierunt. Nec multo post missi legati duo, Ioannes Riparius vir domi, et

militiæ insignis, et cum eo Ioannes Arius unus ex regijs senatoribus, et qui postea fuit Episcopus Segouiensis, qui cum literis, et mandatis, simul etiam, et publicis instrumentis, atque facultate faciendi omnia, quæ Regis & Regine nomine facienda essent. Erat eo tempore Gallorum Rex Turoni, quas nostro tempore vocant Turres in Turonia, quo cum venissent, publice legatio exposita est, atque omnia peracta, quæ in mandatis habuerant. Ad quam legationem Rex ex scripto responderi iubet, sibi omnia esse grata, quæ Regis & Regine Hispaniarum nomine fuerunt exposita.

Quod vero ad Ruscinonis, & Ceretaniæ comitatus attinebat, quia inde videbatur instaurandæ societatis, & amicitiae fundamentum pendere, respondet sine vlla conditione sibi placere fœdus cum Hispanorum Regibus, quemadmodum à maioribus suis semper fuerat percussum. De comitatibus vero Ruscinonis, & Ceretaniæ reddendis sibi, non constare, quo iure possideret: atque si è possessione cedendum sibi foret, aliam rationem futuram cum Hispanorum Regibus, eorum scilicet, qui Castellæ appellantur, atque aliam cum Tarraconensium Rege, qui per Reginam coniugem Hispaniæ dotalis regno successit. Quare ea de causa dicit se missurum legatos viros bonos, & legum, iurisque peritos, qui causam omnem cum Hispanorum iure consultis disputent, atque decidant, quid vtrique parti sit faciendum, quominus antiquum fœdus inter Hispanos, Gallosque violetur.

Hoc responso nostris oratoribus dato, quia videbant negotium, cuius causa venerant, in longum tempus differri,

DECADIS SECVNDÆ.

neq; vnquam habiturum esse finem, statuunt contestari Regem ipsum, regiumq; senatum, atq; illius regni triplicem virorum ordinem, vt quoniam per ipsos stare, quo minus antiquum fœdus, & Hispanorum Gallorumq; societas instauraretur, neq; iustam esse causam, cur rei effectus impediretur, immo pretextum non reddendi committatus illos, quos iure diuino, & humano reddere tenebantur. Igitur coram omni populo, atq; imprimis ipsius Regis procuratoribus obtestati sunt ipsum cœli numen, & si vsquam iustitia est, & mens sibi conscia recti, deinde ipsum Regem, atq; alios omnes, qui partem aliquam publicæ gubernationis ab illo acceperant, vt quicquid detrimenti ex ea causa alterutri Regno accidisset, in caput illorum recideret, qui tantorum malorum occasionem dederint. Simul etiam obtestati sunt rem fore multarum, quæ sunt fœderis violatoribus impositæ, præter iuris iurandi contemptam religionem, quæ solum Deum habet ultorem. Ad hanc orationem contestationem Gallorum Rex iubet responderi illud idem, quod antea responderat, cum primum ea de re fuerat postulatus, se velle, & quidem libentissime, stare pactis conuentis, & antiquo fœderi, quod maiores sui pepigerant cum Hispanorum Regibus, illis tamen quos appellant Castellanos: Ruscitanem vero, & Ceretaniam, quæ Gothalanis provinciæ erant contributa, non pertinere ad Castellam, cum qua fœdus ab antiquo percussum erat. Nihilominus tamen missurum legatos pollicetur, qui in ipsius Regis & Regine curia questionem illam disceptent, decidantq; , atq; deinceps

de fœdus sanciant, atq; confirment. Atq; ita oratores in
fecto negotio, cuius causa venerant, dimissi sunt, atq; à
Rege digressi, redierunt.

ORATORES à Gallorum Rege
dimissi, cum responso dubio de
confirmando fœdere.

CAP: II.

GALLORVM Rex repudans secum ex res-
ponso, quod Hispanorum Principum oratorib;
b⁹ dederant, nihil aliud sequi, quàm inter duos po-
tentissimos Reges disidium in vtriusque regni
perniciem, sentavit oratores placare muneribus, atq; impri-
mis Ioannem Riparium, qui legationis erat Princeps. Nã
cum illa fœderis antiqui renovatio favorabilior esset Gallo-
rum Regi, propterea quod in Regni novitate non dum res-
gnandi fundamenta iecerat, multaq; restabant illi peragen-
da, vt tuto regnare posset, rogabat illum, vt apud Regem
& Reginam, suum illud responsum, quod dederat, leniret,
interpretareturq; vt qui nihil aliud magis cuperet, quam
illorum benevolentiam, societatemq;. Et quod de Ruscinos-
ne, & Ceretania responderat, in bonam partem acciperent.

Et quoniam cum Rege & Regina gratia, & autoritate
tantum valeret, laboraret, quemadmodum fœdus illud instau-
raretur, atq; pro virili sua parte inter vtrosq; Principes au-

DECADIS SECVNDÆ.

tor esset pacis. Et quo magis illum oppigneraret, mittit laborati argenti tot vasa, quibus abaci plures instrui possent.

Et per structorem suum, qui argentum illud detulerat rogabat, ut munuscula sua non sperneret, sed tanquam pignus & monumentum amoris sui erga illum seruaret, datus multo plura sitem inchoatam perficeret. Ioannes Ripari⁹ reputans se cum id, quod futurum erat, nunquam fecidus illud bona fide percutiendū esse, remq; eò venturam, ut nō bono & equo, sed armis decernenda foret, noluit Regis munera accipere, non superbia, aut quod Regem cōtemneret, sed ne vllū beneficium apud se maneret ab illo profectum, cum quo publicas inimicitias paulo post exerciturus esset. Hoc Gallorū Rex egerrimè tulit, neq; potuit vincere oratoris contumaciam, quamquā iterum, atq; identidē misisset rogatum, ne munera sua sperneret. Rex & Regina cum ex responso Gallorū Regis intellexissent, rem omnem ad arma spectantes, mittunt cohortes ad Gothalaniam & Ruscinoris, & Cere tanie fines, incipereq; iubent, ex ea parte bellū inferre Gallis. Pendebant adhuc ex alia parte inimicitiarum causa, qd' Gallorum Regis ex sorore Nauarie Regina neptis, quā Hispaniarū Regina cupiebat Matrimonio iungere Ioanni primogenito suo Principi, causata. statim dispersitatem, nupsit Ioanni Labritensium domini filio, natione & animi affectu Gallus erat, neq; dubiū, quin bello Gallico inchoato Gallū sequeretur, atq; per Nauarie fines daret Gallis aditum in Hispaniā hostiliter penetrandā, visum est Regi & Regine, atq; belli gerendi consilio præfatis occupare, præsidioq; muni

re in ipso Nauaria regno castella, & munitiones aliquas, q̄
 pro illis starent. Munierunt itaq; Tutelam castellum arte, et
 natura firmissimum, atq; finibus custodiendis praesidia disto
 fuerunt, ne dum Ruscinonense Ceretanumq; bellum gereret
 tur, aliquid detrimenti ex ea parte Hispania acciperet.

REGE & Regina absentibus, bellum cum
 Mauris per Hispanos proceres
 continuatur.

CAP. III.

QUAMquam Rex & regina cum eodem hos
 ste duobus maximis bellis essent impliciti, alte
 ro Ruscinonensi pro vendicando comitatu, quē
 amiserant, & altero Nauariensi, quod putabāt
 ereptam sibi partem illam Hispaniae, quam ex corpore auul
 san dotis nomine, pro certo habebant, in suum corpus res
 dituram, magis tamen stimulabat illos, quod bellum cum Ma
 uris inchoatum intermittebatur, atq; refrigerabat. Et ne du
 ces per quos bellum postea erat gerendum, longa desidia tor
 pescerent, scribunt, atq; per literas hortantur illos, vt aliquid
 agant interea, quod ad bellum postea gerendum conducatur. vt
 q; agrorum populationibus, & incendijs intendant, neq; hos
 tes in pace quietos esse sinant. Procères itaq; Hispani se i
 ipso inuicē hortati, cū quam maximis possiant copijs Cordu
 bam conueniunt, atq; inde profecti Antiquariae cāpos petūt.

DECADIS SECVNDÆ.

Vbi exercitu lustrato censa sunt equitum sex millia, peditum vero ad millia duodecim. Qui omnes vno omnium consensu belli gerendi maximos duces deligunt Magistrum militie diui Iacobi, & Marchionem Gaditanum, & Alpho sum domus Aquilarie dominum. Qui tres exercitus in cohortes distribuunt, & quidam cuiq; sit agendum, ordinant, castra nebulonibus & scortis, alijsq; impedimentis purgant: partes exercitus priores sortiuntur domus Aquilarie dominus, & regy ministery prefectus, & Portucarcrius Palmensis comes, & prætorianarum cohortium prefecti Ioannes Almaraz, & Ioannes Merulus. Posteriores vero Commendatarius maximus à Calatrava militie cum Asindensium, & Astygitanorum, & Carmonensium ducibus. Medias vero partes obtinebant Magister militie diui Iacobi, & Marchio Gaditanus, & Martinus à Corduba, & Ferdinandus Corillus. Hi tres cohortium prætorianarum Duces, exercitibus hunc in modum ordinatis, campos Malacitanos populabundi inuadunt. Ex equitibus certis in locis praesidia disponunt: ne pedites, dum sata, segetesq; & messes sternunt, dum vineta, oliueta, atq; aliorum generum arboreta succidunt, aliquid detrimenti paterentur. Hoc imprimis factum est in agris ad Aloram adiacentibus. Hoc deinde ad Choini, & Caesarabonelle, & Sabineti, & Cartimae ualibus, quibus in locis non defuerunt equitum, peditumq; pugnetumultuarie, ad Cartimam praecipue: vnde pro hortorum suburbanorum defensione, equites cum peditibus ex castello crumpentes, cum priori exercitu nostro ausi sunt pugnam

gnam conferere, sed tandem repressi, castelliq; muris impas-
 Et hortorum defensionem, suburbanaq; ædificia hostibus di-
 ripienda relinquerunt. Inde in Pupianæ agros, arbor etaq;
 pergentes paria fecerunt ad Alauendinum vsq;, cuius incolæ
 cum ducebus pacifcebantur se daturus captiuos omnes Chris-
 stianos, quos in vinculis habebant, dum modo arboribus par-
 ceretur: fecissentq; duces, nisi quod arborum succiferos per a-
 gros sparsam iam prope omnia corruerant, in humumq; deie-
 cerant. Pars quoq; exercitus trans Cartimitanos montes tra-
 iecta in Pupianæ, & Churianæ, & Tympanitidis turris a-
 gris quicquid frugiferum inuentum est, ferro, igniq; vastas-
 uit. Dum hæc in tra regni Granatensis viscera gerebantur,
 classis ex Hispali, & Asindo e regione ad Malacam ad nostri
 maris oram maritimam accesserat omni genere commeatus
 onusta, vnde refocillatis exercitibus tota belli moles in Mas-
 lacitanos campos incubat: omnia disturbat, nihil relinquit in-
 tactum ex ijs, quæ agri procreant, quæ boues erant, quæ hos-
 mines ædificant: omnia, inquam, humi strata iacent, totumq;
 negotium intra dies quadraginta peractum est. Inde in An-
 tiquariæ prata redierunt intra dies illos quadraginta, atque
 inde domum quisq; suam repetit: admoniti tamè prius omnes,
 vt ad certum tempus, locumq; conueniret: vt, cum Rege, quæ
 breui venturum esse expectabant, Granatenses agros popu-
 latori redirent: simul etiam, vt Alamæ penarium, quod iam
 exhaustum esse putabatur, omni commeatus genere instrue-
 rent.

DECADIS SECVNDÆ.

32 REX & Regina Turiaſſonam ad Tarraconenſium conuentum per agendum proficiſcuntur.

CAP: IIII.

DVM hæc in partibus diuerſis aguntur, Rex ex Batica, & Regina è Bardulorum finibus profecti Victoriã eodem tempore conueniunt: Et quia inſtabat dies, qua Turiaſſonæ celebrãdus erat Tarraconenſium cõuentus iam pridẽ inſtitutus, Rex & Regina ſimul eodẽ peruenerũt. Cõueniũt præterea oēs regni primores, ciuitatumq; & municipiorum procuratores partim ſponte ſua, partim euocationibus admoniti. Pro Rege & Regina ſiſci procuratores in conuentu propoſuerunt ararium regiũ, & pecunias regis ſumptibus decretas exhaustas eſſe, impendere quoque multa, quibus opus eſſet ad bella, quæ neceſſario gerenda erant cum Gallorum Rege pro Ruſcinonis, & Cretaniæ comitatibus: cum Matris pro Granatæ regno vendicando, & vnde ſtipendia ſolui poſſent prætorianis cohortibus, ſine quibus regni ſumma conſtare non poteſt. Procuratores quoque ciuitatum, & populorum detulerunt querelas ex iniurijs à potentiõibus illatis, & legibus in iudicio non ſeruatis, & ſori conſuetudine obſoleta. Succreſcebantq; in dies negotia, quæ non viderentur ſinem habitura, & bellum cum Mauris inchoatum ex

populationem intermissione redintegrabatur, quae superioribus annis per Aprilem menscm fieri consueverant, qui iam maiori ex parte lapsus erat. Stabant itaque curialia illa negotia, quae suboriebantur, in aliud tempus differre, conuenientumq; illum tantopere expeditum incipiunt soluere. Cumq; duo maxima bella iam inchoata essent, alterum cum Gallis, & cum Mauris alterum: ceptum est in senatu regio deliberari, utrum potius exequeretur: nam, duo maxima bella simul administrari posse, non videbatur. Regina, quae nihil magis praecordis habebat, quam Mahumeticum nomen ex vniuersa Hispania tollerere, Beticamq; prouinciã ex limitanea mediã facere, huic bello intendendam esse dicebat. Rex vero pro Ruscinonis, & Cretaniae Comitatu retinendo potius laborandum esse, quanto iustius videbatur suarepetere, quam inuadere aliena. Simul etiam dicebat, semper fore occasionem Mauros bello lacescendi, at Gallos, nulla unquam fuit maior, cum Rex puer, & sub tutoribus esset, multisq; in regni nouitate negotijs implicitus.

Pro utraq; parte non deerant rationes, utrum bellum foret prosequendum, sed cum omnes cernerent Regiam tanto belli contra Mauros gerendi ardore inflammata, pleriq; illius sententiae acquiescebant. Sed ne omnino videretur voluntati Regis aduersari, hanc rationem excogitauit. Quid? inquit, o coniunx dulcissime si Deo iuuante utrumq; potest fieri, partiamus copias, tu cum tuis Tarraconensibus, & Valentinis, & Gathalans, & Hispanorum, Castellanosq; aliquot cohortibus Gallicum bellum procurato, ego bellum cum Mauris tanto sumptu, & impensis, & las-

DECADIS SECVNDÆ.

boribus inchoationem prosequor. In hanc Regine sententiam utraq; pars pedibus, manibusq; abierant. Rex ad peragendum Turiaffone conuentum mansit. Regina vero Baticam versus iter tendit, quam Petrus Mendoxa Cardinalis Hispanus est prosequutus: qui cum Toletum aduentassent, Toletanus Clerus Cardinali obviam processit, atq; illam admodum, ut consuetudinem ab antiquis temporibus observatam non perturbaret. Ea erat, ut cum primū illius Ecclesiæ Antistes urbem ingrederetur, senatores, & equites, & ex civibus nobilissimi, & legū, iudicijq; administri illū equo, aut mula, aut alio vehiculo insedentem pedites stiparent, atq; in templum vsq; deducerent, ubi stipite crucis adorato in templi adyta penetraret. Regina intelligens negotium, quod agebatur, Cardinalem pompā illam recusantem rogat, ut munus suam exequatur, atq; per ipsam non stet, quo minus consuetum morem non perturbet. Absit à me, inquit ille, ò Regina omnium, queq; fuerunt, clarissima, ut aliquis honor sit mihi alius potior, quam, ut liceat Celsitudini tuæ prestare obsequium debitum, & à tuis subditis exhiberi consuetum. Et que potest esse perniciosior consuetudo, quam faciat me minus obsequentem illi, cuius munere mihi constat, quicquid habeo, quicquid possideo! frangatur itaq; potius inepta hæc consuetudo, que iubet me ingratitude crimen incurrere, quā, ut quispiam possit dicere, quod Cardinalis Hispanus vel vno temporis articulo fuerit Regina sui honoris autore vno gradu superior. Quod si opus est, in huiusmodi rebus consuetum morem observari, aliud tempus erit, in quo sine me a

ignominia, & pudore possit hæc ciuitatis consuetudo retine-
ri, & simul (hoc dicens) regalis mula habenas prensat, atq;
in vrbis portas agit. Tres igitur dies, quibus resurrectio-
nis dominicæ Pascha celebratur, Tolci feriatos ducunt.

Quarto deinde die iter in Beticam continuatur, in Oretas
niamq; tandem perueniunt. Lustratisq; Mentesa, Biacia,
Vbeta, Castulone, & Andugaro, vrbibus, deprauatos illas-
rum ciuitatum mores emendauit: talos & taxillos, tesseras,
pyrgos, torriculas, fritillos, atq; huiusmodi fortunæ ludicra,
aleator esq; omnium generum sustulit, atq; in alea se exercen-
tes à Prætoribus, & iustitiæ administris animaduerti graui-
ter iussit. Mirum dictu, quod breui tempore vix reperies
batur, qui, se vidisse talis quempiam ludere, diceret, cum an-
tea in cauponis, in popinis, in tabernis, in cellarijs vinarijs
nullus esset ludus frequentior. Inde Cordubam Regina
proficiscitur, quò iusserat conuocari omnes, qui superioribus
annis ad bellum hoc gerendum vocari consueuerant, & post-
ea nomina sua dederunt.

REX Turiassonæ in conuentu manet, & Re-
gina Cordubam proficiscitur,
& Alora capitur.

CAP. V.

REX, qui Turiassonæ ad conuentum peragens
dum manserat, cum videret se nihil proficere in
eo, quod postulauerat suppetias ad bellum pro
Ruscinonis, & Ceretaniæ comitatu vëdicâdo,

DECADIS SECVNDÆ

intelligens in bellum, quod Mauris inferendum erat, presentiam suam desiderari, deserto conuentu Cordubam ad Regi-
nam proficiscitur, quo iam Hispania proceres conuocarat.

Machinas quoq; oppugnatorias, & sulphuraria tormenta parari iusserat à Gallia vsq; & Germania machinarijs ac-
cerfuitis. Erat præterea vehiculorum tanta multitudo para-
ta, quanta opus erat ad onera importanda, tum commعات,
tiam machinarum: & quia Rex non putabatur esse venturus,
Regina Cardinali rei militaris summam cōmendat, ducēq;
maximum creat. Sed cum Rex superuenisset, omnia consi-
lia sunt inmutata, ceptumq; denuo consultari, quod belli ge-
nus inchoandum esset. Alij dicebant insistendum esse in eo,
quod semel inceperant, in agrorum scilicet populatione, pas-
scuorum direptione, vicorū, villarumq; vastatione: que iam
hostes ad summam prope inopiam rede gerant, atq; adhibita
maris acriori custodia, & à finibus prouiso ne quid alimens-
ti ad eos perueniret, vt res breui conficeretur, nihil aliud o-
pus erat, quam vt interiores agri vastarentur. Alij dice-
bant genus illud hominum non esse, qualis cæteri sunt mors-
tales, sed tenui victu, nullo vini vsu inedia, & sitis, frigos-
ris, & caloris, & aliarum nature iniuriarum patientissimi,
& qui huiusmodi essent, longam obsidionem passuros cum
longo obsessorum dispendio. Rex & Regina rationibus,
que pro vtraq; parte referebantur per spectis, Aloram im-
primis debere obsideri censent, propter ea quod inde plura no-
cimenta nostris finibus ingruebant, & capto oppido tutius
inde poterant regni illius interiora vastari. Posse autem fas

cile capi, non erat dubium, considerata Maurorum, & munitionis fragilitate, & machinarum numero, & magnitudine.

Et ne consilium hoc Aloram petendi ad hostes perveniret, secreto paucis communicatum est, atq; rumor in vulgū spergi iussus, quod tota belli moles in Loxam parabatur, neq; eum putabant Aloram posse ullis viribus expugnari. Igitur cohortes more solito ordinate, simulantes, atq; predicantes se Loxam petere, subito in suburbanis Aloræ confederunt.

Oppidani trepidantes nihil omittunt, quod ad se tuendos pertineret. Rex machinas certis in locis disponi iubet, furures, et muros saxeis orbibus tundi, neq; cessatum est a tormētorum usu, quoad turres due cum parte muri intercepta res pente corruunt. Interea Mauri citra murum, qui ceciderat, tentarunt alterum ducere, sed sagittis, et silepētis, et minorum machinarum insidibus repulsi, non potuerunt opus perficere. Sed attoniti, et amentes defensione deserta præsidem suam hortantur, contestanturq; ut se, atq; oppidum quam meliori possit conditione Regis misericordiæ dedere. Iamq; parabatur oppugnatio ea parte, qua muri, turresq; ceciderant: iam plutei, et scale: iam arietes, et testudines: iam turres lignæ, ciconeq; muris admovebantur, cū tres Mauri perfugæ ad Regem veniunt, quo in statu sui hostes narant, si vita, et bonis mobilibus donentur nullam esse moram, quin se, atq; oppidum dedant, pollicentur. Rex per interpretem iubet oppidanis conditionē se dedendi illi præsidem velit, nolit, deditionem facere compellunt. Captum est oppidū. XLII. Iulias. Anno Christianæ salutis

DECADIS SECVNDÆ.

M. CCCC. LXXXIII. Christiani captivi, qui erant
in oppido à Rege sunt redempti. Fanum, quod erat hostium
Mezquita, in honorem, atq; nomen diuæ Matris Dei incar-
nationi dominicæ dedicatum. Præsidium oppidi cum dus-
centis equitibus, totidemq; peditibus armatis Ludouico Por-
tucarrero Comiti Palmensi commendatum est. Murorian,
turriumq; ruine instauratæ. Mauri sub fide publica iussu
si abire, quò uellent.

320 CARTIMITANÆ uallis populatiões,
& ad Cazarabonellam clades accepta, &
Caietani Comitis occisio.

CAP. VI.

CAPTA Alora Rex iubet inde castra moueri
in uallem Cartimitanam, præmittitq; Gaditas
num Marchionem cum parte exercitus, in qua
fuerunt equitum duo millia, peditum uero par-
numerus. Cui uallem ingresso incolæ oppidi Alozainæ
occurrunt: se, atq; omnia sua bona profitentur uelle Regi
dedere, modo recipiat eos in fidem, atque tutelam suam.

Marchio negotium ad Regem refert, Rex respondet,
ut illos suscipiat, fidemq; publicam nomine suo eam iussu
terponat, modo stæt promissis de fidelitate, & obsequio Re-
gi præstando. Rex cum uniuerso exercitu in eiusdem ual-
lis oppidū munitionissimū Cazarabonellā tendit, quā obsidiōe,

quàm potest arctissime, cingit. Equites ex oppido erumpentes inter prædiorum rusticorum macerias, & diuerticula nota, cum nostris locorû ignavis, tumultarias pugnas cõferunt. Cadunt ex nostris complures non magno hostium detrimento. Cohortium præfecti videntes suos extra ordinem palantes, susosq; imprudenter ruere, iubent canere receptui, minusq; audientes, atq; nimio pugnae ardore inflammatos, reducere in ordines cum vellent, & ipsi quoq; in idem periculum incidere. Atq; imprimis Guterius à septo maiori Caietanus Comes, qui dum suos colligit, atq; in ordinem reuocare nititur, ex sagitta lethale vulnus accipit. Agebat annum ætatis quartum & vigesimum, dederatq; sui magnum specimen, qualis futurus esset vir, cum in adolescentia fuerit iuuentutis facile princeps. Fuit eius mors cunctis lachrymabilis, sed præcipue Regi & Reginae, non solum propterea quod in ætatis flore generosus adolescens cecidit, sed quia instantis belli successum retardauit. Nam & ex eius morte hostibus accreuit animus, & nostris imminutus est, tantaq; fuit vnius hominis iactura, ut qui paulo ante se dediderant, statim rebellarent, & qui se dedere parabant, deditiõnem facere recusauerint. Facta est tamen nihilominus agrorum vastatio ita, ut per totam valem Cartimitanã colligendæ frugis nulla spes relinqueretur. Cumq; omnibus visum est, per id temporis nihil restare, quod agi posset, placuit domum redire, & ipso quidẽ Rege non aduersante. At Regina, quæ tota pendebat ex spe, atq; nuntio rerum, quæ in exercitu agerentur, noctesq;

DECADIS SECVNDÆ.

Et dies non cessabat mittere arma, cōmeationem, pecunias,
 et alia, que ad bellū prosequendum videbantur necessaria,
 cum audisset Regē cum omni exercitu redire, iamq; in Anci
 quariē campis castra metatū, mittit literas cū mandatis scri
 bens, se mirari cum anni tempus adhuc superesset, in quo ali
 quid agi posset, cur rei bene gerendæ occasionem relinque
 ret. Et quādo exercitū haberet paratū, et machinas, et
 alia omnia, que ad bellum continuandum erant necessaria,
 aut Granatenses agros popularctur: aut oppidum aliquod
 obsideret: aut aliquid inueniret, in quo milites exerceret, ne
 longa inertia torpescerent. Puduūt Regem, atq; proceres
 in studio belli contra nominis Christiani hostes gerendi sus
 peratos fuisse à Regina. Turbatifq; iam ordinibus, atque
 militibus ex parte dimissis, cohortes reuocant, in ordinemq;
 reduciunt, atque in Granatensium agros redeunt, et quod
 ex superioribus populationibus relictum fuerat, vicorum,
 et villarum arbores, frugesq; succidunt: domorum, tectos
 rumq; edificia demoluntur. Dilatamq; oppidum ad ras
 dices niuosi Montis positum, et Vgigarum, et Acilian
 in suburbano Granate ipsius posita diruptioni exponunt:
 frumenti, atq; panici areas comburunt: molas aquarias, par
 tim longinquas, partim vrbi proximas disturbant. Et ne
 ex vrbe erumperent, quā in populatores agrorum, arbor
 rumque succissores grassarentur, Rex cum cohorte pretos
 via contra vrbis portas duobus ab vrbe passuum millibus
 stetit, quo ad negotium confectum est. Ex alia parte Re
 gina hortata fuerat, atque rogata Ducem à Methymnia

Asindica, & Aegabrensem comitem, ut dum Rex ad Gra-
natam moraretur, non essent ociosi, sed hic contra Loxam,
& ille contra Simonam hostium fines inuaderent. Qui
Reginae iussis obtemperantes pro virili parte, quae illis cō-
tigit, nihil omiserunt intactum, quod hostibus vsui esse posse-
ret. Atq; rebus utrobique in hunc modum gestis, recentē
comitatum quinquies mille iumentorum vehes, quas Re-
gina miscrat, Rex Alaman importari iubet, & pro Ten-
dillano comite Guterio Patellano praesidio urbis supposito
Cordubam petit cum integro exercitu, quoad Regina cons-
suleretur, nunquid vellet opus aliud incipi, antea quam in
domum quisque suam dimitteretur.

SEPTINILVM oppidum expugnatur,
et Arundenses campi vastantur,
atq; Rex & Regina Hispani-
li agunt hymem.

CAP. VII.

AT Regina, cui nullū tempus erat gratum, siue
iucundum, quod non in bello cum Mauris cons-
sumeretur, & cur, inquit, haec anni pars vltis
ma sic praetribit iners, quo minus aliquid aga-
tur? sed quia potissimum ageretur non satis constabat, vi-
sumq; est tandem plerisque omnibus, Septenilum oppidum
cum castello in finibus vtriusque regni positum debere

DECADIS SECVNDAE.

tentari, quo expugnato, & fines nostri ex ea parte pacabun-
 tur, & hostiū interius fierent angustiōres. Igitur Rex
 cum exercitu cohortibus, quemadmodum superius dictū est,
 ordinatis, ē Corduba profectus Marchionem Gaditanum
 cum duobus equitum millibus, & conuenienti peditatu præ-
 mittit: qui, vt fieret certior, quo in statu oppidani essent, cu-
 rauit ex pastoribus, & rusticis: aliquos comprehendi, à qui-
 bus accepit, nullos esse hospites, sed Castellī tantum incolas,
 & habitatores, qui tamen putarentur ad nocentia, munitio-
 nesq; tuendas posse sufficere. Fixis deinde tabernaculis,
 machinisque & tormentis suis in locis dispositis, machinas
 rij, & tormentorum præfecti opus suū aggrediuntur, perq;
 dies tres, noctesq; continuas non cessant maioribus tormen-
 tis turres, murosque quatere, minoribus vero intra muros
 saxeos orbēs passim intorquere. Principio cum obsiderē-
 tur, cœperunt cum nostris pugne simulacra conferere.
 Sed cum viderent, se non esse numero pares, & sagittariū
 ictibus, & stlopetarum glandibus ex paucis in horas pau-
 ciores fieri, statuunt continere se intra munitiones: portas
 oppidi non solum obserant, sed structili opere ex lapidibus,
 & mortario claudunt. Cumque intellexissent parari op-
 pugnationem, cui non poterant resistere, cum viribus, &
 armis non sufficerent, cœperunt, de se dedendi cōditionibus
 agere, quod facile impetrarunt, quoniam ex direptiōe præ-
 da tenuis erat, & non tanti aestimanda, vt vel vno die tan-
 tus exercitus vno in loco immorari opportuerit. Iussi sunt
 igitur ex conditione, vt bonis suis suffarcinati abirent, das

*ti custodibus, qui illos ad Arundæ usq; terminos deduces-
 rent. Rex oppidum ingressus murorum ruinas instaurare iu-
 bet, oppidi præsidium cum ducentis equitibus Francisco En-
 riques commendat, quos armis, & alimentis instructos res-
 linquit. Ipse cum exercitu, cohortibus ordinatis Arundā,
 quæ octo millibus passuum inde aberat, ciuitatem equis, &
 armis nobilem, & quæ illo tempore Asindum, aut Astygi-
 tanam coloniam animis, & viribus æquabat, contendit.
 Potuissetq; urbem obsidere, sed quia instabat hyems, satius
 esse duxit, non tentare, quod effici fortasse non posset, agros
 tamen & omnia prædia rustica, & urbana populatus, des-
 molitus est. Rex itaque ex Arundæ, & Regina ex Cor-
 duba ad certum diem Hispali conueniunt, vbi hyemem illā
 totam permanserunt, non solum regni gubernationi prospici-
 entes, sed etiam ad insequentis anni bellum, quod erat cū
 Mauris continuandum, expeditionem parantes. Sed neq;
 limitanei, qui Alanzæ, & Aloræ, & Septenili in præsijs
 erant reiecti, fuerunt interea feriati, in fines hostium excur-
 siones cotidie, populationesq; faciebant, & quibus poterant
 in rebus, Regi Mauro iuniori suppeditas ferebant.*

HISPANAE societatis conuentus Or-
 gazij agitur, in quo aurocorum tri-
 ginta millia per tributas
 rios sparguntur.

DE CADIS SECVNDAE.

SOCIETATIS Hispanæ non solum Alphonsus à Quintanilla, & promisor à villa Franca inuentores, quibus Rex & Regina auctoritate sua curâ demãdauerunt, ad omnia que ad illâ pertinerent, sed & procuratores hoc ipso tempore instituerunt facere conuentû. Cumq; de loco non conuenirent, omnibus tandem placuit esse Orgazium oppidum à Toledo distans Austrum versus passuum millia circiter viginti. Conuenerunt eodem Dux à villa formosa Regis frater Nothus, qui tunc Dux erat maximus militum, illosrum scilicet, qui societatis Hispanæ stipendia merebant, & Alphosus Burgenfis Conchensis Episcopus, qui eodem tempore regij senatus erat princeps. Inter cetera, que in conuentu ex primoribus institutis emendata sunt, & de nos nos sancita, Alphosus Quintanilla nomine Regis & Regine exposuit, id quod omnibus erat notum, quam exhaustû esset publicum ararium, & res fisci in quanta esset egestate, quot præterea sumptus emergeret cotidie, qui nulla tutari possent ratione, nisi totius regni summam perditum iri uellent. Quod si rem Hispaniam saluam esse cupiebant, opus esse, ut non egre ferrent, si per omnes Hispaniarum tributarios populos exactiones pecuniariæ spargerentur. Cumq; de summa disceptaretur, quantû esset exigendum ad præsentem necessitatem supplendam, placuit aureorum ducalium triginta nulla debere exigi, quibus opus erat ad persoluendas inuentoriam diurnam mercedes: ad instruenda armis, & alimentis oppida in medijs hostiû penetrabilibus relicta, quibus imprimis

mis prospiciendum erat. A ceteris autem rebus, quæ vi-
debantur impræsentiarum non ita necessarie, iussit Regina
superfedi, ne exactiões cōtinuaretur simulve exigeretur.

Q V O D Ioannes Lusitanorum Rex
Ducem Auiscum patruelem
suum occidit.

CAP. IX.

SUB idem tempus Ioannes Lusitanorū Rex
Ducem Auiscum patruelem suum propria ma-
nu confodit. Causa autem occidendi ex anno
superiori pendebat, quo tempore iusserat exer-
ceri questionem contra Ducem Guamaranensem læsæ maie-
statis reum, quem damnatum iure capitali supplicio puniri
fecerat, atq; illius fratres & propinquos, amicos & fami-
liares exilio multari. Ex eo, inquam, tempore Ducis prop-
inqui, & amici ceperunt minus familiares se Regi exhibe-
re: obsequia consueta, & debita minus obedire. Rex
non ita benivolum, ac familiarem se illis præstare, inde quæ-
relæ, & detractiones, atq; in Regem maledicta passim
diffeminare. Non potuit Regem latere, quæ illi minus
prouidè in vulgus spargebant, patefacta est illi tandem
coniuratio, aut certe coniurionis suspicio. Ea erat de
Rege occidendo, deque in eius locum sufficiendo Du-
ce Auisco, qui iam quasi Rex salutabatur, ambiebatur,
neque immaturos honores adolefcēs imprudens annuebat,

DECADIS SECVNDÆ.

lam se colligebatur, atque adorari patiebatur. Neque des
 erant adulatorum, hoc est blandi inimici, neque Astrologi, &
 Mathematici, qui ex genesios horoscopo illi regnum porten
 derent. Harum rerum factus certior Rex, qui alioqui ado
 lescentem diligebat, quod frater illius erat patruelis, quod
 uxoris frater, quod adolescens annos vnde viginti natus,
 secreto apprehendit illum, quasi filium monet, ne assentatori
 bus credat, ne se decipi sinat, etatemque suam consideret,
 que tota pendet ex spe, cum pauca expertus nouerit. Sed
 cum ille in eisdem artibus permaneret, Rex magnanimus in
 adolescentem succensus, non poterat iam iram à multo tem
 pore dissimulatam retinere. Cum igitur aliquando vis
 disse illum familiariter, ut solebat, cubiculum regium ingre
 dientem, stricto pugione bis terque percutit, humique porrectum
 extendit, dicens. Siccine o proditor te putabas pro Rege
 tuo regnaturum? Nunc morere, atque affer nuntium Gui
 maraensi Duci, quo in statu coniurationem ab illo inchoa
 tam relinquant. Scutum est deinde in illius coniurationis
 socios, sepultaque sunt conspirationis illius omnes reliquie.
 Ad tanti facinoris nuntium, quem Rex & Regina Hispani
 acceperant, non sunt facti penitus certiorem, quo pacto res
 gesta est. Nam erant, qui dicerent, duccem non occisum,
 sed in vinculis asseruari iussu Regis, atque de illo questio
 nem exerceri, quemadmodum de Guimaraensi Duce Rex
 fecerat. Miserunt itaque legatos, qui Lusitani acerbitate
 in Ducem patruelem suam temperarent, lenirentque, ac sua
 dicerent, nullam unquam de morte hominis cunctationem esse
 longam.

longam. Quod si iam de illo actum erat, nihilominus Beatricem defuncti Ducis matrem suo nomine consolarentur. Oratores fuerunt Enicus Manriqu⁹ Legionēsis Episcopus, & Gaspar Fabra ex Tarraconensi prouincia ordinis equestris vir nobilis. Qui quamquam apud Regem oratio nomine functi non fuit, alterum tamen, quod in mandatis habuerūt, sunt exequuti, atque mortui Ducis matrem pro tempore, & pro materia sunt consolati.

R E X iunior ex Almeria fugatus, ad hispanos nos se recepit, & frater illius iunior inuentus domi trucidatur.

C A P. X.

IN superiori libro scriptum est, causam iunioris Regis dimittendi fuisse, ut cum seniore de summa regni certaret, utq; mutuis odijs, eadibus se uterq; conficeret, & nobis inter se decernentes militarent. Sed multo aliter postea euenit, quā à principio putabamus. Etsi enim inter patrem & filiū de principatu magna erat similtas, & quæ nullum esse habitura finem videbatur, maior tamen fuit sue religionis amor, qui non passus est, auxiliares Christianorum copias in alterius factionis partes admitti. Quare iunior Regem libertati sue restituit, quia videbatur non sibi, sed libertati

DECADIS SECVNDAE.

his autoribus regni calmen affectare, ex beneuolo suis factus
 est infensor, neq; iam fidei quicquam apud suos habere.
 Sola Almeria, siue volens, siue noleus, in officio mansit, atq;
 inde auxiliaribus copys nostrorum adiutus, gerebat bellum
 aduersus alterius factionis partes, quod ipsum fecit illū suis
 magis inuisum. Interea Maior cum viderent Regem
 seniore[m] annis, & laboribus fessum, rem bellicam negli-
 gētius administrare, alium sibi ducem eligunt. ipsius Regis ses-
 nioris fratrem Baadilum nomine, cui totius regni habenas
 commiserunt. Hic coepit sollicitare Almeriae sacerdotes,
 quos illi vocant Alfaquies, atq; multa pollicitus per religio-
 nem suam rogare, vt sibi viam aperirent, qua possent ianio
 rem Regem capere, quippe qui iam non Mahometus, sed
 Christianus erat, Christianorumq; sectator. Sacerdotes
 conditionem accipiūt, atq; ex potentiōribus oppidanis alios
 sibi adiungunt: tempus, locumq; constituunt, quò, & quan-
 do Baadilus sit venturus. Venit itaq; cum equitatu, pedi-
 tatusq; quanto ad rem perficiendam opus erat. Tradita est
 illi ciuitas. Rex iunior, cum quaereretur, furtim elapsus
 est. Frater illius minor in domo regia est inuentus, qui
 cum alijs eiusdem factionis sectatoribus caesus, trucidatusq;
 est: atq; ita ciuitas in potestatem Regis senioris venit:
 sed coactus tandem est, se regni administratione abdicare:
 & Baadilus frater pro Rege salutatus, habitusq; est.

AELLII ANTONII NE-

BRISSENSIS HISPANARVM AT-

*que Hispaniensium rerum historici Decadis**Secundæ liber Quartus. In ses-**quentis Anni. M. CCCC.*

LXXXV. appa-

ratus belli.

Caput Primum.

T S I omne tēpus illud, quo Rex et Re-
gina Hispali fuerunt, fuit semesire, cō-
sumptū est tñ in administratiōe reip. tñ
animaduertēdo in eos, qui partē sibi cō-
missam negli gētius administrarūt, tñ in
eos, qui ob ius dicūdū repetūdā n̄ postu-
labātur. In legatōnibus præterea audiēdis, quæ à diuersis
partibus orbis mittebātur. Nullus tñ in aula principū fre-
quētior erat sermo, quā de bello. qd' anno instanti, qui à nata-
li Christiano erat millesimus quadringētesimus octogēsim⁹
quintus, gerēdū erat. Hoc in senatu publico, hoc in illo secre-
tiori, qui ad rē procurandā institut⁹ est, hoc in tota ciuitate age-
batur. Iā in locis publicis, in priuatis, in ecclesijs, in monaste-
rijs, in vijs, in plateis, in cōpitis, in tabernis, et popinis de
nulla alia re sermo oriebatur, quā de belli expeditiōe, q̄ pa-
rabatur. Anno superiori cū exercit⁹ dimittebatur, oēs sues

DECADIS SECVNDÆ.

runt admoniti, vt in animum sequentem primo vere in provinciu armorũ essent parati, atq; vt Cordubæ adessent iussi, hoc secundo, ac tertio in huius anni initio factum est.

Omnes ad prædictum tempus, locumq; conuenerunt, perinde ac iussi sunt, & multo quidem quam antea instructiores. Iam machinæ, & tormenta sulphuraria, & lignea per omnem hyemem parata erant. Iam carri & plaustra, boues & iumenta conuenerant, neq; aliud deerat quam Dux, qui tantam belli molem moderaretur. Sed non defuit, nam ad præscriptum tempus Rex & Regina cum omni sexus feminei prole regia, & ex regni primoribus, qui regiam curiam frequentabant, Cordubæ adfuerunt ad idus Aprilis.

Exercitu in vnum locum congregato in tanta procerum totius Hispaniæ celebritate maius certamen erat de ostentandis opibus, & potentia in corporis cultu, & sumptu cotidiano in culina, & penu omnium generum epulis vndecumq; petitis, vt conuiuia sumptuosiora pararent, quam de armorum cura quis pulchrior in armis appareret, quis equum mollius agitare, quis cursu pedestri reliquis præstaret. Rex & Regina per honestos, & religiosos viros procerum principes rogarunt, atq; obtestati sunt, vt ab eiusmodi inordinatis sumptibus temperarent, potiusq; intra modum, & parcius quam sumptuariæ permittunt leges se gererent, quæ eos, qui dignitate inferiores erant, malo exemplo corrumperent. Hoc Principes ipsi faciunt, imprimis vno, aut duobus ferculis in coena contenti. Hoc reliqui proceres imitantur, aut si affluentius conuiuia exercere volebant, luxu

vie sue pudebat plures adhibere testes. Mirum dictu omnes certatim frugalitati operam dare, modestius mensas struere. Minores Abacos apponere. Exoletorum nuperum minorem mensa adhibere eorum, qui funalia per noctis tenebras praeferrent, longus ille ordo ad duos, aut tres, ut multum reductus. Hic mos praeferendi funalia per multos dies durauit. Fuit deinde inter belli duces contentio, ut instantis anni bellum inchoaretur. Omnibus ferè placuit Malacam debere peti, neq; Regi consilium displicuit. Sed prius alia oppida expugnari opus esse, quo tutius itinere terrestri in castra commeatus importari possent, et pabulatores liberius per campos pabularentur. Tentatum est, castellum montis Frigidi fortim capi, si quo modo per tenebras id fieri potuisset, sed frustra id tentatum est. Erant, qui dicerent obsidendum esse castellum, ne quid à tergo relinqueretur hostile. Alij vero dicebant castellum illud non esse tanti, ut tantus exercitus in tam parui momenti materia deberet immorari. Placuit itaq; Regi, totam belli molem inde promoueri in maioris negotij oppidum ali quod obsidendum.

CARTIMA, & Coinum castella munitissima obsidentur, & Benamas quæ oppidum diruitur.

CARTIMA.
Coyn.

DECADIS SECVNDÆ.

VMQVE duo essent castella inter se proxima, quæ ratio exigebat debere oppugnari, anteaquam Malaca obsideretur, & proceres, utq; rei militaris periti duces, vtrum prius oppugnandum esset, inter se decertarent, Coinum, & Cartimæca erant, quid prohibet, inquit Rex, quando copiæ suspersunt, vtrumq; castellum obsideri? Hoc placet omnibus, quia Regi placuit. Mittit itaq; Magistrum militiæ diui Iacobi, & Hispaniæ Comestabilem, & Alphonfian domus Aquilariæ dominum, & Portucarrerium comitem Palmensem, qui Cartimam obsidione cingant. Simul etiã ex alia parte Marchionem Gaditanum, & Comitem Cluniensem, & Furtatum Mendozam, cum Cardinalis Hispani cohortibus, & præfectum Beticæ mittit, qui eodem ipso temporis articulo Coinum obsideant, Rex ipse in vtriusque castelli conspectu medius castra metatur, vnde vtriusq; obsessoribus, quoties opus esset, posset auxilia submittere. Postridie eius diei obequitavit duo illa castella captans, vbi commodius castra collocaret. Cartimitanæ vallis incolæ, qui anno superiori intercedente Marchione Gaditano Hispanorum Regum obsequio se dediderant, deinde ad Coinum accepta ciadè rebellant, nunc fortuna iterum militata, easdem qua prius perfidia, se iterum dediderunt, causati, quod non in potestate sua fuerit, in fide permanere. Benamaschi xcu vocabatur oppidum, quod huiuscemodi dediticij incolabant. Quos Rex benignè alloquutus, numeribusq; affectos hortatus est, vt essent constantes in obsequio, neq; se,

vt antea fecerant, tam cito mutarent. Quod si minus possent facere, saltem se medios, atq; sequestres inter virosq; seruari, quo ad omnis illa regio in Christianorum detionem redigeretur. Agros illorum interea & saltus, sata, & arboreta rustica, & urbana prae dia iussit non attingi, neq; aliter tractari, quam si Christiani essent, atq; in hunc modum incolumes dimissi sunt, atq; proinde felices, si conditionem oblatam seruare voluissent. Sed non steterunt promissis: factique sunt multo (quam antea) deteriores, tum admittendo suos, tum arcendo nostros. Quod vbi Regi conperitum est, iubet oppidum oppugnari, expugnatumq; dirui: in viros, qui ex oppugnatione supersuerant, passim seuri: ex primoribus oppidanis octo supra centum patibulo suffigi. Cetera multitudo ex omni sexu, & aetate sub hasta venum data, atq; in manubias redacta est. Quae res, quae admodum Benamachixi gesta, est per interpretes iussa denunciari Cartime, Coimi, Muide, & in castellis omnibus, & oppidis finitimis, per eosdem quoq; interpretes totius vallis incolae omnes admonuit, vt se Regis clementiae dederent, neq; vellent vltimam experiri fortunam, atq; omnia perpeti, quae victoribus in victos facere colluisset.

Benamachixitanorum ex epulo poterat vicinos populos mouere, sed illi nihilo secius perstant, seq; pro vita, ac libertate tuenda periculis omnibus exponunt. Rex igitur partem exercitus & tormentorum, ac machinarum ad eos mittit, qui Cartimam obsidebant, partem ipse ad Coimi obsidionem retinet. Coinum praeter munitiones, quas arte, ac natura validissis

Benamachixi
Monda.

DECADIS SECVNDÆ.

mas habet, vndiq; cinctum est arborum: densis, atq; confra-
 gosis nemoribus, aggeribus & maceris præruptas vias,
 in cilibus, softis vorticosos riuulos facientibus, vt difficile sit
 peruium, nisi indigenis, & quibus itinerum diuerticula nos-
 ta sunt. Huic Rex iubet admoueri stationes, quam pos-
 test ætissimè, oppidani quam longissimè possunt à muris
 arcere. Hinc ab vtraque parte tumultuaria pugna conser-
 ta, mox & stataria. Tum stationes fixæ roborantur.
 Tormenta, & machinæ suum opus exercent. Murum, ac
 turres extrarias crebris ictibus quatunt. Neq; cessationem
 à murorum concussione, quoad magna pars cum suis turris-
 bus cecidit, latusque apertum hostibus reliquit.

COINVM frustra oppugnatur à nostris
 Gomeritis adiuuantibus Coinates,
 sed tandem vtrique se
 dedunt.

C A P. III.

QUOD in Mauritania hominum genus bellicosum, qui non sibi sed mercede conducti alijs populis bella gerunt, Gomerites appellant: nosmen, vt videtur, deductum à Gomer filio Iapheth, de quo in libro Genescos, & in Paralipomenonis. Et nisi Iosephus in antiquitatibus, & Hieronymus in Hebraicis questionibus posteritati Iapheth tribuerent incola-

tum Asiae, & nominatos à Gomer Iapheth filio primogenito scriberent, fuisse cognominatos Galatas, qui proculdubio populi sunt Asiatici, videri poterant Gomeritæ, & Gomer filio Iapheth fuisse cognominatos. Sed hi, de quibus hoc in loco loquimur, non ad Gomer filium Iapheth, sed ad Phuth filium Cham filij Noë referuntur, quibus partes Libyæ cesserunt habitandæ, quare hi Gomeritæ non à Gomer filio Iapheth, sed à Phuth filio Cham, sunt cognominati Phutci.

Ab his Gomeritis, quos diximus Lybiam incolere, appellatur nostro tēpore Velez la Gomeræ, et una ex quinque insulis fortunatis la Gomeræ. Eo igitur tēpore, quo obsidebatur Coinū, ingēs multitudo Gomeritarū, quos dixim⁹ Mauritaniam incolere, fretū Herculeū traiecere, nō tā vt stipēdia iter suos mererēt, quā amore religiōis inducti. Et Mūda, quā dixim⁹ castellū Coino proximū, cōsedere, captātes occasiōē obsessis Coinatibus se addere socios. Id quod Regem nostrū non laetit. Nam quid potuit latere vni tantum obsidionis curæ inuigilantem, ne quispiam ingrederetur, aut egrederetur?

Quare custodijs alios custodes adhibuit, excubias extra castra per tramites, & diuerticula semper habuit. Sed nihil est audaciæ, atq; temeritati imperuium. Ex Gomeritis namq; vnus si quis, inquit, est viri fortissimi, quem Coinatum fortuna moueat, me sequatur, & simul hoc dicens sequentibus alijs compluribus in medios custodes irruit, viamq; vi aperit, & ad horam Coinates ex composito facta eruptione stationes nostrorum inuadunt, alios trucidant, alios fugāt, suos inter mœnia recipiunt, atq; tam præsentem, opportunamq; auxilijs

DECADIS SECVNDÆ.

lio adiuti animam ad se acrius tutandos erigunt. At Rex Gomeriti sinistra muros receptis nihilominus oppugnatione parari iubet: pluteos & testudines aptari: arietes & cicornias muris, atq; ruinis minorum admoueri. Primas oppugnationis partes Duci Anagarensi, & Beneuentano Conniti mandat, atq; alios, qui succederent, ordinat. Dumq; alia ad oppugnationem opportuna paratur, quidam ex prætorianis cohortibus milites impatientes moræ, Duce Petro Alarconio ordinatam oppugnationem præuertunt: per murorum ruinas irrumpunt, intra muros recepti cum obuiis quibusq; pugnant, omnesque in fugam conuertunt, quoad in late patentem quandam viam est deuentum, vbi se Gomerite cum plusculis oppidanis agglomerauerant. Ibi pugnatum est acriter, atq; ex nostris complures ceciderunt redintegrate pugnam sæpius Petro Alarconio. Qui cum à suis admoneretur: vt se à pugna subtraheret, non, inquit, ea de causa in hoc certamen descendi, vt quissiam posset dicere Alarconium vidisse terga hosti vertentem.

Atque ita cum paucis circumuentus, fortiter dimicans confossus est, cecidit & Tellius Aquilarius vir nobilis, & qui se in armis sæpe ostentauerat. Ceteri in fugam conuersi, a timuante magna ex parte muliercularum manu, que ex solaris, & fenestris iactu lapidum, tegularum, & virecorum singularè viris operã nauarunt. Atq; hunc in modum hostes manibus exclusi sunt: oppidi oppugnatione deserta est, sed nõ cessatio interea à murorum cõcussioe, & saxorum ingentium iactu per totum oppidum nihil intactum relinquentium.

HACTENVS in Nebriffensis archetypis
& protocollis inuentum est, caetera uicaria quos
rundam, & fucorum rapacitate nihil aliud ris
mantium, quam quomodo autorum lucubrationi
bus insidientur, perierunt.

ÆLII AN TONII NEBRISSEN-

SIS EX GRAMMATICO ET RE

*thore historici Regij de bello Nauariensi, Liber
prior incipitur, cui præmittitur Præfatio
de antiquitate, nomine, & situ
huius Regni.*

INTER Gallos, Hispanosq;
gentes belligerandi cupidas, natu
ra ingenij humani cōscia Pyrenæi
montis præcipitia posuit, vt vtris
q; populi se intra fines suos conti
nerent. Sed quò non penetrat
hominis ambitiosa temeritas?

Ecce Gothi Narbonensem Galliã
Hispaniæ annectunt. Profugiq; à gente vetusta Gallorum
Celtæ permiscet nomen Iberis. Sed omittamus nunc illa
vetera, non videmus etate nostra, partem Brachatæ Gals
liæ Tarraconensi contributam? non vidimus nuper factio
nis Gallicæ Principi Nauariam seruientem? Tametsi di
uersa fuit ratio alteris in alterorum solo permutatis finibus
aberrandi. Neq; enim Gallia Narbonensis sub Gothis tã

tum principibus Hispaniæ portio fuit, verum etiam sub Romanis, atq; ante Romanorum tempora totus ille tractatus Hispaniæ annumeratus est, At Nauariam, quis æquus rerum estimator iudicet, ab Hispania posse disiungi? An cum natura voluerit nos à Barbarorum incurſu præruptiſſimorum montium obiectu eſſe tutos, pateremur hoſtes intra patriæ noſtræ regiones debachari? Quam ob cauſam hæc cura magnanimè illi viragini Eliſabæe Hiſpaniarum Regine ſcimus per inſidebat, quemadmodum angulus ille à toto ſuo corpore diuulſus, vel permutatione, vel dotis nomine, vel alia quacumq; honeſtatione informam priſtinam redigeretur.

Semperque Horatianum illud in ore habebat: O ſi angulus ille proximus accedat, noſtros qui fœdat Iberos. Nã præter iungendi pulchritudinem, verebatur ab ea parte nunquam Gallos eſſe quieturos. Hoc bis per oratores egit, et quidem ſumma diligentia, atq; etiam iniquis conditionibus attentauit, vt Catharina Phœxiſis comitis filia vnica, atq; proinde illius regni hæres Ioanni filio Hiſpaniarum Principi nuberet, atq; eadem via dotale regnum in ſuam corpus rediret. Sed fortuna in omnibus aijs indulgentiſſima hoc vnum illius fœlicitati denegauit, quippe quæ alia viatã rei gloriam dulciſſimo coniungi reſeruabat. Vtrumq; tamen Nauaria illa, quæ antea fuerat abſciſſa, iam noſtra eſt, nobis ceſſit, in cenſu noſtro numeratur. Sed priuſquam dicamus, quo iure, quibusq; viribus in noſtram venerit poſteſtatem, pauca nobis de nomine, de ſitu, de natura regionis præmittenda ſunt. Nauaria nomen eſt nouum, nuperq; ex

BELLI NAVARIENSIS.

cogitatum: dicta quantum assequi possumus) coniectura, quod Hispani vocant *Nauas* camporum areas planas, arboribusque purgatas, que tamen habeant in circuitu sylvas, dumetaque fruticosas, & inde *Nauaria* fortasse dicta loca, que complures habeant huiusmodi *Nauas*. Hanc regionem sere incolunt *Vascones*, in quibus iste numerantur, *Pompelo* imprimis regionis caput, quam *Strabo* *Pompeopolim* vocat, sic dicta, quod sit a *Pompeio* magno, aut eius nomine condita, quo tempore contra *Sertorium* in ea regione bellum gessit *Metellus* missus adiutor a senatu: est & *Iturissa*, & *Alantona*, & *Cascontium*, & que iam pridem nobis essent *Tricum*, *Lacroanium*, & *Quintiliani* oratoris patria *Calaguris*. Terra tunc pecori, tunc agricolationi apprime fertilis, & quaquam *Pyreneo* opposita, longe tamen *Geliberos*, & *Bardulos* utrinque finitimos, & aeris clementia, & solis benignitate superat. Habet *Nauaria* in *Galliam Aquitaniam* duas tantum pylas, hoc est, portas, siue aditus: alteram per *Runcatas* vales, alteram per *vallem Runcetanorum*. *Rocas*, hoc est, runcas Hispani vocant vepreta runcionibus instrumentis succis sa, unde utraque valles illae, que non aliam, quam runcationis culturam admittunt runceta possunt recte appellari, & populi huiusmodi locorum incolae *Runcetani*. Utrumque aditum *Bencarnensis Gallie* regiuncula excipit, dicta a *Bencarno* oppido, quod *Antonino pio* autore distat a *Casaraugusta* millia passuum centum duodecim, atque a summo *Pyreneo* eadem via millibus passuum sex & triginta. Sed antea quam de bello *Nauariensi* scribere incipiam, quia uideo complures

dubitare, frequenterq; disputare, quo iure Hispani Nauar-
riam inuaserint, inuasamq; subegerint, pauca de huius belli
iure hoc in loco dicamus.

DE IURE gentium, & diuino, atq;
humano, quo Hispani orbis moderat-
or Nauariam obtinuit.

CAP. PRIMVM.

P T S I regni propugnandi libido non omnino
caret uicij suspitione, cum Reges magis debe-
ant fines tueri suos, quam inuadere alienos,

Fit tamen aliquando, ut necessitate cogantur
bellum succipere, quod esset alioqui iniustum, atq; proinde ne-
farium. Hinc est illud Augustini in quarto de ciuitate Dei
uoluntate, belligerare, inquit, & perdomitis gentibus dila-
tare regnum, malis uidetur felicitas, bonis necessitas: sed
quia peius esset, ut iniuriosi iustioribus dominarentur, nō in-
congruē ista necessitas facit ex causa aliqua iniqua iustissimā.

Vnde factum est, ut iniquitas illorum, quibus cum bella
iusta sunt, regnū adiuerit, ut cresceret. Itaq; Romani iusta
bella gerendo, imperium ita magnum acquirere potuerunt,
quia sortiti sunt hostes iniustos, quibus cum bella iusta gere-
rentur. Atq; ita causas ex causis trahendo, cō vsq; peruene-
runt, ut totius nostri orbis imperio potirentur. Nunquā
enim hostibus bellū indixere, nisi per legatū facta imprimis

BELLI NAVARIENSIS.

clarigatione, deinde per sacerdotem feciale m deuotione, di
 rariunq; imprecatione. Quare nihil mirandum est, si res-
 stor, idemq; mundi arbiter, qui dat, adimitq; regna, in cuius
 manu cor Regis est, & per quem Reges regnant, abstulit
 mentem Nauariorum Regi, induxitq; cor illius, vt noster
 belli gerendi causam haberet iustio rem, atq; proinde mems-
 brum illud abscissum in suum corpus restitueretur. Neq;
 iniuria id, quod aduersary putant, sed per leges diuinas &
 humanas, Pontificias & ciuiles, perq; ius ipsum, quod natu-
 ra omnia animalia docuit, quodq; per omnes gentes ita disse-
 minatum est, vt nulla sit natio tam Barbarâ, atq; à communi
 sensu tam abhorrens, quæ non illi nature legi acquiescat, vt
 arma tenenti omnia det, qui iusta negat. Nam quid inius-
 tius excogitari poterat, quam ad iustum bellum proficiscenti
 negare aditum, viamq; ex iure gentium cunctis mortalibus
 communem? Cum præsertim de regni indemnitate illi sa-
 tis caueretur. Quid? non ex lege diuina, quæ naturali cõ-
 sentanea est, Moysi præcipitur, vt inuadat, ac deinceps pos-
 sideat regnum Seon Regis Amorrhæorum, propterea quod
 denegauit filiis Israel tendentibus in terram promissionis
 transitum per fines suos? Misit, inquit scriptura in libro
 numerum, Israel nuntios ad Seon Regem Amorrhæorum,
 dicens: Obsecro, vt transire mihi liceat per terram tuam, nõ
 declinabimus in agros, nec vineas: non bibemus aquas ex
 puteis, via regia gradiemur, donec transierimus fines tuos.

Qui concedere noluit, quin potius exercitu congregato
 egressus est obuiam in desertum, & venit in Iasa, pugnavitq;
 contra

contra eum, à quo percussus est in ore gladij, & possessa est terra eius. Tulit ergo Israel oēs ciuitates eius, & habitauit in vrbibus Amorrhæi. Eadē prope, atq; eisdē verbis scribuntur in Deuteron. In primo quoq; Machabæorū volumine. Iudas, inquit, ex Galaditis superatis rediens victor in terrā Iuda, venit vsq; Ephrō, & hæc ciuitas magna, & munita valde in media via sita, & nō erat declinare ab ea dextra, vel sinistra, sed per mediū iter erat. Et incluserunt se, qui erāt in ciuitate, & obstruxerūt portas lapidibus, & misit ad eos Iudas verbis pacificis dicens, transeamus per terrā vestrā, vt eamus in terrā nostrā, & nemo vobis nocet, tantū pedibus transibimus. Et nolēbāt eis aperire. Et oppugnauit ciuitatem illā tota die, & tota nocte: & tradita est ciuitas in manu eius, & perimerunt omnē masculū in ore gladij, & erradicauit eā, & accepit spolia eius, & transiuit per totā ciuitatē super interfectos. His itaq; huiusmodi exemplis manifestè ostenditur, quæ sit Dei voluntas transformātis imperia, & mutantis regna, quā indurat cor Seon Regis Amorrhæorū & Ephronitarū, vt horū spolijs Iudas potiretur, & illorū ciuitates Israeliticus popul⁹ iuste possideret, sub illo pretextu, quod ne gauerunt id, quod iure gentiū erat commune, sicut fluminis aqua, aeris spiritus, solis lumen.

Quid si ex causa aliquanobis occulta voluit Deus Nauas riam materno rem gerente auo, à Ioanne in Carolum, hoc est, à Gallis ad Hispanos reducere? & quæ alia potuit iustior esse causa, quam quod regnum iniuste acquisitum, iuste amitteretur? Nam quis ignorat Blancam iuuiorem Ioannis

BELLI NAVARIENSIS.

Navarrie, ac deinceps Tarraconensium Regis ex Blanca uxore filia Caroli procreatam, que fuit Enriquo huius nominis Hispanorum Regum quarto nupta, ac deinde repudiata, veneno interceptam a Leonora sorore, eiusq; marito Foxē si comite, ut ad ipsas regni successio perveniret id quod in illos male verit. Nam intra dies quindécim postea quam sibi regiam nomen adoptavit, miserabiliter, & digne perijt.

Sed ex ea & Comite Phœxensi natus Gastonus, & ex Gastono Phœbus pater non diu vixerunt. Sed & Phœbus Phœbi filius in ipso ætatis flore raptus est, superstite Catharina sorore, qua sinistris aubus Ioanni ultimo Navariensium Regi nuptui dedita, dotale regnum ad Hispanos suos redactum est. Non vides quam veridice in hac familia expensum est, quod in Exhodo Hebræorum legis lator est interminatus? Ego, inquit, sum dominus Deus tuus fortis Zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios usq; in tertiam & quartam generationem eorum, qui oderunt me. Illud quoq; ex libro Sapientiæ: Degeneres, inquit, stolones non agēt radices altas, neq; stabile firmamentum collocabunt. Per leges quoq; Pontificias, & civiles Ioannes Navarrie Rex verè potuit regno spoliari, ex eo quod schismaticus, & schismaticorum fautor, atq; proinde hæretic⁹, læsæq; maiestatis re⁹, atq; eodem iure intestabilis ipse, & omnis eius posteritas Gentilico regno mulctanda, quod utriusq; iuris consultissimī doctores multis argumentis, & rationibus, exemplisq; probant, ex eo, quod in sequentis historie Contextu narabimus.

QUOD *Nauriae* Rex fuit schismaticus, quia Gallorum Regis schismatici fautor.

CAP. II.

LVDOVICVS Gallorum Rex more gentis suae homo leuissimus non contentus se intra peliculam suam, hoc est, intra regni sui fines continere, animam in Italiam iniecit, & quia intellegebat cum multis negotium sibi gerendum, quaerit ex Italiae principibus amicos, & socios, non optimates ex ciuitatibus, non iustos oppidorum dominos, sed quos audiebat violentam in subiectos exercere dominationem, quos rerum nouarum cupidos norat, quos denique ex professione hostes Ecclesiae Romanae sciebat. Torquebat tamen illum talia molientem Iulius secundus Pontifex Max. patrimonij Ecclesiastici vindex acerrimus, is demque fortissimus propugnator, quem solum videbat conatibus suis obstaturum, ac praeterea neminem. Agit cum Georgio S. R. E. Cardinali Rotomagensi tempestate illa utrumque de Pontifice merito, in Galliam tamen Legato a Latere, hodie mine ambitioso, nec minus res nouas molienti cupido, ut cum reliquis Apostolici senatus conscriptis Patribus, quos ambire posset ipse per se, quosque antea Rex ipse pecunia, muneribusque corruerat, indicant Pontifici Oen-

BELLI NAVARIENSIS.

comenician conciliū, crimina intendant, testes subornent, qui dicant se vidisse, quod non viderint, per quæ cogatur pōuificatu se abdicare rigidus ille patrimonij ecclesiastici defensor, ut in eius locum adoptetur quispiā, qui omnia ex Galli Regis arbitrio faciat. Ex omni patrū numero quinq; tantū ad se pellexit, nam alijs oēs in officio apud Pontificem permāsērunt, quos pronētibus ecclesiasticis, si quos habebant in Gallia, multauit, Gallis omnib⁹, qui sub ditionibus suæ imperio erant, Romana curia interdixit, edicto quoq; iussit, ne apostolicis literis quispiam obtemperaret, ex Ecclesiæ subditis amicis, & socijs, quos potuit, sibi conciliauit: quos non potuit, pro hostibus habendos esse censuit, atq; hunc in modum schismate, id est, diuisione facta, inconsutile illā nostri Saluatoris tunicam, hoc est, ecclesiæ vnitatē lacerauit, quam neq; satellites quidem, & Christi carnifices soluere sunt ausi, seq; publicū hostem professus ecclesiæ Romanæ, apostolicoq; senatui bellum indixit. Iterum Bononia capitur à Pontifice, pulsa Bentiuolorum familia, quibus miserāda ciuitas miserā seruiet seruitutem. Flaminie quoq; ciuitates ad ecclesiam pertinentes Venetis iniuste possidentibus detraxit. Ferrariam præterea, quam & Mutina sequebatur, ex manibus Alphōsi ducis per censuras apostolicas iam extorsurus erat, si nō hæc dira pestis negotium interpellasset. Ferrarienses namq;, atq; proinde Mutinenses nihil aliud sperabant, quam siue iure, siue iniuria dedere se Pontifici, atq; ab Alphonso decidere, qui non modo in ciues seuisimam tyrannidem exercebat, sed & tributum, & tributariam obedientiā Pontificibus debitā

denegabat. Sed cum iam securis ad arboris radicem admo-
neretur, ad quem Alphonsus confugeret, nisi ad fugitiuorum
receptorem? ad tyrannorum propugnatorē? ad facinoroso-
rum hominum singulare subsidium? Igitur Pontifex, quod
iure non poterat, viribus assequiturus Bononiam venit, vt
ex proximo rem gerat. Eo senatum apostolicum conuocat.

Ad sunt omnes praeter paucos illos nigri genij notatos cau-
terio. Et ecce Gallorum Regis praefectus, qui Mediolanē
praesidio tenebat, Bononiam venit cum exercitu, urbem obse-
det cum suo Pontifice, tormentis, machinisq; oppugnat, atq;
fortassis rem peregisset, nisi exercitus Hispanus à Neapoli,
duce Fabricio columna Pontifici suppecias tulisset, cōegisset
q; Gallos se in Mediolanum suam recipere. Sed alia ex
parte Gallos ecclesiae hostes fouere non cessat, Bentiuolis Bo-
noniam extorribus exercitum tradit: qui, dum Pontifex Ra-
uenae ageret, recepti in urbem à proditoribus quibusdam
Bononiensibus, omnia sacra & profana, diuina & humana
miscuerunt: arcem munitam à Pontifice sumptu immodico de-
moliuntur, statuam aeream Pontificis nomine dicatam detur-
bant, subiectisque ignibus confundunt, Ecclesiae insignia ras-
dunt, in quorum loco Gallica reponunt edicta, praeconia, iu-
dicia, omnia Galli regis nomine fiunt, in curiales, amicasq;
Pontificis partes seuiunt. Interea Cardinales illi, qui ad ec-
clesiae hostes transfugerant, non conciliunt, sed concily vni-
bram simulant. Nam quis appellarit cōcilium, quod capite,
quod pedibus, quod corpore, quod anima, quod spiritu denis-
q; viuificante caret. Pontificem citant, alios nostri orbis

BELLI NAVARIENSIS.

Principes convocant: terminos, intra quos sunt convocaturi, præscribunt: de summa vniuersalis Ecclesiæ decernere statuunt, Locum placuit esse Pisas, tempus Kalendas Septembris, vtrumq; tamen frustra. Nam & Florentini prohibiti sunt Pisas accedere, & cum loco tempus quoq;. Pontifex interea non cessat illos ad Ecclesiæ vnitatem hortari, ne sint tantorum causa malorum commonefacere, præscribit terminos, primo quinquaginta dierum, deinde quindescim, deinde octo intra quos respiceret, & ad meliorem sensum redire possent: & ne quid fraudis subesse suspicerentur, interponit fidem publicam, cuius sponsorem offert ipsum senatus apostolici consensum. At illi admonitionibus his facti multo deteriores, Pontificis indulgentiam interpretantur timorem, & à crimine maiores sumunt animos, multoq; pertinacius insistant ceptis. Igitur Pontifex ira percitus, quâdo longa patientia nihil proficit, gladium ex Petri manib⁹ corripit: in rebelles, contumacesq; stringit: honorum insignibus expoliat: dignitatibus ecclesiasticis, beneficijs omnibus multat obtentis, & ad obtinenda posthac inhabiles, & indignos facit. Ipsos, atq; ipsorum fautores schismaticos, atq; proinde hæreticos declarat: bona publicat: ad huius sententiæ executionem Christianos principes inuocat, atq; imprimis nostrum, vt Ecclesiæ causam tueatur. Qui tanetsi eo tẽpo re in Africæ belli expeditione implicatus erat, atq; in ipso Herculeum fretum traiciendi articulo intẽtus, nihilominus tamen respexit ad Petri nauicalem fluctuantem, & omissa in aliud tempus Africa, & exercitu, quem in Mauros parauit

rat, classe comparata equitum, peditumq; bonam partem in Italiam mittit, seq; vt Neapolitano praesidio iungant ducibus, atq; cohortium praefectis imperat, vt si qua in re fuisset opus, voluntati Pontificis obsequerentur. Antea tamen Gallum, quo cum non modo affinitas, sed etiam foedus arctissimum erat, vt ab ecclesiae iniuria se abstineat, ne hostes illius foueat, ne se sceleratis immisceat hominibus monet: intam non illo amicitiam committoratur, quae necessario soluenda erat, si ille contra Ecclesiam, ipse pro Ecclesia staret.

Itaq; franguntur foedera, rumpitur amicitia: affinitas quia vinculo arctiori conglutinata erat, dissolui non potuit: Bosnonia interim Pontificis iussu à nostris obsidetur, Galli beniuolis auxilia mittunt, & quia in dies augebantur, cessere nostri, illi Rauenam obsident, nostri dum obsedis auxilia ferunt, non potuit cuitari fatale illud, simul & lachrymabile praelium, in quo, propius suere periculo, qui vicere.

Nam & victoria tandem apud Gallos permansit, non illa quidem incruenta, sed vti aiunt cadmea, quippe in qua multo plures ex hostibus, quam ex nostris ceciderunt. Ex victoria Galli vitio gentis suae facti insolentiores Rauenam oppugnant, expugnatamq; diripiunt: in omnem sexum, & etatem bacchantur: non templis, non aedibus sacris, non Christo dicatis virginibus percutunt: tantumque Italiae vniuersae terrorem iniecerunt, vt de vrbe deserenda iam Romani agerent idq; fecissent, nisi magnitudo animi, atq; praestantia Pontificis trepidantes, & attosnitos, & iã nihil aliud (quã de fuga cogitantes) in vrbe reti-

BELLI NAVARIENSIS.

nuisset, deq; rep. Christiana bene sperare iussisset. P. Cornelio Scipioni Africano similis, qui post Cannensem classem cum ex reliquis Canusium plures per fugissent, deq; deserenda Italia nobilissimi quidam adolescentes deliberarent, stricto super capita consultantium gladio, iuravit se pro hoste habiturum, qui non in sua verba iurasset: efficitq; ut omnes iureiurando astringerentur, nunquam se Italiam deserturos.

In hac diuertimus, ut ostenderemus, quod præter ius illud naturale, ac diuinum, etiam per leges Pontificias, & civiles debuit regno mulctari Navarix Rex, quod per literas apostolicas identidem admonitus Gallum schismatis concinnatorem noluit deserere.

¶ QVOD Hispanus Rex Christianos Principes hortatur ad bellum contra schismaticos gerendum, Regemq; Navarix dubium sollicitat.

CAP. III.

I T V R Hispani orbis moderator, cernens Gallorum rabiem magis magisque sentire, illorum furori nihil iam posse obsistere, concutit illud consiliorum pectus fecundum, & qua via pestilenti occurrat morbo, dies, noctesq; cogitat, statuit hostis vires, quas videbat in dies augeri, in partes distrahere. Enriquum Britanorum Regem, eundemque charissimum generum, ad quem ex iure Aquitania Gallia

pertinebat, vt Ducatum bello repetat, hortatur, auxilium pollicetur, vtq; iustior esset repetendi causa, apostolica intercedit autoritas, qua Gallum Aquitania priuat, Britannoq; occupandam exponit. Ex alia parte Maximilianum Cesarem confocerum suam, atq; Caroli maximi Burgundionũ Ducis ex filia nepotis tutorem sollicitat, vt ab vtriusq; Germaniæ finibus Gallum adoratur. Italiæ res publicas, quæ belli euentum ancipites expectabant, ad societatem innitat. Mittit itaq; Britannus copias suas, quæ in collimilio Bastulorum, Aquitanorumq; confederent: quibus, vt se Hispanorum exercitus iungeret commodius, per Nauariam iter aperiendum erat, cuius Rex in Gallorum partes videbatur esse propensior, siue quod natione Gallus erat, siue quod patrimonij sui bona pars in Gallia erat: quam, si sequeretur Hispanorum studia, videbatur amissurus, cum alioqui esset principis nostri beneficiarius. Nam quis ignorat, cum inter Phoxenses dominos, primum patrem, ac deinde filium, ac ex parte alia Ioannem Labritensis domini filium de Nauariæ regno iure, viribusq; certaretur, haberetq; vtraque pars suos fautores, Phoxenses Gallum, Labritensis Hispanum, nostro studio Ioanem obtinuisse regnum? Et conomine quæcumque fortuna sequeretur, adiuratisissimus Hispanorum cliens esse deberet. Igitur ne quid detrimenti exercitus noster per alienos fines incedens pateretur, petit à Ioanne certa quedam pignora, quæ siue volentem, siue nolentem cogant in fide permanere, et quæ ea essent, quærenti, tres arcus responsum est. stellam, Amaiam, et ad Py

BELLI NAUARIENSIS.

reuci Galliam spectatis radices sanctum Iohannem, post ne
 gotiū peractum redendas: interea tamen apud sequestros
 deponerentur Hispanos viros nobiles, & ingenuos, qui sit
 de publica interposita pacta conuenta seruarent. Pollicetur
 prater ea nosse, se redditurū Arcos, & Guardiam oppidu
 la dico, que quondam Nauarie regno fuerant contributa,
 indemnitate in super, quacunq; regius exercitus progredere
 retur, protectionē quoq; si Gallus bellum in Nauariam in
 tentaſſet vnuquam. De arcibus illis tribus sibi placere Ioā
 nes respondet, de sequētib; non placere, nisi faceret indige
 na, diuq; tēpus de die in diem protrahit. secreto Gallū o
 mnibus ijs de rebus facit certiorē, sibiq; vt auxilia mittat
 quon primū, etiam atq; etiam implorat, Hispanos esse in
 armorum procinctu, sibiq; viam ferro aperiendam, si non
 sit, qui obſtet, non esse dubium. Nuntius earum rerū, que
 in Hispania geruntur, ad Pontificem perfertur, cogit cōscri
 ptorium patrum frequētem senatum, bono animo vt sint, hor
 tatur, ex Hispania, vt quondam sepe, ita & in presenti arē
 perditę rei spectandam esse salutem, dicit. Quare iuuan
 dū est (inquit) optimus ille princeps, in cōmunes bonorum
 omnium hostes: noster vterq; stringendus est gladius, atq;
 dum secularem alteram acuius, interim spirituales alterū
 in schismaticorum ceruices intentemus. Consultant itaq;
 Patres conscripti, quid nam sit de Nauariorum Rege decer
 nendum. fit senatus decretum, in quod omnes pedibus, mani
 busque cūit, declaratus est schismaticus, atque proinde here
 ticus, quia identidem admonitus, pertinacius agebat, & se

iam non obscure Gallum profitebatur. Multatur regno, & omnibus fortunis, non modo ipse, sed & vxor, & filij cum omni posteritate sua: in Hispanum omne ius regnandi transfertur. Gallus interim omnes copias suas cōtrahit, & quas in Italia in presidijis habebat & quas in statuis, alijsq; in Germania conscribit, Ioanni suo quamprimū pos sit auxilium laturus. Sed dum ille moratur, noster negotiū peragit. Intelligens namq; belli momenta in celeritate magis, quam in militum robore positam esse, Pæderico à Toledo Albanorum ad Tormim duci consobriuo suo instantis belli summam commendat, prefectumq; exercitus maximum, siue vt more nostro loquar, Ducem generalem facit: quid illi faciendum sit, edocet: vt quam celerime Nauarrie fines innadat, hortatur, vt rem gerat strenue monet: & quia nullum esse bellum iustū nouerat, nisi quod rebus petitis antea denūciatum sit & in dictum, ne quid inexpertum relinquat, sæpe monitum, adhuc monendum esse dicit per meiatum, qui in curia nostra pro Ioanne procuratorio nomine oratorem agebat, nūciat, nisi è vestigio petitas arces, in quos vsus dictum est, traderet, se omnia rapturū, qui citra & ultra Pyreneum ad illam pertinerent. Atq; in hæc verba orator dimissus est. At Nauarius his admonitionib; nihilo melior factus, interca Gallū sollicitat, atq; si vult saluis reb; adesse, pperet auxiliū ferre, neq; iā simulationi locū esse denūciat, se ab Hispano p hoste haberi, hostē cū ingēti exercitu in limitib; esse, neq; innuadēdi regni occasione intermissurū, quod omni presidio vacuū esse optimè nouerat.

BELLI NAVARIENSIS.

NOSTRORVM militum numerus censetur,
 & qua via Pompelo cum magna regio-
 nis parte capta est.

CAP. IIII.

ERANT in exercitu nostro, partim ex stipens-
 diatis militibus, partim ab Hispanis proceribus
 ad hoc bellum missis cataphractorum equitum mil-
 le, & mediocris armaturæ mille quingenti, peditum vero
 ad sex millia, qui omnes ex imperio Regis convenere Vis-
 ctorian, sic appellant Bastulorum urbem in Navariæ colli-
 mitio sitam. Igitur Albanus iussu Regis, qui tempestate
 illa Burgis morabatur, exercitum educit, equites gravis ar-
 maturæ in centurias distribuit, singulis centuriones præsis-
 cit. Leuioris armaturæ equites per suos duces partitur,
 pedites præterea in suos ordines dirigit. Hos comitabas-
 tur tormentorum, machinarumq; vis maxima: iumentorum
 quoq; ac comæius pro militum numero copia satis magna,
 atq; hoc belli apparatus Navariæ fines ingreditur. Navas-
 riam inde a multis sæculis in duas factiones diuisa est,
 Agramontanorum alteram, ex qua Ioannes ipse Rex erat,
 alteram Beamontanorum, ex qua erat Ludouicus comes Le-
 rinas, idemq; Navariæ comestabilis, atq; Regi nostro non
 modo affinitate, verum etiam quadam singulari beneuolen-
 tia coniunctus. Huic Albanus primas exercitus nostri co-

hortes tradit. Nam eo tempore ob antiquas cum Rege suo similitates apud nos agebat regno extorris. At nunc in patriam reduci minutula quædã oppida, & castella, quæ antea fuerat in illius clientela, nulla vi coacta se dedunt, alia præ timore in deditioem veniunt. Albanus non dediti-
 cius modo, sed etiam dubijs parcendum esse iubet, neque in alios quam imperduelles, cõtumacesque sæuendum esse præcipit, quæ Albani Ducis modestia magno fuit momento ad res alias conficiendas. Cumq; nihil offendisset hostile, et quod progredienti posset obsistere, quinis castris peruenit ad locum, qui ab ipsa totius regni capite Pompelone distat passuum millibus octo, vnde vrbs ipsa facile perspicitur: illic metari castra iubet, propterea quod locus erat tũ pabulationi, tũ aquationi, tũ lignationi cõmodus. Ioãnes interea cũ videret fortunas suas eõ angustiarum deductas, vt neq; iam fallere hostem posset, neq; Gallum deserere, integrum sibi videretur, statuit dotale regnum, dulcesq; relinquere sedes, non ausus hostem domi spectare, omnemq; recuperandi regni spem in Gallorum leuitate posuit. Quærentibus vero ciuibus suis, quid illos vellet facere, si hostes ingruerent, vt se tuerentur quandiu possent, respondit, sin minus, tẽpori cederent, salutiq; consulerent, diuimodo scirent, se breui redituri cum multo gradioribus Gallorum copijs, quam essent Hispanæ. Atque triduo ante discessit, quam vrbs dederetur. Atqui oppidani cum cernerent, se præsidio destitutos, & à Rege suo desertos, atq; ex alia parte hostem cum exercitu in campo medio exultantem, cum fortuna mutant

BELLI NAVARIENSIS.

Et fidem. Mittunt itaque oratores ex populi primoribus, qui cum victore de conditionibus deditiois agerent. Qui perhumaniter ab Albano excepti, mandata exponunt, petunt multa, ut pauca ex multis accipiant. Post longam concertationem, Albanus in pauca verba sententiam colligit, non solere, inquit, victoribus victos dare leges, sed ab illis datas accipere. Itē igitur et vestris civibus hæc dicta reportate, aut mihi extemplo sine ullis conditionibus se tradant, omnia sacra, et publica in manus meas permittant, ipsi cum libertate fortunis privatis fruantur, aut si non placet illis hæc conditio, sciant se passuros omnia, quæ in urbem expugnationibus accidere solent, omnis ætatis, et sexus cædes, sacrarum, privatarumque rerum incendia, bonorum omnium dirceptiones. In hæc verba oratores dimissi, promissa, minasque Ducis ad suos perferunt: et ne tempus in cassum abiret, atque interea, hostis rem suam perageret, Albanus instandum esse ratus, postridie eius diei signatolli iubet, copias omnes suas explicat, atque in suos ordines redigit, urbem versus agmine infesto tendit. Cumque propius accessisset tantum terrorem oppidanis incussit, ut mulierculæ, et pueri ex muris manus tenderent supplices, victoris misericordiam implorantes. At procures nihil iam de Gallico subsidio spectantes eosdem oratores remittunt, se velle duci imperata facere, dicunt, modo illis diecula concedatur, non quo tam brevi tempore auxiliares ex Gallia copias spectarent, sed quo se possent apud reliquos mortales, atque imprimis Regi suo excusare, quod neque momento quis

dem temporis hostem sustinuerint. Castris itaque in suburbio positis, tota illa nox in vigilijs perpes agitatur, ne quid hostis ex loci occasione moliretur. Die in sequenti, qui fuit dominicus, idemq; diui Iacobi Zebedæi festo celebris, atq; alia ratione magis adhuc celebrandus, quod erat annus Hispani iubilei à natali Christiano millesimus quingentesimus duodecimus. Magistratus ex vrbe progrediuntur, atque omnium ciuū nomine, se fortunæsq; suas omnes Ducis fidei dedunt. Stetque vt promissis, pactisque conuentis orant, obtestanturque. At ille nihil moratus urbem ingreditur, inq; ipso portarum limine in verba vnus ex primorib⁹ prociatorio nostri Principis nomine iurant se, atque proinde Regem suum, cuius auspicijs, atque imperio rem gererat, obseruationum priuilegia, immunitates, libertates, tum publicas, tum priuatim à Regibus suis antea concessas, neque passurum aliqua ex parte infringi, temerari, violari, quin potius, si in fide permanserint, alijs multo maioribus præmijs cumulatum. Tiam portarum clauis in argumentum possessionis illi concessæ, atque hunc in modum ciuitas primaria cum omni regione contributa (præter admodū pauca) Hispaniæ suæ annumerata est, cum fuisset per annos circiter sexcētos, vt ab Enico Arista incipiamus per indigenas, aut alios de ascitos Reges gubernata.

DE toto Nauariæ regno, cum
Pompelone pacato.

CAP. V.

ALBANVS ciuitatis statu composito, præsis
 dysque, quibus in locis opus erat, dispositis, nū-
 tios ad reliqua oppida, vicosque & castella, &
 munitiones, ac pagos mittit. Quid Pompelonenses fece-
 rint, illis exponi iubet: vt matricis ciuitatis exempla sequan-
 tur, admonet, idq; per lictores, præcones, tibicines agit. At
 illi, siue nuntiorum contemptu, siue quod in dies Regem suū
 cum auxiliariis copijs expectabant, siue quod nō dum quid
 essent acturi, constituerant, inducias consultationi, tempusq;
 petunt: nuntios inanes, dubiosq; remittunt. Dux vero ins-
 tandum esse ratus, dumq; per hostes licet, nihil impacatum
 relinquere, alios auctoritatis maioris viros mittit, qui pduelli-
 bus nuncient, nisi se intra paucas horas dedant, obsidesq; des-
 ditionis pignora mittant, proscripturum se illorum capita,
 publicaturum bona, omniaq; direptioni datum minatur.
 Ad has Ducis minas, pollicitatiōesq; permoti, omnes statuūt
 se dedere sub eisdem conditionibus, quibus se metropolitā-
 ne ciuitatis incolæ dederant: fuere autem oppida, & mus-
 nicipia hæc ferè, Elüberri, Sanguessa, mons Regius, Amas-
 ia, Olitum, Taphalia, Tutela, præter arcem & Runcita-
 nos, Escuanosq; qui præruptissimorum montium, atq; locorū
 ingenio freti, turpe duxerunt non spectare belli euen-
 tum, neq; se venturo cum auxilijs Regi suo reseruare. Hi-
 spānus interea, nō cessat copias submittere, Nauariensemq;
 exercitū

exercitum augere, non modo ad presidia municipatim distribuenda, tuendosque regni fines, verum etiam ad prosequendam Regem profugum, qui dicebatur ex Bencarnensibus, Vasconibus Transpyreneis copias parare, aut quibus se tueretur, aut quibus amissi regni fines inuaderet, quando Gallos rum suppetiæ immorabantur. Cum Runcetanis, vallisque Salazarie incolis agit, ut se muniant, tuenturque, se velle apud eos Gallorum auxilia spectare, dicit. Albanus à Rege suo admonitus Antonium à Cumia Zamoranum Episcopum ad Iouannem mittit, qui illi suadeat, ut resipiscat tandem, atque Hispaniis partibus adherat, neque omnem suam spem in Gallorum auxilio ponat. Quod si fecerit, se habere in mandatis futurum, ut regnum restitueretur, sin aliter sit animatus, videat, ne omnia, que sua causa sint prouentura, in auctoris caput retorquantur, et dum partem recuperare nititur, amittat et totum.

Dum ad hæc per agenda orator properat, in media comprehensus via, atque non satis modeste habitus est. Dubiumque fuit, iussu ne Regis, an Bencarnensium perfidia sit factum, qui natura immanes non legibus humanis, et diuinis, sed neque legi nature, atque proinde iuri gentium stricti sunt. Sed quod à Rege tam fœdum facinus sit imperatum, non carnis suspitione, quod iuris humani violatores clarigatione iusta postulatum non reddiderint, neque Episcopus in libertatem restitutus, sed precio ingenti redemptus est. Eratque in animo Duci exercitum in auctores violati iuris inducere, nisi quod Tutela, Olitum, Taphalia, Stellæque iam cum præside suo consenticutes, cum audissent Iouannem cum Vallestribus quis

BELLI NAVARIENSIS.

busdam populis montium prærupta occupasse, cœperunt hæ-
rere, atq; se ancipites in belli euentum reseruare. Sed no-
ster, nequid hostile à tergo relinqueret, subleuit, vindictâq;
in aliud tempus distulit, conuersusq; ad rebelles, siue dubios,
omnia pacauit, atq; in statu firmiter relinquit. Antea ves-
ro quam exercitum duceret, siue in Regem profugum, siue
in Runcetanos, Escuanosq;, siue vt se Britannis coniungeret
ad commune bellum gerendum: libuit experiri Pompelonē
ses animos, et quali fide in absentem futuri essent, præten-
tare. Coactis in diui Francisci æde huiusmodi apud illos
orationem habuisse dicitur.

ALBANI Ducis ad Pompelonenses ora-
tio, atq; iuris iurandi de futuris illo-
rum fidelitate extorsio.

CAP. VI.

 I apud ignotos sermo mihi faciendus esset cis-
tes Pompelonenses, possem ego vobis nunc
commemorare, non Principis nostri res præ-
clarè gestas, que adeo notæ sunt, vt cum ad-
miratione per totum orbem terrarum circumferantur, non
potenti æmulo, ac competitore superato dotalis regni mem-
bra diuersa in suum corpus redacta: non bonam Hispa-
niæ partem à pœnis per multa sæcula possessam: quasi lon-
go postliminio Christianæ religioni redditam: non classes

permatas in Perioecos, in Antichthones, in Ascios missas, superatosq; alterius orbis incolas, quos nemo unquam attigerat, sed neq; audierat quidem, aut suspicatus fuerat. Non purgatam religionem pulsas, aut regeneratis Hebraeis, Mauris reconciliatis pseudo Christianis, atque omnium ordinum simulatis, falsisque fratribus in meliorem statum reductis, quæ adeo sunt illustria, vt non modo vobis, qui propemodum adfuisstis, verum etiam cunctorum mortalium oculis sese cotidie ingerant, adeo stupenda, vt nulla unquam ex hominum memoria delere possit obliuio. Sed hæc omnia fuere partim inaudita cuiusdam felicitatis, partim singularis, ac pene diuinæ providentiæ. His tamen omisissis, quod ad vos magis pertinet, quis unquam fuit Rege nostro iustior? quis clementior? quis æquitatis, bonitatisque obseruantior? Sed hæc virtutes regie sunt: quid illæ priuatæ? liberalitas, comitas, affabilitas, cum maiestatis gravitate semper in vultu hilaritas.

Quis igitur se non putet beatum à tali principi gubernari? atque etiam beatiorem, cui liceat conspectu proprio frui? De titulo forsam dubitatis, doctoribus civilis, ac pontificij iuris consultissimis credite, bonis viris, atq; religiosis credite, ipsi denique vniuersali ecclesiæ, atque Apostolico senatui credite, qui Regem vestrum schismaticum, hereticum, apostolicæ Sedis hostem publicum, atque reum lesæ maiestatis declararunt, bona publicarunt primo occupanti, atque nominatim principi nostro concesserunt.

BELLI NAVARIENSIS.

Aut igitur totum hoc orthodoxæ fidei nomen est innane, aut Rex vester dijs, & hominibus inuisus, infamis, intestabilis, ex Christianorum communione segregandus est, cui si quis est, qui adhaereat, qui faueat, qui Regem putet, qui Regem nominet, similis illi est, atq; vt Apostolus ait, communitat operibus eius. Atqui dicet quispiam ex vobis viri Pompeionenses, quis vnquam audiuit Regem, & eum quidem Regem, qui superiorē non habet, vocari in ius in auditum, causaq; in dicta condemnari, regnoq; spoliari? quasi nouum sit, & nunc primum ad aures vestras peruenerit, a summo sacerdote Reges multari regno, atq; imperio Imperatores. Non Zacharias Pontifex Childericum Gallorum Regē abdicare se coactū, atq; religionē ingredi cōpulsum, propterea quod in iure reddendo negligentior erat, regni culmine deturbauit? inq; illius locum Pipinum substituit? Non idem Pontifex Desiderium Longobardorum Regem nouissimum, eundemq; ecclesie hostem regno priuauit? Non Stephanus secundus huius nominis Pontifex Constantinū, & Leonem orientis imperio detecit, propterea quod in ecclesie causa imploranti auxilium denegauit? Non Innocentius tertius Othonem quartum huius nominis Imperatorem imperio deturbauit, quod Federicum Sicilie Regem impotentius persequeretur? Non Innocentius quartus eundē Federicum vtraq; Sicilia, & imperio multauit, propterea quod Apostolicis præceptis non obedierit? Longum esset alios cōplures ex summorum Pontificum catalogo depromptos memorare, qui ex causis etiam leuioribus Imperatores, Reges,

Principes ex summo rerum fastigio deiecerunt. Quid? non & in veteri testamento sacerdotes, & Propheta Reges impios, principesq; iniquos regnorum administratione aut mulctarant, aut mulctandi causa fuerunt? Sic per Samuelem prophetam Saul Rex regno excidit, sic per Ioiadam pontificem Athalia Regina. Sic per Hieremiam Sedechias, sic per Heliam Achaz, sic per Danielem Nabuchodonosor, & Balthasasar Chaldeorum Reges, sic alij cōplices ex causa simili non solum regno, sed & vita priuati sunt. Et dubitat quisquam, omnem animam Deo esse subiectam, cui ipso met testante, data est omnis potestas in caelo, & in terra? an de successoribus ambi gitur, deq; potestate illis communicata? non est opinor quisquam ita demens, ut hoc dicat: consulite igitur in medium ciues optimi, & quo in statu res vestrae sint considerate. Rex meus tam armis, quam iure, & causa potior est, ad vos non pertinet cum illo de iure certare, curam hanc in Diuos reijcete: arma deponere victori expedit, victo necesse est, cui semel vincitas manus dedistis, eidem & animos dedite. Noluit iohannes vobis esse Rex, nolite & vos illi esse subditi. Nam quod de auxilio dicebat sibi a Gallorum Rege mittendo, cur non & hic vobiscum expectauit, & qui pro tali tantaque vrbe non perstitit, pro quataudem se periculis exponeret? Et quoniam Principi meo est in animo se Britannis coniungere, & bene iuuante Deo cōmuni bello arma in Aquitaniam transferre, atq; ut vos in medio Hispaniae regno tranquilla pace fruamini, Benearnenses, atque Transpyreneos, Vascones armis de bel

BELLI NAVARIENSIS.

lære, nequid interea per otium moliamini, exigit à vobis fides publicam, iurisque iurandi sanctissimam religionem, ut quod vobis felix, faustum, fortunatumque sit, iam non Galli, sed Hispani, non solum amore, sed etiam pietate deuincti teneamini: quod erit vobis non minus utile, quam incandiam, Regi certe nostro quam gratissimum. Ad hanc Albani orationem postulatum est, in diem perendinum responsum differreretur, idque supplicibus est concessum. Igitur primores populi comunicata re cum ciuibus suis, redeunt ad diem constitutum, referuntque in mandatis placere omnibus in communi, se victoris legibus subycere, atque in illius verba iurare, se prestaturos omne obsequium, quod subditi regibus debent, modo liceat illis infame vasallorum nomen effugere. Navariorum namque vulgus inter subditum, & vasallum hoc distare putat, quod subditus antiquis, & consuetis tantum legibus, moribusque obsequitur, atque iuris dicandi magistratibus paret. At vasallus quicquid domino suo libitum fuerit, sine vlla exceptione paratus est excipere. Ad has supplicum voces Albanus non equum, inquit, postulatis viri Pompelonenses, qui victori modicum imperandi præscribere vultis. Quod nisi extemplo abiurata pristini Regis vestri fide, in verba Hispani iuratis, vos illius fide permiseros, quandiu rerum vestrarum potietur, experiemini profecto, & quidem breui quid victor armatus, idemque iratus possit. At illi videntes tergiversationi suæ nullum locum esse relictum, abiurato priori Rege conceptis verbis iurant, se deinceps Hispanos, atque Hispanijs principibus de-

dititios fore, obtestantes ipsum ducem vt dictis, promissisq; staret, id quod est à Rege postea confirmatum.

QVOD pacata vrbe Dux Albanus Pyrenæum transiit, vt se Britanniis agglomeret.

CAP. VII.

DVX Albanorum, cernens maiorem rei bene gerende vim in celeritate, et occasione, quã in robore, numeroq; militum consistere, cum presertim ex vultu, verbisq; omnium alacritatem videret, statuit Transpyrenæum bella transmittere, vt totius negotij reliquias conficeret, seq; deinceps Britanorum castris adiungeret: qui iam in Aquitania finibus metabantur, vt omnium deinde consilio, vterque exercitus Aquitanicum bellum administraret, præmittit itaque equitum tres turmas, peditum vero ad tria millia, quorum præfectis imperat, vt Pyrenæi angustias, qua per Rucatas valles iter in Gallias patet, occupent: sanctiq; Ioannis castellum cum arce ad montis radicem positum, quod iam inde ab initio belli nostris cesserat, validiori præsidio firmet. Castellani namq; præsidiarijs non penitus obtemperabant, quin potius cum Transpyrenæis obsidere moliebantur. Erant præ

BELLI NAVARIENSIS.

terea Escuanorum, Runcetanorumq; & Sabazarensum
 valles, quæ aliquatenus culturam patiuntur, non satis parcas
 te, ad quarum incolas, ne quid à tergo lateribusq; detrimenti
 inferrent, partem exercitus mitti iubet, qui non magno nego-
 tio rem confecit, & cum obsidibus in castra se receperunt. At
 in Garitane vallis incolas acrius secutum est, tum quod Hispani-
 niæ iugum non facile patiebantur, tum etiã ut alijs exemplo
 essent, quãta illos pericula manerent. Quo terrore finitimi
 omnes percussi, pars intutiores montium recessus fugerunt,
 pars victorum arbitrio paruerunt. Accessit quoq; nostris castel-
 lum nomine mons Gelatus, opera, & industria * Vils-
 labani centurionum præfecti. Qui cum audisset Gallos
 rum copias aduētare, paulatimq; Saluaterræ, quod est oppis-
 dum * in dies increbrescere, ut hostem longius submo-
 ueret, castellum expugnat, validissimoq; tēcentorum militum
 præsidio, triumq; centurionum præfectura munit. Quo cum
 auxiliares Galli accessissent, facile à præfidiarijs repulsi
 sunt. Erat in animo Hispanorum moderatori confectio bel-
 lo Aquitanico, Ioanni Regi omnia restituere, si ad meliorem
 sensum quandocumq; redisset, qui cum Locronium venisset,
 ut futuri belli necessitatibus prospiceret, accepto nuntio de
 Zamorani præfulis prehensione, atque vi contra ius gens-
 tium illata, digna tanto Principe concipit iras, totusq; inul-
 tionem iuris, religionisq; violatæ insurgit. Atq; impris-
 mis concionibus crebris imperat publicari, declarariq; schis-
 maticos Ludovicum Gallorum Regem, illiusque impies-
 tatis adiutores, factoresque, ac nominatim Navariorum

Regem, qui iam non dissimulante se hostem Ecclesie profitebatur. Intelligensq; omnia iam ad arma spectare, bello prius hostibus indicto paulatim copias Albanorū Duci submittit, tum ex euocaturum numero, tum ex curialium, euocaturumq; iuuentute, qui mira animi alacritate Gallorum vires experiri cupiebant. Igitur Albanus cum prespiceret copias suas in dies augeri, relicto in vrbe, castellisq; praesidio, quā tuum esse op⁹ intelligebat, exercitum Pyrenen versus mouet, primaq; castra die altero metatus est ad Burgetum, quo in loco fuerat olim pugna illa memorabilis, in qua sub Alphonso Hispanorum Rege cognomine Casto, cum Mauritanorum auxiliariis copijs, duodecim illi Pares in toto orbe decantati cum Imperatore suo Carolo magno profligati sunt. Vbi per aliquot dies immoratus dum tormenta, & machine, per montiuu cliuos, rupiumq; anfractus precipitiq; trahuntur, dum commeatus, & impedimenta vndiq; comportantur, dū ex militibus tardiores, emansoresq; expectabat, tandem Pyreneos saltus, atq; aquarum diuortia transgreditur, quo die ad sancti Ioannis castellum peruenit. Postridie eius dici de suo aduentu Britannos certiores facit, quas ducat copias, belliq; apparatus exponit: omne Nauariae regnum Hispanis cecidisse: nihil restare peragendum, nisi quod ad Britannos ipsos pertineret. Hortatur illos, vt copias simul iungant, Aquitaniamq; inuadant, Vaionamq; imprimis, ne quid a tergo res linqueretur hostile. Erant in Britannorum exercitu sagittatorum ad octo millia, manus robore, atq; animo praestans.

His accedebant ex auxiliariis Germanis hastatorū, stlo-

BELLI NAVARIENSIS.

petariorumq; sexcenti, qui si se Hispanis agglomerassent, atque vno consilio rem gessissent, nemo dubitabat, non modo Vaionam breui tempore expugnari potuisse, sed victrices copias, nihil prohibiturum, quin intra paucos dies in agro Burdegalensi metarentur. At Britanni mandatorum sui Regis immemores, coeperunt inter se tumultuari, atq; in varias sententias abire. Alynamq; instantis hyemis inclementiam causabantur, in qua nihil memorabile agi poterat, aut quod futuro bello conducere: alios redcundi in patriam amor rapiebat, alios futuri euentus belli sollicitabat. Erant, qui opinarentur cohortium praefectos, atque exercitus Duceces à Gallo pecunia corruptos cecisse militum voluntati: alij suspicabantur ex incerta quadam causa a suo Rege clausulum reuocatos. Quare vno omnium summatum, atq; infirmatum consensu respondent, temporis importunitati obsequendum esse, atq; in patria commodius hibernaturos, quam sub pellibus, & in tabernaculis in solo alieno. Pollicentur tamen se cum primo vere ad inchoatum bellum redituros, datoq; responso naues conscendunt, seq; in Britanniam recipiunt. Albanus vero audito Britannorum responso, statuit sancti Ioannis arcem, castellumq; munitre. Montem vero Gelatum, quia non facile praesidio teneri poterat, nec eos hostes aliquando potirentur, dirui, soloq; aequari iubet. Post Britannorum nanque dicecessum, erat illi in animo non tam alienos fines inuadere, quam Nauariae regnum pacare, pacatumq; tueri.

QVOD Gallorum copijs Ioannes Rex
auctus, ad vrbis se obsidio
nem parat.

CAP. VIII.

INTERIM Gallus accepto nuntio rerum,
que inter Hispanos Gallosq; vltro, citroq; ge-
rebantur, quodq; Britanni se in patriam recepif-
sent, quod praeterea Hispani illius copias longè
à Nauarria finibus submouerent, decernit maiori belli appas-
ratus negotium facessere, turpe existimans Regem, qui sua
causaregnum amiserat, in pristinum statum non reducere.

Igitur praesidia, quae varijs in Cisalpinae Galliae locis dispo-
suerat, ad se vocat: ex Alpinijs quoq; Taurinis, Sueuis, atq;
Germanis, ad octo milium millia conducit. Leuis armaturae
equites Epyroticos complures adiungit, machinas vnde-
cunq; potest comportari iubet, & quia Hispanus per praes-
fectos rem gerebat, ipse quoq; summam belli Delphino com-
mendat. Delphinum Galli Regem designatum appellant,
quemadmodum Hispani Principem, hoc est, qui inde mor-
tui Regis locum successurus est, addit & alios Duces, qui
Delphino obsequantur, Do. Paliz am. Do. Borbonium. Do.
Dilautre viros nobilissimos, & qui copias ingentes ductas
re consueuerant. Quibus belli gerendi rationem in hunc mo-
dum praescribit, ut ad certum diem omnes ad limites conueniant,

BELLI NAVARIENSIS.

ſeq; Ioanni Regi, copijsq; illius, quas ex Benearnensibus, Vaſconibusq; contraxerat, ac præterea Limitarijs, qui Regni fineſtuebantur, alijsq; earundem partium ſtudioſis adiungerent. Quibus in eũdem locum ad conſtitutum diem coactis, viſum eſt ſummo Duci, debere imprimis exercitum luſtrari.

Cenſaq; ſunt grauis, & leuis, mediocriſq; armaturæ peditum ad viginti millia: ſelopetariorum, haſtatorumq; & ſagittariorum par numerus. Ex equorum præterea tranſiſtione probatorum equitum ad quatuor millia, Gallorum conſuetudine, multiplicata. Tum copię ad hunc modum partite, Ioanni Regi, cui adhibitus eſt Do. Palæſcomes, Germanorum duo millia: Vaſconum, Benearnenſiumq; peditum quatuor millia, atq; equites mille decreti Do. Borbonio: atq; alteri Do. Delautre decernuntur ex Benearnensibus, Vaſconibusq; decem millia, quibus adduntur equites quadrigenti.

Reliquas vero copias Delphinus ſibi retinuit. Rex igitur Ioannes, per Runcetanorum valles copias ſibi creditas ducens, obiter caſtellum obſidet, cui præſidebat Valdeſius cohortis prætorię præfectus cū peditibus, qui nuper in caſtris ſeditionem fecerant. Oppugnatur caſtellum vehementer ea parte, qua facilius captu videbatur, ſed non minori animo à præſidiarijs propugnatur. Poſtridie vero eius diei maiori conatu, Germani præcipue, rem adoriuntur, & tripartito agmine muros inuadunt. Ibi Valdeſius (quid alios facere oporteret demonſtrans) duabus tragulis perſoſus occubuit: ex cuius cæde negotio non magno Caſtellum capitur.

Seditioſi militites illi paſſim trucidantur, præter paucos,

qui se in arcem receperant, quin & ipsi facta deditione armis spoliati euasere. Ex alia vero parte Borbonius cum suo consorte Bardulorum fines depopulantur: vicis ferro, igniq; vastant: atq; sancti Sebastiani oppidanis, & finitimis tantum terroris incutiunt, vt satis habuerint, se defendere, nedum Hispano exercitui suppetias ferre. At Delphinus Ioannem regem per literas monet, vt quando semel illi bene cecit, Pompelonem recta copias ducat: se Albanorum ducem, quocumq; se receperit, obseruatum, curaturumq; ne suis laborantibus auxilio esse possit: ipse urbem obsidione premat, experiaturq; an in suis quondam ciuibus pristinus amor, obseruantiaq; resideat. At ille metatus est castra duodecim prope millibus passuum ab vrbe, ibiq; biduo moratus expectabat, ecquid ciues Pompelonenses causa sua molirentur. Quod si euestigio urbem propius copias admisset, quia non satis firmo erat presidio munita, potuisset, & suis ad res nouas moliendas animum addere, & non magno labore hostem ex toto Regno fugare, cum presertim statim ad suum aduentum Stella, Olitum, Taphalia signa pro eo sustulissent.

¶ QVOD Dux Albanorum ex Transpyrenæis montibus Pompelonem se recepit.

CAP. IX.

BELLI NAVARIENSIS.

SED interim Antonius Fonseca alter ex duobus maximis questoribus, vir domi, militiaeque peritus, & qui in re bellica fortunam semper habuit obsequentem cohortibus aliquot Hispani Regis iussu comparatis, per noctis silētium mira celeritate superuenit, oppidaque iam ab alienata nobis restituit, atque obsidibus acceptis praesidio firmavit. Ipse vero cum reliqua cohortium parte se in urbem recepit. Sed neque Stellates diu in fide permansere, nam & praesidio excluso ad Ioannē desciverunt, & acclamationibus crebris perfidiam suam testati sunt. Neque violati iuris poena fuerunt immunes.

Franciscus namque Beaumontanus Navariensis Comestabilis frater collecta indigenarum manu de repente superuenit, portam occupat, oppidumque ferro, igni & direptione vastandum exponit: defectionis autores partim gladio caduntur, partim se in arcem recipiunt, quam ille obsidione (quam potest artissimè) cingit. Mœniaque firmiori multo praesidio munit. Albanus praeterea cum videret Gallorum copias in dies augeri, suas vero cotidie imminui, statuit non decernere cum hostibus aequo Marte, signisque collatis, sed aut ex occasione, aut ex loco superiori. Itaque relicto praesidio in sancti Ioannis castello, quod solum Transpyrenæam à nobis stabat, nam mons Gellatus, ne hostes eo potirentur, iam in flammam, cineresque abierat, statuit in zo montis superato Pompelonem totius regni columen se recipere, urbemque tutari, in qua una re totius belli summa, victoriaque vertebatur. Quod sentiens Delphinus Ioannem Regem mo-

net, vt Hispanorum summo Duci, quæ erat credibile per Rñ
catas valles profecturū, se à fronte opponeret, seque a ter-
go persequaturū hostem pollicetur, vt ancipiti discrimine cir-
cumuallatus, & dubius, quò se potissimum verteret, cum spo-
lys victoriam hostibus cedat. At ille, tametsi instans pericu-
lan intelligebat, dissimulat tamen, ac speciem vultu simulans,
nullumq; timorem præ se ferens, cum magno tubarum, mu-
sicorumque instrumentorum, & bellicarum machinarum
strepitu sub meridiem castra mouet, ac primo noctis conticia-
nio ad Burgetum confidet: postridie vero duodecim millis
bus passuum confectis, altera metatur castra ad locum, quem
incole Risonam appellant. Vbi ab exploratoribus factus
est certior ab eo loco duobus tantum millibus passuum Re-
gem cum Do. Paliza distare, esseque illis in animo à
tertia noctis vigilia copias mouere, atque montium por-
tas occupare, qua patet descensus ad agrum Pompelonisem.
At vero Albanus intelligens periculum instans, eòq; se
necessitatis deuenisse, vt alicuo tempore, atq; ex inferiori
loco, esset illi cum hoste maioribus copijs aucto decernendum,
cum præsertim Delphinum à tergo instaturum putaret, à
secunda noctis vigilia magno cum silentio castra mouet.

Et ne abeuntes hostis persentisceret, recta via prætorias
per montium diuerticula, perque anfractus, condensaque
sylvarum copias ducit, donec superatis Pyrenæi iugis in lo-
ca plana descenderiant. Fonsæca interim factus certior ea-
rum rerum, quæ in vtrisque castris gerebantur, simulat se
per noctem velle eruptionem, atq; Ioannis Regis castra de

BELLI NAVARIENSIS.

improuiso inuadere. Hortatur secreto fortissimum quemque, ut se ad tam præclarum facinus pareret, sic tamen, ut simulatio ad hostes per exploratores perueniat, qui rem quasi veram Regi nunciarent. At ille superuentus hostium nocturnos reformidans, vigilas, circitores, excubitoresque maiori cum diligentia disponit, atque in statione omnes manere iubet, existimabat namque urbanas, atque castrenses hostium copias ex composito castra sua inuasuras, atque ita delusus de intercludendis hostibus, portisque occupandis oblitus est, tandem sensit dolos, cum intellexit Albanum Ducem, copiasque Hispanorum reduces, se in urbem recepisse. Sub idem tempus Hispaniarum moderator, Regij ministerij præfectum, quem postea Marchionem Comariensem creauit, cum cohortibus mittit, qui Stellatis arcis obsidione premeret, atque diu, noctuque oppugnaret, quoad in deditionem veniret. Intelligebat namque magnum in eo belli momentum versari, si antea quam Ioannes posset obsidionem soluere, in potestatem Hispanorum arx venisset. At præfectus rem non somniculose gerens, tormentis, machinis, crebrisque armatorum oppugnationibus, eò angustiarum arcis præsidem deduxit, ut coactus sit pacisci, nisi intra paucos dies à Rege suo obsidione liberaretur, se arcem cum suis omnibus munimentis traditurum. Ex pacto igitur arx tradita, magnam nostris spem, maiorem Hostibus desperationem, attulit.

EIVSDEM

EIVSDEM AVTORIS DE BELLO

NAVARIENSI LIBER POSTE

*rior. Quod Rex Ioannes spe sua frau-
datus maiores copias
contrahit.*

Caput Primum.

IOANNES Rex cum videret
oēs suos cogitatus, vultu aliter
cessisse, quam putarat, non tam for-
tunam suam, quam negligentiam
propriam incusans, missis à Del-
phino ducibus alteris Germanorū
millibus, ad vr̄bis se oppugnationem
parat, copiasq; suas vr̄bi pris-
mum ostentans, vt ciuibus animum adde-
ret res nouas molie-
di, non longe ab vr̄be castra disponit:
interq; metandem nos-
tri voluerant castra turbare pugnaq;
tumultuaria, quid hos-
tes auderent, experiri, nisi Dux tu-
endis potius morib⁹, quā
extra muros pugnandi, tempus illud
esse aduenisset: parti-
tur itaq; milites per stationes, cer-
tisq; in locis praesidia dispo-
nit, quibus fortissimum quemq;
ex proceribus praeficit.

BELLI NAVARIENSIS.

Lumina per compita, domorumque omnes fenestras accendi iubet. Ex factione Agramontanorum, quos putabat suspectos, vrbe pellit, utque hostium fidem exploraret, sub medium noctis silentium, subornat timide simulati conscios, qui ad arma vocent, qui hostes iam mirorum culmina pressare dicant, atque tota castra in vrbis oppugnationem ruere, iubet itaque signa moveri, tubas, & cornua bellicum canere.

Accurrit quisque ad stationem sibi destinatam, ibi oppidanum, quem animum apud res Hispanas haberent, facile ostenderunt, fideique suae argumentum in gens dederunt, quod armati Hispaniam identidem inclamitantes, quid sibi faciendum esset à Duce flagitabant, nec ab armorum concussione cessationem est, quoad tumultus simulatio est detecta. Postero die Ioannes Rex è castris copiarum partem educit, ex vrbe praeterea strenuissimus quisque eruptionem facit, ex quo non potuit effici quin animosi iuvenes, cum parvis animi iuuenibus congregarentur. Ibi Salmator quidam ex nostris, Gallum equitem cataphractum, qui alijs duobus altero equite, & altero pedite comitatus sese in armis ostendebant, solus inuadit, has itaque in sinistram humerum impacta, illum equo deturbat.

Ibi Pinnalosa ex cohorte praetoria eques nobilissimus, unum ex equitibus Epyrotarum aggressus, cum se ille ad alios gentis suae decem recepisset, illo omisso alium ex eodem numero (qui procerior videbatur) hasta medium transfixit, cumque instarent ceteri, ut pudorem suam, & comilitonum caedem viciscerentur, proster ex illorum medio elapsus paulatim se ad suos incolumem recepit. Die insequenti Ioannes ites

rum cohortes per vrbis suburbana explicat, spectans an per seditionem factionis suæ ciues aliquid noui molirentur, neq; enim adduci poterat, vt existimaret ciues suos in tam presenti auxilio quieturos. Erat inter amicos regios ex Vasconibus vir nobilis, idemq; armatus eques, qui genere, diuitijs, animiq; ac corporis robore præstantior alijs videbatur, sed (vt in eiusmodi fortuna plerunque contingit) superbus, arrogans, iracundus, atq; animi præceps facilius cedit, Barronem Alimacum cognomine appellabant. Cumq; Regis præsentia suos in pugnam accenderet, nostriq; impetum multitudinis non sustinentes, sub vrbis moenia, valuliam, munitionesq; se reciperent, puduit Vasconem digna modo, atq; indigna loquutum, non aliquid egregium de se præstare. Isque alios, qui à tergo sequerentur hortatus, equo calcaribus incitato, in medios hostes haud dubiam periturus incurrit. Vbi a duobus peditibus excipitur, equoq; ductus batus facta de ditione tentauit se tribus aureorum millibus redimere. At pedites vindicta magis quam aureorum cupiditate superbum illum, atque arrogantem, & adhuc plura miserabiliter pollicentem, trucidarunt. Sunt qui dicent, Nasuariensis Comestabilis iussu, propter antiquas cum illo similitates, occisum. Huius cæde alij deterriti paulatim pugna excessere, seque iam non patriæ assertores, & vindices, sed hostes professi agros populantur, vicos diripiunt, omnia profana, sacraque miscent.

DE suburbanis agris à Gallis facta vastatione, & de prima urbis oppugnatione.

CAP. II.

RANT in suburbano agro sacrarium virginum templa duo, alterum Encratis martyris, alterum diuæ Clare nomini dedicatum. In hoc potissimum Barbarorum impetus apparuit. Alij namque sponsarium Christi stupro incumbunt, alij cellarum penetrant, alij stricto ense necem editis virginibus minantur, nisi auri, & argentiq; defossa vasa indicent: alij frangunt, diruunt, resupinant quicquid illis fit obuium.

Sed illud sacrilegium non est silentio prætereundum, quod à trecentorum Germanorum præfecto commissum est.

Neque enim contentus sanctuaria profanasse, adijt fores effringit, argentum sacratissimi corporis Christi conditorium rapit, atque irreuerenter hostiam illam viuam, Deoque placentem in medio altari sistit. Cumq; ab editua templi increparetur, quod tam inhoneste corpus domini, Dei que nostri attrectaret, hic, inquit, non Germanorum, sed Hispanorum Deus est. Sed piaculi huius vindictam iustum Dei iudicium in aliud tempus distulit, illud tamen non dissimulauit, quod ab altero Germano commissum est, qui cum sacrarium alterius fores effregisset, hostiamq; quasi profanum cibum

deuorasset, conditorium ipsum auro, argentoque adfabrè ce-
 latum in priuatos vsus conuertisset, non multo post distento
 paulatim ventre medius crepuit, communicata scilicet cum
 illo proditoris Iudæ poena, quandoquidem in mundi Saluas-
 torem par fuit vtriusque sacrilegum. Sed quid in hos
 minibus obscuris, & sine nomine immoramur? Audi facis-
 nus indignum clarissimi viri, qui erat filius Neithus domi-
 ni Labritensis, idemque Ioannis Regis frater. Is quasi
 rem diuinam auditurus venit in templum, peractæque sas-
 crificio accedit ad sacerdotem, sacerdotalibusq; vestibus il-
 lum spoliat: vasa sacra, quibus sanguis, corpusq; dominicum
 ministratur, diripit, profanatq;. Memorat, opinor, ver-
 bi domini, quod in Exodo præceperat: Nō apparebis, inquit,
 in conspectu meo vacuus. At hic, qui ad rem sacram inanis
 venerat, dū vacua pudet redire manu, vasa sacra, vesteq;
 sacerdotes, quasi spolia ex hostibus refert. Hæc omnia
 in conspectu, atq; ante oculos ipsius Regis fiebant, qui tas-
 men siue volens, siue inuitus dissimulabat. Cūque vi-
 deret tempus tantum direptionibus dari, tentauit iterum vr-
 bem oppugnare, atque iterum experiri cuium suorum fidē,
 expectans, an in tali tempore aliquid pro se auderent.

At illi siue præsidij metu, quod suis capitibus imminabat,
 siue quod fortunam victoris sequuti iam non dissimulauer,
 sed ex animo à Gallis ad Hispanos descuerant, à fide his da-
 ta non discessere. Repulsus igitur inde, non sine magna
 suorum strage, non ad priora castra, sed ad alia, que longi⁹
 ab vrbe adcrant, se recepit. Vbi per aliquot dies immo

BELLI NAVARIENSIS.

ratus fortunam suam lamentabatur, videbat namque milites tum auxiliares, tum etiam suos, non tam urbis capiendae, quam praedae cupidus diem ex die protrahere: magis tamen angebat rei pecuniariae, atque proinde committatus difficultas, sed imprimis quod hyems impendebat, in qua si semel exercitus dissolueretur, non facile postea cogeretur. Statuit itaque semel de summa regni decernere, urbemque totis Gallorum, Germanorumque viribus oppugnare. Quam ob causam alteras à Delphino copias, machinasque oppugnatorias implorat, ipse interim scalas, ligneas turres, pluteos, arietes, testudines, vineasque parat, totusque in futurae oppugnationis imagine versatur. At Do. Paliza, qui constantiam Hispanorum optime nouerat, quippe qui ex Neapolitano bello bis erat expertus Hispanorum robur, animique vigorem, suadet Regi, ne adoriatur negotium, quod efficere non possit, etiam si omnium Gallorum sudor in eo vno opere diffundatur: quod si aliter ille esset animatus, se tamen habiturum esse rationem militum, qui suae curae demandati essent, neque permissurum, etiam si cupiant, vires suas in casum effundere. His ducum altercationibus vltro citroque agutatis, conuenit inter eos, ut Rex cum ditioris suae militibus, hoc est, Beneuolensibus, Labritensibus, Phoxensibus, Traßpyrenaeisque Vasconibus primas partes occupet, se autem cum Gallis, Germanisque subsidio futuram, siue obsessis animus super sit facta eruptione in hostes ingruere, siue, quod erat credibile, Hispanus moderator suppeditas obsidione laborantibus suis mitteret.

DE apparatu partis vtriusq; ad die insequens
tis oppugnationem, propugnas
tionemque.

CAP. III.

HAMES interea non minus obsessores, quam
obsessos vrgebat, atq; vtrosg; precipitabat ne
gotium omne incompendium mittere: obsessos,
vt se ex obsidionis expedirent angustia, obses
sores, vt capta vrbe spolijs onusti se in patriam, aut in hiber
na reciperent. Rex itaq; alteris Germanorum copijs à
Delphino auctus, atq; tormentis, machinisque munitus, vr
bis oppugnationem parat, totusque in hanc vnã cogitatio
nem fertur: non tam, vt recuperata ciuitate potiretur, quam,
vt animus ex ciuium suorum sanguine faceretur. Agri
colas, pastoresque & omnem rusticam iuuentutem in cis
nium perniciem natura propensam conuocat, illisque vrbis
direptionem proponit. Quod oppidani formidantes, du
cem obtestabantur, ne exponeret illos irato Regi trucidans
dos, ne ve vxores, liberosq; rapi, bonaque distrahi sine
ret. Quare illius genibus obuoluti supplicabant, Hispan
num Regem faceret certiore, quo in statu res Pompelo
nensium esset, mitteretq; quam primum suppetias, que suf
ficerent hostem ex Hispaniarum finibus propulsare, hoc
ad illius fidem pertinere, quando semel se in illius potestã

BELLI NAVARIENSIS.

patrociniumq; dedit. Ad hoc Albanus, ego, inquit, o amici si fidem vestram exploratam haberem, superest mihi animus presentibus copijs urbem hanc, utcumq; munitam, non solum defendere, sed etiã in medio campo cum hostibus signis collatis decernere. Nunc vero satis habeo propugnare, quod illi totis viribus oppugnare contendunt. Sed vos interim bono animo este, quiescite, atq; defensores vestros pro vobis, mœnibusq; vestris decertantes spectate. Hoc ducis sermone ciues confirmati, nihilominus tamen ad Hispanum Regem literas dant: hostium vires, & quid ab eis timeant, exponunt: ut fortunarum suarum misereatur orant, obsecrantq;.

Igitur Hispanus, ne rem fortunæ beneficio relinquat, exercitum ex Cantabris, Bardulis, Asturibus, locisque finitimis cogit: alios qui longius aberant: euocari iubet: aut, ut in armorum procinctu sint, hortatur. Presentibus copijs Triciens suum ducem præfecit, atq; superuenientibus, ut se illi agglossarent ad certum diem, locumq;, imperat. Ducem, ut quam primum laborantibus opem ferat, hortatur: Qui quam celerrime potest, ad Regiæ pontem, quem locum ministerij regij præfectus præsidio tenebat, recta proficiscitur. Diuq; auxiliares copias expectat, nuntios Albano Duci mittit, qui dicant, se missum à Rege cum exercitu, laturum suppeditas illi pro utriusque arbitrio, proinde faceret se certiorẽ de belli gerendi ratione, modo, loco, & tempore. Ad hæc Albanus rescribit, ut coacto exercitu in eodem loco resideret, se illi significaturum tempus, quando illius subsidio foret opus. Esse vero è rep. Hispana expectare, quid iterea hostes molirẽtur,

neq; enim dubitabat prope diem oppugnaturus urbem, sed nihil inde periculi impendere, ea sibi erat fiducia ex militum suorum alacritate, cumq; iam oppugnationis dies constituta instaret, comperit ex transfugis, & exploratoribus, qua ex parte hostes urbem inuasuri essent. Ea erat statio Antonio Fonseca, questori maximo decreta, propter ea quod murus è vetustate patris, atque proinde ruinosus erat, neq; in tam precipiti necessitate à quouis alio facile muniri posset, cum propter nimias illius opes, amicos, & clientes, tum etiã propter singularem quandam viri solertiam ex rebus bellicis comparatam, in quibus iam inde ab ineunte adolescentia non solum interfuit, verum etiam præfuit, quam sæpißime. Is itaq; partem muri, quæ ab e de diui Iacobi protenditur ad portam, qua itur ad diui Francisci templum aggere, fossa, valloq; muniri iubet, atq; paris longitudinis, latitudinisque decem pedum alterum murum opere tumultuario intra mœnia ducit, quem ex terra pavito, trabibusq; contexta, heronibusque harena oppletis, & culcitris præmunit. Hunc immitatus Petrus Lupides Patellanus in statione sua munitionem alteram erigit inter flumen, urbisq; muros, complexus molem, quæ faceret urbis propugnacula firmiora. Alij præterea partem muri sibi designatam fulciunt, erigunt, instaurant, propugnaculisq; prætexunt. Igitur Rex coactis exercitu, infestisq; signis ad urbem recta proficiscitur, & quam proximè potest, castra metari iubet. Postero deinde die, qui fuit festus diuæ Chatarine nomine relat⁹ in fastos, cum prima luce machinæ sulphurarie, non contra questoris

BELLI NAVARIENSIS.

maximi stationem, ut putabatur, sed è regione ad murum, qui Osornini comitis filio Garsia Maritico fuerat demans datus, vise sunt. Neq; toto eo die cessatum est à torquendis saxeis orbibus, quoad bona muri pars cum suis munitionibus solo equaretur. Sed pro muro putri, beronibusque caducis, firmissima armatorum acies successit. Nam cum Cōmendatarius maximus pro muris se hostibus ostendisset, puduit aulicos iuvenes non protegere virum, qui maiori negotio reservandus erat. Sed illos superueniens Dux, è loco tam periculoso iussit secedere, atq; hostem potius inter muri ruinas expectare monuit, quam se tormentorū ictibus imprudenter obiectare. Sed nox superueniens, certamen in aliud tempus distulit, requiesq; data est, non tam somno, quàm reficiendis muris, munitionibusque reponendis.

DE secunda oppugnatione vrbis à Gallis facta, & è diuerso de Hispanorum propugnatione.

CAP. I III.

IE insequenti omne tempus in quatiendis mœnibus contritum est non tanto impetu quanto superiori. Nox deinde, quæ præcessit oppugnationis diem, barbaro more, tota conuiujs, comotationibusq; ludis, iocisq; & inibilis, cantilenis, & clamoribus acta est, certatim omnes ad Regis prætoria concur

runt, & vicissim Do. Paliza tabernacula frequentat.

Alij primos sibi scalarum ascensus deposcunt, alij se signa posituros inter murorum ruinas pollicentur, alij ex Hispanorum manibus arma detracturos, alij deniq; (nisi confecto negotio) in castra non relaturos pedem. At Rex è diuerso, is, qui primum signa in urbem retulissent, milenos aureos spondet, qui primi, qui secundi, qui deinceps manibus ruinarum summa prensassent gradatim præmia proponit. Do. Paliza barbam per mulcens manu, at ego, inquit, prædico vobis ò milites, neminem vestrum ad nos rediturum, si promissa tentatis efficere. Cum primum illuxit, præconis voce omnes ad arma citantur, seq; vt oppugnationi parèt, edicto monentur. Quæ vox cum primum in urbe audita est, omnis ætas, omnis sexus ad pomeria, munitionisque concurrunt. Neque enim armati solum stationes sibi desertas, & designata subsidia occupant, sed & senes emeriti, ac pueri imbelles contos, & sudes conuehant, atq; pro viribus suis quisque saxa, trabesque comportat. Muliers culæ ollas, abenaque caldaria feruenti olco, resina, pice, ac ex lixiuio cinere plena parant, qua propugnaturi in muros subeuntium capita fundant. At qui Dux Albanus murum, qui partim dirutus, partim conquassatus erat, ne qua pars ductoris præsentia, testimonioq; orbaretur, tris partito diuidit, vnã Antonio Fonseca questori maximo, alteram Ferdinando à Vega diui Iacobi commendatorio maximo commendat, tertiam ipse sibi retinuit. Cunque

BELLI N A V A R I E N S I S .

strenuissimus quisq; primas instantis periculi partes sibi desposceret: ne prescriptus ordo turbaretur, iubet suum quicq; locum, sibi iam inde à principio consignatum, tenere: de inde tria disponit subsidia, quae vicissim laborantibus à prima fronte succedant. Praetoriam vero cohortem in medio collocat, quae in vtraque partem prospiciat, à fronte, si quo in loco esset opus subsidio, et oppidani aliquid à tergo molis rentur. Quibus rebus ita ordinatis dum hostis incursum omnes expectant, ut forti, magnoq; et presenti animo essent, hortatur. Alijs Hispanorum victorias de Gallis habitas narrat, quas nuper in Italia, quas annis superioribus in Bardulorum finibus ad Fontem Rabidum, et ad Salsidas in Gallia Narbonensi obtinuerant. Repetebat alijs Alphonsi Rege cognomine Casto, Carolum magnum cum suis duos decim Paribus in eo ipso loco fusos, fugatos, prosligatosque.

Admonebat praeterea, ne terrent eos Germanorum vasta corporis moles, vultusq; truculenti: meminissentque potius, quod historici de illis produnt, habere cognationem quandam, et similitudinem cum suis niuibus, quae frigore rigentes calore resoluuntur: et quemadmodum primi eorum impetus maiores essent, quam virorum, ita et sequentes, post eaquam caluerint, esse minores, quam foeminarum. Dū haec intra muros geruntur, Ioannes Rex copias suas explicat, atq; ex amicis familiaribusq; et palatinis purpuratis tercentum deligit, quibus ex Gallorum primoribus in Regis gratiam complures annumerat. Hi sequebantur purpurcum signum quibusdam aureis baltheis variegatum.

Hos obseruabant ex Transpyrenæis, Vasconibusq; sagittatores, stlopetarijque, & velites ad octo pedium millia, post quos Germanorum sex millia procedebant. Extremas exercitus partes cum tribus cataphactorum millibus Do. Paliza tuebatur, nequid à tergo auxilia nostra molirentur, oppugnaturaque ordinem interturbarent. Ad vtrumq; armatorum latus Bencarnensium, Labritensium, Phoxensiumq;, & gregariorum hominum multitudo erat, quæ scalas, arietes, testudines, aliæque opugnatoria instrumenta comportabat. Cumq; bona diei pars iam esset peracta, armatiq; omnes in procinctu essent, machinarij simul tormentain partem muri librant, quæ in hoc fuerat reseruata, vt cum ictibus concussa rueret, nudata vrbe hostes irruerent. Ea cum ingenti fragore subito cecidisset, tercentum illi, qui se Regis obsequio deuouerant, antesignanum suum sequuti fossam euadunt, munitionesque subeunt, & ruinarum fastigia manu prensant, pila, hastasque ferro acuto præfixas, contos, bipennesque secures in hostium ora præstendunt. Hos Germanorum quoque altera cohors sequitur, non tam propositi à Rege præmij spe ducta, quam gloria inferendi signa sua in urbem. At contra Hispani arma armis, signa signis obuia conferunt, ferri aciem acie retundunt, manus manibus, brachia brachijs, pectora pectoribus impellunt. Nec vllum interea cessat telorum genus, non scorpionum sagittæ, non sustibulorum, fiendarumq; lapides, non stlopetarum glandes plumbeæ, non machinarum saxei orbis contorti. Erat stans in præcipiti turris propu

BELLI NA VARIENSIS.

gnaculum, quod tormentorum ictibus concussum repente corruit. Huius fragmenta multos ex nostris obruiant, sed Cōmendatarium maximum imprimis, Villalbanumq; Chiliarcum, quorum insignis opera huius dici fuit. Similis ruina oppressit Petrum Manricum, cui semianimi expugna substracto Ioannes Ramirus Cisterciensis ordinis à Calatrava eques religiosus successit. Neque quæstoris maximi sudor latere potuit, qui nunc militis, nunc ductoris, nunc hortatoris officio functus, suam atque aliorum stationes lustrans, voce, manu, & autoritate multa simul faciebat: frequētius tamen requirens partem muri sibi creditam, in qua ingens erat fenestra, quæ urbis penetralia hostibus denudabat. Eam igitur, quia faciliores aditus ostendere videbatur, summis viribus oppugnant, sed non minoribus à nostris propugnatur. Cuiusq; neutri alteris cedere statuissent, & edebatur interim magna utriusq; cedes. Neq; iam nostri pro mœnibus, atq; superiori ex loco rem gerebant, sed intercepto muro, quasi in medio posuit Deus omnia campo, daturus tandem victoriam causæ meliori. Tum Galli cernentes se nihil proficere, atq; plura vulnere accipere, quam inferre, paulatim pugna excedunt, atq; in tabernacula pedem res ferunt humeris portantes duodeviginti insignium virorum cadauera, relictis in media fossa duobus signis, quib; illa obstinate pertinaciterq; tuebantur numero prope centum immortui hærentes, atq; illa complexi. Interea Rex accitis notarijs dicebat epistolas, quas ad Reginam, ad finitimos principes, ad amicos tabellarijs daret, quibus faceret illos certio-

res rerum omnium, quæ ad Pompelonem gerebantur, nequæ restabat quicquam apponendum, nisi quæ dicitur, quotæque hora fuisset vrbs capta. Sed cum vidisset omnes negotio infecto se in castra recipere, alios fessos diloricatis armis, alios vulneratos, alios timore, aut morte futura pallidos, audissetque sua causa tot amicos, familiaresque casos, flens, ciulansque, pectusque plangens, agnosco, inquit, fortunam meam, cõque miseriarum me adductam, ut nulla possit me fortuna facere felicem.

DE Germanorũ pollicitatione Regi facta, & de duobus Germanis, qui minabundi ad Ducem venire.

CAP. V.

REGEM sic afflictum, affectumque Germanorum primores cõueniunt, bono animo esse, atque suo regno bene sperare iubent, pollicentur, se die postero negotiũ suscepturos, effecturosque quod aliorum ignavia non esset factum, ac tradituros se per manus urbem cum suis ciuibus, ut se de illorum sanguine ad satietatem usque vlcisceretur. His pollicitationibus recreatus, refectusque Rex illis gratias agit. Illorum fidei, fortitudinique se, atque fortunas suas commendat. Re omni perditâ, & complorata, quicquid acquisierit, in illorum potestate futuram pollicetur. Igitur Albanus, cum carnes

BELLI NAVARIENSIS.

ret hostes intermissa pugna secedere, quasi victor: utq; suos animaret, alienisq; terrorem incuteret, iubet tympana cum cimbaliis tintinnabulisque pulsari tubas, cornuaque, ingensq; classicam edere, & quasi victos, ac fugientes clamoribus prosequi. Sed anteaquam in praetorium se ille reciperet, murorum interrupta, minasque inuisit, acrefici, instaurariq; iubet: fossas & pomeria eruderari. Moenia quoq; eò diligentiuss ad seruari, quò propius hostes essent, atque male geste rei pudore magis irati, Vulneratos deinde consolatur, fortes laudat, atque omnes comiter, benigneq; affatur.

Die insequenti, qui fuit Christo à mortuis resurgenti dictus, Hispani promœnibus in prociectu armati steterè, expectantes Germanos acrius quam in hesternâ oppugnatione incessuros. Sed cum ad multam diem omnia in castris quiesca vidissent, in alias curas animam conuertère. Alij munitiones reficere, alij arma insibulare, præpilare hastas, spicula producere. Pars iuuenum, quæ pugnandi erat audior, portis erumpit, pugnasque tumultuarias conserit. Erant inter eos ex Hispani Regis amicis, & familiaribus, Ioannes Albion ex Tarraconensi prouincia eques armatus, qui stlopetariæ glandis ictu per fossus subito corruit, magnumq; moriens amicis, quos habebat quam plurimos, desiderium sui reliquit. Primis deinde tenebris ecce duo ex Germanorum primoribus tibicine militari præuio, ad Nauariensis comestabilis stationem recta tendunt, velle se cum duce commentari non nihil, dicunt, quod in rem communem exercitus viriusque foret. Albanus, quamquam statuerat nullam conditionem

ditionem audire, quæ ab hostibus offerretur, iubet tamen illos admitti, atq; dicendi (quid sibi velint) facultatem dat. Tunc alter illorum, qui procacior videbatur, huiusmodi sermonem habuit. Credo ego clarissime Dux Germanorū mores, ex quorum numero nos sumus, dignationi tue notos esse, qui tametsi non sibi, sed illis militent, à quibus sint mercede conducti, non tamen fide minori, ac diligentia bella gerant, quam si aut de imperio, aut de suo capite res ageretur. Venimus huc ad octo armatorum millia virorum conducti à Rege Gallorum in auxilium Navarrae Regis. Qui maioribus Regis vestri viribus regno pulsus, viribus quoq; restitui vult Gallorum Rex, cuius causa regnum amiserat. Quod vero ante hac multa sunt facta, quæ Regis vestri maiestatem offendunt, id nobis displicet, sed non aliter fieri potuit, quam factum est. Nunc vero cum res in eo sit articulo, ut Hispanorū audacia cum suo Duce poenas suæ pericacitæ mox sit luitura, venimus rogatum, atq; admonitum, ne velit experiri extrema illa, quæ victi à victoribus arumatis, iratisq; perpeti consueverunt. Nam quid spei relisquam est Hispanis numero paucis, fame confectis, muro, fossa, valloque nudatis, omnique auxilio destitutis, contra Germanorum tot phalanges armis instructas, corpore vegetas, atque in hoc deuotas, ut aut rem inchoatam efficiant, aut obstinate mortem oppetant? Suscepimus vero legationis hoc munus non cuiusquam iussu, sed sponte nostra, ut animū nostram vobis declararemus, et quod nos, in simili fortuna positi, faceremus. Quid illud esset, quispiam diceret.

BELLI NAVARIENSIS.

Nimirum cederemus tempori, atq; victori herbam porris gentes, veniam petremus. Quo in statures vestrae sint, videtis, quae vos pericula maneant, circumspicitis. Una salutis spes reliqua est vobis, si vos sine vlla conditione victoris arbitrio dedideritis. Mites, atq; benigni sicut Duces nostri, ex fortuna sua metentur vestram, omne ius belli vobis remittent, atq; incolumes abire sinent, armis tantum aliisque ornamentis spoliatos: quae vobis etiam (ea est illorum mansuetudo) forte condonassent, nisi in praedam, manibusque Germanorum iam pridem fuissent ab ipso Rege designata.

DE ducis responso Germanis dato, & de obsidione relinquenda Gallorum consilium.

CAP. VI.

ATQ; VI Dux noster, tametsi erat natura placidus, atq; ineptiarum huiusmodi contemptor, ac derisor potius, subiratus tamen his Germani verbis. Vana, inquit, spes vos o Germani tenet, qui ex animo vestro putatis hispanos nisi cibo, potuque ad satietatem usq; repletos languidius arma tractare. Nesciebatis Hispanos infame similes esse lupis, quos improba ventris exegit caecos rabies, per ignes, per tela, per hostes cibum, si desit, quærere? Quod si nuncero

panciores, fameq; debilitatos, atq; hostium caede fessos, intercepisq; muris nudatos, nos putabatis, cur cessastis hodie occasionem arripere? sociisque vestris casis, fufis, fugatisq; opem ferret: atq; in oppugnationem inchoatam succedere? cum praesertim bona diei pars superesset, in qua possentis avaritia vestra cupiditatem explere? Quod si ferata vobis haec dies fuit, crastina experiri potestis, an Hispanos vires defecerint, idq; (ut faciat) rogo vos, sitisq; primi, in quos, quicquid virium nobis restat, effundamus. Hi naq; commilitones mei dedignantur iam ignavos hostes sibi dari, neque praebere matriciam, unde possint egregium aliquod facinus edere. In haec verba illos dimisit interminatus, ne post haec, aut illi, aut alius quisquam huiusmodi nugas ad se perferant, sed aut veniant armati perfidiae suae poenas luituri, aut victi, supplicesque a victoribus veniam petentes.

Nam quod egregius Poeta de populo Ro. scriptum reliquit, Hispani possunt sibi iustius usurpare. Parcere subiectis, & debellare superbos. Hoc responso ducis tristes, ac demisso animo Germani in castra redeunt. Hispanorumque alacritatem, vigoremque animi socijs exponunt. Fames interea magna, magisque in dies extra intrasque muros crescere, virosque coquebat armis decertare, atque finem bello imponere, sed Regem acrius urgebat, quem non modo com meatus, & pecuniae deficiebant, quod hyemis impotentia instabat, verum etiam quod ingentes copiae ab Hispano Rege mittebantur, quae suspeticas Albano Duci ferrent, quae si semel intra urbem recipe-

BELLI NAVARIENSIS.

rentur, omnis spes sua in ventos esset abitura. Supplex itaq; Germanos rogat, ut stent promissis, fidem seruent, nihil spei sibi iam esse relictam, nisi in illorum fortitudine, hostiū spolia, ciuitumq; bona illorum tradit, protestatur nihil sibi ex ea victoria nisi sanguinem ciuium expectere. Penituit Germanos tam temere operam suam fuisse pollicitos, tamque arduum, ac difficile negotium suscepisse, puduit tamen illos promissa non reddere. Respondent itaque perendinum in diem, urbem captam se per manus illi tradituros, aut omnes ad vnum in medio opere pulchram mortem obituros. Huius tam perniciosæ pollicitationis Domi. Paliza factus certior, in tabernacula Germanorum tendit, illorumque præfectos, ac centuriones in vincula coniecit, atque insuper is gnomiosis verbis increpat, quod se inconsulto rem tam inconsideratam, improuisamque attentarent, unde non solū ipsi miserabiliter, & digne perituri essent, sed & suo duci imprudentiæ, atque rei male gestæ notam inuercerent. Quod sitale aliquid posthac vnquam admiserint, per Galli principis genium iurat, se in ipsos capitaliter animaduersurum.

Deinde in Regis prætorium tendit, quem cum se pugne aptantem offendiſſet, acerbius, quam regia dignitas sustineret, increpat illum, temeritatisque illi crimen obijcit, quippe qui tentet incassum vires effundere, atque florentissimas copias interfectioni hostibus dedere. Quod si tam præceps animi, & consilyerat, ut suam te pms, fortunamque non agnosceret, idque penitus volebat, ut rei per se dicere se, suosque omnes adderet, se tamen non passurum, ut

exercitum sibi à Rege commissum hostibus sine causa truci dandum obijceret. Sed neque censebat diutius in obsidione permanendum, cum iam hyems impenderet, famesque indies cresceret, nec esset unde comiectus in castra satis commodè comportari posset. Multi sermones cum Rege, Regisque familiaribus in hac disputatione consumpti sunt. Sed Rex tandem inuitus cessit consilio Do. Palizæ. placuitque postridie obsidionem solvere, & sub primam lucem vasa concludantur, signaque tollere.

QVOD Galli soluta obsidione discedunt,
quo die Dux Triciensis cum auxiliariis
copys venit.

CAP. VII.

GITVR nocte in sequenti à quarta vigilia, dum tormenta, machinæq; carris aptantur, binæ acies factæ ex omni equitatu, peditatûq; (quasi ad pugnam paratæ) in procinctu steterunt.

Principio nostri putarunt Gallos se ad oppugnationem parare, quam erecto, & alacri animo expectabant, sed cum illos vidissent in diversum paulatim secedere, omnes subito portis, ruinisq; murorum erumpunt, hostesque insequentes ad pugnam accesserunt. At illi relicta machinarum parte, & quicquid exercitus inualidum, vûneribusque, aut morbo confectum erat, negligentes, compositis ordinibus bene

BELLI N A V A R I E N S I S .

ficio noctis se intuta receperunt, finemque insequendi nostri imposuere, qui propterea, quod pauciores erant, & perturbatis ordinibus, quantum quisque poterat, hostes insequantur, ne quid detrimenti per noctis tenebras paterentur, in urbem sunt regressi: id quod gestum pridie calendas Decembris, qui est diui Andreæ nomine relatus in fastos. Postridie vero huius diei primaluce Galli copias suas in ordinem redegerunt. steteruntque in procinctu quasi pugnaturo, siue ut suos aberrantes ex fugareciperent: aut si nostri persequerentur, ut pugnaret, si ex loci opportunitate facultas daretur, vel ut tutiores in fines suos abirent. Eodem die paulo ante solis occasum Dux Triciensis cum auxiliariis copiis ad urbem accessit, erant in comitatu illius regalis ministerij Præses, quem diximus Reginae pontem in sedisse, Dux Secobriensis Hispani Regis fratris patruelis, Dux à Villaformosa, Dux Lunensis, Marchio Aquilarius, Comes ab Accuto monte, Comes à Ripa Gorza & reliqua ferè omnis regalis curie iuventus. Quos sequebantur equites mille quingenti, armis, auro, purpuraque fulgentes. Pedum vero generis omnis armaturæ numerus fuit sex milium, quos ducebant Gometius Buitronus, Martinusque Avindantius, & Rengiphus. Crescebat indies auxilium, quod ad Reginae pontem cogeatur. Sed Dux veritus, ne nostri fame, viducribus, morbis, vigilijs, laboribusque confecti Gallorum vegetam, atque recentem multitudinem sustinere diutius non possent, cum presentibus copijs, atque quàm maximo potest commocato in auxilium properat. Cuius ad

uentus & si omnibus in commune fuit incensus, ciuibus tamen longe magis, qui Registrati scuitiam in se, domosque suas pertimescebant. Albano tamen Duci non satis constabat fuerit ne gratus, an potius molestus. Dolebat namque solidam sibi gloriam cripi, quam nemo cum altero quocumque libenter patitur esse commune: quique animi magnitudine precellunt, libentius se fortunæ periculis exponunt, quam rei bene gerendæ alteri participant. Itaque sepe Ducem Tricium semper litteras & nuncios hortatus est, ne ferret suppetias, ni accersitus sibi: satis presidij esse, non solum ad propulsandas ex vrbe hostium oppugnationes, sed etiam ad erumpendum, atque medio campo collatis signis confliendum. Hos animos illi dabant Hispaniæ lumina, que in suo erant comitatu, & qui maioribus sepe rebus non solum interfuerunt, sed etiam presuerunt. Atque in primis duo fulmina belli Antonius Fonseca questor maximus, & Caucesuanus & Alahciorum dominus, Ferdinandus à Vega Commendatorius maximus à Castella, nam alter à Legionem Germanicam tantum huic negotio interfuit. Coronarij quoque Centurionum preefecti Villalbanus, & Rengiphus, quorum opera compluribus alijs in rebus fuit insignis, sibi ipsis hoc tempore non defuerunt. Sed neque Petrus Lupides Patellanus cum gentili suo Ioanne Patellano. Ludouicus quoque à Corduba Comarenensis Marchionis filius, atque alter Ludouicus à Cauca: Petrus & Ioannes ambo à Conta cognominati:

Iacobus Rogius, atque eodem cognomento Rodericus Diaz, Petrus Manricus, & Manricus quoque Garfias Co

BELLI NAVARIENSIS.

mitis Oſſornini filius, Iacobus Merulus, Ioannis filius anis
 mos atq; nomē cognomēq; aui referens. Ioānes & Gōſias
 vterq; à Vlloa cognominati, Comeſtabilis Nauariensis,
 Francus Bramontanus, Ioannes Carrenus, Alphonſus Car-
 rillus, Petrus à Tapia, Ioannes à Caſtella, Aluarius à Luna,
 Iacobus à Vera, Sanctius à Leiuā, Manuel Benauidius.
 Nam quid ego Petrum Marchionem à Villafrancā magni
 Ducis filium inter ceteros memorem? qui per veſtigia pās-
 tris incedens hoc tempore ſilebitur, atq; alijs meritis laudis-
 bus non fraudabitur. Quid alios complures eiſdem or-
 dinis viros? quos infinitum erat memorare, quorum fidus
 cia, nihil erat, quod magnanimus Dux ſibi non pollicere-
 tur, victoriam ex hoſtibus maxime, quam prae manibus ha-
 bebat. Vt amq; tamen erat animatus agit hoſpitem letum,
 Ducemq; aduocantem longè ab oppidi portis excipit, atq;
 data acceptaq; ſalute in templum miſericordiae, quod erat ex
 tra muros, quā honorificentiffime poteſt, illum collocat.
 Copias vero auxiliāres eadem caſtra metari iubet, qua pau-
 lo ante Germani inſederant. Hic dies, quo & Galli ſols
 uerunt obſidionem, & auxiliū noſtris ſuperuenit, fuit ca-
 lendarium Decembris.

QVO pacto Galli in fugam conuerſi, iterum vrs
 bem obſidione cingere ſimulant, deq; nuns
 tio per Feciales ab illis miſſo, Dus
 amq; noſtrorū reſponſo.

CAP. VIII.

ROSTRIDIE vero eiusdem diei Galli, qui nostris insequentilusti a^s fluminis pontem se in loca tutiora receperant, prima luce in campo radicib⁹ montium adiacente cohortibus ordinatis apparuerunt. Cumq; iam ab vrbe quatuor millibus passuum abessent, nostriq; putarent, illos nihil nisi de canendo receptui cogitare, de repente urbem versus redierunt, incertū qua ex causa. Sed quia trahas, plaustraq; & carros prae miserant, non erat dubium illos substituisse primum, ac deinde regressos, vt sui exercitus reliquias colligerent, atq; precedentium impedimentorū terga redderent tutiora. Interim Dux noster non cessat Bardulos, & Vascones, Cantabrosq; exhortari per nuntios, vt vias corrumpant, atq; arborum ramis fossisque & aggeribus faciant imperuias: atq; hostes fame, ac frigore confectos ex superiori loco incesserent. Sed Galli, non intelligerent nostros non esse numero pares ad decertandum Marte dubio, puderetq; illos huius belli principio magna pollicitos, nunc in gloriosos abiectosq; discedere, decreuerunt subsistere. Atq; vt velamen aliquod pudori prae tenderent, disponent acies, cohortesq; in ordinem redigunt, mittuntq; Feciales ad Duces nostros, qui decernendi locum, tempusq; indicant, quod ipsum fuit argumento, illos non militum numero, non animi robore, non vlla alia re, quam comitatus, victusq;

penuria ab vrbe obsidione destitisse. Ad hanc Fecialium
 contestationem vterq; Dux alterum rogat, vt respondeat,
 comiterq; in collegam partes suas reijcit. Sed vicit tan-
 dem Albani Ducis urbanitas. Erat autem Dux Triciensis,
 cum de rebus bellicis ageretur, paulo liberior, ne dicam iacta-
 tior em, is cum alijs multa faceret, & ex more suo solitus esset
 arroganter dicere in expeditionis huius initio, duo potissimū
 illius dicteria circumferuntur. Nam cū Gallorum Rex Hispano-
 rum paupertatem exprobrans diceret: non amplius illos
 in hoc bello duraturos, quam dum emendicate stipes stipens-
 dio militum soluendo sufficerent. Hoc male falsus Rex dis-
 cebat alludens ad pecunias, quas ex sedis apostolicæ indulgē-
 tijs ad belli Mauritani sumptus exigebantur. Quid, inquit,
 Triciensis Dux nostra refert, armis an calathis hostium ora
 contundamus? Calathis nāq; solēt mendici stipes frustra; &
 quadras panis rogatas excipere. Cumq; illi rursus Albani
 Ducis auxilio proficiscenti Rex noster multa benigne polli-
 cretur, seq; summissurum non solum copias comæatumq; re-
 rum omnium, quæ sunt ad bellum necessaria, sed etiam pecus-
 nias stipendio militibus persoluēdo necessarias, cæpit succi-
 nctè cæmen illud, quod est in ore omnium. Vamos nos (di-
 xo el mi Tio) a Paris essa ciudad. Ac si diceret, nisi militū,
 cōmeatus, stipendiaq; deficient, nulla per me mora erit, quin
 victor Parisios vsq; perueniam. Igitur nunc libertate vsus
 Fecialibus respondet se, non ea causa venisse, neq; id sibi a
 Principe, à quo mittebatur, mandatum, vt collatis signis des-
 cerheret, sed ad hoc tantum, vt obsessam urbē firmiori præ-

fidio munitet. Neq; enim, inquit, de eo nunc certamen est, vter exercitus medio in campo sit armis superior, sed ex duobus Principibus vter Nauariz regno potiat: in eoq; nunc victorie momentum consistere, vt ille victor sit, qui semel parca defenderit, possederitq;: ille victus, qui praetendit hostem possessione deturbare, nec tamē (quod aggreditur) efficit. Quod si Gallis, inquit, tantum animi superest, vt velint nobiscum armis experiri, expectent aliquos dies, dū Hispanorum copiae, quae me sequuntur à Tergo, in vnum locū conueniant. Tunc se cum collega suo non modo in agro Pōpelonensi, sed in medys campis pugnandi copiam daturus.

Hoc per Feciales responso accepto, Galli cuestigio, vt erāt in armorum procinctu, iter arripiunt, & itaq; se in patriam atq; ad suos recipiunt.

QVEM AD MODVM Do. Paliza Ioannem Regem de regno recuperando diffidentem consolatur, Ducemq; nostrorum de persecuendis hostibus consultatio.

CAP. IX.

REX interim Ioannes, qui vsq; in tempus illud spem metumq; inter dubius, atque animi pendēs fuerat, nunc iam, cum videret suos, atque illos maxime, quibus plurimum fidebat, & in quibus omnē dignitatis recuperandae fiduciam collocauerat,

BELLI NAVARIENSIS.

non solum vrbis obsidionem deserere, sed etiam sic abire, ac si eò nunquam essent redituri: non vt antea spem vultu simulans, præmens altum corde dolorem, non fortunam suam lamentis questibusq; incusans, sed præ nimio dolore omnem tristitiæ imaginem facie ac vultu præferbat, vrbēq; nunquam amplius videndam, dotalesq; agros identidem respiciens attonito similis hærebat. Quem sic affectum Gallorum Dux maximus Paliza multis exēplis ex historia, multisq; rationibus ex communi vita depromptis consolari nitebatur. Sed ille tanquam ægrotus iam deploratus, ac de salute desperans, nulla medicorum fomenta admittebat, neq; se aliqua ratione curari patiebatur. Nam quid faceret do tali regno expoliatus, atque re male gesta patrimonio orbatus: idque non tam aduersa fortuna, quam sua culpa: quippe qui nescierit inter duos Reges potentissimos se medium sequestrentq; præstare, aut si non posset vtrumque, alterum ex illis saltem demereri. Atqui Duces nostri cū viderēt, hostes nihil iam nisi de reditu in patriam, domosq; suas, atq; diuersoria nota cogitare, quid in tali tempore facto opus esset, inter se consultant. Albanus pallantes, fusos, et fame ac frigore confectos ad internectionem vsque persequēdos esse dicebat, neq; rei bene gerendæ occasionem tam certam, tam facilem, tam honorificam, gloriosamq; omittendam esse. Tritiensi vero dissimulandam esse hostium fugam, neq; illis instandum, ne ex desperatione cogerentur pugnam reintegrare, vnde est notum illud carmen. Quondam etiam victis redit in præcordia virtus. Afferēbatq; multorum

exempla, qui necessitate cōpulsī ex victis euasere victores.

Referebat præterea Pyrrhi Epirotarum Regis præceptū illud memorabile. Hostibus fugientibus non esse pertinaciter instandum. Petebat Albanus à Triciensi ex exercitu, quem vegetum recētemq; ductabat, aliquot equitum turmas, peditumq; cohortes, quæ hostem abeuntem insequerentur, nā suas causabatur partim vigilijs, partim morbis laboribusq; confectas. At ille, cui non placebat consilium illud de insequeendis hostibus, dicebat se non ea causa venisse, ut medio in campo confligeret, sed ut obsessis, atq; vltima necessitate & angustia positus opem ferret, idq; à Rege sibi in primis fuisse mandatum, atq; hunc in modum alter ab altero digressi sunt. Triciensisq; Lucronium cum suo exercitu ad Regē redit, Albanus vero in ciuitate iam quæta pacataq; permansit, quoad illam ordinaret, atq; per manus traderet, cui Rex tradendam esse decreuisset. Sed ne hostis intrepidus securusq; sic impune abiret, mittit litteras ad viros Principes, qui erant finitimi his locis, per quos Galli Germaniq; iter faciebant, hortaturque illos, ut fugientibus negotium facessant, neq; sinant illos sic quietos abire. Qui non segnius (quam imperatum est) iussa exsequuntur. Nam & Gorgæ dominus trecentos ducens equites agmina sequebatur, neque præ frigore ac fame consequi cessat: nam prima luce adortus partim caesis, partim captis cum ducentis equitibus spolijsq; militaribus per medias vrbis portas viasq; publicas victor regreditur. Ex altera quoq; parte Lizari dominus cum tercentian peditibus expeditis extrema Gallorū agmina

BELLI NAVARIENSIS.

insequutus inuadit Germanos, quos machinis asservatis Gal-
 li praefecerant. At illi cum viderent Bardulorian omnes po-
 pulos in vnum coisse, impetumque illorum non posse sustinere,
 glandiari tormentain eos dirigunt, igneque iniecto instantes
 glandibus perturbant: ipsique per fumum sulphurariasque
 tenebras clapsi, per anfractus, sylvarumque diuerticula fugi-
 unt. Quos ubi Barduli aufugisse intellexerunt, nam in
 principio subesse insidias aliquas suspicabantur, machinas in-
 uadent, iumentisque tenuiores reportandas imponunt, maios
 res vero plaustris, carrisque trabendas applicant. At non
 mediocri negotio in urbem aduehunt, non sine quadam triu-
 phi specie, nam & armatorum peditum ingens multitudo pra-
 cedebat, & non minor sequebatur acclamantium vno ore:
 Io Triumphe. Quod gestum est idibus Decembris, hoc est,
 postridie eius diei, in quo Diue Luciae festum celebratur.

Anno a salute Christiana Millesimo Quingentesimo duo-
 decimo.

Belli Nauariensis finis.

APVD INCLYTAM GRA-
 NATAM. ANNO. M. D. L.

Actorem quicumque cupit cognoscere regnum.

Ex his difficilem tu tibi same viam.